9de Jaar. — Nr 49-50 Augustus-October 1929

De Brabantsche Folklore

INHOUD

Een smaadschrift der XVIIe eeuw. — Mededeeling over de oude gebruiken te Geldenaeken in de XVIIIe eeuw. — De wratten. — De Sint-Fiacre-kapel te Lérinnes. — Het wit paard. — De jonge vrouw en het Kaboutermannetje. — Het « Vuur onder Hèze ». — De Tentoonstelling van volkskunst in het Paleis der Schoone Kunsten. — Ditjes en Datjes. — Boekennieuws.

Een man van groote verdienste en groote wetenschappelijke waarde, in beeld opgehangen in een dorp van het Hageland.

Niemand is profeet in zijn land, zegt het spreekwoord. Dat was, zooals we zullen zien, het geval, voor een beroemden Belgischen polygraaf der 17e eeuw, Godfried Wendelen, geboren te Herck-de-Stad den 6 juni 1580.

Op den leeftijd van achttien jaar verlaat hij zijn land om zich naar Provence te begeven waar hij zal beschouwd worden als een uitstekend humanist, wiskundige, astronoom en uitmuntend rechtsgeleerde.

In België teruggekeerd zal hij werken over sterrekunde schrijven, die wij ontdekten in het archief van Brugge (1) ; hij zal te Herck een Latijnsche school besturen, zal geestelijke worden en achtereenvolgens pastoor zijn te Geet-Betz en Herck om officiaal te worden te Doornik (1650 1654). Hij stierf te Gent den 24 October 1667 in den ouderdom van 87 jaar.

Geleerde in den vollen zin des woords, stelde hij belang in alle opgeworpen vraagstukken, in de eerste helft der 17e eeuw.

---

(1) Nota van E. H. Fl. Silveryser in de Annales de la Société Scientifique de Bruxelles, blz. 47, 1927, blz. 77 van het eerste deel en blz. 48, serie A, blz. 76.

Rond 1630 geeft hij almanakken uit, waarin hij het aderlaten afkeurt en planten aanduidt, die de pest genezen. Hij houdt zich bezig met chronologie, steunend op de sterrekunde, spot met de sterrekundigen in zijn « tetraluchnos », waarvan we nog slechts twee exemplaren kennen (1). Hij verbetert de geografische middaglijnen door de studie der maanverduisteringen.

Wanneer op 6 October de belangstelling der geleerden zeer opgewekt werd bij het vallen van een « rooden regen », aanzien als een regen van bloed, heeft hij onmiddellijk begrepen, zooals ten andere J. J. Chiflet, geneesheer aan het Hof, en Plempius, leeraar in geneeskunde te Leuven, dat het hier slechts een der weerkundige verschijnselen is, uit te leggen door oorzaken van natuurkundigen aard. Veel bijval genoot het latijnsch boekje dat Wendelen deed verschijnen te Brussel bij Antoon Velpius (1646) en Mommaerts (1647). Men ziet er een humanist « Fabius » der Premonstratenzer abdij van Ninove. Vijf distieken opgedragen aan den geneesheer van het Hof J. J. Chiflet, die de lichtgeloovigheid van het volk in het belachelijke trok, dat beter zou doen in het zoogenaamde bloed, goeden rooden wijn te zien.

« Quonimus erretis, ferte pluisse merum ».

In den loop van zijn priesterambt te Geet-Betz en juist naar aanleiding daarvan ging Wendelen zich herinneren dat hij in Provence een beroemd advokaat geweest was. Het is op het geschreven recht en op het gebruiksrecht dat hij zich met welslagen zal beroepen om een zaak te verdedigen die rechtstreeks de pastorij aanging, het tiendenrecht.

Onder het oud regime gaf de tiendeheffing dikwijls aanleiding tot betwistingen, vooral in parochiën, waar

(1) Een in het British Museum te Londen ; het andere in de Bibliothèque Nationale te Parijs.

Men weet dat François Sweerts in zijn « Athenæ Belgicæ » als te verschijnen werken van G. Wendelen aanduidt : « De constantia motus siderei » alsook « de Solis et Lunae motibus aeternis ». Deze werken van Wendelen zijn nooit verschenen. We vonden ze als handschriften te Brugge.

Valère André in zijn « Bibliotheca Belgica » duidt ook aan als werken die nog moeten volgen : Eudoxus seu de motu Fixarum-Solis ac Lunae motus ac Tabulæ facilimæ Theoricæ Planetarum novae. Nu, dat alles ontdekten we te Brugge.

de pastoors die tienden te trekken hadden, niet aanhoudend ter plaatse verbleven en nalieten ze geregeld te innen. Dat was het geval voor de pastorij van Geet-Betz, bediend nu eens door leden van de wereldlijke geestelijkheid, dan weer door kloosterlingen en die soms ook verlaten was (1).

Toen Wendelen dan ook daags vóór St-Jan-Baptistusdag van 1620 te Geet-Betz verblijven kwam, vond hij er feitelijk als pastorij een « tugurium » hut, die hij met eigen penningen herstellen moest. Hij had in zijn eersten zetel een slechten financieelen toestand gevonden. Om zulks te verhelpen deed hij de tienden innen ; hij had ongeveer 200 gulden te goed.

Ongelukkig was het uitoefenen van dat recht voor den pastoor van Geet-Betz de aanleiding tot moeilijke processen die hij inspannen of volhouden moest en waarvan het eerste de heffing van een tiende op nieuw ontgonnen land is. Wendelen zegt het ons zelf, wanneer hij den 23 Juli 1624 in zijn « Indiculus » aanteekent dat hij, geholpen door zijn knecht een tiende op nieuw land wilde heffen van zekeren Christiaan Verlaers te Betz. Maar Wendelen stuitte op het gewapend verzet van dien man (2). Een ander bewoner van Betz, zekere Staels, bedreigde hem ook onder dezelfde omstandigheden. De pastoor gebruikte alle mogelijke middelen om zijn schuldenaars van het gegronde van zijnen eisch te overtuigen. Het was vruchteloos ; het volgende jaar deden zich dezelfde tooneelen voor. Tegenover de houding van die lieden en om geen slecht voorbeeld te stellen, moest de goede pastoor er wel toe besluiten een proces in te spannen ; den 28 Juli 1625 diende hij zijn eisch in bij den kanselier van den Raad van Brabant voor de handhaving der

---

(1) Zie « Indiculus seu instrumentale Registrum » klein register in 4°, van af 1620 gehouden. Op de eerste bladzijden worden vier titularissen genoemd die er niet verbleven in de 16e eeuw, daarna een pastoor Coenens in gevangenschap te Berg-op-Zoom gebracht ; daarna openvallen van de pastorij : een van twee jaren in 1606 en een laatste van een jaar in 1619, het jaar der aankomst van den pastoor.

Het is van dat « indiculus » of « instrumentale Registrum » dat wij verder het bovenste deel van fol. 54 weergeven, waar de galg op verbeeld is, omlijst door de kopij van het hekelschrift.

(2) Op. cit. fol. 52. « Den 28 Julii also den pastoor van Bets ».

rechten van den pastoor van Betz. Deze werden bewezen door twee stukken die gevoegd werden bij het dossier der zaak : het eerste was een herderlijk schrijven van 1537 dat de grenzen van de parochie Betz bepaalde en de rechten van de pastorij (1) ; het tweede was een bewijs over de heffing van het tiende van 1570 tot 1578 (2).

De zaak werd spoedig uitgesproken ten gunste van den pastoor, want drie dagen na den datum van het indienen van den eisch, kwam een deurwaarder van Thienen in naam van den Kanselier van Brabant de weerspannigen een exploot afgeven hen aanmanende zonder verwijl hun schuld te voldoen en zich voortaan van alle bedreiging te onthouden. De zaak bleef zoo eenigen tijd. Zij was echter op verre na niet ten einde.

Indien de goede pastoor enkel de brutale handelingen der boeren had te verduren gehad, zou hij er zich gemakkelijk over getroost hebben ; maar minder dan twee maanden later moest hij met droefheid vaststellen dat hij ter gelegenheid van de inning van het boschtiende in strijd kwam met de abdij van Vlierbeek. Ziehier de feiten die het geschil deden ontstaan.

Reeds in 1624, drie maanden vóór het geval met Christiaan Verlaers, had Wendelen moeilijkheden gehad om een boschtiende te innen op de plaatsen Wolfshaege, Wolfshouwe en Wivel, in bosschen toebehoorende aan de abdij van Vlierbeek. Om de houtvellingen te nemen die hem toekwamen, had Wendelen zich doen bijstaan door twee zijner parochianen : Albert Gileys en Jean Borghers ; edoch daar die lieden op de markt te Diest bedreigd geworden waren door degene die Wendelen noemt de « libertinisten » van het tiende, zag de pastoor van alle hulp af en hij weigerde zelfs degenen die hem aangeboden werd door den kapitein van het toenmalig bezettingsleger, voerde zelf den noodigen wagen ter plaatse en velde hout bij ieders weet.

---

(1) Ibidem fol. 19 tot fol. 29. Dat rescript is gedagteekend te Brussel 22-6-1537.

(2) Ibidem fol. 22 en 28 « Preparatoire productie ». Hendrik Coenens onder Beets. « Het is de bevestiging van Pierre Coenens, broeder van den uitgeweken pastoor Guil. Coenens wegens het feit dat deze het tiende trok van 1570 tot 1578.

Maanden gingen voorbij, maar in de oogen van den prelaat van Vlierbeek was het feit een diefstal ten nadeele van de abdij en een eerste vervolgingshandeling kwam het bevestigen ten opzichte van den pastoor van Betz, minder dan een jaar later. Laten wij de pen over aan Wendelen zelf :

Den 23 September 1625, was ik naar een begrafenis gegaan in het naburig dorp Cortenaeken en na het eetmaal keerde ik in mijn pastorij terug ; ik vernam dat commissarissen uit Brussel er geweest waren en nog in het dorp waren. Ik haastte mij hen te gaan vinden en vroeg hun wat zij wilden. Zij antwoordden mij dat zij gekomen waren voor een zaak van terugvordering op verzoek van den prelaat van Vlierbeek tegen den pastoor van Betz, er bijvoegende dat zij reeds geweest waren op de plaatsen te Wolfshaege, Wolfshouwe en Wivel. Ik vroeg hun kopij van hun mandaat en van de grieven die zij tegen den pastoor in te brengen hadden en beloofde daarbij te doen, te zeggen en af te zeggen wat oorbaar was (facturus dicturus et deducturus quae forent consilii). Zij weigerden beiden in tegenwoordigheid van getuigen die ik aangebracht had.

De commissaris De Witte vroeg mij of ik er in toestemde gedagvaard te worden ; ik zei dat ik weigerde te verschijnen en aan elke proceduur deel te nemen, zoo lang het rechterlijk bevel niet voorgelegd werd. Advokaat Outelaer, die den commissaris vergezelde, verzocht mij naar Thienen te komen, waar ik kopij van dat stuk bekomen zou Ik antwoordde hem dat ik in plaats van als dief ge daagd te worden, zelf een proces tot bekomen van mijn goed had moeten inspannen. Ik zei hem dat ik overigens niet naar Thienen te gaan had. Daarop verlieten wij elkander(1).

De *wetgeleerde* die Wendelen geweest was, koesterde geen illuzies over den duur van een proces en over de kosten, zoodat de procureur er gewoonlijk alleen baat bij vond ; maar de *man van de kerk* was vooral getroffen dat hij voor een abdijhoofd kwam te staan, die te oordeelen naar den aanvang van de zaak, hem geen plagerij zou besparen en de arme pastoor van Betz zag dadelijk den

(1) Indiculus, blz. 25 en v. wij hebben die twee latijnsche bladzijden letterlijk vertaald zonder er iets bij of af te doen.

jammerlijken indruk, welken de doenwijze van den prelaat van Vlierbeek op zijne parochianen maken zou. De gebeurtenissen gaven Wendelen gelijk.

Nauwelijks had men kennis van het bezoek van den commissaris of de spot begon te Betz tegen den pastoor. De rekels, verhaalt Wendelen, spotten boosaardig, vertellen dat de prelaat van Vlierbeek den pastoor den dolksteek toegebracht had om hem te beloonen voor een onrechtvaardig weghalen van een tiende en dat het wel gedaan was (factum bene). En er werden liedjes gemaakt over het thema. De pastoor heeft zijn meester gevonden (1).

Door droefheid overmand, moest Wendelen 12 dagen te bed blijven (2). De gang van het proces was niet van aard om zijn herstelling te bevorderen ; want de vrees van Wendelen werd naderhand bevestigd : weigering van mededeeling van stukken, weigering van verhoor der getuigen ter plaatse, onbegrijpelijke verwerping van vragen om bewijzen te leveren, tallooze uitvluchten, kortom alle proceduurmiddelen die een tegenstrever uitdenken kan, werden tegen Wendelen in 't werk gesteld.

Maar de prelaat van Vlierbeek en het Hof te Brabant zelf hadden te doen met iemand, wiens leven het kenmerk van krachtdadigheid en kennis droeg en het is belangwekkend vast te stellen met welke billijkheid en recht de latere officiaal, dien de bisschop van Gent in 1650 te Doornik benoemen zal, om er als zoodanig de rechten der kerk te verdedigen, in 1625, voet voor voet, de rechten zou staande houden die men wilde ontzeggen aan den nederigen pastoor van Geet-Betz. Het terrein was hier arm en beperkt, ernstige beginselen stonden op het spel, Wendelen zou ze verdedigen.

In zijn « *Motivum Juris* » (3) zet Wendelen heel de zaak van Vlierbeek uiteen ; hij voorziet er feiten ten gevolge van de houding van den prelaat. En Wendelen had klaar gezien.

---

(1) Indiculus...., blz. 5 en v. « Den paep is aen zijnen meester geraeckt ».

(2) Indiculus.... blz. « Postea incidi in morbum... quo decubui per totos 12 dies, gaudentibus in sinu rusticis subditus meis et jactantibus ».

(3) « Motivum juris quod proposui antequam ferretur interlocutaria ». Zie loc cit blz. 36-46.

De weerspannigen Verlaers, Staels en andere staken het hoofd op en wilden handelen zooals de prelaat. De toestand van Wendelen als pastoor werd onhoudbaar.

Tot het uiterste gebracht wendde Wendelen zich opnieuw tot het gerecht en bekwam in 1627, een arrest dat hij deed bekend maken *en aanplakken op de deur van de kerk.*

Zulks gaf aanleiding tot nieuwe tooneelen van opstand die aanvingen den 15 Aug. van dat jaar 1627. Zekere « Renier Nijs » begon den pastoor te beleedigen en daar de broeder van dien Nijs zijn bloedverwant tot kalmte aanmaande, wierp deze hem een pot naar den kop en kwetste hierdoor zijn schoonzuster die het tooneel bijwoonde.

's Anderendaags hadden nieuwe tooneelen plaats op het kerkhof van Betz. De bewoners van het dorp waren er talrijk bijeengekomen wachtend op den pastoor ; zoodra deze uit de kerk kwam, werd hij aangesproken door den Burgemeester die hem voorstelde de moeilijkheden te regelen.

Maar Christiaan Verlaers, die vroeger den pastoor met een geweer bedreigd had, rukte vooruit en stelde voor hem weg te jagen (1) Renier Nys (2) en Mathys van Ham (3) uitten verwenschingen.

En niemand durfde de stem verheffen om den pastoor te verdedigen, zoodat deze na het heengaan der woestaards, er zich moest mede vergenoegen eenige kalme en onpartijdige personen als getuigen te nemen.

Die rekels stelden een schotschrift op waarvan Wendelen ons een afschrift bewaard heeft, dat wij hier weergeven met een schets van de galg.

Dat stuk werd 's nachts op de deur der kerk geplakt op de plaats waar de pastoor het arrest gehangen had.

---

(1) « Laet ons geus werden, soo en hebben wij gheenen paep van doen ».

(2) Heer pastoor, gij onterft ons ende onse kinderen..... Heer, eer een jaer ligt gij daer ! daer die woorden op het kerkhof gesproken werden, begreep men de beteekenis van het woord « daer. »

(3) Heer gij waert beter gehanghen over ses jaren doen ghij hier quaemt. Ghij hebt veel te langhe geleeft.

's Anderendaags zag een brave vrouw bij het ter kerke gaan, het beleedigend schrift. Zij ging het haren man zeggen, die het schotschrift deed overbrengen aan den onderwijzer Jan Van Haekendover, man van Marie Wendelen, halfzuster van Godfried Wendelen.

De pastoor deed het schotschrift aan den burgemeester brengen en diende een klacht in. Een onderzoek werd ingesteld, wij weten niet welk er het gevolg van was, daar twee folio's uit het register gerukt werden, waarin Wendelen waarschijnlijk alles opgeteekend had. Het is wel te betreuren.

We moeten ons dus vergenoegen met een eenvoudig afschrift van het schotschrift.

COPIA PASQUILLI.

Hyer hangt hier aen die galge Govart Wendelen, niet om syn goe wercken, dan om syn louter tinden diverije : dat meer is, ich sal het verhalen, het is een dief int openbaer. Waer hij over ses jaer gehanghen, soo en hadden wij geen misbaer. Hangt op of laet hem branden wat hij heeft veel te lange geleeft

Sou dat waer zijn ? Bay jaet.

Hij ontsticht die heele gemeente van Beets met syn filterye. Oock ist een tooveraer soo alle man wel weet. Heeft hij dan noch yet meer gedaen ? Jae, hij : men hoorter soo veel af dat allen het lant daer af vol is.

Wat doet hij noch al ? Een half jaer uut die gemeente gaen, mans en de vrouwen laeten sterven sonder gebicht oft bericht te woorden, ende dat noch meer is, al had hij niet meer gedaen dan den paep van Grasen honderd pattecons gestoolen. Men salder noch veel af hooren.

*
* *

Laat ons terugkeeren tot de zaak van Vlierbeek en het « *Motivum Juris* », waar Wendelen reeds in 1626, die tooneelen van 1627 voorzegde. In een levendigen gekleurden stijl vertelt hij er de feiten, zijn uitdrukkingen zijn immer juist en zijn bewijzen zijn verstandig gekozen. Hij eindigt met een beroep te doen op den prelaat van Vlierbeek, op zijn geweten van geestelijken jurist ; hij wijst inderdaad op het schandaal te Geet-Betz tusschen personen aan de kerk

verwekt door een geschil over een vraag van stoffelijke belangen en het voorwendsel dat slechte schuldenaars er in vinden om te weigeren wat een prelaat zelf weigert.

In een moedige uitweiding, die pathetisch wordt, verzet Wendelen zich krachtig tegen een oppering van den prelaat : de tarieven van het casueel van den pastoor te verhoogen om zijn inkomsten te vermeerderen.

Wendelen was niet geldzuchtig (1) en van daar zijn heilige verontwaardiging over zulke oppering.

Ja, zegt hij, het casueel van den pastoor is nog slechts het derde van vroeger en de levensduurte heeft toegenomen, maar de kloosters zijn er gedeeltelijk de oorzaak van, in plaats van een zeker aantal pachters op hun gronden te laten leven, geven zij er het bedrijf van aan een enkelen, die misbruik van zijn toestand maakt en de anderen blijven arm, daar zij geen grond hebben. Welke inkomsten kan men uit sukkelaars halen die zelf in den nood zijn ? En Wendelen wil hun hoegenaamd niets vragen. Dat alles, zegt hij vergroot het geestelijk schandaal en hij *bezweert den prelaat zich te herinneren dat hier het kerkelijk recht de partijen een gedragslijn voorschrijft* : *zich te verstaan kost wat kost.* Hij steunt op het gezag van kenners van het kerkrecht : Wamesius en anderen.

Het schijnt dat de prelaat van Vlierbeek die laatste beweegredenen heeft laten gelden, daar hij overigens onder den indruk was van de schandalige tooneelen die zich te Geet-Betz afgespeeld hadden. Niets duidt ons op stellige wijze aan welke de oorzaak was der verandering die plaats had : enkel een schrift van Wendelen van *28 Aug. 1628* vangt aan met de woorden : « Lof zij den Heer » (2), zonder dat er meer gezegd wordt. Dan wordt er eenvoudig gewag gemaakt van een schikking tot stand gekomen ten gunste van den pastoor van Geet-Betz.

FLORENT SILVERIJSER, Herck-de-Stad.

---

(1) Wij hebben er een bewijs van in volgend gedeelte van een studie over de sterrekunde en de chronologie, gericht tot André Trévisius, geneesheer aan het Hof, waar Wendelen, naar aanleiding van dat proces zich als volgt uitdrukt : « quoniam dum hic (Bethasiis) ab improbis Litigio vexor et ab illis de BACHCHANTIBUS VILI RE exagitor qui (ut Zosimus ait), professi sese omnia egenis reddere, nos omnium egenos reddiderunt. (Farde 1282, N° 127, 2e blz. van onder.)

(2) Indiculus, blz. 47 « Tamdem laus Deo ».

* * *

Hier volgt een deel van den stamboom van den geleerde Godfried Wendelen.

De vader van den geleerde, namelijk Nikolaas Wendelen trouwde den 14 Januari 1573 met Ermengarde van de Kerckhof, (1) die overleed aan de pest te Herck den 4 September 1575, hem latend een dochtertje Catharina, klein zijnde gestorven.

2° Den 14 Januari 1579 huwde Nikolaas Wendelen met Elisabeth Cornely die overleed den 24 Februari 1598 hem nalatend twee kinderen, geboren te Herck :

I Godfried Wendelen, welke de groote polygraaf van de 17e eeuw werd, geboren 6 Juni 1580 en overleden te Gent den 24 October 1667.

II. Cornelis Wendelen, geboren te Herck den 25 Juni 1585, overleden te Herck den 31 Januari 1661, hebbende gehuwd Margaretha Coemans, waarvan hij had :

I. Marie Wendelen die huwde met Jan Yeven.

II. Anna Wendelen, die huwde met Simon Alen (2).

III. Nikolaas Wendelen die in 1671 huwde met Anna van de Kerkhof, waarvan hij acht kinderen had.

IV. Elisabeth Wendelen die huwde met Mathieu Yeven.

V. Margaretha Wendelen in het begijnhof te Diest.

3° Nicolaas Wendelen, vader van den geleerde, huwde voor de derde maal en nam als vrouw Marie Vandevinne die twee kinderen kreeg :

I. Marie Wendelen, die in 1622 te Geet-Betz in den echt trad met Jan van Hackendover, onderwijzer te Geet-Betz, waarvan er spraak was naar aanleiding van het schotschrift.

---

(1) De familie van de Kerckhof, van ouden stam in het graafschap Loon droeg : azuur ter kapel omringd van een zilveren muur, met een gouden hamer. Zij was in de 17e eeuw verwant met de patriciërs en adellijke familiën van het graafschap Loon. Zij was te dien tijde reeds te Herck gevestigd. (Tombes de Hesbaye : Baron de Herckenrode, blz. 604, 605 enz.

(2) Die familie Alen of Alenus is eene oude patriciërs familie van Herck.

Uit dat huwelijk werd o. a. geboren *Elisabeth Wendelen*, die huwde met *Jan Baptist van Moerkerke* van Gent, waar de geleerde de laatste jaren van zijn leven doorbracht.

De zoon van dien van Moerkerke die ook den voornaam Godfried droeg, erfde de boekerij van den geleerde.

WENDELEN.

(Partij : een eerste vak van zilver met drie eikenblaren ; een tweede vak van goud met molenijzer van zand). Handschriften d'Abry : Staatsarchieven te Luik : op de letter W. blz. 427. Familiearchief.

De familienaam van Godfried Wendelen, den beroemden geleerde, geboren te Herck, wordt in den loop der eeuwen die voorafgingen, weergevonden in de streken van het graafschap Loon.

Rond 1350 bezat Johannes Wendelen te Zolder twee bunders grond naast de kerk van die gemeente. Zijn moeder was Margaretha van Gierle (of Zolder). Arnold en Jan waren zijn broeders. Hun zuster Johanna was getrouwd met Jean Engensche van Gierle.

(Leenen van het graafschap Loon, blz. 167. Staatsarchief te Hasselt).

Rond 1370 bezat juffrouw Wendelen bij den Sint-Gertruideberg in de omstreken van Maestricht goederen, die cijns verschuldigd waren aan O. L. V. kerk van die stad (Archief van O. L. V. van Maestricht. Inventaire. Staatsarchief te Luik, blz. 10).

In 1513 was Dionys Wendelen schepen te Lummen.

Volgens een privaat afschrift stelt een document den 23 December 1527 in naam van den prelaat van Averbode aan de keus van den archidiaken de Campine te Luik, onder het peterschap van zijne naaste verwanten Martin Wendelen, priester en Nikolaas Wendelen, een jongen geestelijke Henri Wendelen voor als rector van het H. Kruisaltaar in de parochiale kerk van Luybroec (?), in 't bisdom Luik ; dat voordeel behoorde toe aan de erfgenamen van zekeren Henri Wendelen. De laatste titularis Johannes Wendelen stierf schielijk kort daarvoren.

Niet ver van Lummen en van Averbode, te Beeringen was in de 17ᵉ eeuw een tak van de familie Wendelen gevestigd, die er te dien tijde de leenroerige heerlijkheid

ter Hulst bezat. Jan-Arnold Wendelen, die in 1751 secretaris van het gerecht te Beeringen was, kreeg de heerlijkheid ter Hulst aan het feodale hof van Beeringen uit hoofde van zijn moeder, erfgename van ter Hulst, echtgenoote van N... Wendelen. Rond 1700 huwde Marie Wendelen te Beeringen met Egidius Elens, grondeigenaar op het Schovaertshof te Beeringen (1).

In 1617 was notaris te Herck, meester Godfried Wendelen (2).

(1) Feodaal hof te Beeringen ; Staatsarchief te Hasselt, 18e eeuw.
(2) Schepenregisters van Caggevinne 1616, blz. 56, register 845.

Mededeeling over de oude ambachten van Geldenaken.

Geldenaken bezat vroegertijds vijf ambachten waarover wij in het gemeentelijk archief slechts van af 1752 juiste inlichtingen vonden ; die ambachten moesten wel voor de 18e eeuw bestaan, aangezien wij konden vaststellen dat de stad Geldenaken in 1683 machtiging gevraagd had om een zesde ambacht tot stand te brengen, namelijk dat der brouwers.

Die ambachten hadden als doeleinde de beroepsbelangen van hun leden te verdedigen, maar zij traden ook op in het bestuur der gemeente. Er dient echter opgemerkt dat het woord ambacht niet moet worden opgevat in den letterlijken zin van het beroep, want in sommige ambachten waren er soms dikwijls personen van verschillend beroep (1).

De vijf ambachten van Geldenaken waren :

1e Het ambacht der landbouwers.

2e Het ambacht der vettewariërs (beenhouwers, kaarsenmakers)

3e Het ambacht der hamers (smeden, slotenmakers).

4e Het ambacht der wevers (birlandis). (2)

5e Het ambacht van het handleder (manique) (schoenmakers, zadelmakers). (3)

Elk ambacht verkoos twee hoofden genaamd *Maîtres* en had een eigen bestuur, maar de vijf ambachten waren aan hetzelfde reglement onderworpen.

De tien meesters vormden een raad en zij kozen uit hun midden twee hoofden, *Députés* genoemd.

De meesters en de afgevaardigden werden gekozen in algemeene vergadering, gehouden op het stadhuis, op den Maandag na het feest der ambachten, dat plaats had op den Zondag na 2 Juli (Visitatie der Heilige Maagd).

---

(1) We konden vaststellen dat er in het ambacht der landbouwers, bakkers en brouwers waren.

(2) Het waalsch woord « birlandi » beteekent grappenmaker, die arbeiders maakten grappen om de voorbijgangers te doen lachen.

(3) Zoo genaamd wegens het kneukelleder dat zij om de hand hebben om zich niet te kwetsen.

Elk ambacht had zijn kapelaan. Het lag in zijn ambt een requiem-mis op te dragen, wanneer een lid kwam te overlijden en een plechtige mis bij het patroonfeest van de verschillende ambachten. Hij was het ook die de kiesbrieven verzamelde bij de verkiezing, die den uitslag verkondigde en in de registers een proces-verbaal opteekende over de benoeming. Het geschiedde volgender wijze (we nemen als voorbeeld de verkiezing van een meester van het ambacht der landbouwers).

Election du 4 juillet 1762.

Les messieurs maîtres et confrères du métier des laboureurs assemblés à la salade, ayant procédé comme de coutume à l'élection d'un nouveau maître du dit métier, le Sr Jean-Baptiste Désirant, fut élu à la pluralité des voix pour nouveau maître.

Quod attestor : s. La Roche, prêtre,
chapelain du dit métier.

De « salade » waarvan er spraak is, was een eetmaal, waaraan alle leden der ambachten na de verkiezingen deelnamen. Het bestond uit taarten en bier. Die taarten waren gemaakt van tarwebloem die de ambachten ontvingen om de processiën van het feest van het leprozenhuis bij te wonen. (1)

Bij die gelegenheid ontvingen de vijf ambachten anderhalve mud tarwe van de Tafel van den Heiligen Geest (Weldadigheidbureel) en een mud van het leprozenhuis ; het deel van elk ambacht was dus een halve mud. (2)

---

(1) De herinnering aan de « Salades » of liever der taarten, gegeten dank zij de processiën van het leprozenhuis werd ons overgemaakt door een volksliedje dat men heden nog door kinderen hoort zingen : « A l'Maladrée — chaudes dorées — tapées aux chés — Ça n'vaut pe ré ».

Het feest van het leprozenhuis had plaats op den dag van Onze Lieve Vrouw Boodschap (25 Maart). Het omvatte processiën en het balspel, gezegd *souic* ; die processiën hadden plaats den Zaterdag, Zondag en Maandag na O. L. V. Boodschap. De eerste bracht het beeld der H. Maagd van de kapel van het leprozenhuis naar de kapel aan de markt ; de tweede trok door de stad en de derde bracht het beeld naar het leprozenhuis terug. *(z. Brabantsche Folklore* 1^e^ jaargang bl. 53 en 2^e^ jaargang blz. 238.

(2) 1 mud was 10 maten, 3 1/2 wogen 100 kg. Elk ambacht had recht op 5 maten, dus ongeveer 150 kgr.

Maar om die halve mud te bekomen, moesten de twee meesters en een lid van elke familie van het ambacht, met de *tortis* (groote kaars) voorop, de processiën bijwonen (1).

Voor de kosten van de « salade » der verkiezing van nieuwe meesters, hadden deze elk 25 stuivers te betalen ; maar indien deze bijdrage onvoldoende was, betaalde elk lid, aan de salade deelnemend, zijn deel van 't overige.

Na de salade werden de nieuwe meesters stoetsgewijs naar hun woning teruggebracht door den trommelslager der stad, die daarvoor 5 stuivers van elk lid der ambachten ontving.

* * *

De meesters en de afgevaardigden werden voor de helft hernieuwd ieder jaar, maar de uittredenden waren wederverkiesbaar.

Daar er den 5 April 1770 bij eene verkiezing misbruiken plaats hadden, richtte Maria-Theresia tot de Magistraat een nieuw reglement voor de hernieuwing der meesters en der afgevaardigden.

Daarin werd gezegd :

Art. 1. — Les métiers devront délivier, huit jours avant le choix des maîtres, une liste de tous ceux qui composent chaque métier, au Magistrat, lequel présentera aux dits métiers, trois personnes hors de chaque corps en particulier pour en choisir leur nouveau maître et ils ne pourront sortir de la dite présentation à peine de nullité (2).

---

(1) *Tortis*, groote en dikke kaars die elk ambacht in goeden staat moest onderhouden.

(2) Hier volgt een voorbeeld van brief door het magistraat op grond van het artikel tot de verschillende ambachten gericht, om hen te verzoeken de uittredende meesters te vervangen ; het is een brief die in 1791 aan de landbouwers gestuurd werd.

Chers et bien-aimés ceux du métier des laboureurs

Ensuite de la production de la liste de votre corps et en conformité du règlement additionnel du 5 avril 1770, nous vous présentons les personnes de Jacques Berger, Jacques Marchal et Antoine Delvaux pour en choisir un nouveau maître, vous défendant de sortir de la dite présentation à peine de nullité.

A tant, chers et bien aimés, Dieu vous ait en sa sainte garde.

Le Magistrat de la Ville de Jodoigne.

Fait à l'Hôtel de Ville, Par ordonnance :

Le 1er juillet 1791. W. Genin griffier

Art. 2. — Le choix des députés se fera entre les dix maîtres par le sort en présence de deux membres du Magistrat.

Art. 3. — Celui qui aura servi deux ans comme maître ou comme député, devra demeurer au moins quatre ans sans pouvoir être choisi de nouveau.

* * *

De meesters en de afgevaardigden kwamen bijeen om over de zaken die de 5 ambachten aangingen, te beraadslagen en ook om de zaken te onderzoeken die de belangen der gemeente betroffen of de aangelegenheden die aan de Magistraat moesten onderworpen worden. Daar er soms betwistingen tusschen sommige ambachten ontstonden en willende dat die geschillen geregeld werden door de meesters der ambachten die niet in de zaak betrokken waren namen de tien meesters op 8 Juli 1760 de volgende beslissing :

« Nous soussignés Maîtres des métiers de la ville de Jodoigne assemblés tous en corps, avons jugés et jugeons pour le plus grand avantage et tranquillité de tous les métiers de cette ville susdite, qu'en cas arrivant quelques discussion et difficulté entre deux des susdits métiers qu'iceux ne pourront se servir d'aide d'aucun étranger, mais auront recours aux autres métiers avec lesquels étant assemblés, ils s'expliqueront et discuteront tous leurs différents et pour lors les six autres maîtres porteront leur jugement en conscience et sur leur serment prêté à l'avènement de leur charge et ensuite sera suivi ledit jugement porté et se joigneront ensemble les dix maîtres pour mettre a due exécution le susdit jugement ».

Na die beslissing namen de meesters en afgevaardigden terzelfde zitting het volgende aan :

« Et comme il se trouve d'aucuns dans les métiers tellement passionnés et remplis d'emportement si avant qu'ils prononcent au plus souvent le nom de Dieu sans révérence ou autre jurement, il est aussi que nous voulons ordonnons et statuons que les maîtres des métiers obligeront et amendront ceux de leur corps particulier qui auront proféré tel blasphème, à une amende de sept sols argent courant pour la première fois ; et en cas de récidive, pour

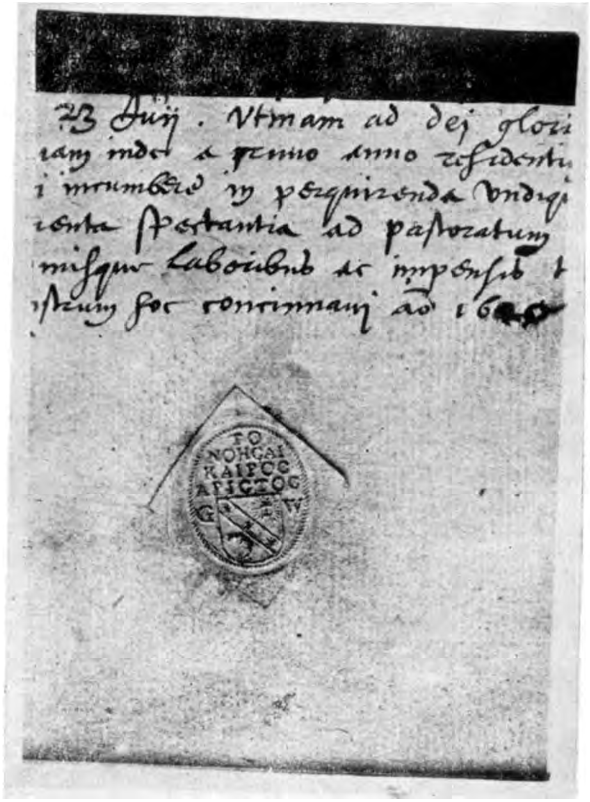

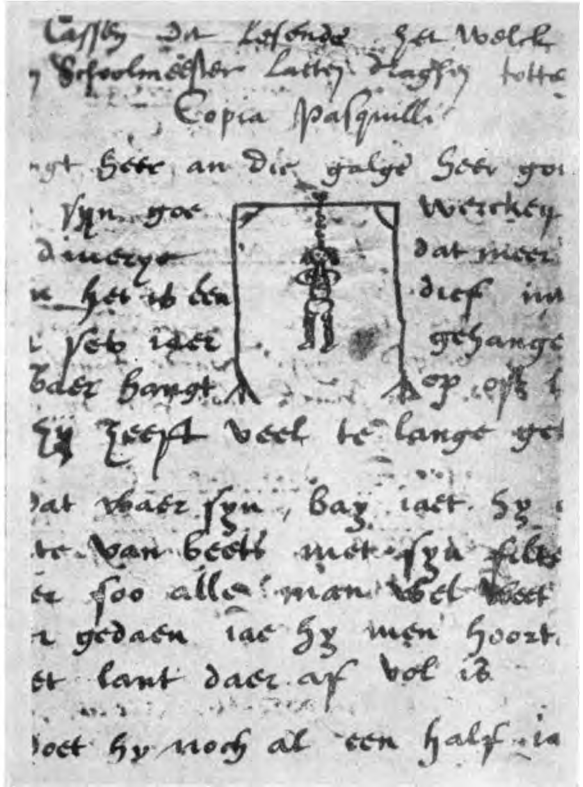

Handschriften bewaard ter pastorij van Geet-Betz, opgesteld in 1620 door Godfried Wendelen. Links, kenspreuk en wapenschild van pastoor Wendelen. Deze kenspreuk kan vertaald worden « Denken is de beste bezigheid ». Rechts afschrift van het smaadschrift met voorstelling van den pastoor aan den galg.

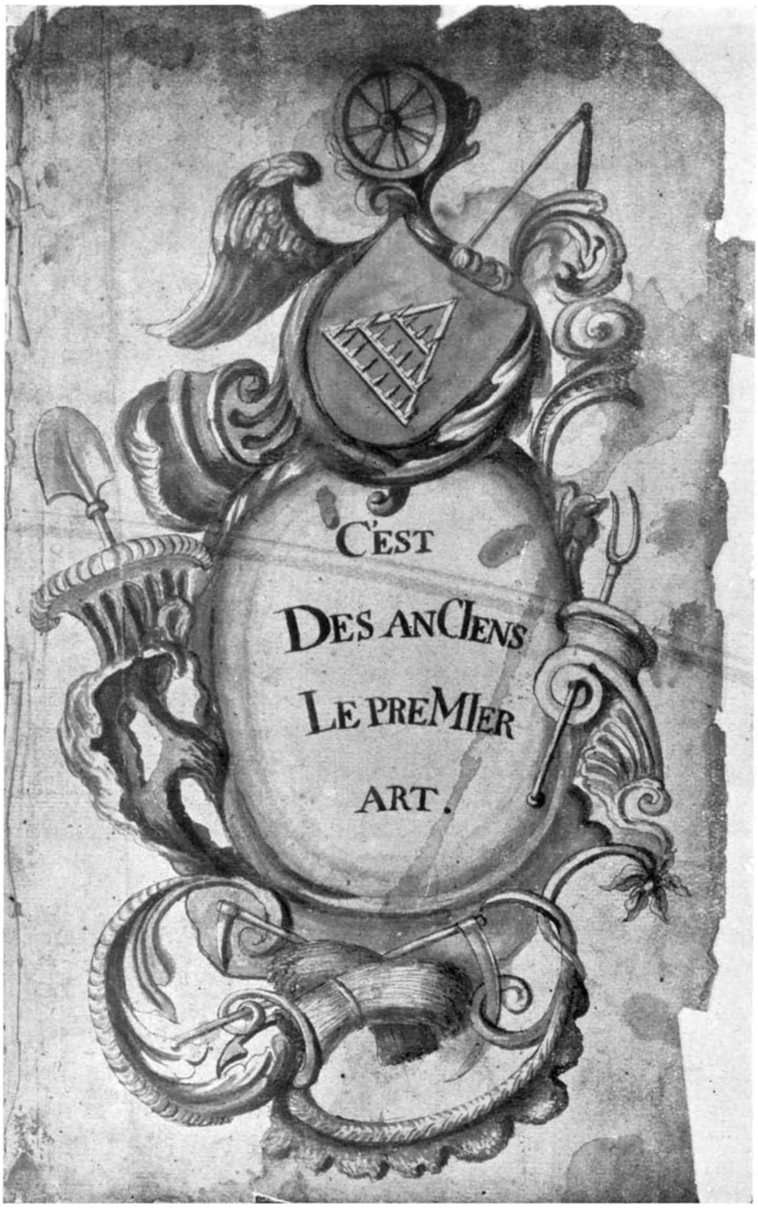

Teekening van 1762 versierende het boek van het Ambacht der Landbouwers van Geldenaken. (Archief van Geldenaken).

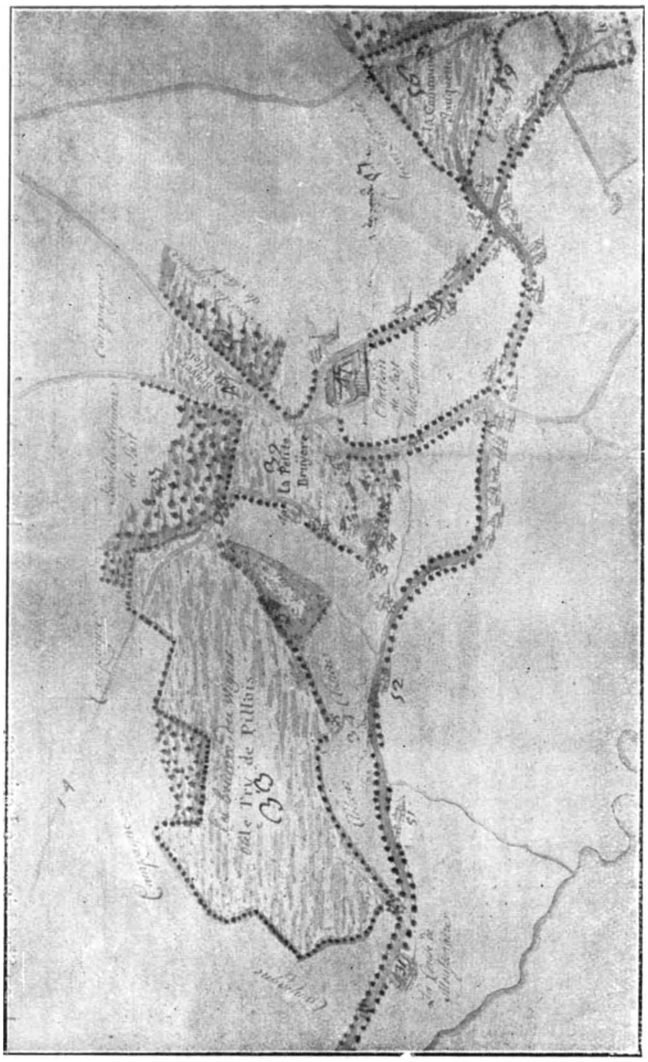

Plan van Sart Messire Guillaume in 1733. Photo van M. A. Cosyn.
Het oorspronkelijk stuk berust in de Archieven van het Rijk.

De Kapel van Sint Fiacre te Lerinnes.
(Photo van M. Bourguignon).

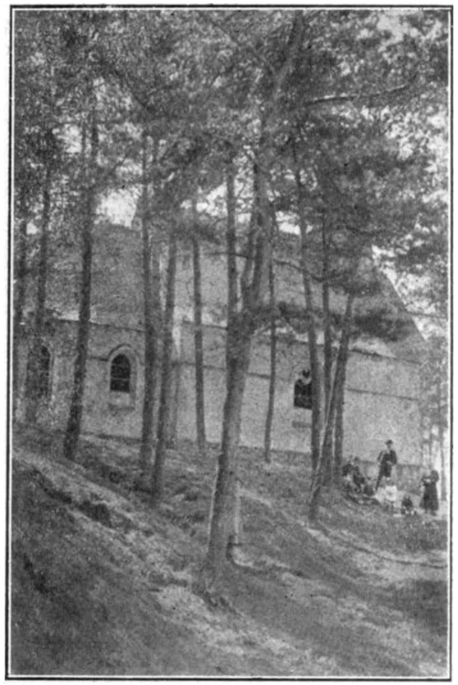

De kapel van 't Kasteel van Sart Messire Guillaume. (Court-Saint-Etienne). Gebouwd rond 1550

lors ils seront arbitrairement amendés, laquelle amende sera incessamment payée en mains des maîtres du métier au profit de la Vierge de la Chapelle du Marché».

Aussi, voulons-nous qu'un chacun des confrères des cinq métiers comparants, soit à la grande fête soit aux tables d'obligation, se contente du manger et boisson de la table avec défense bien expresse de faire venir aucune chose que ce soit au mépris des autres confrères ».

C'est à tout quoi nous nous obligeons, astreignons ».

« Ainsi fait sur la Maison de Ville, le jour, mois et an que dessus, bien entendu que les maîtres qui auront la grande fête, seront obligés de faire lecture de cette présente résolution à tous leurs confréres, afin que personne n'en prétexte d'ignorance. Voulons-nous aussi, à peine de vingt-cinq sols d'amende au profit des maîtres des métiers, que les dits maîtres de chaque métier, enregistreront dans leur livre cette présente résolution dans les huit jours date de cette, qui sera lors signée à chaque livre par nous maîtres assemblés ».

(s) Antoine Dagneau, député —Gilles Joniaux, député.— la marque X de Philippe Marchal (1) — André André — J. B. Désirant. — Thomas-Joseph Cassart. — Henri Noël. — Gilles Mallue. — Michel Corinie. — I. A. la marque de Jean Halau (1).

De meesters en de afgevaardigden vormden met den burgemeester en de zeven schepenen door den Vorst benoemd, de Magistraat... Zij hadden er de volgende rechten

A. *Rechten en plichten der meesters in de Magistraat.*

1e De tien meesters hebben het recht zich op het Stadhuis te bevinden om alle belastingen te vestigen, als gewone of buitengewone en over 't algemeen alle heffingen te doen noodig voor den koning en den staat.

2e De meesters zullen het oog houden op de gelden van de stad ; zij zullen daarmee de bruggen en de straten doen onderhouden, welke de stad moet onderhouden.

3e zij hebben het recht de ontvangers van de stad te benoemen met de schepenen.

---

(1) Wie zijn naam niet schrijven kon, zette een merk tot herkenning.

4e Er dient opgemerkt dat de schepenen geen gewone of buitengewone belastingen mogen heffen zonder de meesters der ambachten.

B. *Rechten en plichten der afgevaardigden.*

1e Zij hebben het recht acht meesters te doen bijeenroepen, telkens wanneer zij willen, wel te verstaan om een wettige reden, om stadszaken te bespreken en er over te beslissen.

2e De afgevaardigden zijn verplicht zich aanwezig te bevinden bij het overleggen der rekeningen die den koning en de stad aangaan, met loon gelijk de schepenen.

3e De afgevaardigden zullen zich op het stadhuis bevinden, wanneer er troepen komen om aanwezig te zijn voor de schikkingen tot het logeeren ervan.

Bij het overleggen der rekeningen zullen de afgevaardigden zorgen dat er niets onbillijks voorbijgegaan wordt.

* * *

Om in een ambacht opgenomen te worden moest men een inkomrecht van een daalder (1) betalen ; de zonen der meesters betaalden slechts een halven daalder, de meesters hadden te waken op de kas van het ambacht, zij moesten er rekenschap van geven ieder jaar en opteekenen welke medeleden hun bijdrage betaald hadden. In geval van niet betaling, zei het reglement der ambachten, « kunnen de meesters en hun confraters de ingebreke zijnden dwingen rechtstreeks of door hun dienaar zonder vorm noch proces volgens de oude gebruiken ».

Die dienaar — elk ambacht had den zijnen — ontving jaarlijks 5 stuivers van elk lid om de groote kaars in de processiën te dragen en voor de andere « plichten van zijn ambt ». Die andere plichten van den dienaar zouden wij niet beter kunnen uitleggen dan door het mededeelen van de volgende akte die wij op den datum van 12 October 1777 vinden in het register der landbouwers :

(1) 1 daalder was 55 stuivers ; 1 stuiver was 4 1/2 duiten of 9 onzer huidige centiemen.

« Les soussignés ayant depuis leur grande fête, fait appeler au moins par vingt fois différentes, le nommé Lazard, valet du métier, et cela par le sergent (1) Albert Rouvroy, pour le dépêcher pour ce qui regardait le corps du métier des laboureurs et n'ayant voulu venir aucune fois, ce qui a fait que les soussignés maîtres l'ont remercié et ont établi en sa place pour notre valet, Charles Squillier, jeune homme de cette ville, aux charges et conditions suivantes :

1° Qu'il sera obéissant dans ses devoirs ainsi que brave et fidèle serviteur doit être, sans pouvoir rien donner ni dissiper soit bière et autres choses, à la grande fête qui compette au métier.

2° Qu'en tout ce que les maîtres le commanderont, il les devra obéir sans réplique et faire les exploits qu'ils lui ordonneront de faire et en donner ses relations justes et exactes sans pouvoir ajouter ni diminuer.

3° Que si contre toute attente, il entendait des cabales contre les métiers de cette ville, il en devra avertir les maîtres.

4° Finalement qu'il devra être vigilant dans tout ce qui regarde ses devoirs. Le tout à peine d'être démis de sa charge.

Actum, ce 12 octobre 1777.

(s). J. F. Demarneffe. — Daniel Berger. — Maîtres ».

* * *

Op het gemeentefeest in de maand Juli, dat zooals we zeiden, gehouden werd den Zondag na de Visitatie der H. Maagd, moest elk ambacht een middagmaal inrichten.

Elk ambacht had op zijn beurt het *groote feest*, dat wil zeggen de controle over de feestmalen der andere gilden. Die feestmalen bestonden uit drie verplichte gerechten : een hesp, gebraden vleesch, een « éprinsel » (waarschijnlijk gezouten zwijnevleesch) en ten slotte taarten met Hollandsche kaas.

Op den dag van het feest, rond twee uur gingen de meesters, die het groot feest hadden, vergezeld van hun dienaar, de tafel der andere ambachten bezoeken. Indien een der verplichte spijzen op de tafel van een der ambachten ontbrak, was zijn halve mud het volgende jaar in beslag

(1) Veldwachter.

genomen ten bate van het ambacht dat het groot feest had en indien de drie gerechten niet gereed waren op het oogenblik van het bezoek, werden zij in beslag genomen ten bate van den dienaar die de meesters vergezelden.

De bereiding van die eetmalen werd in aanbesteding gelegd tegen den geringsten prijs en dikwijls aan den zelfden persoon toevertrouwd.

Zoo werd den 25 Juni 1786, het eetmaal van het ambacht der hamers, aan Bernard Bagage toegewezen voor 17 g. 5 s. en die van de andere ambachten aan denzelfden gaarkok, ieder voor 20 g. 5 s. Zou dat verschil in prijs voortkomen van de bijkomende spijzen die sommige ambachten bij de verplichte gerechten gaven ? Men moet het gelooven want wij vinden dat de landbouwers, op dat feest van 1786 geeischt hadden op hun tafel te hebben, hesp, « éprinsel » gebraden vleesch, schape- of kalfsgebraad, fricadellen, duiven, kiekens, groenten, taarten, Hollandsche kaas, boter en goed tarwebrood.

* * *

In 1792, daar de afgevaardigden en meesters die den 26 Mei op het stadhuis vergaderd waren, met reden voorzagen dat België onvermijdelijk het tooneel zou wezen van den oorlog die tusschen Frankrijk en Oostenrijk ontstaan was, namen zij de volgende beslissing :

1° Vu que le pays est menacé d'une guerre et qu'il serait déraisonnable à tout brave citoyen de prendre divertissements quelconques, il ne sera pas fait, cette année, la kermesse des métiers.

2° Que cette kermesse devra être abolie à perpétuité à raison que dans chaque métier il se trouve des personnages qui sont quelquefois dans l'indigence et qu'ils ne peuvent payer leur cote part des dépenses et nous supplions nos successeurs pour qu'à l'avenir cet article soit de règle ;

3° Comme le dimanche de cette kermesse les offices de la paroisse se font à la Chapelle du Marché et qu'après la messe il y a procession dans la ville, les confrères des métiers assisteront avec leurs flambeaux et l'image de la Vierge y sera portée par des filles ;

4° Que les cinq demi-muids de seigle appartenant aux cinq métiers seront vendus et la valeur sera versée dans

une caisse d'amortissement ainsi que les 25 sols que chaque maître est obligé de payer lors de son élection (1) ;

5° Que l'élection des nouveaux maîtres et députés se fera à l'accoutumance sous due convocation (2) à quel état il y aura une demi-pièce de bière ou plus s'il est nécessaire au frais des métiers dont celui qui aurait eu la grande fête devra pourvoir, sans pouvoir excéder 50 pots plus que la demi-pièce.

6° Que les écus et demi-écus pour entrer dans chaque métier seront versés dans la dite caisse d'amortissement hors de laquelle sera tirée la dépense de la bière avant dite :

7° Que pour l'administration de la dite caisse, il sera nommé un syndic sous salaire à convenir, lequel devra payer sous ordonnances des députés des métiers et rendre compte aux dits députés et maîtres de trois ans en trois ans ;

8° Le syndic a été unanimement choisi et nommé en la personne du Sr Jacques Laloux au salaire de cinq au cent qu'il accepte ;

9° Que personne ne sera dorénavant admis dans aucun des métiers si non qu'il soit domicilié dans Jodoigne la ville ;

10° Que les valets des métiers jouiront uniquement des dringuelles et par dessus cinq sous chaque par année à charge de bien servir.

Ainsi pris en résolution, die ut supra :

(s.) A. J. Vanderkam, député, maître du metier des graissiers ; J. L'Hoost, député, maître du métier des marteaux ; Antoine Delvaux, maître du métier des laboureurs ; J. B. Hallaux, maître du métier des graissiers ; Michel Gilles, maître du métier des birlandis ; Charles Henri Noël maître du métier de la manique ; Jean Jacques Borlée, maître du métier des birlandis ; Jean François Delwiche maître...

---

(1) Hier zijn de gemiddelde verkoopprijzen van de halve muds van 1792 tot 1795 3 g. 16 st. de halve mud in 1792 ; 6 g. in 1793 ; 9 g. 3 st. in 1794 en 12 g. 12. st. in 1795. Een gulden gold toen 1 fr. 81. Die groote stijging was ontstaan door den oorlog. Van 1914 tot 1918 kenden we hier gelijkaardigen toestand.

(2) De verkiezing der nieuwe meesters had regelmatig plaats van 1792 tot 1795, deze was de laatste ; de gekozene waren : Ch. Collin (gilde der landbouwers) Simon André (gilde der vettewariërs) Joseph Pierson (hamers), Michel Borlée (wevers) Jacques Tremly (lederbewerkers).

Ten gevolge van de aanhechting van België bij Frankrijk (1e October 1795) werd de Magistraat van Geldenaken krachtens een wet van 24 prairial jaar III (12 Juni 1795) opgeheven en vervangen door een municipalen raad, samengesteld uit een maire, twee adjuncten en zes municipale raadsleden.

Die hervorming bracht de afschaffing mede van onze oude gilden die in den loop van hun lang bestaan op een kostkare wijze bijgedragen hadden tot het welzijn der gemeente en dikwijls vreugde en blijdschap in de harten der inwoners van Geldenaken brachten.

1929. OSCAR DUCHESNE.

BIJLAGE

Geraadpleegde documenten :

A. — Boek der beslissing van de magistraat van 1736 tot 1795.

B. — Register der beraadslagingen van het ambacht der landbouwers, waarvan een aanteekening op het eerste blad ons bevestigt dat de ambachten te Geldenaken wel bestonden voor 1752

Hier is deze aanteekening :

« Registre du métier des Laboureurs de la ville de Jodoigne, contenant leurs privilèges, coutumes et anciennes observances, renouvelé l'an 1752 sous les maîtres Michel Franchimont et Martin Desneux à la réquisition des confrères du dit métier ayant perdu leur livre par l'incendie du 5 avril 1735 arrivé en la dite ville (1).

Nota que l'art des Laboureurs n'est pas plus un métier que le métier de la guerre ; mais comme les laboureurs font un corps des plus respectable de la ville, les Souverains ont voulu qu'ils formassent une société sur le pied des métiers avec les mêmes règles, afin qu'ils participassent aux délibérations des intérêts de la ville.

Le Labourage fait vivre

&

la guerre, mourir. »

(1) Gedenkwaardige brand die 82 woningen van de « heidewijk » verwoestte.

De wratten.

Op onzen brabantschen buiten zijn het volksgeloof en volksgebruik in zake het te voorschijn komen en het genezen van wratten uiterst afwisselend en zeer merkwaardig om nagegaan te worden.

Ieder weet wat wratten zijn : deze pijnlooze uitwasjes die in de dikte van de huid ingeworteld, niet bekoorlijk en vaak hinderend zijn.

Hoe ontstaan zij ? Luister naar de volkstem : « Haal nooit zwaluwen uit hun nest, want met zulks te doen krijgt men wratten en schurft. » « Reik de hand niet aan iemand die vol wratten is, voorzeker geeft hij u de wratten over om er zelf van af te zijn. » « Spreek 's avonds nooit over wratten, gij zoudt er over droomen en groot gevaar loopen er 's anderdaags op de handen of in het wezen te hebben ».

Ziedaar zoovele raadgevingen, en ik laat er van kant die door vooruitziende ouders aan hunne kinderen gegeven worden.

Wat de maatregelen betreffen om er van af te geraken, bestaat er voorzeker geen kapitel over volksgeneeskunde dat zoo volzet en verscheiden is als dat van de behandeling der wratten.

Bij de gebeden en bezweringen komen er een hoop volksgebruiken, de eene ongerijmder en ingewikkelder dan de andere, om deze gezwelletjes te doen verdwijnen.

Recepten bestaan er met de vleet en in een groot aantal verhandelingen over folklore wordt er gewag van gemaakt. (1) De jongstverschenen « La Médecine Populaire » door Paul Herman en Denis Boomans, door den dienst der Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen der Provincie Brabant uitgegeven, legt met klaarheid en beleid de volksgeneesmiddelen uit die nu eens op ontledende beredeneering, dan eens op het stoffelijk begrip der ziekte

---

(1) R. DE WARSAGE. *Le calendrier populaire wallon ; Eigen schoon en De Brabander*, 1928 ; CORNELISSEN. *Ons volksleven*, 1896 ; ALF DE COCK. *Volksgeneeskunde in Vlaanderen* ; ISID. TEIRLINCK. *Folklore flamand ; Le Folklore Brabançon*. Februari 1928 bl. 269.

of op het zielkundig begrip gesteund gaan, enz. Het verzorgen der wratten komt in verschillende rangschikkingen te staan en wordt derhalve onder verscheidene kapitels behandeld.

Langdradig zou het vallen hier al de volksgebruiken op te sommen die er bestaan om zich van de wratten te ontlasten ; Hier nu onder de duizenden gebruiken een recept dat ons veroorloven zal over de anderen te zwijgen (1) « dertien erwten van het loopende jaar uitkiezen, er zes in een zwart linnen en zeven in een wit linnen wikkelen en ze dertien dagen als toovermiddel op de borst dragen ;

Een Vrijdag afwachten en zich 's nachts, zonder getuigen bij den boord van eenen put begeven, zeven « vaderonzen » bidden en bij het einde van elk dezer een erwt in den put werpen ; van daar uit zich naar een molhoop begeven, zes weesgegroeten opzeggen en na elken weesgegroet met den kleinen vinger der linkerhand een gat boren en daarin een erwt begraven. »

Er bestaan natuurlijk varianten op het aantal erwten in den bezweringsteks en in den aard van het graan.

Zielkundige Verklaring : Aldus weet Mr A. Marinus (2) wijselijk op te merken dat « talrijke gemoederen een grooter vertrouwen stellen in de uitwerking van deze recepten en gebruiken dan in de diensten van de wetenschap en de kunst van den geneesheer ». Zulks was insgelijks het geval in de vorige eeuwen. Mme de Sevigné wier vermaarde brieven bij alle geletterden bekend zijn, had meer vertrouwen in de tooverkracht van een slangenafkooksel om hare dochter uit hare verkwijning te rukken dan in de beste verkwikkende recepten door de geneeskunde voorgeschreven.

Juist dit onbegrensd vertrouwen draagt in zekeren zin het zijne bij om de wratten te doen verdwijnen.

Het valt buiten kijf dat de volksgebruiken op een groot aantal bekomen en behoorlijk bestatigde uitslagen gesteund gaan. De wratten zijn verdwenen dus het recept

---

(1) Getrokken uit Saintyves. *Revue de psychotherapie*, 1914.

(2) Voorwoord van « *La Médecine Populaire* » hooger aangehaald werk.

om ze te doen verdwijnen, hoe eigenaardig en belachelijk het ook weze, is goed. Aldus luidt het eenvoudig volksoordeel. Mag er gezegd worden dat het ongelijk heeft? De geneesheeren echter dienen de oorzaken op te zoeken waaraan redelijker wijze de genezing te danken is.

Er bestaan ongetwijfeld van zelfs verdwijnende wratten. De meeste jeugdige platte wratten bezitten deze eigenaardigheid af te vallen ; voor deze zal 't is eender welk gebruik noodzakelijker wijze een gevolg hebben.

Dikwerf werd er bestatigd dat de schrik door een voorval opgeloopen die de wrat doet vergeten, tot de verdwijning bijdraagt. Aldus hebben bij den laatsten oorlog de meesten die deze aanwassen droegen deze, al waren zij zelfs oud, nog al snel zien verdwijnen.

Professor Pech (uit Montpellier) verhaalt de geschiedenis van een jongen soldaat (1) die wegens overtalrijke wratten in het hospitaal verzorgd werd.

Enkelen werden met het snijmes uitgehaald, anderen werden met helschen steen afgebrand, enkele andere werden door middel van de electriciteit ontbonden wijl er voorgenomen werd op de andere een der twee geneesmiddelen toe te passen dat den besten uitslag zou opgeleverd hebben. Het gebeurde nu dat de man zekeren dag bericht kreeg dat hij wegens diefstal voor den krijgsraad moest verschijnen. 's Anderdaags waren al de wratten verdwenen, enkel zag men op de handen nog de sporen der wratten die uitgesneden geweest waren.

Er wordt ook aangenomen dat er zielkundig ontstane wratten bestaan 't is te zeggen wratten die uitsluitend ontstaan zijn onder een indruk van zielkundigen aard.

Dr Bonjour verhaalt de geschiedenis (2) van een man die fier was over zijne mooie handen. Zekeren dag ontmoet hij een zijns gelijken die de hand met talrijke wratten bedekt had ; hij werd met afschuw geslagen en van dit oogenblik af liet hem de vrees niet los op zijne beurt met zelfde kwaal behept te worden. Enkelen tijd daarna bespeurde hij de eerste gezwellen die snel toenamen.

Al deze feiten — aldus luidt de gevolgtrekking — leggen niet alleen het verschijnen der wratten uit maar ook hun plotselinge verdwijning en zij doen begrijpen waarom

(1) *Presse médicale*, 8 Maart 1923.

(2) *Revue de psychothérapie*, December 1924.

de behandeling van eene wrat heel vaak de verdwijning van al de anderen met zich nasleept. De zielkundige invloed levert den uitleg over al deze verschijnselen die tegenstrijdig blijven als er naar een andere ziekteoorzaak gezocht wordt.

« Het onstaan der wratten is dus te wijten aan de velontsteking en in het behouden dezer ontsteking. Deze kan niet blijven bestaan als de geest er geen aandacht op vestigt, als hij geen schrik heeft of als hij vergeet. De genezing der wratten dient dus door de vergeetgeneesmethode te gebeuren.

Wetenschappelijk kan er aangenomen worden dat de toepassing van langdurige inbijtende scheikundige stoffen of zelfs plantenuittreksels, zooals het melksap der zonnebloem, der stinkende gouwe (ook wrattenkruid genoemd) op de hoofdwrat 't is te zeggen deze die het eerst ontstaan is en die over het algemeen de omvangrijkste is, de andere afstammende door de hoofdwrat uitgezaaide wratten kan doen verdwijnen met hulp der inbeelding, 't zij door verkwijning of door het eindigen in een steel.

Maar hoe de geneeskracht begrijpen van al de zoo verscheidene en ongerijmde volksgebruiken tegen de veluitwassen ? De inbeelding is heel eenvoudig de voornaamste geneesoorzaak. Vele geneesheeren beweren dat de platte bijeengeknoopte, vleezige, opzwellende wratten hoe talrijk en hoe oud ook en dank zij het vertrouwen van den zieke door inbeelding kunnen genezen worden. De zenuwen huidgeneesheeren trekken veel baat uit dit uiterlijke zielkundig geneesmiddel. Dr Nini haalt in de « Presse Médicale » van 3 Maart 1923 de waarneming aan van een meisje dat met zeer talrijke wratten aangetast was welke hij behandelde bij toepassing van scheikundige afbijtende stoffen doch zonder den minsten uitslag. De moeder wanhoopte en ging op raad van eene oude vrouw uit de streek naar een als heilig aanziene plaats, overstreek de wratten met een weinig aarde en ging huiswaarts wijl ze zich afvroeg welk toch de uitslag hiervan zou kunnen zijn. Acht dagen nadien was de verrassing der moeder groot bij het bestatigen dat de wratten verdwenen waren zonder het minste lidteeken achter te laten.

Het volksgebruik het meest in voege is deze alle morgenden nuchter speeksel op de wratten wrijven. Deze doenwijze is ten slotte dan toch maar eene in werken omgezette inbeelding.

Immers elken dag, op vaste uur wordt de geest op het werk gevestigd dat het lichaam zich oplegt om van de wratten af te geraken. In dergelijk geval, aldus Dr P. Van Velsen, (1) bestaat er aanwakkering om een zuiverende werking te bevorderen, daar de zielkundige invloed zich uitstrekken kan van de eenvoudigste huidvlekken tot het opnieuw uitdrogen derzelve. Gemakkelijk kan er dus aangenomen worden dat een minder werk dan dit van een blaartrekkend middel de veluitwassen kan uitdrogen.

Hoe grooter het betrouwen, hoe ingewikkelder de bewerking zooals deze der dertien erwten, hoe grooter zal de zielkundige invloed op het vel wezen en des te grooter zijn de geneeskansen.

Een feit bij de inbeelding te verbinden is wel het verdwijnen van al de wratten, lijk Dr H. Grumach het meermaals waargenomen heeft, na de wegneming der eerste alsook na de plotselinge genezing bij geval van het voorkomen van zielkundige stoornissen.

Het groot aantal waarnemingen door betrouwbare geneesheeren opgedaan (2) mogen niet willekeurig opgenomen worden.

Er kan dus aangenomen worden dat het voorkomen of het verdwijnen van de meeste wratten hun oorsprong vinden in inbeelding van zich zelven of van anderen en dat al de volksgebruiken maar verstoffelijkte inbeeldingen zijn die noodzakelijker wijze een gunstigen uitslag moeten meebrengen in de meeste gevallen.

Anderzijds valt het niet te betwijfelen dat de meest ingewikkelde volksgebruiken en de wetenschappelijke inbeeldingsmethoden die het meest bijval hebben er daarom niet zullen in slagen sommige wratten en diep ingewortelde uitwassen in het vel anders te doen verdwijnen dan door het uitsnijden met het insnijmes, door de verdelging bij middel van uitbijtende stoffen of door de electriciteitontbinding.

Dr Poodt

vrij vertaald door Frans Van den Bosch
beambte bij het Ministerie van Rechtswezen.

---

(1) *Hypnotisme — Suggestion — Pshychotérapie* bl. 270 — 271

(2) Maurice Gille — *Psychologie Therapeutique* Februari, 1925.

De Sint-Fiacre-kapel te Lérinnes

Lérinnes is een klein Brabantsch dorpje gelegen ten zuiden van Tourinnes-Saint-Lambert. Zijn eenige straat, met boerenwoningen hier en daar komt uit te Sart-bij-Walhain, dat er de natuurlijke verlenging van is.

Vreedzaam dorpje, langsheen een beekje gebouwd, de « Ry des Mottes Bridoux », nauw merkbaar in de vlakte, is er te Lérinnes niets dat den geschiedschrijver of den zoeker belang inboezemen kan. (1)

Zijn geschiedenis is ongeveer die van zijn oud *klooster*.

Er blijft nog enkel een groote hoeve over van die oude priorij, gesticht door een neef van den hertog van Brabant, den edelman Gillis van Lérinnes. Dit gebouw onderging talrijke vervormingen en levert daarbij slechts weinig historisch belang op. De priorij van Lérinnes werd bewoond door Drievuldigheidsmonniken die met goed gevolg tusschengekomen waren ten gunste van den Ridder van Lérinnes, gevangen genomen in het Oosten ten tijde der kruistochten.

Het klooster dat in 1526 slechts nog twee monniken telde en een dienende broeder was het eenige in Waalsch-Brabant in 1784 door het edict van Jozef II afgeschaft (2).

Men mag redelijkerwijs veronderstellen dat de monniken van het klooster gaarne wandelden in de vruchtbare velden die zich uitstrekten tusschen hun klooster en het Naamsche bosch dat toenmaals niet gescheiden was van het bosch van Buis, vol herinneringen aan het Romeinsch tijdvak.

Langs hun geliefkoosde wandeling richtten zij aan de kruispunten der weinig bezochte veldwegen kapellekens op, waar zij rustten en baden. Twee van die bedeplaatsen bestaan gelukkig thans nog. Zij zijn slechts ongeveer honderd meters van elkaar verwijderd. Het zijn de kapel van den H. Fiacre en van de H. Margaretha.

---

(1) Zie ons artikel : *Les bords du Nil* in het bulletijn van den Touring Club, 1914, 15 Mei.

(2) Lees de geschiedenis van het klooster van Lérinnes in « *l'histoire des communes Belges* » Tarlier en Wauters, *Canton de Perwez* of in « *Le Courier de l'Entre Sambre et Dyle* », n° 16, 1924.

Beide zijn mooie specimens van den Renaissance-stijl. De kapel van de H. Margaretha, waarvan het beeld in ijzer is, is de oudste ; zij dagteekent van 1750 en is opgericht ter herinnering aan broeder Pierre Warnier. Hooger dan de kapel van den H. Fiacre staat zij alleen aan het kruispunt der wegen van Lérinnes naar Perwez en van Orbais naar Sart-lez-Walhain.

De kapel van den H. Fiacre op den hoek gevormd door laatstgenoemden weg en een hollen weg dichter bij de priorij, is kleiner. Rondom die kapel staan populieren en hagedoorns, welke een mooie omlijsting vormen.

De nis, gesloten door een eenvoudig traliewerk. bevat een houten beeld. De tijd en misschien ook de vernielzucht hebben het beeld van den armen heilige deerlijk verminkt. Sint Fiacre heeft slechts een half hoofd, vroeger stak hij twee groote handen hemelwaarts ; heden is eene er van verdwenen.

Gansch vermolmd vervalt het beeld langzamerhand. Op den voet van de kapel in blauwen steen evenals op de nis leest men het volgend opschrift :

Saint-Fiacre
p. p. nous
F. J. Decourt
1780

Tusschen den derden en tweeden regel is een vlammend hart gebeeldhouwd. Op den top van de nis waar vroeger een ijzeren kruis stond, is een opening gemaakt ; langs daar steken de geloovigen hun offeranden in.

Tegenover de kapel was er vroeger een herdenkingskruis (1) waarover we geen bijzonderheden vernemen konden.

De oorprong van de vereering van Sint Fiacre te Lérinnes is ons eveneens onbekend.

Sint Fiacre, van Ierschen oorsprong, wiens keltische naam Fiachrach is, was kluizenaar en kwam in het bisdom Meaux rond 600-670. Wordt op 30 Augustus gevierd en is patroon der tuiniers (2).

---

(1) Het is aangeduid op de kaart Ferraris. Twee andere kruisen bestaan in den omtrek : het eene aan den weg op Perwez herinnert aan een ongeluk, het andere, in het bosch van Buis, het Cadaille-kruis herinnert aan een misdaad.

(2) Dictionnaire Larousse in twee deelen, uitgave 1923.

Te Lérinnes wordt hij echter niet als zoodanig vereerd, men vereert hem om genezing te bekomen van het ongemak waaraan men lijdt wanneer men te veel fruit eet of wanneer men sommige spijzen verorbert die de ingewanden in werking brengen. Men zegt dat men het beeld nooit aanraken mag.

Een oude boerin heeft ons verteld, dat een harer dienstmeiden die de koeien hoedde in de nabijheid van de kapel, vóór ongeveer 50 jaren het beeld gestolen had. Zij was wellicht ook te kort gekomen aan den eerbied die men den heilige verschuldigd is. Deze wreekte zich — maar mag een heilige zich wreken — door het lief jong meisje een leelijke part te spelen. 's Anderendaags was zij zeer ongemakkelijk en....

Vrienden, lezers, zoo gij soms ook aan de Sint-Fiacre kapel komt, bewondert dan de schilderachtige bedeplaats, maar raak niet aan het arm beeldje, ten ware dat gij het zoudt willen herstellen, want Sint Fiacre zou u anders wel dezelfde part kunnen spelen.

E. Bourguignon

Het wit paard.

Legende

(Vertaling)

Het was rond het jaar 1645.

In de eerste helft van de 17e eeuw bestond Sart-Mont-Sainct-Williaume slechts uit een dertigtal hutjes.

De bevolking, aldus leest men in een handschrift uit dien tijd, was op de helft verminderd ten gevolge van oorlogen en onlusten die de ongelukkige streek teisterden, zij bestond uit eenige boerenknechts, die werkten in de vier naburige hoeven, terwijl de andere, bedelaars van beroep, aalmoezen vroegen in de omlingende dorpen op twee of drie mijlen in den omtrek.

De kapel van het kasteel, Onze-Lieve Vrouwkapel (1) stond op een heuvel aan den rand van het bosch, dat naar haar naam genoemd is, beheerschte het dorpken en scheen bescherming te geven aan het naburig kasteel, dat hare eigenaars en weldoeners herbergde, de familie de Terremonde, een der adellijkste geslachten der Waalsche provinciën.

Het was een rechthoekige burg met Mansarddak, voorgevel met driehoekig front, vormende met de afhankelijkheden een grooten vierhoek langsheen den weg, die ze van het kappelletje scheidde.

Van op het kasteel had men uitzicht op een tuin, omringd van vijvers die als zilveren spiegels blonken rondom het prachtig kasteel, dat twee eeuwen vroeger genoemd werd « Cour de Houteberges ».

Een beekje, « de Ry Saint-Antoine » dat aan den voet van den heuvel nabij de kapel ontsprong, sneed den smallen hollen weg.

't Is dan dat te middernacht een ruiter, gezeten op een wit paard, uit het kasteel te voorschijn kwam om het te laten drinken en te laten baden in het stille vijverwater.

---

(1) Deze kapel is toegewijd aan de Heilige Maagd sedert hare oprichting omstreeks 1550. De kermis van Sart heeft altijd plaats op den tweeden Zondag van September, Zondag na het feest van O. L. Vrouw geboorte.

Hij doorliep de velden van de « Cense du Chenoit », waakte op de heeren woning ; men had zijn gestalte herkend in de naburige bosschen ; men had zijn schaduw zien bewegen in de olmendreef langsheen het bosch « Lambert de Laende », men had hem gezien in de met wilgen afgezette wegen, die aan de beide zijden van het kasteel afdaalden.

Wie was hij ? welke was de reden van die geregelde nachtelijke tochten, die veel opspraak en zelfs vrees verwekten bij die kleine, armoedige bevolking.

Er werd van gesproken, maar niemand durfde 's avonds laat uitgaan. Een der sterkste inwoners nochtans, zekere Oleffe was nieuwsgierig en stoutmoedig genoeg om den geheimzinnigen wandelaar te gemoet te gaan.

En op zekeren avond verborg hij zich achter een dikken boom, naast den weg en wachtte op den zonderlingen bezoeker.

Op de kerk van Court sloeg het middernacht, toen de ruiter verscheen en zijn paard in het water dreef ; daarna keerde hij weer naar het kasteel.

Opeens sprong Oleffe op het paard toe, vatte den toom en hield het stil en vroeg den ruiter waarom hij die nachtelijke tochten deed.

Wat gebeurde er ? Welk gesprek had er tusschen de twee mannen plaats ? Niemand vernam het ooit. Het paard verdween ; niemand zag ooit het wit paard en den geheimzinnigen ruiter weer.

Op zijn verzoek had Oleffe de heilige belofte gedaan niets van hun gesprek uit te brengen !

Het geheim werd goed bewaard ; de eed werd gehouden, want niemand vernam ooit het geheim.

Oleffe trad later in dienst der heeren van Sart.

Volgens een handschrift trad hij op als getuige in de processen van 1652 en 1653 voor den Hoogen Raad van Brabant (1), proces door den Heer ingespannen voor de oprichting tot afzonderlijke parochie van het Sart-Mont-Sainct-Williame (2).

DE SPROKKELAAR.

---

(1) Handschrift, als titel dragende : Responce pour les Patrons et Recteurs de l'église paroichiale de Court-Saint-Etienne, recribant contre le Seigneur du Sart, suppliant.

(2) Gehucht van de gemeente Court-Saint-Etienne.

De jonge vrouw en het Kaboutermannetje.

In 1916 werd ons door mevrouw weduwe Sch., toen ongeveer 65 jaar oud, ongeletterd, afkomstig uit Overrijssche, het volgende verteld :

« Lang geleden leefde op een hoeve in de omstreken van Overrijssche, een jong huishouden. Iederen morgend terwijl de pachteres aan haren opschik was, verscheen haar plots een Kaboutermanneken en viel de jonge vrouw lastig door ongepaste woorden en gebaren.

Wat te doen om zich van den kwelgeest te verlossen?

Zou zij haar man er over spreken ? Helaas hij was jaloersch en brutaal !

Zou zij er hare geburen over spreken ? Dat was gevaarlijk ! Ieder zou het weldra weten... haar man ook !

Zij bracht den pastoor op de hoogte van de zaak.

De brave man zei haar dat hij de macht der Kerk in deze zaak niet kon doen tusschenkomen, maar dat hij nochtans een middel wist om zich voor goed van dat lastig wezen te bevrijden.

Morgen, zei hij tot de pachteres, moet gij, als het kabouterken afkomt, een boterham nemen ; ga dan met opgeheven rokken op den mesthoop zitten en eet zoo uw brood op ! Dat is alles. Ge zult er mij weten van te spreken !

De jonge vrouw volgde den raad van den priester zeer stipt en onmiddellijk verdween het Kaboutermanneken vluchtende het hoofd tusschen de handen en huilende :

Hoe ? Kakken en smakken in iëne kië, ik kom er van mijn leve ni mië.

Volgens den heer Jerôme Pimpurniaux, de schrijver van twee boeken voor titel dragend : « Guide du voyageur en Ardenne », zou die doenwijze ook bekend zijn door de Ardenneesche meisjes.

Ziehier den aanvang van de legende, die hij op blz. 149 en volgende van het eerste deel (Brussel 1856) verhaalt.

Margaretha, een mooi jong meisje, werd door een kabouter het hof gemaakt. Zij sprak er haren pastoor over aan, hem zeggende dat die bezoeken haar niet onaangenaam waren, maar dat zij toch, alvorens zich te verbinden, om raad bij haar zieleherder kwam.

— Breek die betrekkingen tegen de natuur ten spoedigste af, zooniet zult gij uit de gemeenschap der geloovigen gesloten worden, antwoordde hij.

Na rijpe overweging zag Margaretha ten slotte van den kabouter af en vroeg haar biechtvader haar te helpen om er zich voor goed van te bevrijden.

Die redelijke vraag bracht den waardigen pastoor in groote gelegenheid. Het geval was ernstig ; hij moest nadenken en verzocht zijn biechteling binnen eenige dagen weer te komen. In netelige zaken was hij gewoon zijn koster te raadplegen. Hij deed hem dus komen en deelde hem de zaak mede. « Is het maar dat, heer pastoor, antwoordde de koster. Wees gerust, ik heb uw zaak » ; dan liet hij Marianne, de meid van den pastoor komen en vroeg een handvol droge boonen, deed ze koken, plette ze en maakte een brei die hij kneedde met sap van een dozijn ajuinen. De koek aan den pastoor gevende, zei hij : geef dat aan uw biechteling ; zeg haar dat zij dien koek eten moet twee uren voor de komst van haar verliefde, haar aanbevelend zich wat in te houden ; maar eens haar minnaar daar, dat zij hare gevoelens niet meer bedwinge.

« Pastoor en meisje volgden stipt de aanbeveling van den koster. 's Avonds toen de kabouter naast zijne schoone plaats wilde nemen, verzocht men hem te vertrekken. Hij weigerde hardnekkig. Dan kraakte er iets onder den stoel van de schoone en 't was niet moeilijk te raden wat het was. Deze werd rood en had geweldig lust om te lachen.

« De kabouter lachte niet. Dat gekraak had hem onthutst. Hij frontste de wenkbrauwen, stond eensklaps op, bezag het meisje woedend en vertrok zonder ooit weer te komen ».

Ofschoon Ardennees van geboorte en ondanks een onderzoek door ons in sommige centra van Luxemburg gedaan, was het ons niet mogelijk sporen van die legende terug te vinden. Zullen anderen gelukkiger zijn dan wij ?

« L'Evangile des Quenouilles », een vermakelijk boek en ook een der beste boeken over de geschiedenis der zeden, der meeningen en vooroordeelen, werk dat volgens zijn commentator P. Jannet in België geschreven werd in het midden der 15ᵉ eeuw, en waarvan de uitgave, die de beste is, rond 1475 te Brugge verscheen bij Colard Mansion, geeft ons een derde variante van het bedoeld vertelsel.

Men vindt ze op blz. 154 van de uitgave die in 1855 te Parijs verscheen bij P. Jannet; daar zij zeer kort is, zullen we hier voluit vertalen

« De kabouter, zei eene oude vrouw, volgde mij overal toen ik jong was en ik was er bang voor. Een gebuurvrouw zei mij : draag brood op u en wanneer gij lust hebt om te wateren, doe het dan maar, terwijl gij uw brood eet. Wanneer hij u dat ziet doen, zal hij u niet meer naloopen. »

Het is van belang vast te stellen dat elk dezer drie voorgaande varianten betrekking hebben op een natuurlijke en wel bepaalde daad, die onbetamelijk is in 't bijzijn van iemand of zelfs naar het schijnt, bij het eten van brood.

Wat moet men eruit besluiten ? Staan we tegenover een van die zoogezegde « zedelijke vertelsels » (zijn de « zedelijke » vertelsels van Marmontel altijd dien naam waardig ?), een vertelsel dat men aan de kinderen opdischte om hun te doen begrijpen dat het onwelvoeglijk is sommige dingen al etende te doen ? Misschien, de menschen waren immers vroeger niet zoo preutsch als tegenwoordig, te oordeelen naar de talrijke novellen en vertelsels die de lieve dames in vroeger eeuwen vermaakten.

1929 R. CORNETTE

Het « Vuur onder Heze »

Ongeveer dertig jaren geleden had nog tusschen de dorpen Longueville en Heze (belangrijk gehucht van de gemeente Grez-Doiceau) een eigenaardig gebruik plaats, door de inwoners van Longueville genaamd « le fé dzo Hiège » het vuur onder Heze steken en door die van Hèze « le fé dzo Longvel ».

Dat zonderling gebruik, waarvan ik nergens het gelijkaardige ken ; had plaats in het begin van de Lente.

Ziehier waarin het bestond : eenige weken voor den datum der groote gebeurtenis, maakten de bengels der twee dorpen zich heimelijk gereed voor de groote ontmoeting. Zij voorzagen zich van dikke stokken, kluppels en slingers.

De slingers waren gemaakt met leder voortkomende van versleten schoenschachten, klompriemen of van oude bedriemen. Zij werden beproefd in boomgaarden en in holle wegen, waar de ouders de bengels niet zagen.

Wanneer onze snaken een zekere behendigheid in het hanteeren van hun wapens verkregen hadden, verborgen zij deze zorgvuldig.

Dan werd het wachtwoord door het hoofd der bende gegeven en 's Zondags na de Vespers, veertien dagen voor den gestelden datum, trokken zij stoetsgewijs naar de velden tusschen de twee dorpen ; onderweg in het dorp, hielden zij de wapens goed verborgen, maar staken ze fier in de lucht zoodra zij het laatste huis van het dorp achter den rug hadden.

Velen hadden schrik, maar geen zou het durven toonen, uit vrees van door de makkers voor lafaard uitgemaakt te worden (chiteux es culotte) (broekscheiter !).

De bende ging vastberaden, maar voorzichtig den vijand te gemoet, namelijk de kwajongens van het naburig dorp, die van hunnen kant ook inaantocht waren. Men doorzocht grachten en kreupelhout, waarin de vijand in hinderlaag kon liggen.

Weldra verscheen in de verte de vijandelijke troep. Van weerskanten werd de opmarch vertraagd, de stoutsten nochtans rukten vooruit en wisten de anderen mee te lokken.

Dan begon het gevecht, waarvan men sedert zoolang droomde. De meest gebruikte wapens waren niet steenen keien of stokken, maar wel al de scheldwoorden waarover de bengels beschikten. De spotnamen, aan de inwoners der beide dorpen gegeven, beheerschten den homerischen strijd De bengels van Hèze maakten die van Longueville uit voor « ramonis » (bezembinders) en deze antwoorden met den spotnaam « mougueux de broueres » (heidevreters).

Wanneer een bengel de andere groep stoutmoedig aanviel, zag men deze vluchten tot dat hij tegengehouden en teruggevoerd werd door een dappere, die op zijn beurt den vijand aanviel.

Die bewegingen, die scheldwoorden, dat werpen met steenen duurde gewoonlijk tot het vallen van den avond, met dit gevolg, dat al de strijders heesch geschreeuwd waren.

Elke groep trok naar zijn dorp af ; allen vertelden hun heldedaden, maar allen waren zeer benauwd door de groeiende duisternis en beducht voor de straf die hun 't huis stond te wachten.

Zelfde tooneelen hadden eveneens plaats den volgenden Zondag, acht dagen later was het de dag der « grooten ».

Dan namen volwassen mannen deel aan den tocht. Het verloop was nagenoeg hetzelfde, maar de toegebrachte slagen waren harder.

Wanneer de strijd eindigde door de vlucht van een der beide groepen brachten de overwinnaars haastig bussels stroo en mutsaarden bijeen, die in de nabijheid gereed lagen en weldra vlamde op het slagveld een zegevuur. Een drinkpartij besloot den wel gevulden dag.

De herinneringen uit mijn kinderjaren laten mij niet toe juist te zeggen op welken datum dat oud gebruik plaats greep. Ik herinner mij echter goed door welke gebeurtenis er voor goed een einde aan gesteld is.

In den loop van een « fès dzo Hèze » kreeg een inwoner van Longueville een harden kluppelslag op het voorhoofd, dit verwekte hem bijna een schedelbreuk, de hulp van een geneesheer moest met allerhaast ingeroepen worden.

De burgemeester besloot een einde te stellen aan dit zoo oude gebruik. Toen het volgende jaar de kwajongens hun gevaarlijk spel wilden hervatten ontmoeten zij de gendarmen, de knapen stoven uiteen in alle richtingen, en 't was met de « fè dzo Hèze » gedaan.

Destijds ondervroeg ik een ouden man, die in zijn jeugd meermalen aan de « fè dzo Hêze » deelgenomen had over den oorsprong van dit gebruik. Zijn grootvader had hem daarover het volgende verhaald : lang geleden lagen tusschen de twee gehuchten braaklanden, die van groote waarde waren voor het arme volk, daar er op die gronden struiken groeiden waarvan men bezems maakte, en ook gras dat door de geiten en de schapen kon afgegeten worden. Ieder jaar op een gestelden tijd ontmoetten eenige kerels uit elk der gehuchten elkaar op dat terrein. Een hevige strijd ving dan aan en de overwinnaars hadden voor een jaar het onbetwist gebruik van bedoelde gronden. De mededinging was ernstig, daar van de overwinning het welzijn van vele arme gezinnen afhing.

De uitlegging rechtvaardigt vrijwel het tijdstip van den strijd —aanvang der Lente— dan begint alles te wassen en heeft men het oog op goeden weigrond.

Later kwam er regeling van den eigendom, het kadaster kwam tot stand. Over het weiderecht kon dus niet meer getwist worden, maar het gebruik van den homerischen strijd bleef voortduren.

Er dient opgemerkt te worden dat de inwoners van de twee plaatsen na het gevecht vriendschappelijk met elkaar omgingen, behalve nochtans als ze dronken waren, maar anders bestond er tusschen hen evenmin vijandschap dan tusschen inwoners van andere dorpen.

F. STRALE

De Tentoonstelling van Volkskunst in het « Paleis der Schoone Kunsten ».

De Internationale Tentoonstelling van Volkskunst te Brussel in het « Paleis der Schoone Kunsten » van Juni tot October geopend, is voorzeker een van de meestgeslaagde manifestaties in dien aard, die ons gegeven was te zien.

Men mag, zonder aarzelen, zeggen, dat de voorwerpen in den schoonen kader van het Paleis verzameld, voor vele lieden een openbaring van de Volkskunst, die rustieke kunst, zoo dikwijls vol naïveteit, maar, ten anderen, bij verschillende volkeren, bewijs van innig kunstgevoel, geweest is.

Reeds, bij den ingang, was de bezoeker aangenaam verrast. Daar stond, als schildwachten, zooals in de Sagen, een hoop Reuzen, doch geene schrikwekkende en wrede wezens, maar wel de goedige Reuzen van Brussel : Janneke en Mieke, Groot Vader en Groot Moeder, de Sultaan en de Sultane en de talrijke « kinebaba's » die ze vergezellen als ze, met den Ommegang, hun tochtje rond de straten van Brussel maken, en ook die van Mechelen, bijzonder overgekomen, waaronder fier en verheven 't Ros Beiaard met de Vier Heemskinderen prijkte, wat vele aan het liedje

« 't Ros Beiaard maakt zijn ronde
In de Stad van Dendermonde.... »

deed herinneren.

* * *

De tentoonstelling bevatte twee groote afdeelingen : de uitheemsche volkskunst door talrijke landen vertegenwoordigd en de Folklore van onze gewesten, waarover wij wat breeder zullen handelen.

* * *

In de Volkskunst van de Provinciën, zoowel de Vlaamsche als de Waalsche, van ons land (1) bestaan verschillende

---

(1) De tentoonstellers, voor België, waren :
De Koninklijke Bibliotheek (Prenten- en Muntenkabinetten), Brussel.
Het Museum voor Folklore, Antwerpen.

merkwaardigheden. Op textielgebied hebben wij natuurlijk niets dat met de geborduurde stoffen van de Noordsche landen, van Polen, van Tsjecko-Slowakije, van Spanje, van de Balkanische landen vergeleken kan worden, noch onze voorwerpen van gesneden hout met die van Finland, Zweden en Denemarken. Als binnenversieringen van boerenhuizen hebben we niets, noch aan de schilderijen die men in de hoeven van Tsjecko-Slowakije vindt, noch aan de met de schaar geknipt papieren ornamenten van Polen, gelijkaardig. Maar toch is onze Folklore ook rijk aan talrijke zeldzaamheden. Wij bezitten de schatten en de voorwerpen van onze Gilden, Ambachten en Broederschappen van voorheen en van heden. Die waren rijkelijk vertegenwoordigd door de « Keersen » (XVIIe-XVIIIe eeuw), (Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis), prachtig versierd, hetzij met den Heilige, beschermer van het Gilde — en die Heiligen zijn talrijk, want zij verschillen van stad tot stad — hetzij met een zinspeling op het ambacht, hetzij met godsdienstige of allegorische tooneelen, en door Koningsbreuken, de eene fijn gedreven en geciseleerd, de andere eenvoudiger, bestaande uit zilveren platen, met de namen der Koningen van het Gilde, door hun bezitters op de groote feestdagen, gedragen.

Het Museum voor Folklore, Gent.
Het Instrumenten Museum van het Koninklijk Muziekconservatorium, Brussel.
De Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (Jubelpark), Brussel.
Het Stedelijk Museum, Brussel.
De Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen van Brabant, Brussel.
De Stad Brussel.
De Stad Dinant.
De Stad Mechelen.
Juffrouwen Van Overstraeten, Brussel.
De Heeren : Jacques Breuer, Brussel.
Frans Claes, Antwerpen.
Deschamps, Antwerpen.
Henri Grell, Antwerpen.
Georges Pitsch, Brussel.
Emile Van Heurck, Antwerpen.
Van Bruaene, Brussel.
Wolfers, Brussel.
X***, Brussel.

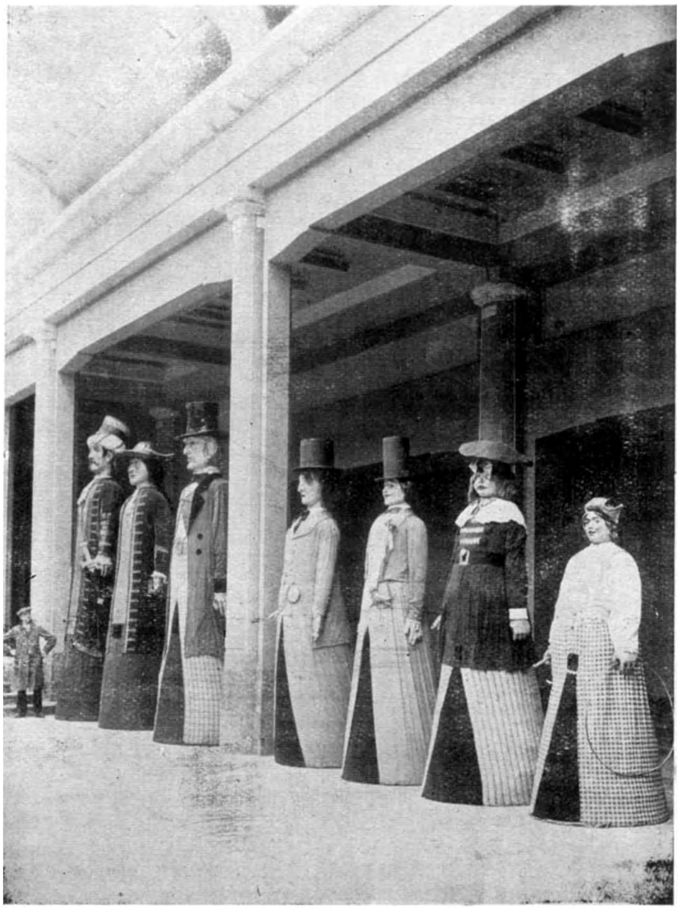

De Reuzen van Brussel, in de groote zaal van het Paleis der Schoone Kunsten, tijdens de tentoonstelling van Volkskunst. (Brussel 1929.)

De Reuzen van Brussel in de groote zaal van het Paleis der Schoone Kunsten tijdens de tentoonstelling van Volkskunst. (Brussel, 1929).

De Vasten avond. — Le Carnaval. Prent in het huis Brepols, te Turnhout, gedrukt. Talrijke van deze « **Manneckensbladen** » werden in het Paleis der Schoone Kunsten tentoongesteld (Brussel, 1929).

De Dragonder.
Uithangbord van een oud Brusselsch huis.
(Stedelijk Museum).

Onder deze was er eene, zeer merkwaardig, met de afbeelding van de H. Dymphna, van een schuttersgilde van Gheel afkomstig.

Die voorwerpen waren naast oude trommen, voetbogen en andere stukken waaronder een groot in pennetrekken geteekend beeld, met den eed van de Brusselsche Schippers (XVIIe eeuw) (Stedelijk Museum), tentoongesteld.

Zooals wij het reeds gezegd hebben onze inheemsche voorwerpen van houtsnijwerk kunnen moeilijk met die van andere landen vergeleken worden, maar toch, dikwijls zijn zij aantrekkelijk door de onderwerpen die de volksfantasie er op liet vervaardigen. Het zijn blokken voor het drukken van « Indiennes », klompen, (1) botervormen in vorm van dieren, merken om teekeningen op de boterklompen te drukken, zoutbakken met ingesneden versiersels. En ook een belangrijke reeks vormen, uit verschillende tijdperken, voor Pasteigebak, voor « Conques de Dinant », lekkere « speculatie », of met suiker en konfijt versierd peperkoeken, die men met Nieuwjaar gaf.

Zekere van deze vormen zijn met zorg gemaakt, maar in 't algemeen zijn ze zeer primitief : militaire typen, min of meer fantastische dieren, mythologische of godsdienstige onderwerpen, of de klassieke personnaadjes : Sint-Niklaas, patroon der brave kinderen of « Sinte Greef » somtijds van de Gravin van Halfvasten vergezeld.

Benevens die voorwerpen die om lekkernijen voor groote en kleine te bakken gediend hebben, zag men « Voldaars » voor Kerstmis en Nieuwjaar, brooden met gekleurde versieringen van bakaarde of van suiker, waarvan de onderwerpen zeer verschillend zijn. Nevens bloemen of fantaisieonderwerpen vindt men de Goddin Freya, op haren wagen met een voorspan van twee schapen, de aanbidding der Wijzen of een heilige bijzonder door het volk bemind. Talrijk zijn de specimens met voorstellingen uit het volksleven : mannen, vrouwen, kinderen in prachtgewaad of met simpele kleederen, die verschillende stielen uitoefenen of zich met verscheidene spelen vermaken ; als de onderwerpen zelfs niet aanstootelijk zijn.

---

(1) Het allaam van een klompenmaker, afkomstig van Zout-Leeuw en eigendom van den Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen van Brabant, was in een deel van een der zalen tentoongesteld.

Andere nog (XVIIIe-XIXe eeuwen) zijn krijgsonderwerpen. De militairen, bijzonder die uit « den tijd van Napoleon » hebben een groot succes gekend, zooals men het door talrijke vormen om « Printjes » of « Patakons » te gieten, grootendeels van het huis van de Weduwe Pons, te Leuven, afkomstig, kon zien. Nu en dan trof men, door zijnen staf omringd, den Keizer in eigen persoon, maar, zooals de bezoekers het konnen opmerken, door een fantasie van den versierder, met knevel en baard.

Naast de voorwerpen dienende tot de lekkerbekkerij waren talrijke voorwerpen voor het vermaak van jong en oud gebezigd, tentoongesteld.

Verscheidene uitstalkasten bevatten speeltuigen bijna altijd van hout : armlooze poppen, onnoozele herderinnen, wilde paarden, dieren uit de Ark van Noach, meulens met uitgestrekte vleugels, fluitjes, allen grof gesneden en geverfd en de duizend nietjes, die de kinderen liefhebben en waarop zij hun droomen bouwen. Een met de hand geteekend en gekleurd catalogus, van een speelgoedverkooper van het begin der XIXe eeuw, eigendom van den heer van Heurck, kwam zeer gelukkig dit « ensemble » volledigen.

Onder de ontspanningen voor oudere menschen, vond men bijzonder speelkaarten : onder meer een « tarokspel » uit de XVIIIe eeuw, « luiksche kaarten », bij Dubois gedrukt (1815), een « spel der Overwinning » uit het Huis Brepols, te Turnhout, afkomstig (1919).

Bij de kaarten was er een reeks houtsneden, die gediend hadden om er te drukken en die de merk van F. J. Van den Borre, beroemden Brusselschen speelkaartenmaker van het einde der XVIIIe en het begin der XIXe eeuw, draagt (Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis).

Onder de ontspanningen van hoogeren intellectueelen aard, rekent men het tooneel. Het was hier, door houten poppen uit Antwerpen, Gent en Brussel, vertegenwoordigd. Daar Luik er van afgezien had houten tooneelspelers op te zenden, ontbraken Karel de Groote, Oriane, den volksheld « Chanchet » en de verschillende personnaadjes van het Waalsche tooneel (1).

---

(1) Zie daarover : Rodolphe de Warsage. *Histoire du célèbre théâtre liégeois de Marionnettes*. Bruxelles 1905.

Daarentegen pronkten in hun gansche schoonheid « de Neus » ook « de Snoef » genaamd, maar, jammer genoeg, van zijn goede makkers, « de Kop » en « de Schele » gescheiden, de vier Aymonskinderen, Napoleon, Genoveva van Brabant en alle de tooneelspelers, edellieden en boeren, opperheerschers en menschen uit het volk die hun publiek van vreugde deden trillen of echte tranen op de wangen van de toeschouwers van den « Poesje » of van « Toone » vloeien, bij het zien van de ongelukken van « Genoveva van Brabant » van de lotgevallen van « Ourson en Valentijn » van het epos van den « Leeuw van Vlaanderen » of de geschiedenis van « Jan Onversaagd » (1).

Het was maar heel natuurlijk dat de Muziekkunst zich in de nabijheid van de Tooneelkunst bevond.

Maar, bij uitzondering, had men hier alle de volksinstrumenten, uit verschillende landen, bijeengebracht. Onder hen aanschouwde men, met genoegen, omringd van houten, strooien, glazen trompetten en hoornen, van doedelzakken, van vogelvormige fluitjes (2) ; den eenvoudigen « Rommelpot », waarvan sprake is in een mooi liedje van eertijds, den « Ronker », de « Trompetjes van Hal », zoo graag door de bedevaarders medegebracht, « Bultkarkas », de houten vedel in vorm van Hansworst en zijnen tegenhanger, de viool van de « Gilles de Binche », jaren lang, op Vastenavond, gebruikt. De pottenbakkerskunst van onze provinciën, was door talrijke speciniens van maaksels, uit verschillende streken, vertegenwoordigd : Torhout, door zijn geel en zwart verglaasde aardewerk van afwisselende vormen — vaten, soepkom met deksel, nabootsing van een toren, fluitjes en spaarpotten in vorm van vogel en van biekorf ; Luik, door zijne teljooren op dewelke de « Perron », zinnebeeld van de « Cité Ardente » zich verheft ; Doornik, door borden, schietingsprijzen, met tropëen van bogen en pijlen versierd, Andenne, Brugge, Namen, Chimay, en bovenal Brussel, door een schoone reeks veelkleurige « liters » en kannen waaronder zekere uit het werkhuis van Stevens.

---

(1) Zie ; Ary Delen. *Het Poppenspel in Vlaanderen.* Antwerpen MCMXVI.

(2) Wij verwijzen naar Ernest Closson : *Fluiten in den vorm van een vogel.* De Brabantsche Folklore, VII, n° 39, Brussel December 1927.

Vaten, teljooren, kruiken waren tentoongesteld naast gedreven geelkoperwerk van Dinant en glazen arbeiden : paardjes, papierdrukkers, stokken, links en rechts in uitstalkasten verspreid.

Een groote plaats was in de tentoonstelling door onze volksprenten genomen. Vele specimens uit de beeldekensdrukkerijen Brepols, Beersmans, Glenisson te Turnhout, Hemeleers-Van Houter te Brussel, versierden de wanden van verscheidene zalen. Hun prachtige en bonte kleuren waren een feest voor de oogen ; integendeel hun naïef maaksel en de dikwijls eenvoudige onderschriften deden vele bezoekers glimlachen. Het zou ons onmogelijk zijn ze allemaal op te sommen ; laat ons maar bij enkele prenten stilstaan.

Van het Huis *Brepols* (1) vestigden bijzonder onze aandacht : « *Het waer afbeeldsel van den Wandelenden Jood gelijk hij door Brussel trekkende, is te zien geweest op den 22 April 1774* » die ons Isaac Laquedem vertoont, met, op zijn hoofd, een grooten hoed met pluim, hooge laarzen aan zijne voeten, in een blauwen mantel omhuld, met zijn geelen schoenmakersschort, gaande met groote schreden en misschien het bekende liedje neuriënd.

» .... Den Wandelenden Jood ben ik waerlijk
Altijd reyzende ongelukkiglijk..... »

« *Crédit est mort, les mauvais Payeurs l'ont tué* », oud onderwerp door alle de prentenfabrieken gekend, waarvan de roem zeer groot tijdens de Restauratie was.

Een blad « *Koningsbrieven* », van de alombekende verschillend en waarop men, in plaats van den Koning en van zijne gewoone gezellen, andere personnages, met weinig kiesche namen (Venus-Koppelaer ; Hoorndrager ; Hennentaster ; Talloorlekker ; Altijd-zat....) dikwijls van onkuische rijmpjes vergezeld, vindt.

---

(1) Dit huis, het voornaamste van ons land, werd rond 1815 gesticht door P. J. Brepols, opvolger van den drukker Corbeels, die een groot deel aan den Boerenkrijg genomen had en te Doornik, op 21 Juni 1799, terechtgesteld werd. Na 1820, na het huwelijk van Antoinette Brepols met J. J. Dierckx werd de firma onder den naam die ze nog heden draagt, Brepols en Dierckx zoon, bekend.

Zie : E. van Heurck et G. J. Boekenoogen. *Histoire de l'imagerie populaire flamande.* Bruxelles 1910, Bl. 27-sq.

Voor verdere inlichtingen over onze beeldekensdrukkerijen en over de tentoongestelde mannekensbladen, verwijzen wij naar dit standaardwerk.

De « *Trap des Ouderdoms* » nog een alombekend onderwerp, dat men reeds op een duitsche houtsneden van 1540, waarschijnlijk ten onrechte aan Holbein toegeschreven, treft. Het « *Gevolg van den Dooden-Spiegel door Pater Abraham a Sancta Clara* ». De prent wordt met kleine blokjes, die gediend hebben voor de illustratie van een boek van dezen beroemden duitschen kanselredenaar (1) « Den Algemeenen Dooden-Spiegel oft de Kapelle der Dooden » (2), gedrukt. De Dood vervolgt alle menschen en dingen en iedere gravuur is door wijsgeerige versjes onderlijnd :

« Het menschen leven
Is als Spinne weven ».

. . . .

« Mensch U leven duurt zoo lanck
Als geluyt en klokkenklank ».

« *De geestelijke Loterij of gelukkige have voor de afgestorvene christene geloovigen* », voor de zielen van 't vagevuur te verlossen, oefening ingebracht « door den Hoogw. Heer Reginaldus, Bisschop des Hertogdoms Gelder in 1698 ».

« *De Duyvels Dans* » waar voorgesteld worden de gevaren geloopen door de lieden die zich aan den dans toegeven, « den Dans.... eenen kring, welkers middenpunt den Duyvel is, en den omtrek alle zijn rondom staende engelen », terwijl buiten den gevaarlijken ring ouders op de ongelukken aan hun kinderen die naar Satan luisterden voorgekomen, weenen of, gebeden storten omdat zij hun genoegen in een zoo verderfelijk en gevaarlijk tijdverdrijf niet zouden vinden.

Een van de belangrijkste voortbrengsels van de huizen *Glenisson en Van Genechten, Glenisson en Zoon* en *Antoine Van Genechten* (3) toont ons beerentemmers met het opschrift « *Het zijn Heere, met Beere* » XVIIIe eeuwsche houtsnede met de beginletters van den graveur D. van Lubeck geteekend.

Het huis *Beersmans-Pleek* (4) was ook door talrijke specimens vertegenwoordigd. De houtsneden zijn in 't alge-

---

(1) 1644-1709. Hij vervulde dit ambt aan het Hof van Weenen.
(2) Te Leuven, bij J. Jacobs, XVIIIe eeuw.
(3) Ook te Turnhout, XIXe eeuw. Voor meerdere inlichtingen verwijzen wij naar VAN HEURCK en BOEKENOOGEN, op. cit. bl. 355 sq.
(4) Turnhout, 1870-1902.

meen grof en de kleuren hard. Zij stellen vertelsels, kinderspelen, spreekwoorden voor, en ook, « *Den Hond* », groote gravuur die ons den besten vriend van den mensch op een schabel gezeten, toont. Daaronder de koppelverzen :

« Ziet kindren lief, dez' trouwe hond
Wacht zeker, tot zijn meester komt ».

—

« Regardez, chers enfants, ce chien vous apprend
D'être toujours et partout bien à temps ».

Met « *De Kat* » en « *Den Haan* » door Brepols en Glenisson uitgegeven, vormt deze hond de echte turnhoutsche « diergaarde ».

Eindelijk waren van het huis *Hemeleers-Van Houter*, van Brussel (1), waarvan de voortbrengsels zeer herkennelijk aan hun slordige kleuring zijn, eenige interessante mannekensbladen tentoongesteld : « *Heilige Genoveva* » ; « *De Godzalige Huiszegen* » thans nog zeer bekend en op de muren van bijna alle de huizen van den buiten te vinden ; soldaten, dragonders, artilleristen, burgerwachten....

Ook waren eenige houtsneden die gediend hebben om prenten te drukken, vertoond.

Onder hen zijn er zes die hoog zeldzaam zijn. Ze behooren aan de verzamelingen van de afdeeling Folklore van de kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis toe en zijn herkomstig van het huis Hemeleers-Van Houter, van Brussel, alhoewel men dacht dat de verschillende houtsneden bij het sluiten van het huis vernield geweest waren.

De onderwerpen zijn : « *Genoveva van Brabant* » ; « *Den* (sic) *H. Hubertus* » ; « *Costerus in zijne drukkerij* » ; « *Crédit est mort* » ; « *Driekoningenfeest* » ; de « *Trap des Ouderdoms* ». Verscheidene van deze houtsneden dagteekenen uit de XVIIIe eeuw en waren, vroeger, de eigendom van hollandsche uitgevers van wie de brusselsche firma ze overgenomen heeft.

Een, de « *Trap des Ouderdoms* » draagt het handteeken van den zeer bekenden Noord-Nederlandschen graveerder : H. Numan, in 1788 gestorven.

Dicht daarbij bevonden zich andere houtsneden van Turnhout, waaronder zekere voortijds voor het drukken van de Sanctjes ter eere van O. L. Vrouwen van Scherpen-

---

(1) Schaarbeek, 1827-1894.

heuvel of van Halle gebezigd. (Verzameling Emile van Heurck) (1).

In twee toonkasten bevond zich een verzameling blauw- of beter, schoolboeken, toebehoorende aan den befaamden Antwerpschen folklorist Emile van Heurck (2).

Die boeken, bijna altijd in 4°, met hoofd-, gothische- of ronde schriftletters gedrukt, dikwijls met twee of zelfs drie van die karakters, zijn met, in 't algemeen zeer naïve houtsneden, die meer dan eens niets gemeens met den tekst hebben, versierd.

De namen van de uitgevers : *Poelmans, Begijn, Thijs, Vinck, Van Soest, de Goesin. Van Paemel....* zijn door alle de liefhebbers van blauwboeken gekend.

De tentoongestelde specimen vertegenwoordigden de verschillende categoriën van de « littérature de colportage »: godsdienstige en devotieboeken of met zedelijke lessen ; bijbelsche, historische of legendarische verhalen, zendbrieven. Onder de godsdienstige boeken zagen wij : « *Den dobbelen Zielen Troost* » waarvan de oorsprong te vinden is in een werk dagteekenend van het midden der XV[e] eeuw en aan Johannes Moirs, van Keulen, toegeschreven ; « *Het dobbel Cabinet der Christelijke Wijsheid* », handboekje van den godvruchtigen man, waarin benevens onderrichtingen over het christelijk geloof, schoone en dichterlijke kindergebeden te lezen staan, zooals :

« 's Avonds als ik slaepen gae/
Dan volgen mij zestien Engelen nae/
Twee aen mijn regte zijde/
Twee aen mijne slinke zijde/
Twee aen mijn hoofd-eynde/
Twee aen mijn voet-eynde/
Twee die mij dekken/
Twee die mij wekken/
Twee die mij leeren/ den weg des Heere/
Twee die mij wijzen/ ten hemelschen Paradijze/ ».

(1) We hebben drie zeer eigenaardige tafereelen onder de mannekensbladen niet willen rangschikken. Zij zijn door Mijnheer Joseph Poels, tusschen 1840 en 1850 vervaardigd en bestaan uit talrijke figuren uit modecatalogussen geknipt en in verschillende tooneelen gegroepeerd, die een weerspiegel van het kleerdracht van voor eenige jaren zijn (Museum van Antwerpen).

(2) Wij verwijzen naar zijn boek ; *Voyage autour de ma bibliothèque ; Livres Populaires et livres d'école flamand in 4°.* Anvers 1927, waar de lezer talrijke inlichtingen van zeer groot belang zal vinden.

of :

> « O Jesus ! mijn alderliefste lief/
> Ik schenk U mijn hart tot eenen brief/
> Schrijft daer in al wat U belieft/
> En gebruikt het geheel tot U gerief/ ».

Als bijbelsche verhalen zullen wij o. m. noemen : « *De Historie van den Ouden Tobias* » ; « *De Historie van den Conincklijken Propheet David* » ; « *De schoone Historie van den Jongeling Joseph* » en bij die, door het leven der Heiligen ingegeven : « *Het leven en martelie van den H. Carolus Bonus* » en het « *Wonderlijk leven van de H. Godelieve* » die het leven en den marteldood van de Heilige, te Ghistel aangeroepen, vertelt.

Onder de boeken met « geschiedkundig » karakter, zullen wij maar van « *De schoone historie van Julius Caesar* » gewag maken, en, tusschen de talrijke werken die hunnen oorsprong in de ridderromans vinden, van de « *Historie van de vier vroome ridders genaemd de vier Hems-kinderen* » waarin de twist tusschen Karel den Grooten en Reinout van Montauban verteld wordt, en « *Een schoone historie van den ridder van aventueren Helias, genaemd den ridder met de Zwaen* », vertaling van een franschen roman uit de XVIe eeuw.

En nog vele andere die een bijzonder succes kenden : « *Eene schoone historie van den edelen Jan van Parijs* », omwerking van een franschen roman der XVe eeuw, die de lotgevallen van een prins die zich, onbekend, naar het huwelijk van zijne bruid, de prinses van Spanje, met den koning van Engeland, begeeft, vertelt ; « *Eene schoone historie van de twee Gebroeders en de vrome ridders Valentijn en Ourssson* », ook onder de fransche blauwboeken bekend en, nu nog, groot succes in den « Poesje » van Antwerpen (1), en, bovenal : « *Reynaert den Vos, ofte het Oordeel der dieren* », met zijne talrijke uitgaven die de slimme streken van Meester Reynaert uitlegt, streken die, thans nog, overal in het geheugen van het volk levendig zijn.

* * *

(1) Oorspronkelijke tekst door Ary Delen, op. cit. gepubliceerd.

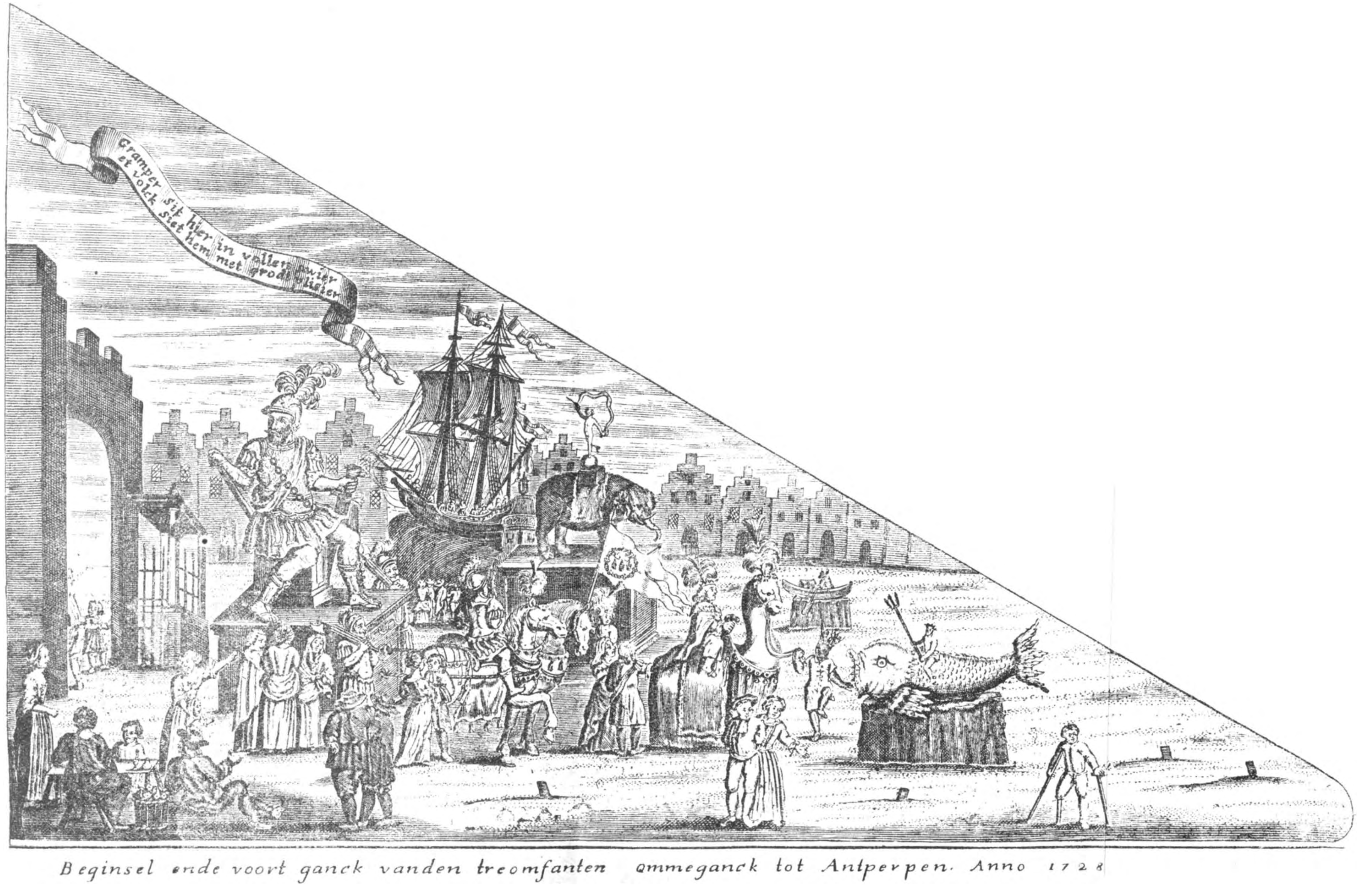

Antwerpsch bedevaartvaantje, met de voorstelling van den Ommegang (1728). Het eenige exemplaar behoort aan den heer van Heurck toe.

(Cliché in bruikleen van den heer van Heurck.)

EEN SCHOONE HISTORIE
VAN DEN RIDDER VAN AVENTUEREN

HELIAS

GENAEMD DEN RIDDER MET DE

ZWAEN.

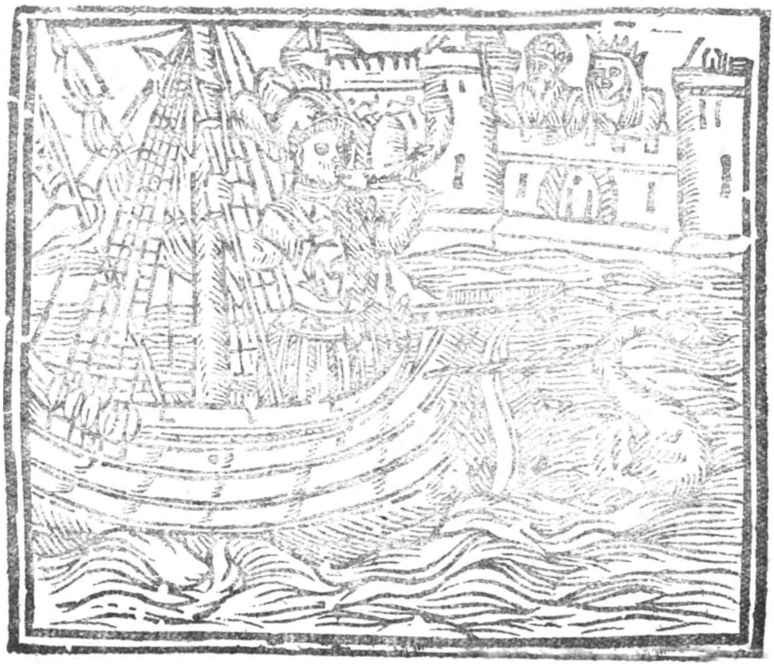

T'ANTWERPEN,
By J. H. HEYLIGER, op de groote Merkt in de Pauw.

Titelblad van Helias, den ridder met de Zwaen, te Antwerpen rond 1800 door Heyliger uitgegeven
Cliché in bruikleen van den heer van Heurck, eigenaar van het boek.

De godsdienstige folklore was vertegenwoordigd door talrijke werken van omgedraaid papier (verzameling X***) rond beelden van Heiligen of relikwiën, rijk en schitterend gekleurd en zeer dikwijls ook verguld, werken van geduld, door godvruchtige lieden gemaakt. In deze reeks vond men « Gesloten Hoven », « Agnussen Dei » waarvan een, op den achterkant 1713 gedagteekend was, relikwiekasten. In dezelfde zaal waren nog menige « kapellekens », van verschillende grootte met wassen O. L. Vrouwtjes, door bloemen omringd, zegenende kindekes Jezus, te midden van ex voto's, beschermende heiligen, die aan de muren gehangen of op meubels geplaatst tot de versiering en de bescherming der woningen gediend hebben. Daar waren ook « gekleede » beeldekens en sanctjes met schoone heiligen er op geschilderd die, dikwijls, weleer, als prijs aan de vlijtige kinderen gegeven, zorgvuldig in de kerkboeken bewaard bleven. Talrijke beeldekens van papier of perkament, met het mes uitgesneden, bevonden zich hier ook ; onder hen waren er zeer merkwaardige, o. a. een groot, door het museum van Gent geleend, en een ander, misschien het schoonste in ons land bewaard, dat, op zwarten grond, een aanbidding der Herders vertoont (Museum van Antwerpen). In een uitstalkast bevond zich een schoon reeks geborduurde scapulieren, waaronder sommige met gravuren, somtijds werk van zeer gekende etsers, zooals Duvivier of Michel Cabbaey, versierd zijn, bijna allen uit de XVIIIe eeuw dagteekenend en afkomstig van het land van Luik (Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis).

In een andere kon men een keus van medaljen uit de vermaardste bedevaartplaatsen van het waalsche en het vlaamsche land bemerken (Muntenkabinet).

Maar het eigenaardigste ensemble was dit van de ijzeren of zelf plaatijzeren ex voto's afkomstig van Huyssinghen, Zout-Leeuw en Everberg (Verzameling van Heurck ; Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen ; Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis).

Die ex voto's, ledematen, lichamen ofwel dieren zijn aan bijzondere praktijken verbonden (1). Als de bede-

(1) Zie G. CUMONT. *Episodes de Folklore religieux en Brabant et en Hainaut.* Bulletin de la Société d'Anthropologie de Bruxelles. T. XXXII, 1913.

vaarders zich, hetzij voor hun eigene genezing, hetzij voor die van iemand anders, hetzij voor die van dieren te bekomen, tot een van die plaatsen begeven, doen zij driemaal, met in de hand een ijzeren lidmaat, de ronde van het altaar en, na gebeden te hebben, plaatsen, zorgvuldig, de ex voto's terug, in eene groote kist die bij den ingang van de kerk staat.

Een reeks die de aandacht van iedereen trok was de keus van oude bedevaartvaantjes door den heer van Heurck uit zijne eenige verzameling gedaan.

Wij denken er niet aan, hier, lang over die uiting, zoo eigenaardig aan onze folklore, te spreken (1). Laat ons alleen herinneren dat die vaantjes maar in ons land, zoowel in de vlaamsche dan in de waalsche provinciën gekend zijn, en ook in zekere aanpalende deelen van Noord-Nederland, Duitschland en Frankrijk, waar zij ook, bij uitzondering, in Provence bestaan. In 't algemeen zijn zij naamloos, doch, dragen, nu en dan, de handteekening van gewaardeerde etsers. Tusschen de tentoongestelde vaantjes die door hun schoonheid, hun aardigheid, hun harde kleur de aandacht trokken zullen wij alleen noemen die van *Aerschot,* het eenige sikkelvormig vaantje ; van *Schooten,* gravuur uit de XVIIe eeuw, een van de drie bestaande in vorm van banier (2) ; van *Baelen,* Sint Andries, zoo fijn in de XVIIe eeuw gegraveerd ; het vaantje van *Lebbeke,* kopersnede, XVIIIe eeuw, op een blauw, met zijachtige weerschijnen papier, gedrukt, dat ons de geheele legende van den oorsprong van den beêweg voorstelt ; en nog, het oude vaantje van *Assche,* prachtige houtsneé der XVIIe eeuw ; dat van *Ogy,* van het einde der XVIIIe eeuw, bedevaart ter eere van den heilige Blasius, met talrijke oogen versierd ; dat van *Ghistel,* uit de XVIIe eeuw dagteekenend, met zijnen rand, met gesneden rood papier versierd, dat ons den marteldood van de Heilige Godelieve doet bijwonen ; dat ander nog, met zijne bonte tinten, van de devotie ter eere van Allerheiligen, te *Diest* (3) en bijzonder dat van O. L. Vrouw

---

(1) Wij verwijzen den lezer naar het Standaardwerk van Mijnheer van Heurck : *Les drapelets de pèlerinage en Belgique.* Anvers 1922.

(2) De twee anderen zijn *Hoorst* en *Luythagen.*

(3) Zie : R. VAN WEDDINGEN. *Een folkloristische kijk op de Allerheiligen kapel te Diest.* De Brabantsche Folklore VIII, n° 44, November 1928.

van *Broechem,* door Gaspard Bouttats (1) in de XVIIe eeuw gegraveerd, zoo teeder en zoo zacht van kleuren.

Bijzonder merkwaardig zijn twee exemplaren. Ten eerste, het vaantje van de bedevaart ter eere van den heilige Cornelius ; te *Lier,* ets van Henricus Causé (2), waarop het opwegen (3), door een engel, voorgesteld wordt, terwijl dat een kindje, voor de voeten van den Heilige gelegen, het « Kragtig gebed van Keyser Carel », nu nog overal beroemd, op zijne rechterzijde draagt (4)

Het andere is een vaantje uit de XVIIIe eeuw, gedagteekend 1728. Het is het eenige bekend exemplaar van een banier ter eere van O. L. Vrouw van *Antwerpen* (5) en ook een zeer interessant document voor het openbare leven in dien tijd, want, op een van de beide zijden, ziet men alle de deelnemers aan den Ommegang : den Reus, Druo Antigo, den Olifant, den Dolfijn, den Kemel, het Schip en de andere figuren die, voorheen, de vreugde van het volk maakten, als de stoet door de straten voorbij ging.

* * *

Het zou ons onmogelijk zijn over de buitenlandsche afdeelingen zoo lang te spreken dat wij het zouden wenschen. Het was een tooverspektakel de zalen door te wandelen en de voortbrengsels van de kunst, eigen aan elk volk, te bewonderen (6).

---

(1) Antwerpen ; 1648-1695.

(2) Antwerpen, 1648-1699.

(3) Zie : EMIEL VAN HEURCK. *Het opwegen en de Ritus van de vervangings- en wijdingsofferanden.* Volkskunde, XXVIII, 1-3. Antwerpen-Deventer 1923, bl. 18 sq.

(4) In het gebed wordt, o. m. gezegd : « Als wanneer dat er een vrouw in aerbijd is van kinde, dat zij dit Gebed leest, of hoort lezen, of over haer draegt, zij zal verlost worden van kinde en blijde moeder wezen, en als 't kind geboren is, zoo legt dit Gebed in de regter zijde, het zal van 82 ongelukken bevrijd zijn ».

(5) Zie : E. VAN HEURCK. *Un drapelet ancien de Notre Dame d'Anvers.* Anvers 1924.

(6) Men zal talrijke gekleurde reproducties van specimens van textielen, pottenbakkerskunst, houtsnijwerk enz. van alle europeesche landen, in het groot werk van H. TH. BOSSERT, *Volkskunst in Europa,* Berlijn 1926, vinden en ook in bijzondere publicaties, zoo, b. v. voor Estland, in : *Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat.* Tartu (Dorpat) sedert 1925 (met duitsche samenvatting) of : *Eesti Rahvariiete Album — Album estnischer Volkstrachten,* Tartu 1927.

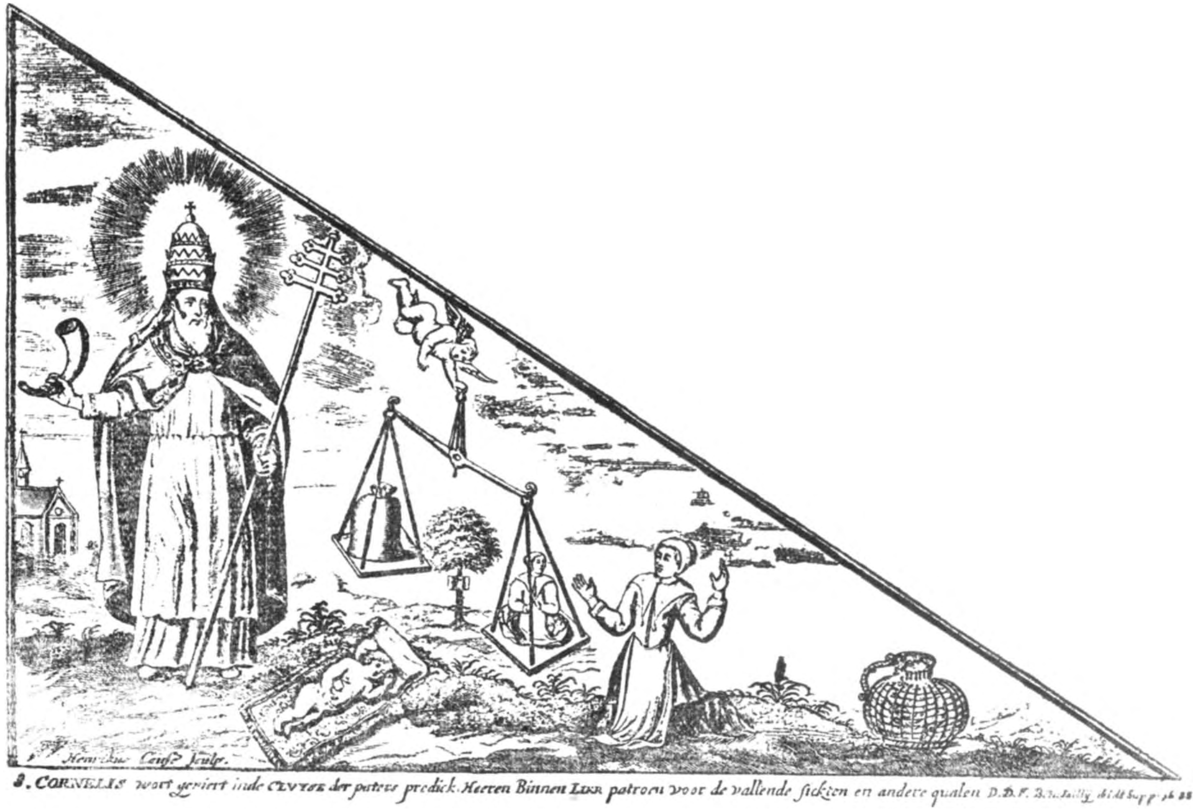

Bedevaartvaantje van den H. Cornelius, te Lier, met het opwegen en het krachtig gebed van Keiser Karel.
(Cliché in bruikleen van den heer van Heurck).

Laat ons alleen de borduurwerken, handschoenen, kousens, gordels, kleederen van *Estland* en van *Letland,* naast prachtige volksjuweelen en belangrijke voorwerpen van gesneden hout, waaronder groote houten bierkannen met dubbelen bodem vol loodjes of erwten tenton gesteld vermelden ; laat ons ook de leederen kleerdrachten met ander ingezet leer van verschillende kleuren versierd, met kletsen met gesneden handvaten, gebeeldhouwde houten voorwerpen, gekleurde « icones » (heiligenbeelden) door *Hongarije* en *Roemenië* opgezonden, niet voorbijgaan. Niets kon met de reeks allerschoonste « Batiks », zacht van kleuren en van zoo verschillende teekeningen, die met godsdienstige boeken en met grijnzende en verschrikkelijke godheden, door *Nederlandsch-Indië* geexposeerd, vergeleken worden. Van *Noord-Nederland* kwamen zeer typische bruidswag us van het begin der XIXe eeuw (1808) en van *Italië* houten beelden en voorwerpen, staven van herders, gewevene stoffen en verschillende ceramieken (1). *Polen* was door schilderachtige « kilims », gewevene tapijten, en eenige mannekensbladen vertegenwoordigd en *Engeland* had verscheidene voorwerpen van Chelsea gleiswerk — vorstelijke beelden of trouwe honden die u met oogen zoo groot als molensteenen aanstaren — laten overkomen. Van *Perzië* en van *China* waren er plezante prenten ; van *Spanje* beeldekens van Estivill, te Barcelona (2).

Een bijzondere vermelding, op gebied van decoratieve kunst, verdient *Tsjecko-Slowakije* die, naast sjaalen, linnen en kleederen met zijden borduurselen, belangvolle producten van pottenbakkerskunst en nabootsingen van de zoo rijk aan kleuren en eigenaardige volksdrachten tentoonstelde. Dienen ook vermeld de Paascheieren, kunst eigen aan dit land, aan Polen en aan Roemenië, volgens dezelfde techniek dan « Batik » vervaardigd en waarvan de versiering — gestyliseerde bloemen of geometrische motieven — zonder einde verschilt en, in frissche kleuren op verscheidene gronden, somtijds gansch zwart, uitkomt.

(1) Men zal zich een algemeen gedacht van de Italiaansche volkskunst kunnen maken, bij het doorbladeren van het « *Catalogo della Mostra di Etnografia Italiana (Esposizione Internazionale di Roma 1911)*. Bergamo 1911.

(2) Begin der XIXe eeuw, rond 1830.

Frankrijk had, o. m. talrijke specimens van pottenbakkerskunst, waaronder zeer eigenaardige nokversieringen van gebakke aarde, naïeve prenten en teekeningen, « Brevets » voor wapenmeesters, waarop de eerbied voor den « Meester » onderwezen wordt en talrijke aanplakbrieven die het verkoopen van « Bonne Bierre double » aankondigen, opgezonden.

Maar de « Clou » van deze afdeeling was, zonder twijfel, de prachtige reeks mannekensbladen, grootendeels eigendom van Dr Claude en van den Heer Duchartre, van Parijs. Terzelfder tijd was het ook een openbaring voor vele bezoekers, want talrijk zijn zij, die denken dat Epinal het eenige centrum van Frankrijk is waar men volksprenten gedrukt heeft, als men, in alle hoeken van het land, steden, waar deze nijverheid gebloeid heeft of thans nog bloeidt, vindt (1). De vaststelling was hier zeer gemakkelijk, want, benevens prachtige voortbrengsels van de oude firma *Pellerin* (2), *Van Epinal,* zooals de wonderschoone « *Frise des douze Apôtres* », uit het begin der XIXe eeuw, die ons de Apostelen, nogal ruw geteekend op een oranjekleurigen achtergrond voorstelt, waren er talrijke volksprenten, waaronder verscheidene van groot formaat, warm van kleur en zeer dikwijls zeer mooi op decoratief gebied, vertegenwoordigers van vele uitgevershuizen van Frankrijk. De taak zou ons te zwaar zijn ze een voor een op te sommen.

We zullen ons beperken bij de enumeratie van eenige onder hen maar zonder gedacht te kunnen geven van de harmonie van de kleuren en, naast zekere naïeveteit, van de echte schoonheid, van deze voorwerpen.

De prentendrukkerijen van *Orleans* waren voornamelijk goed vertegenwoordigd.

---

(1) Wij verwijzen naar : P. L. DUCHARTRE et R. SAULNIER. *L'imagerie populaire du XVe siècle au Second Empire.* Paris 1926.

(2) JEAN-CHARLES PELLERIN was, in de XVIIIe eeuw, de echte stichter van de industrie van het mannekensblad, te Epinal. Doch, in deze stad, bestonden, voor hem, andere uitgevers van prenten en drukkers. De eerste van deze was Pierre Houion, in de XVIIe eeuw.

Zie : DUCHARTRE et SAULNIER, op. cit.

R. PERROUT. *Les images d'Epinal.* Paris S. D. (1914).

Wij zullen van twee beelden, een « *Garde Suisse* » en een « *Kamermeid* » bijna van natuurlijke grootte, herkomstig van het huis *Letourmy* (1), gewag maken ; ook nog, uit dezelfde werkplaats, van een groot fresco, die misschien dienen moest om rond een schouwmantel gehangen te worden, verbeeldende : « *Le Déluge* », in vier tafereelen — « Construction de l'Arche » ; « Dieu parlant à Noé » ; « Déluge universelle » ; « Noé sortie de l'Arche » — en van « *L'Homme aux balons ou la folie du Jour* » spotprent tegen Montgolfier of Charles.

Van de firma *Rabier-Boulard* waren er talrijke prenten waaronder een « *Représentation des quatre parties du monde* », op dewelke Europa, Asia, Afrika en Amerika boven verschillende jachttooneelen voorgesteld worden, en « *La Folie des Hommes ou le monde à rebours* », het zeer bekende onderwerp « *De verkeerde Wereld* », met den ezel die zijnen meester, drager van een zak graan, naar den molen leidt, het paard dat den man beslaat, den vogel die de menschen in zijne netten vangt, de steden die boven zon, maan en sterren, in de lucht hangen en de andere voorstellingen die men gewoonlijk op beeldekens van dezen aard vindt. Maar het zappigste voortbrengsel van dat huis draagt als titel : « *Batailles, combats et victoire des quatre fils d'Aymon.* » Daarop ziet men, in zestien tafereelen, met eenvoudige onderschriften — « Maugis fesant rentrer les boyaux d'Alard a force de Magie » ; « Maugis allant se faire ermite pour expier ses vieux péchés » ; « Tombeau des quatre inimitables fils d'Aymon » — den bekenden ridderroman (2),

---

(1) Huis in de XVIIIe eeuw door Jean-Baptiste I Letourmy, geboren te Brainville, te Parijs den 20 Februari 1800 gestorven, gesticht, en daarna, door zijnen zoon Jean-Baptiste II, in 1843 overleden, voortgezet. Deze laatste drukte bijzonder de vaderlijke beeldekens. Het huis Letourmy, vader, was zoo belangrijk dat het, in Frankrijk alleen, meer dan honderd depots telde. In 1812 nam Juffrouw Boulard den handel van den zoon over. In December van hetzelfde jaar trad zij in den echt met Michel Rabier en stichtte de firma Rabier-Boulard.

Zie : A. Martin, P. L. Duchartre et Dr M. Garsonnin. *L'Imagerie Orléannaise.* Paris S. D. (1928), blz. 11 sq. en blz. 79 sq. Wij verwijzen den lezer naar dit werk voor al wat Orleans betreft.

(2) Zie : Joseph Bédier. *Les légendes épiques.* Paris 1921. T. IV. bl. 187, sq.

waarvan de legende in de abdij van Stavelot-Malmedy zou geboren zijn en die ook, door de Blauwboeken, onder het volk verspreid werd.

Wij zullen nog, onder de voortbrengsels van Orléans, in het huis van *Sevestre-Le Blond* (1) gedrukt, vermelden : *Ste Marie-Madelene modelle de penitence plusieurs peche luy ont été remis parce qu'elle à été penetrée d'un parfait Amour* » die de boeteling, op het voorplan liggend, voorstelt, met, op den achtergrond de kapel van de Sainte-Baume, prent zeer dicht van den « Pavillon de procession » van de XVIIIe eeuw, van de Ste Baume, in Provence, waarop we reeds hooger zinspeelden.

En laat ons eindelijk nog een woord van een zeer schoon mannekensblad, van *François Pellé,* (2) « *Saint-Nicolas* », zeggen, waarop, op blauwen grond de goede herder van Mira, in bisschoppelijk gewaad, staat en de kindertjes die in de vleeschkuip wakker worden, zegent :

« Il était trois petits enfants
Qui s'en allaient glâner aux champs... ».

Als wij naar *Rijssel,* ook een Fransch centrum voor het drukken der beeldekens, overgaan, daar vinden wij *Blocquel-Castiaux* (3) en *Martin-Delahaye* (4). Wij zullen bijzonder de aandacht op een prent van laatstgenoemd huis « *Histoire de Robinson Crusoé* » trekken. De houtsnee dagteekent van het begin der XIXe eeuw. 't Is een typisch voorbeeld van de wijze op dewelke de drukkers van mannekenspapier malkander namaakten. Ze gingen zelf tot somtijds de prenten van de mededingers opnieuw te snijden zonder zich over de omkeeringen die konden gebeuren (het laatste tafereel van eene rij wordt het eerste en vice versa) te be-

---

(1) XVIIIe eeuw.

(2) 1774-1781. Het is het eenige gekend mannekensblad van dien papierfabrikant.

(3) Castiaux (1768-1855) en zijn opvolger en schoonzoon Blocquel (1779-1863).

Zie : DUCHARTRE et SAULNIER. Op. cit. bl. 235 sq.

(4) Joseph-Alexandre Martin, echtgenoot van Adélaïde Delahaye « .... établi papetier à Lille sous le premier Empire ». Rond 1830 drukte hij geene volksprenten meer. Zijne productie was zeer groot.

Zie : DUCHARTRE et SAULNIER. Op. cit. bl. 233 sq.

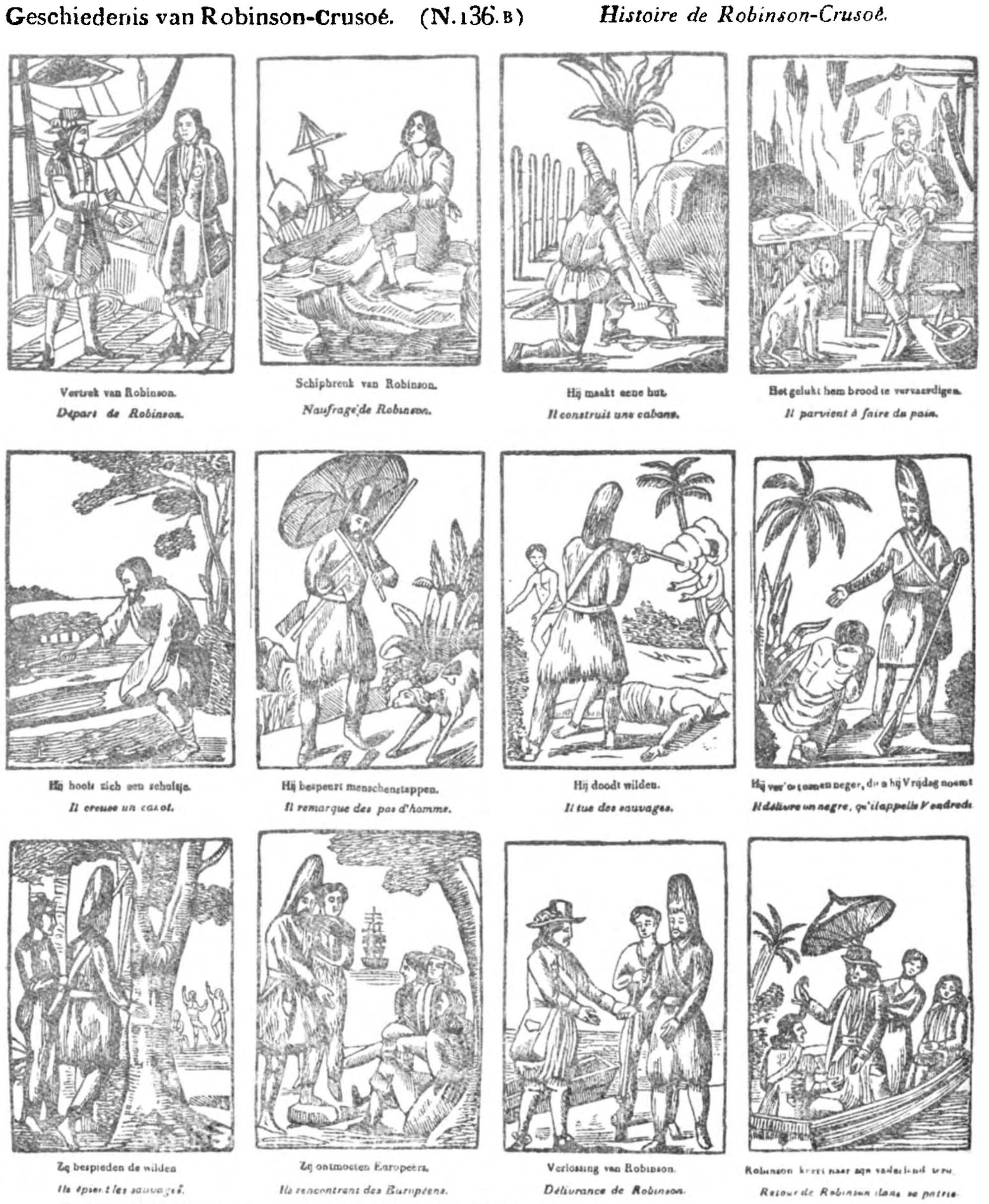

Geschiedenis van Robinson-Crusoé. Houtsnede uit het begin der XIXe eeuw. (Huis Brepols, Turnho
(Cliché in bruikleen van den heer van Heurc

kommeren. *Chartres*, ook zeer beroemd, was door menige prenten uit het huis *Garnier-Allabre* (1) vertegenwoordigd. Onder hen was er een, door Thiebault gegraveerd, de « *Girafe de Senaar* » met de : « Adieux de la Girafe à son pays natal » op de wijze : « Pegaze est un cheval qui porte... » te zingen.

Van *Parijs* waren er maar weinige beeldekens op de tentoonstelling. Een, door *Tautin* (2) uitgegeven was : « *L'Horrible assassinat commis à Vincennes le dimanche 10 octobre 1824, sur deux enfants, l'un agé de sept ans et l'autre de six* ». Een klaaglied geeft den uitleg ; men kan over de waarde van het « gedicht », door het volgende « couplet » door de ongelukkige moeder gezongen, oordeelen:

Nuit et jour dans ma pensée
Je crois revoir l'assassin
Mon Dieu quel est mon destin !
Que je suis infortunée !
Mes regrets sont superflus
Non mes enfants ne sont plus ».

Wij zullen nog de aandacht trekken, voor de productie van Languedoc op een « *Fuite en Egypte* » van het huis *Abadie* (3) van *Toulouse*, en, voor Bretagne, op een zeer schoone beschermingsprent : « *Ste Marie, Reine du ciel et de la Terre* » geteekend *Lefas* (4), van *Rennes*.

Maar het schoonste stuk, volgens onze meening, dat zeker diepen indruk op iedereen gemaakt zal hebben, was een groot « *Christ en Croix* » houtsnede door een echten kunstenaar vervaardigd, met mooie bonte tinten en prachtige oranjekleur, in de beroemde normandische werkplaats van *Picard-Guérin* (5), te *Caen*, gedrukt.

---

(1) Begin der XIXe eeuw. Het huis werd door Marin Allabre in 1744 geboren en in 1805 gestorven, gesticht.

Zie J. M. Garnier. *Histoire de l'imagerie populaire et des cartes à jouer à Chartres.* Chartres 1869.

Duchartre et Saulnier. Op. cit. bl. 347 sq.

(2) Begin der XIXe eeuw.

Zie : Duchartre et Saulnier, op. cit. bl. 235 sq.

(3) Het was de beroemdste firma van deze stad. Zij werd gesticht door Louis Albadie Cadet, geboren in 1769.

Zie : Duchartre et Saulnier. Op. cit. bl. 405 sq.

(4) Jean-Marie Le Fas, 1823-1833.

Zie : Duchartre et Saulnier. Op. cit. bl. 306 sq.

(5) Zie : Dr R. Helot. *Notes sur l'imagerie populaire en Normandie.* Lille 1908.

*
* *

Onze taak is volbracht. Onze nota's zijn, ongelukkiglijk en begrijpelijk, onvolledig. Dat men het ons vergeve, als wij onwillekeurig verwaarloosd hebben over vele dingen te spreken : de overvloed van de tentoongestelde voorwerpen is er de oorzaak van. Maar wij willen niet eindigen, zonder de aanleggers van deze schoone expositie warm geluk te wenschen en zonder den wensch, dat het ons spoedig gegeven zou worden een nieuw zoo geslaagde manifestatie van volkskunst en volksoverleveringen te mogen zien, uit te drukken.

LUCIEN CRICK.

Het Oud Koornhuis.

Alhoewel de bezoeker het soms niet opmerkt, alhoewel de Brusselaar zelf het niet schijnt te weten, bezit Brussel vele schilderachtige hoekjes, waarvan toch, al schitteren ze niet uit door hun bouwkunst, een zekere aantrekkelijkheid, een zekere schoonheid uitgaat. Deze eigenaardige hoekjes zijn over 't algemeen verborgen achter moderne gevels, gebouwd op de hoeken van nieuwe of rechtgemaakte straten.

Bij deze eigenaardige hoekjes vermelden wij het lokaal van onzen dienst, Oud-Koornhuis. We geven hier enkele kiekjes van dit oud gebouw dat, zooals men zegt, eertijds diende tot afspanning en bergplaats der diligenties. Wij hebben nooit de waarheid van dit gezegde nagegaan, doch het is zeker dat een gedeelte van den bouw, waarin gangen met talrijke deuren, goed ingericht schijnt om dienst te doen als herberg. Alvorens het gebouw in bezit genomen werd door de provincie, was het verhuurd aan handelaars, die er een bergplaats voor hun koopwaren hadden.

In een der plaatsen bevond zich een schoone gebeeldhouwde houten lambriseering. Zij werd afgenomen en aan de stad Brussel geschonken die haar gebruikte bij het in orde stellen van haar patriciërshuis in de Eikstraat. De beschikbare zalen van het gebouw van het Oud-Koornhuis zouden gemakkelijk kunnen ingericht worden om de kern te vormen van een museum van Brabantsch leven.

Ditjes en Datjes.

De rubriek Ditjes en Datjes *werd geopend voor al onze lezers. Wij nemen er in op de te maken opzoekingen over verschenen artikels, de aanvullende inlichtingen, de verwijzingen naar andere boeken, enz... Op hun verzoek nemen wij er ook vragen in op, die zij stellen om hun persoonlijke opzoekingen te vergemakkelijken.*

Wij hechten geen belang aan de wetenschappelijke waarde der Ditjes en Datjes, *alhoewel we weten dat dit aanleiding geeft tot critiek. Onze lezers begrijpen echter dat het ons onmogelijk is zelf de noodige opzoekingen te doen om de waarheid van elk gezegde na te gaan. Ons standpunt is het volgende : een verkeerde of naïeve uitleg van een feit of een woord kan een bijdrage bevatten tot het langzaam opbouwend wetenschappelijk werk. Elke lezer kan ten andere een missing verbeteren en we durven rekenen op een actieve werking van deze zijde.*

Daar er geen vaste wet in Folklore bestaat, mag geen enkele bijdrage verworpen worden. Wie weet of de zienswijzen van morgen deze bijdragen niet benuttigen zullen. Hebben daarenboven de verkeerde naïeve uitleggingen van opgemaakte feiten niet dikwijls hun folkloristische eigenaardigheid? 't Is daarom dat de redactie uiterst gemakkelijk alles in deze rubriek opneemt.

Wij dringen er op aan bij onze lezers, opdat zij ons bij elk artikel of bijdrage de aanvullende inlichtingen zouden sturen. Wij geven natuurlijk niet alles uit wat ons toekomt, doch alles wordt bewaard in het archief. Hoe meer werkers er zullen zijn, des te spoediger zal ook de Folklore vooruitgaan.

Eeredienst van den H. Hyppolitus (1). — Er zou een uitgebreide studie kunnen uitgegeven worden over den H. Hyppolitus in de godsvrucht en in de kunst.

De H. Hyppolitus, door de godsvrucht in Italië, Frankrijk, Spanje, Rijnland, Oostenrijk, enz. zoo vurig vereerd door de eeuwen heen is de theoloog niet (schrijver der *Philosophumena*), wiens standbeeld aan den ingang staat van het kristelijk pauselijk museum en waar de Heilige in een majestatische houding gezeten is in een gestoelte op welks zijwanden de twee tafelen van Mozes en een catalogus van godsdienstige boeken gegraveerd zijn.

De volkseeredienst brengt den H. Hyppolitus bij den heiligen diaken Laurentius, wiens gevangenbewaker hij was en door wien hij met zijn voedster de H. Cordona en gansch zijn huisgezin bekeerd werd.

Deze vereeniging van die twee heiligen komt reeds voor in de *bodems der kelken* met christelijke figuren; een nijverheid, die zich voornamelijk ontwikkelde tusschen 250 en 350. Het *Dictionnaire d'Archéologie* van Dom Cabrol en Dom Leclercq (fig. 4528) geeft een kelk weer die nu nog bewaard wordt in het British Museum en vermeldt er drie andere (afl. LI-LII, kolommen 1838, 1839, 1841, onder de nrs 133, 242 en 236) waar de H. Hippolytus samenkomt met den H. Sixtus, den H. Vincentius, de H. Agnes of den H. Timotheus.

Men vindt den H. Hyppolitus samen met den H. Laurentius te Rome, in het mosaïek van den triomfboog van den H. Laurentius buiten de muren (onder paus Pelagius II, 578-590), — te Ravenna (oud mosaïek van het koor van Sint Apollinarius, einde VIe; Ciamprini bewaart er de teekening van in zijn *Vetera Monumenta*), — te Rome nog in de gewelfschildering der baden van paus Formosus (einde IXe eeuw).

Te Brescia, verbeeldt een kapiteel der longobardische crypte van San-Salvator, hedendaagsch bewaard in het stedelijk museum, den H. Hippolytus gekleed met een krijgsmantel en het Evangelieboek ontvangende van den heiligen diaken Laurentius, die opgesloten is in een gevangenis die voorgesteld wordt door een soort tralie.

De E. H. Gaston, vicaris-generaal van het aartsbisdom Parijs, stuurt ons de bovenstaande nota en verzoekt ons aan onze lezers inlichtingen te vragen over den eeredienst van den H. Hyppolitus in België.

Sint-Joris. — Sint-Joris is patroon van vele plaatsen : Noduwez, Sint-Jans-Geest, Oirbeek, Winghe. Te Noduwez noemt men hem Sint Joâr. Daar bestaat een processie maar zonder peerden. Te Oirbeek veel ruiters aan de processie deelnemen; ze draven driemaal rond komen de processie, juist als te Haekendover op Paaschmaandag.

Waarom wordt Sint-Joris aanroepen voor de peerden? Ik ken zijn legende niet, maar hij wordt verbeeld zittende te peerd. Onze strijdlustige voorouders vereerden grootelijks dien strijder, dien zij

---

(1) z. Brabantsche Folklore, 7e jaar blz. 295.

op zijn paard zagen pronken met den helm op het hoofd, de speer in de hand, enz., in een woord als het evenbeeld van wat zij zelve zoo geernededen. Dit is een poging tot uitleg.

De peerden te Haekendover kwamen eerst om de bedevaarders een lange reis te voet te sparen, zoo leg ik den oorsprong uit. Maar nu komt men met de peerden in beeweg om deziekten uit de peerdenstallen te verdrijven.

CLEMENT B.

Een heksengeschiedenis. — Gedurende de lange winteravonden heb ik mijn vader dikwijls het volgend geval hooren vertellen overkomen aan een zijner familieleden.

Op zekeren avond, het was om 9 uur, keerde mijn onkel « Blanc » huiswaarts uit het gehucht M..., op een mijl afstand van het dorp gelegen.

Eens in het vrije veld komt men er in een hollen weg, die leidt langs een weide en op den hoek waarvan een oude kapel staat, zooals men er dikwijls aantreft aan de kruispunten onzer wegen.

Vóór dit kapelletje bleef mijn onkel staan, aan den grond genageld door de vreemdsoortige verschijning van een oude vrouw, die op den drempel zat.

— Goe'n avond, moedertje, zegde hij.

— ? — Geen antwoord.

— Goe'n avond, moedertje, herhaalde hij op schijnbaar vasten toon, alhoewel hij, zooals men wel denken kon, stijf van schrik stond.

Ditmaal antwoordde hem het vrouwtje « Rotes todi, m'fi » (Ga maar door, mijn jongen) en mijn onkel ging, vond zijn weg niet meer weer, verdwaalde in de velden, ging door akkerland uren lang, vergezeld door een overgrooten hond, die langs hem opliep en hem niet een oogenblik verliet.

Uitgeput en niet meer verder kunnende bevond hij zich om 2 uur 's morgends vóór een nog open herberg, waar hij meer dood dan levend binnentrad, steeds gevolgd door den duivelshond.

Mijn onkel vertelde zijn avontuur en de vreeselijke nachtmerrie aan zijn vrienden, als een onder hen, ongetwijfeld een duivelbezweerder, hem zegde : « Zet uw voet op den mijnen, wees zonder vrees en keer gerust huiswaarts ».

De hond was verdwenen, maar mijn Onkel « Blanc » vergat nooit zijn onplezierige terugkeer uit M...

(g.) Le Sarteur (Court-St-Etienne)

El t'chaude Marque. — Een gevaarlijk wezen, dat men voornamelijk dient te schuwen is een tooverheks genaamd : *El t'chaude Marque.*

Deze heks is bij machte zich gedurende uw slaap op uw borst komen neer te zetten om u te versmachten, nadat ze uw eigen klompen aangedaan heeft. Zorg dus wel, wanneer ge slapen gaat, dat uw klompen nooit met de punten naar het bed gekeerd zijn, vermits *El t'chaude Marque,* uw kamer binnentredende, het alsdan heel gemakkelijk zou hebben ze aan te doen vooraleer zich op u komen neer te

zetten. Zet ze dus nevens elkaar, de punten naar buiten gekeerd en de heks zal op u geen macht hebben daar ze niet in staat is zich om te keeren om uw klompen aan haar voeten te steken. Ze zal dus moeten terugkeeren zonder u het minste leed te doen.

Het is bewezen dat deze heks bestaat. Een vrouw uit het dorp Plancenoit heeft op zekeren morgen, toen ze de dekens van het bed van haar zoon aftrok, een behaard beest gezien. Dit beest verdween in de kamer zonder meer sporen na te laten dan het gespan met twee paarden er liet in het *gat zonder bodem*, een proeve dus dat *El t'chaude Marque* bestaat.

LUCIEN LAUDY.

Behoedmiddelen tegen heksen. — Zoo men wil bevrijd blijven van heksen en « andere leelijke beesten », moet men boven de ingangsdeur van zijn huis een « natuurlijk doorboorden zandsteen » hangen, zooals men er soms vindt in de groeven van Hanogrunne (Maransart) of van Chantelet (Oud-Genappe). Een der balken van den stal dient ook versierd te zijn met hetzelfde voorwerp opdat « het ongeluk » niet zou overkomen aan de beesten.

Een ander middel bestaat in het gebruik twee bezems over elkander te plaatsen vóór de ingangsdeur. Men heeft nooit een voorbeeld aangehaald dat een heks over een dusdanig verdedigden drempel zou getreden zijn, vermits ze over den bezem gaande onmiddellijk zou opgenomen worden in de lucht (1).

Niettegenstaande dit, beweren sommige landlieden dat dit middel slechts 's Vrijdags werkdadige uitwerksels heeft, daar die dag (zooals iedereen weet) de dag van den Sabbat is.

Ook moet men nog de heksen herkennen. Ziehier, naar het schijnt, een onfeilbaar middel :

Zoo gij een of andere oude vrouw verdenkt — alleen de oude vrouwen kunnen heksen zijn — die zou kunnen de lieden raken met « *de kwade hand* », dan hebt ge maar op haar weg een dier doornstruiken te spannen, zooals men er vindt aan den ingang van een woud.

Zoo de vrouw, om voorbij te komen, over de hindernis stapt, vrees dan niets, want de verdachte persoon is onschadelijk ; zoo ze echter *door* de doornen gaat, pas dan op, want de grootste ongelukken kunnen u alsdan overkomen,

Ten minste zoo ge de gelukkige bezitter niet zijt van den belangrijken doorboorden zandsteen of zoo ge geen zorg draagt twee beschermende bezems vóór uw ingangsdeur te plaatsen. In dit geval hebt ge natuurlijk niets te vreezen en ge moogt gerust op uw twee ooren slapen zonder vrees van behekst te worden.

LUCIEN LAUDY.

Geloof in Kleudden. — Te Pepinghen bestaat het : de naam verandert (Kludde of Kleurre). Komt voor onder verschillende vormen — paard dat men moeilijk bestijgen kan en dat daarna zijn ruiter naar een moeras voert. Zeer gevreesd. Op zekeren avond dat de veldwach-

---

(1) Brabantsche Folklore, 1e jaarg.. teekening van P. Collet.

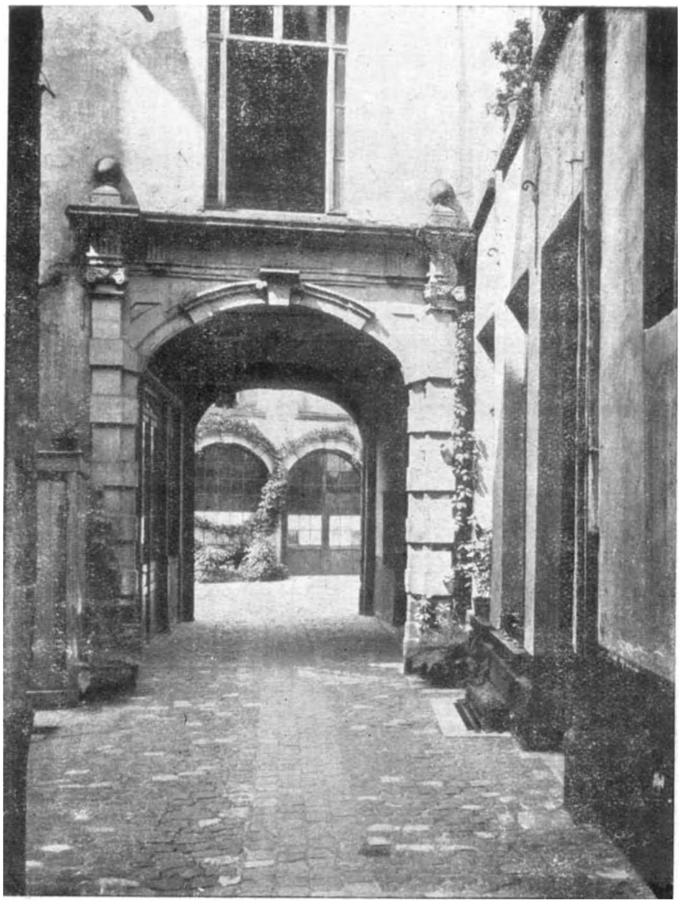

Het lokaal van onzen Dienst, 12, Oud Koornhuis. Brussel.
Zicht genomen van uit de ingangspoort.

Het lokaal van onzen Dienst, 12, Oud Koornhuis, Brussel.
Zicht genomen van de koer, naar den ingang.

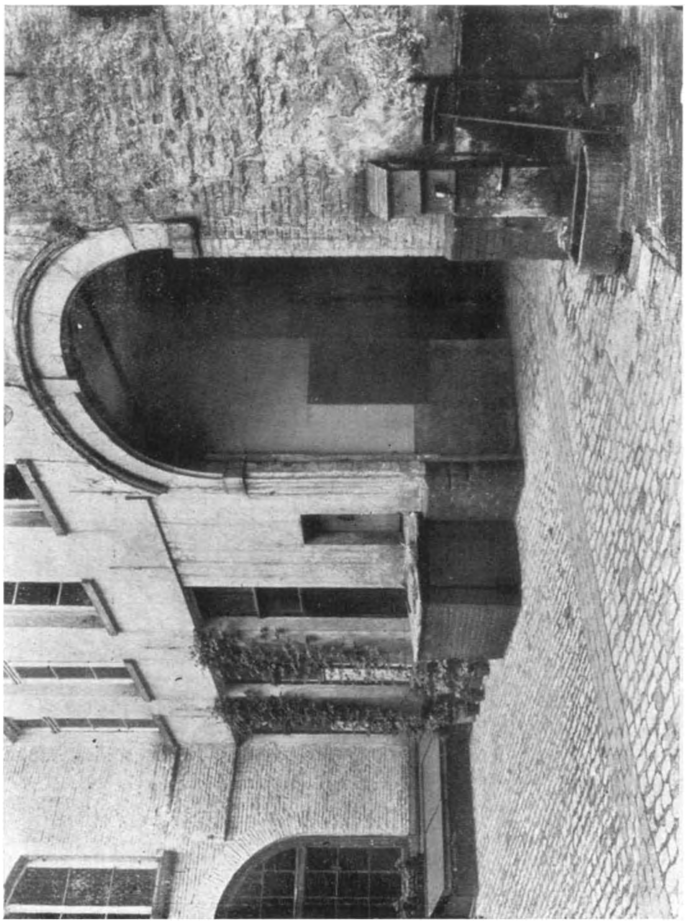

Het lokaal van onzen Dienst, 12, Oud Koornhuis, Brussel.
Een hoekje van de koer met de oude pompen.

Het lokaal van onzen Dienst, 12, Oud Koornhuis, Brussel.
Het begin van den trap.

ter (zeer moedig man, die meer dan eens onder het vuur der wildstroopers geweest was) me aan 't vertellen geweest was, zegde ik tot hem : Er zijn 26 ballen rechts en 26 ballen links ; dit zijn er 52 die hij allemaal in zijn p.... zal krijgen in geval hij komt. Hij antwoordde mij : ik ga niet uit met u, ge zult hem zeker en vast op den hals hebben (1).

Dezelfde veldwachter had op zekeren dag grooten schrik omdat mijn neef op een dwaallichtje gemikt had.

Hij vertelde mij ook geschiedenisjes van heksen die de slapenden kwamen plagen en hier citeerde hij zijn vader als getuige : op zekeren dag, deze laatste was toen hij wakker werd ten zeerste onder den indruk van een groote benauwdheid, hoorde hij duidelijk een geluid « als van iemand die van de pannen vloog ». Ik ging dan tot bij den ouderling (83 jaar) en deze antwoordde mij : mijn zoon is mis, dit overkwam aan mijn vader. Hierbij staakte ik mijn opzoekingen.

Baron DE HEUSCH.

T'chanchaîne. — Een vreeselijke geschiedenis is wel deze van « *t'chanchaîne* » of « *t'chinchaîne* ».

Volgens sommigen is het een hond, volgens anderen weer een witte vaars — allebei een ketting aan den hals dragend — die men soms 's nachts in de velden ontmoet. Niets is gevaarlijker dan een dusdanige ontmoeting. Hij die *t'chinchaîne* bemerkt, zal nog ditzelfde jaar sterven ; ofwel zal 't een zijner naaste bloedverwanten zijn. Men citeert bv. het geval eener naaister van Glabais die stierf omdat zij hem op een avond ontmoet had langs den grooten weg (2).

Vóór 'n veertig jaar ontmoette een jachtwachter van het dorp Plancenoit *t'chinchaîne ;* hij stierf acht dagen daarna.

Bid steeds God opdat, zoo gij soms op een avond *t'chinchaîne* mocht ontmoeten, het wezen zou bij klaren maneschijn en gij een goed geweer zoudt bij u hebben. Mik niet op het *lichaam* van den boozen geest want ge zoudt niet aan uw lot ontsnappen. Mik daarentegen op het lommer dat *t'chinchaîne* zal achter zich hebben op den grond en schiet, want 't is in het lommer dat de ziel van dit gevaarlijk dier huist.

Nog heden ten dage bedreigen de ouders hun kinderen met een ontmoeting met *t'chinchaîne* ten einde hen te beletten 's avonds door de velden te loopen.

LUCIEN LAUDY.

Bijgeloof. — Te Bautersem wordt in de meeste hoeven Donderdags de boter gekarnd die 's anderdaags te Leuven gemarkt wordt. De arme menschen mogen dan een pot botermelk gaan halen, soms

---

(1) Zie *Brabantsche Folklore*, 3e jaarg. bl. 77.

(2) De waarheid is dat sommige boeren, bedekt met een dierenvel en met kettingen rammelend, het meisje zoodanig bang maakten dat zij stierf van schrik.

zelfs een halven emmer, maar ze moeten altijd iets betalen : een of twee centiemen want « van de koei mag men niets gratis weggeven », anders krijgen de heksen macht over het botervat, den zaanpot, en de dieren in den stal.

CLEMENT B.

Processiebloemen (1). — Het gebruik bloemen uit te kiezen bestaat eveneens te Herstal. Aldus herinner ik me zeer wel dat, toen er aan mijn woning een altaar gestaan had, vele personen kwamen vragen om bloemen mogen mee te nemen van het altaar waarop het H. Sacrament gerust had. Dit was een bescherming tegen onweders.

Ketelmuziek. — De ketelmuziek bestond insgelijks te Pepinghen vóór een vijftiental jaren. Zij bestond vooral uit hevige kletsen met de zweep en schoten op afstand (2) (klaken).

Baron DE HEUSCH.

Ketelmuziek en gelijksoortige gebruiken. — Naast het monument Pietkin heeft een onzer lezers te Sourbroodt, op 10 September 1929, het portret van een jong meisje zien hangen, vastgemaakt aan een telegraafpaal ; onder het portret stond volgenden tekst : « Mijn lieve Eugène, ik betreur dat gij mij verlaten hebt en ik omhels u uit ganscher harte, X ». Onder dit portret, dit van een douanier, de jongman waarvan sprake. De brigadier der douanen deed het portret van den jongen wegnemen, ten einde de eer van het uniform te redden.

Vergelijk : Brabantsche Folklore. 8e jaar, blz. 118.

Volksspelen. — Hanenkappen te Bautersem rond 1870. 's Dinsdags van de kermis had men de volksspelen : om ter hardst loopen voor vrouwen ; kikvorschen op kruiwagen voeren ; moel rijden , hanen kappen. Dit laatste geschiedde op de volgende manier : twee staken verbonden met een karzeel ; aan het zeel hing een levende haan, kop omhoog.

De kappers, geblinddoekt, kregen een ouden sabel, traden vijf stappen vooruit en kapten naar den haan. Soms kloof de sabel niets dan de lucht. Soms trof hij den haan op het lijf ; wie den kop afsloeg kreeg het dier. Dat de haan een lange martelie onderging is te verstaan.

De moel rijden. — Een moel of waterbak van 3|4 emmer inhoud, hing hoog aan een koord gespannen tusschen twee staken, en werd gevuld bij middel der brandspuit.

De bodem die wat uitsprong droeg een rond gat. De speler, zittend op een stootkarretje, kreeg in de hand een langen stok. Het karretje werd in een draf getrokken onder de moel. Lukt het den speler zijn stok te steken in het gat, dan had hij gewonnen, anders kreeg hij veelal den inhoud water op zijn lijf.

CLEMENT B.

---

(1) Zie Brab. Folkl. 3e jaar, nr 14.

(2) Zie Brab. Folkl. 5e jaar, blz. 189.

De Gilden. — Wij hebben onlangs een vragenlijst betrek hebbende op de oude Gilden van Brabant gepubliceerd (1).

Van deze vragenlijst hebben wij een aantal exemplaren doen drukken en stelden ze ter beschikking van degenen die ons zouden willen documenteeren over de eene of andere gilde. Ten andere, wij zullen er rondzenden in al de gemeenten van Brabant.

Het komt ons voor dat deze zaak in vele middens belangstelling opwekt. In « Eigen Schoon en De Brabander » Nrs 7-8, IIe jaargang, verschenen onder handteekening van Maurits Sacré, inlichtingen over de Gilden van West-Brabant.

Wij volledigen deze gegevens : Te Schaarbeek bestaat een Sint-Sebastiaansgilde die te Leuven in 1926 tentoonstelde en er zelfs een 3den prijs behaalde.

Anderzijds, bestaan er te Thollembeek twee gilden die door den schrijver niet aangegeven zijn : Sint-Maartensgilde en Sint-Niklaasgilde (Zie Maurits Peremans, Thollembeek). In dit werk hebben wij zelfs een breuk der Sint-Maartensgilde weergegeven.

Het tijdschrift « Oudheid en Kunst », Antwerpen, 20e jaargang, n° 3, onder handteekening van M. Ernalsteen, publiceert een inventaris der Gilden van de Provincie Antwerpen ten jare 1834 ; dit inventaris werd opgemaakt op aandringen van den Gouverneur der Provincie.

Enkele der bijdragen welke ons zullen geworden zullen in ons tijdschrift opgenomen worden.

Koperen voorwerpen bij paardetuig. — Een Engelsch tijdschrift *Live Stock Journal* dat ik nu sinds 'n 25 jaar lees, publiceerde in 1925 voor de eerste maal verscheidene artikels met als opschrift *Horse Brasses and their ancient symbolism*, handelend over de koperen voorwerpen in het paardetuig en hun oud symbolisme. Deze voorwerpen waren talismans, sommigen gelukaanbrengend, anderen weer tegen de kwade hand beschermend. De oorsprong er van is ver te zoeken vermits de kemels, in den veldtocht van Gedeon tegen de Amalectieten en Madianieten, aan den hals als amulet een halve maan droegen (XIIIde eeuw vóór Ch.).

De wassende maan, de zon, een ster met vijf tot acht stralen, een hart, een schelp enz.. zijn van ouden oorsprong ; nochtans zijn er andere, die nog zoo heel lang niet bestaan ; een schoof graan, een ton, een ploeg, enz..

Heeft dit bijgeloof, hebben die gebruiken ook niet in ons land bestaan en wel voornamelijk in Waalsch Brabant, dat steeds was en nu nog altijd is, de streek der groote hoeven ; de streek doorkruist door belangrijke wegen die eertijds gevolgd werden door boden met hun zware gespannen van vier of vijf paarden, als zij zich naar de hoofdstad begaven of er van terugkeerden.

Alhoewel al wat betrekking heeft op de geschiedenis van het paard mij ten zeerste belang inboezemt sinds 'n dertigtal jaren, vond ik persoonlijk nergens details nopens deze vraag, die nochtans wel

---

(1) Zie Brabantsche Folklore, 8ste jaar, blz. 265.

tot de Folklore behoort. Indien er nooit in « Brabantsche Folklore » gewag van gemaakt werd (want ik ontvang het tijdschrift nog maar sedert drie jaar) oordeelt gij misschien dat het de moeite waard is, de aandacht der lezers op dit gebruik te vestigen.

Kolonel veearts, e. r.
E. MEULEMAN.

Vertellingen. — Dieven wilden een vetten ram stelen. Om dit gemakkelijk te doen bleef een hunner op den loer liggen op het kerkhof naast den stal. Om den tijd te dooden begon hij noten te kraken. Dit gerucht hoorende ging de koster, meenende dat het spookte, den pastoor roepen. Deze, niet graag meegaande, zegde pijn in de beenen te hebben, doch de koster zegde : Doe uw koorhemd aan, ik zal u op mijn rug dragen. Tegen wil en dank moest de pastoor dus mee. Als ze bij de zgz. betooverde plaats kwamen zag de op loer liggende dief een witte gedaante naderen en ferm in het a... van den pastoor nijpende, vroeg hij : Is hem vet ? — Vet of niet, ik laat hem toch vallen, zegde de koster.

Een andere maal moest de pastoor mee naar een schuur waar men gerucht hoorde. Hij raadde den koster aan het wijwater gereed te houden. Opeens voelde hij zich opgetild door een dier dat uit de schuur geloopen kwam ('t was het varken). « Giet, giet », riep de pastoor, en de koster goot alles op den pastoor.

BARON DE HEUSCH.

De legende van het gat zonder bodem. — Eertijds bestond er te Plancenoit een plaats, die aldus genoemd werd. In vroegere tijden was het een bron. De legende zegt ons dat dit gat zoo diep was, dat op zekeren dag een gespan met twee paarden met koetsier en al er in verdween. Niettegenstaande de ieverigste opsporingen werd er nooit meer een spoor van gevonden. Van daarden bijnaam van gat zonder bodem.

Voor eenigen tijd werd dit gat aangevuld. Alleen de legende is overgebleven.

Een andere legende vertelt dat op 18 Juni 1815, s'avonds, officieren van 's keizers leger een koffer met gouden geldstukken begroeven in den ouden weg — *el vî t'chmin* — die achter het Keienhof (ferme du Caillou) loopt, te Vieux-Genappe.

De schat was niets anders dan deze van Napoleon zelf die op deze plaats, den avond vóór Waterloo, zijn hoofdkwartier had ingericht.

Ondervraagt gij daarover inboorlingen der streek dan zullen ze u de zaak bevestigen en er de volgende raadgeving bijvoegen ;

« Ingeval gij, in de grond werkend, een hard voorwerp ontmoet, zeg dan niet : « 't Is het koffer van Napoleon ! » want op hetzelfde oogenblik zou de fabelachtige kist nog dieper den grond inzakken en aan alle opzoekingen ontsnappen ».

Lach vooral niet wanneer men u dit aanraadt, want uw persoon zou u met een medelijdend paar oogen aankijken, als om te zeggen : « Arme, onnoozelaar ».

LUCIEN LAUDY.

Bijzondere zegswijzen. — Mol. — Te Bautersem zegt men van iemand die dood is : Hij ligt onder de groene sergie of hij is gaan mollen rooven, dit is onder den grond de nesten der mollen opzoeken·

Snutter, vergelijken met Snuttink (mouchoir).

Te Hal en omstreken wordt het woord snutter gebezigd voor het hoofddeksel zoowel als voor den zakdoek.

Opmerkenswaardig is de *roode snuttink* die er door al de vrouwen gedragen wordt, elders nooit, geloof ik. Hij kost ongeveer 5 fr.

Flikker, ook te Bautersem gezegd : hij heeft ne ferme flikker afgehaald.

Ook bijnaam voor iemand die van dansen houdt.

Bikken beteekent te Bautersem : eten, smullen

Dieperik. — In den dieperik zijn : geruïneerd.

CLEMENT B.

Geldstukken.—5 fr. een peerdsoog ; 20 fr. een Napoléon ; 5 cent. een stuksken ; 10 centiemen ne klopper. Gehoord te Hei-Kruis.

CLEMENT B.

Jodenstraten bestaan nog te Bost, Cumptich en Neerheylissem. De oorsprong der benaming is niet gekend, maar de grens was nabij en de munten verschilden. Een wisselaar kon dus diensten bewijzen. Nu alle wisselaars waren vroegertijds aanzien voor joden.

CLEMENT B.

Spotnamen. — Als ze t'Autgaerden niet meer hoeren
En te Goedsenhoven niet meer wringen (1)
En te Meer (onder Goedsenhoven) niet meer stelen
Zullen te Bost brave menschen wonen (2).

Betrouwt geenen Hoegaerdier.

CLEMENT B.

De Boffer komt wel een weinig overeen met een muntstuk der XVe eeuw, boffaard genoemd, soms ook Braspenning. De Walen noemden het Phenin.

De boffaard werd in 1461 zeer dikwijls Johannes genoemd en had ongeveer een waarde van 25 stuivers ; daarentegen had men er nog eenen anderen, Philip van Namen geheeten, die slechts 20 stuivers waarde had.

CLEMENT B.

Windmolens. — Onze lezers herinneren zich nog wel het onderzoek dat we in 1923 begonnen, met betrekking tot de windmolens van Brabant. Een omstandige vragenlijst (3) werd overal in de provincie

---

(1) Ruzie stoken, altijd en over alles ontstemd zijn.

(2) In andere woorden : dat zal niet gebeuren vóór het laatste oordeel.

(3) Zie Brabantsche Folklore, 4e jrg. blz.

rondgestuurd Onze briefwisselaars ontvingen er eene en velen hebben ons een gedetailleerd verslag ingezonden. De gemeentebesturen zijn in hetzelfde geval. Ook de mulders hebben ons belangrijke inlichtingen verstrekt. De arrondissementskomissarissen van Leuven en Brussel hebben ons ter dezer gelegenheid de nuttigste documenten bezorgd. Alle windmolens werden gekiekt. We bezitten dus een zeer belangrijke documentatie.

Onze lezers weten eveneens dat we een zeer belangrijk werk meenen te publiceeren over dit vraagstuk Zoo belangrijk zelfs, dat we tot nogtoe terugdeinsden voor de onkosten der uitgave. De ernstigste medewerking werd ons toegezegd voor dit boek, dat we zullen uitgeven zoodra onze middelen het ons zullen toelaten.

Met genoegen stellen we vast dat andere inrichtingen zich eveneens met dezelfde kwestie bezighouden. De Commissie van Landschappen en Monumenten heeft een lijst opgemaakt van de nog in het land bestaande water- en windmolens. De Touring Club noodigt ook zijn lezers uit foto's en inlichtingen in te sturen over de schilderachtige molens van het land en wil de mooiste documenten er van uitgeven.

We kunnen niet anders dan ons verheugen bij het bemerken dat een dusdanige beweging ontstaat op het oogenblik waarop zooveel molens verdwijnen, daar toch aldus hun aandenken zal bewaard blijven.

Edoch, als wij ons met de molens bezighouden, toch betrouwen wij niet al te gemakkelijk de al te spoedig gegeven inlichtingen, voornamelijk voor wat hun ouderdom betreft. Veel molenaars die door ons ondervraagd werden gelooven aan een buitengewonen ouderdom van hun molen en zeer gemakkelijk overtuigen zij het publiek hiervan.

Een nota, uitgegeven door een Brusselsch dagblad, deelt mede dat de molen van Malderen uit 1197 dateert en dat het de oudste molen van Europa is. Dat deze molen zeer oud is staat vast. Wie zou nochtans durven beweren dat het de oudste is? Is men er zelfs zeker van dat hij uit 1197 dateert?

Pas was deze nota verschenen, of een andere werd gepubliceerd door het tijdschrift : Le Nouveau Bruxelles : de oudste molen.... van Europa. Het is deze van Silly (Henegouwen). Hij dateert uit 1180. Moge deze twist over de data, het groot belang dat het vraagstuk der molens biedt, niet doen vergeten.

De Meysseniers van Grimbergen — Een lezer schrijft ons dat wij zeer goed zouden doen in ons Tijdschrift een studie uit te geven over de Meysseniers van Grimbergen. Hun toestand komt onduidelijk voor in volgende uitgaven. Met vinnigheid is die toestand betwist geworden gedurende de 18e eeuw.

Eugène Defacqz. — Ancien droit belgique, tome I, 1878, blz. 248-50.

H. Lavallée. — Notice sur les Sint Peetersmannen ou hommes de St-Pierre de Louvain, koninklijke Academie van België, bijvoegsel aan het tijdschrift 1853-54.

Arthur Cosyn. — Grimbergen, notice descriptive, 1e uitgave, Brussel 1909.

J. STEVENS. — Recueil généalogique de la famille De Cock, bl.44.
ALPH. WAUTERS. — Histoire des environs de Bruxelles, tome II, blz. 214vv, en tome I, blz. 83vv.
LINDEMANS. — Een artikel in 't Nederlandsch.
Schepenbanken van het arrondissement Brussel, Grimbergen, boekdeel nr 3480 F° 125 en andere boekdeelen, Koninklijk Archief.
Zou een lezer het op zich willen nemen met deze opgegeven documentatie deze kwestie in te studeeren ? Volgaarne nemen wij zijn werk op.

Geschiedkundig werk. — Een lezer meldt ons : « Ik bezit een groot gedeelte van een boekwerk door Van Gestel (1725), handelende over de Geschiedenis van het Aartsbisdom Mechelen.

Dit werk — in het Latijn — bevat de lijst der priesters, kloosterlingen der verscheidene kloosterorden te Brussel en omgeving gevestigd sinds 1300. Mijns erachtens kunnen daarin zeer belangwekkende inlichtingen gevonden worden over oud-Brussel of andere dekenijen.

Het gedeelte over Leuven ontbreekt ». Bericht aan den lezer welke dit boek aanbelangt.

Grafsteen te Rummen. (1) — Er is hier spraak van het monument van Jan, Graaf van Hoen et Jeanne, baronnes van Gulpen, zijn echtgenoote.

Hoen : van keel met gouden kruis.

Gulpen : van zavel met goud afgezette kruis.

De heerlijkheid Rummen, toehoorende aan Merodes, ging bij opvolgende verkoopen over aan de familie van Hoen en in 1637 was Jan van Hoen eigenaar van gansch het leengoed. Hij overleed in 1649.

Uit zijn huwelijk met Jeanne van Gulpen werden geboren o. m. 1° François Theodore ; 2e Maximilien-Henri, wiens dochter, Maria-Henriette, dame van Rummen geworden na het overlijden van haar 4 broeders in 1762 dit monument oprichtte tot nagedachtenis harer grootouders. De graaf en de gravin van Hoen worden voorgesteld met hun 32 kwartiers. (Dit monument staat tegen den buitenmuur der kerk van Rummen).

Boekennieuws

De toestand van onzen dienst laat ons niet toe aan onze lezers een systematische boekbeoordeeling van de Folklore voor te leggen. Het is ons evenmin mogelijk deze werken te beoordeelen.

Wij verhopen nochtans eensdaags beide te verwezenlijken.

Hier worden dan de werken opgegeven ons door hun schrijvers toegezonden, of ook nog de meest interressante werken, gekozen tusschen onze aankoopen.

---

(1) Brabantsche Folklore, 4e jaarg. bl. 196.

Volkskundliche Bibliographie,, für die jahre 1923 und 1924. durch E. Hoffman-Krayer, XXVIII — 494 bl. bij Walter de Gruyter, Berlijn en Leipzig, 1929.

Sinds 1917 is de bibliographie van den Folklore regelmatig bijgehouden door M. Hoffman-Krayer, die zich de medewerking van gekende folkloristen in vele landen verzekerde. Wat België betreft, heeft de schrijver tot hiertoe geen bijzonder aangeduid medewerker. Wij constateeren nochtans dat de Belgische tijdschriften ingestudeerd worden, daar de bijdragen die er gedurende de aangehaalde jaren verschenen, in dat boek aangeteekend staan.

De bibliographie van den Folklore bevat voor de jaren 1923 en 1924, 5992 aanwijzingen. Het werk begint met een zeer uitgebreide systematische tabel en geeft een algemeen plan der gevolgde rangschikking, de bibliographische aanduidingen, daarop volgt een lijst der gebruikte verkortingen en der ingestudeerde tijdschriften. De bibliographie is gevolgd door een lijst der aangehaalde schrijvers met aanduiding der nummers van de algemeene bibliographie, waarin volledige aanwijzingen van hun werken gegeven worden. Het werk sluit met een tabel per stamwoord.

Deze bibliographie is een zeer uitgebreid werk en van het grootste nut.

Steeds hebben wij gehoopt, toen wij onze hulp verleenden aan het in leven roepen der Belgische Maatschappij van Folklore, dat eene Bibliographie voor België zou kunnen ondernomen worden, met de medehulp van al onze folkloristen. Ongelukkiger wijze doet men te veel in ons land aan « particularisme » en « regionalisme » en vat men het nut niet van algemeene werken. 't Zal wel eens blijken dat geen volmaakt wetenschappelijk werk kan gemaakt worden, als men aldus wil beperkt blijven. Zoo een Belgische instelling, de zelfstandigheid eerbiedigend van plaatselijke kringen, tot eenieders nut algemeene werken kon aanvatten, konden, aan internationale ondernemingen als deze, meer uitgebreide inlichtingen gegeven worden en veel fouten vermeden in de schrijfwijze der namen van plaatsen en van personen.

A. M.

Bohuml Vavrousck. — *Les Eglises de petites villes et de villages de Tchéco-Slovaquie,* 36 bl. + 615 lichtprenten, 1929. Uitg. Nakbadatelé Kvasnicka A. Hample. Praag V., prijs 240 frank, (vrachtkosten 15 fr.)

Een inleiding, vertaald in 't fransch, in 't engelsch en in 't duitsch, verklaart het doeleinde van den schrijver en geeft een algemeen overzicht der bouwkunde van de merkwaardige kerken van Tchéco-Slovakije. Sommige zijn in hout gebouwd en zijn zeer eigenaardig. Het is een kostbare inventaris van den godsdienstigen bouwtrant in dit land, waar invloeden van zoo verschillenden aard zich deden gevoelen. De lichtprenten stellen buiten- en binnenzichten der monumenten voor, allen zijn uiterst wel gelukt. Dit werk heeft zijn voorbestemde plaats in alle bibliotheken van bouwkunst, godsdienst, schoone kunsten enz. Het is zeer belangrijk voor het land, daar het den lezer aanzet het land te bezoeken, waar zulke talrijke merkwaardigheden uit het verleden bewaard blijven.

Daar wij in België zoo talrijke, schoone en eigenaardige kerken en kapellekens bezitten, ware het te wenschen dat ons land een verzameling als deze uitgaf. De inventaris van onze prachtige godsdienstige monumenten is opgemaakt of wellicht niet moeilijk om te voleindigen.

Zonder twijfel zullen de kosten van zulke publicatie zeer hoog zijn, maar zal men dan toch in ons land niet kunnen begrijpen dat de nalatenschap onzer voorouders een kapitaal daarstelt, dat men opbrengend maken kan ?

Uitgaven zooals deze brengen het hunne bij om een land aantrekkelijk te maken en het te doen beminnen.

A. M.

Eene levensbeschrijving van Ch de Coster. — Gedurende het jaar 1927 zijn er, in dagbladen en tijdschriften, talrijke artikels verschenen, aan Ch. de Coster gewijd, naar aanleiding van de honderdste verjaring zijner geboorte. De *Brabantsche Folklore* bleef niet achter : een prachtig extra-nummer, rijkelijk geïllustreerd, werd aan den verheerlijker van Tijl Uilenspiegel gewijd. Voeg hierbij twee tentoonstellingen, ter eere van de Coster, achtereenvolgens te Antwerpen en te Brussel gehouden, waarvan een uitgebreid relaas verscheen, door Emm. de Bom opgesteld (1). Er ontbrak ons nog iets : eene levensbeschrijving van Ch. de Coster, in de taal van den beroemden romanschrijver en novellist opgesteld (2) ; deze leemte werd aangevuld, op prachtige wijze, door een jeugdig doctor van de Leuvensche Hoogeschool, in een uitgebreid boek, dat belooft het boek over de Coster te zijn en te blijven (3). Ik kan hier in geen bijzonderheden treden : het uitgebreide en echt wetenschappelijke werk van Dr. J. Hanse werd bekroond door de Belgische-Fransche Academie : ik ben zoo vrij, het hier zoo warm mogelijk aan te bevelen.

Mag ik van de gelegenheid gebruik maken om aan de lezers van *De Brabantsche Folklore* mede te deelen dat Dr. J. Hanse, in samenwerking met W. Koninckx van Antwerpen, een volledige *bibliographie* van de Coster op touw heeft gezet, welke zal uitgegeven worden, zoodra er hier genoegzame belangstelling voor dit werk zal heerschen. Mogen de inschrijvers talrijk optreden.

Dr. Jan Gessler.

---

(1) In S. B. A. *Mededeelingen van de stedelijke bibliotheek.* 1 bl. 10-13. Antwerpen 1928.

(2) Men vergete niet het prachtig werkje van Lode Monteyne, *Charles de Coster. De mensch en de kunstenaar* (met een voorwoord van G. Eekhoud. Antwerpen, 1927.

(3) J. Hanse, *Charles de Coster.* Mémoire couronné par l'Académie Royale de langue et de littérature françaices de Belgique. Bruxelles-Liége, 1928. 400 bl. groot in-8°.

CORNELISSEN (JOZEF). — *Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk.* II. Antwerpen, « De Sikkel » MCMXXIX. 352 bl.
Het pas verschenen tweede deel van dit standaardwerk is even boeiend als het eerste waarover we reeds vroeger in B. F. spraken De opsomming van de kapittelen van de hier behandelde stof, zal den. lezer daarover laten oordeelen ; in dit boekdeel worden de volgende gewesten bestudeerd.

Provincie Oost-Vlaanderen en Henegouw. (Oost-Vlaanderen. In 't algemeen. Arrondissementen Gent, Oudenaarde en Dendermonde. — Henegouw : Abeele, Beveren, Edingen, Manhove).

Provincie West-Vlaanderen. (Arrondissement Brugge, Veurne, Ieperen en Kortrijk).

Fransch-Vlaanderen en Artezië. (Als S. het over de Fransch-Vlamingen heeft, die « keuningsvlamsch » spreken, terwijl dat de inwoners van Belgisch-Vlaanderen zich in « keizersvlamsch » uitdrukken, zegt hij, met veel reden : « Buiten het eigenlijke Fransch-Vlaanderen, het hedendaagsche *Département du Nord,* in het naburige en aangrenzende Artezië, Fr. *Artois,* het huidige *Département du Pas-de-Calais,* is er een ouddietsch land, waar nog vlaamssprekende Nederlanders wonen, als landseigene ingezetenen van oudsher. Het volk van Artezië.... is oorspronkelijk van dietsscher tonge geweest ».

Provincie Limburg. (In 't algemeen. Arrondissementen Hasselt en Tongeren).

Provincie Luik. (In 't algemeen ; ook de stad Luik en het voormalig prinsbisdom inbegrepen. Arrondissementen Hoei (veertien plaatsen) en Verviers, waar de bevolking, van officieel hoogduitsche spraak, een overgangsdialect gebruikt dat ze zelf « Brobensch » d. i. Brabantsch, heet.

Mijnheer Cornelissen eindigt zijn boek met een aanhangsel over *Eupen en omgeving,* waarvan het dialect veel gelijkenis met dit uit het Maasland heeft.

De documentatie van dit boekdeel is even rijk als die van het vorige en de bibliographische aanduidingen met de grootste zorg gegeven.

Ook laat ons het tweede deel van « Nederlandsche Volkshumor » op een spoedig verschijnen van den laatsten bundel hopen, om in bezit te zijn van een geheel werk waarvan het lezen en het raadplegen niet alleen aan de folkloristen maar ook aan al diegenen die de geschiedenis, de taal en de zeden van hun volk liefhebben, van ontegensprekelijk nut zal zijn.

Dr LUCIEN CRICK.

JOZEF CORNELISSEN. — *Luimige vertelsels op steden en dorpen.* Uitg. Opdebeek, Antwerpen.

Zeer luimige verzameling van satirische vertelsels op de eene of de andere Vlaamsche gemeente. 't Is een zeer belangrijk folkloristisch werk, dat geen mangel heeft aan waarde op psycologisch oogpunt. Schrijver bezit een zeer belangrijke documentatie wat hem dan ook toelaat de Vlaamsche legenden te vergelijken met die van andere streken.

Teekeningen van Jozef Hendrickx versieren het werk.

J. Cornelissen en J.-B. Vervliet. — *Wondersprookjes.* 122 bl., 2e herziene uitgave. 1e deel. Standaard boekhandel, Brussel, prijs 8,50 fr,. 1929.

Reeks van 26 vertelsels met aanduiding der plaats waar ze gehoord werden.

F. W. Dryver. *Folklore ten dienste van het onderwijs.* Nyghs & van Ditmar, Rotterdam.

Prachtige kleine verhandeling over Folklore, ten dienste van het onderwijs. De zeer geleerde schrijver stelt met veel smaak en hoedanigheid het onderwijs voor. Hij neemt in overzicht al de feesten van het jaar, alsmede de er aan verbonden gebruiken. 't Werk is flink geïllustreerd en behaagt en door den vorm en door den inhoud.

't Ware te wenschen dat wij een gelijkaardig werk in België hadden. P. H.

Donum Natalicum Schrijnen. — Verzameling van opstellen door oud leerlingen en bevriende vakgenooten opgedragen aan Mgr. Dr Jos Schrijnen. Bij Dekker en van de Vegt, Nymegem en Utrecht, 920 bl. 1929.

Aan dit werk, uitgegeven ter gelegenheid der zestigste verjaring van Mgr. Dr Schrijnen, leeraar aan de Universiteit van Nymegem hebben talrijke Belgen medegewerkt : HH. Franck Baur, Leo Goemans, A. Grégoire, L. Grootaers, P. de Keyzer, J. Mansion, A. Marinus, Fr. Olbrechts, L. de la Vallée-Poussin, J. Vercoullie.

Meest al de bijdragen handelen over taalkunde of dialectologie, nochtans zijn er vijftien die betrek hebben op Folklore.

Maurice Gauchez. — *Le Réformateur d'Anvers.* 170 bl. groot formaat, Antwerpen Flor Burton, 28, Korte Nieuwstraat.

Men schijnt thans met veel bijval geromanceerde levensschetsen van beroemde mannen uit te geven. Waarom zou men het volk geen belang inboezemen voor de geschiedenis, met romans te schrijven over beroemde personnagen of gebeurtenissen. Te oordeelen naar de zeer belangrijke bibliographie op het einde van het werk gegeven, brengt schrijver ons het bewijs dat hij de grondstoffen van zijn geschiedkundig roman in archiefoorkonden of in critische studiën over de XVIe eeuw putte.

De geschiedkundige studiën zijn gewoonlijk weinig aantrekkelijk voor het volk ; werken in den aard van dit welk wij hier aanduiden. maken de geschiedenis aantrekkelijk en ontspannend.

De schrijvers die zulke werken aanvatten mogen zich niet door hun inbeelding laten leiden. In het geval wist de schrijver zich in te toomen. A. M.

Nomina Geographica Flandrica. Studiën II, 1. Inleiding tot de studie van Vlaamsche Plaatsnamen. Standaard, Boekhandel, Brussel, 1929, 165 bl. Prijs : 25 fr.

Dit is het tweede deel van een reeks studiën over vlaamsche plaatsnaamkunde, uitgegeven door de vlaamsche toponymische vereeniging. Het bevat artikels van MM. Mansion over methode, Dr K. de Flou over Bronnen voor Toponymie, Prof. A. Carnoy over de Taal der Plaatsnamen, en van Dr H. J. Van de Wyer, over de Vlaamsche Toponymische Vereeniging.

Louis Banneux. — *Légendaire Ardennais*, 256 bl., platen van Alfred Martin, Office de Publicité, 36, Nieuwstraat, Brussel, 1929. Prijs : 15 fr.

De schrijver zet zijn reeks werken voort over zijn bevindingen in de Ardennen. Dit werk volgt op *L'Ardenne mystérieuse* en hij kondigt ons reeds *L'Ardenne superstitieuse* aan. Hier hebben wij een reeks van 15 legenden.

Ongetwijfeld zouden wij verscheidene van deze vertelsels rangschikken tusschen de novellen eerder dan tusschen de legenden. Aangezien het gemis van een vaste bepaling der folkloristische terminologie, kunnen wij er niet aan denken, dit den schrijver ten kwade te duiden. Wij nemen de gelegenheid te baat den wensch uit te drukken, dat de folkloristen meer in voeling zouden komen om de techniek hunner wetenschap te bepalen. A. M.

Kannunik V. Vande Velde. — *Feesten van het Kerkelijk jaar, en hun Volksgebruiken.* Uitg. Excelsior, Brugge.

Zeer belangrijk werk over de godsdienstige gebruiken ter gelegenheid der feesten van het jaar. Kanunnik Vande Velde is niet alleen zeer geleerd in de geschiedenis der liturgie, maar is daarbij een zeer bekwaam folklorist. Zijn boek zal door allen met de grootste voldoening gelezen worden, daar er veel in te leeren en uit te putten is.

P. H.

Handelingen van de Commissie voor toponymie en dialectologie, III deel, 1929, 228 blz. 3 kaarten. Prijs : 25 fr. Te bestellen bij J. Cuvelier, Museumstraat 1, Brussel, Postchek. 61823.

Bevat, zooals de twee voorgaande uitgegeven boekdeelen, verscheidene nuttige studiën over toponymie en dialectologie, opgesteld, hetzij in 't Fransch, hetzij in 't Nederlandsch.

Wij lezen er een verhandeling in over het in leven roepen van een bestendig internationaal comité voor taalkundigen, opdat zekere problemas van taalkunde, de gansche wereld door, naar een eenvormig plan zouden kunnen ingestudeerd worden, ten einde vergelijkende studiën te vergemakkelijken.

Welwillend onderlijnen wij zulk voorstel, daar de drang naar internationale onderzoeken, volgens eenvormige plans, zich op het Internationaal Congres van Volkskunst te Praag in 1928 deed voelen (1).

Herdenkings-Album Alfons De Cock, uitgever « Excelsior » Brugge, 116 bl. 1 portret.

Uitgegeven ter gelegenheid der in 1929 gehouden huldebetooging den Vlaamschen Folklorist ter eere. Bij deze gebeurtenis is een monument te Denderleeuw ingehuldigd, en eene herdenkingsplaat op zijn geboortehuis gehecht. Het album bevat een levensbeschrijving van den schrijver, een lijst zijner werken en vijf onuitgegeven werken waaronder een in 't Fransch.

---

(1) Brabantsche Folklore, 8e jaargang, bl. 404.

JANSEN J. E. — *L'abbaye norbertine du Parc-le-Duc*, 246 bl., illust. 33. buiten tekst. Dessain te Mechelen, 1929. Prijs 35 frank.

De abdij van Parc Heverlé-bij-Leuven heeft dit jaar de 100ᵉ verjaring zijner stichting gevierd. Kannunik Jansen, archivaris te Turnhout, lid der Koninklijke Academie voor Archéologie, heeft op aanvraag der abdij een geschiedenis van dit klooster geschreven. 't Werk geeft ons een overzicht van de werking der monniken van Parc op alle domeinen : godsdienst, politiek, economie, kunst en wetenschap.

EMILE-H. VAN HEURCK geeft in *Pro Médico*, 5ᵉ jaar. n° 4, 1928. een studie over een eigenaardig geneeskundig gebruik, dat het bijgeloovige volk rondom den heiligen Winoc, vereerd te Bergues-Saint-Winoc, doet. Hij vertelt de legende van den heilige, die in Fransch-Vlaanderen vereerd is, en geeft een afdruk van een zeer zeldzaam bedevaartvaantje der XVIIIᵉ eeuw, voortkomende uit het heiligdom van den heilige en waarvan het Folkloremuseum van Antwerpen een exemplaar bewaart.

EMILE-H. VAN HEURCK. — *L'Imposition de la couronne en fer forgé et la guérison des malades de la tête.* Pro médico, 6ᵉ jaar, 1929, nʳ4.

Schrijver neemt in overzicht de verscheidene gevallen, waar in België de ijzeren kronen opgezet worden om de hoofdpijnen te genezen. Deze gebruiken bestaan nog te Grimde, Aarlen, Court-Saint-Etienne, Noville-les-Bois, Hoves-bij-Edinghen, Oneux, Raatshoven. De manier verschilt in ieder dezer gemeenten.

J. GESSLER. — *Une source inconnue de Victor Hugo.* 12 p. Leuven, 1929.

In het extra-nummer, door ons tijdschrift gewijd aan de Folklore in het werk van Charles De Coster, verscheen een geleerde verhandeling over « het huwelijk onder de galg », door schrijver van bovenvermelde studie onderteekend. Hij herinnerde er aan hoe in het meesterwerk van Victor Hugo, *Notre-Dame de Paris*, de armzalige dichter Gringoire, veroordeeld om gehangen te worden, op voorstel van den « roi de Thunes » aan de strop mag ontsnappen, indien een meisje er in toestemt met hem te trouwen. Victor Hugo vermeldt als bron de *Burington's Observations*, waarvan echter geen exemplaar op de rijkste bibliotheken, geen spoor in de uitgebreidste catalogen te vinden is. Schrijver heeft nu vastgesteld dat hier het boek niets anders is dan de eens beruchte *Barrington's Observations*, na den derden druk welhaast verouderd en vergeten.

Victor Hugo heeft het echter mis voor, wanneer hij meent dat de Engelsche wetgeving ooit met het hierboven vermelde gebruik rekening hield.

A. M.

P. SAINTYVES. — *La mi-carême, la vieille et la nouvelle année.* (Bulletin de la Société d'Ethnographie de Paris) 16 blz. 1929.

Schrijver zoekt de verwantschap vast te stellen tusschen de huidige gebruiken en ceremoniën van half-vasten, en nieuwjaar, met de gebruiken en ceremoniën bij de Romeinen in voege.

PAUL SAINTYVES. — *Le mercredi des Cendres.* (Revue Anthropologique) nrs 4-6, 1929, 20 bl.

Zich steunend, als naar gewoonte, op een overvloed van documenten, wat aan zijn werken waarde en bevalligheid schenkt, spreekt de schrijver over de Begrafenis van Carnaval, volksgebruik dat men vóór een dertigtal jaar te Namen trachtte weer in te voeren, verder over de Ceremoniën over Aschwoensdag en over Ritueele Dansen.

LYNA J. — *Onze oude pachthoeven.* Uit. Verzamelde Opstellen, 1928, 16 blz., 5 illust. Hasselt, Leon Crollen.

Deze bijdrage is gewijd aan de oude hoeven der Kempen, waar men er nog oude en eigenaardige vindt. Edoch, ze worden schaarch de schoone oude hoeven. Door den oorlog werden er vernield, en om te beantwoorden aan de noodwendigheden en aanpassingen der moderne cultuur werden er vele grootendeels gewijzigd.

Onze Dienst heeft zich reeds met de Brabantsche hoeven bezig gehouden, zoodra ons dossier zal volledig zijn geven wij een extra nummer uit.

A. M.

LYNA J. — *Hasseltsche Folklore.* Uit. Verzamelde Opstellen, 1929, 16 blz.

Volgaarne stippen wij dit werk hier aan, daar het een zeer rijk commentaar geeft over het *Manneken uit de Maan*, het brengt aanvullende inlichtingen aan de studie door M. Paul Hermant, over de Vlekken der Maan in ons Tijdschrijft gepubliceerd (4e jaargang, bl. 109)

EDMOND DEVADDER, FRANS HALLET, EDMOND RAHIR. — *Les Ravinnements de la Forêt de Soignes,* 40 blz. uit Bulletin de la Société d'Anthropologie de Bruxelles. Tome XVIII, 1928.

De schrijvers beantwoorden een thesis in 1907 en 1924 door M. G Vincent voorgedragen en waarin beweerd is, dat de groeven van Soniënbosch aan uitgravingen toe te schrijven zijn en niet aan natuurlijke grond verschuivingen. Deze thesis gaf stof tot zeer vinnige redetwistingen.

M. J. VAN DEN WEGHE. — *Le pèlerinage à N.-D. de Hal dans la vie populaire.* Paginæ Bibliographicæ, III. n°, 25-3-1928, 4 fr.

Wij houden er aan hier dit uitstekend werkje te vermelden, dat handelt over de beevaart tot O.-L.-Vrouw van Hal, niettegenstaande het reeds vóór een paar jaar verscheen. — 't Is een der meest belangrijke godsdienstige gebruiken van Brabant dat besproken wordt en waarvan schrijver ons een geschiedkundige schets geeft. Hij geeft eveneens de lijst op der zoo menigvuldige kleine boekjes, die sinds eeuwen de vermaardheid van dit beroemd heiligdom heinde en verre verkondigden.

Le Château de Beersel et ses Seigneurs, 24 blz. geillustreerd, 19 Twee Lindenlaan, Brussel.

Het zoo aanzienlijk werk van het opknappen van het kasteel van Beersel, is volop aan den gang en zal lukken niettegenstaande men dit betwijfelde.

De bewonderaars der oudheden zullen zich verheugen over de herstelling van een der zeldzame specimens der Middeleeuwsche bouwtrant. De Brabantsche gouwen zijn zeer rijk aan kasteelen van verscheidene tijdvakken en zoo onze toeristische maatschappijen het wilden,konden zij met toestemming der eigenaars zeer prachtige uitstappen per auto-car inrichten om deze kasteelen te bezoeken.

Het boekje dat wij aangeven, bevat eene beschrijving van het kasteel en een verhandeling over de Heeren der familie van Witthem.

Victor De Munter. — *François Jacquin et son œuvre,* 32 blz. 1928. Fonteyn, Leuven.

Deze studie is gewijd aan schilder Jacquin, geboren te Brussel in 1756 en die te Leuven zijn leven doorbracht. Schrijver maakt de levens beschrijving en de ontleding van het werk van den kunstenaar en geeft als illustratie vijf schoone portretten van zijne hand.

Th. De Renesse-Breidbach (graaf). — *Silhouettes d'ancêtres,* 190 blz. illust. 2de reeks bij Van Langenaeken, Van Volxemlaan, 161, Brussel, 1928.

Dit boek is 't vervolg van dit welk wij voor een paar jaren aanstipten. Schrijver verbeterde de drukproeven er van, toen hij door den dood weggerukt is, door familieleden is het werk voortgezet. In deze tweede reeks bespeurt men niets van het nakende einde van den schrijver en de lezers vinden er een zelfde drang naar kunst en wetenschap dan in de eerste reeks.

Dom Ursmer Berliere. — *Le droit de gîte épiscopal lors d'une Joyeuse Entrée.* Uit: Mélanges Paul Fournier, 1929, 8 bl.

Schrijver behandelt hier de eigenaardige gebruiken die voorheen plaats grepen bij de aanstelling van bisschoppen en aartsbisschoppen.

Mathieux A. J. — *Notices Historiques,* 50 bl. 1928.

Worden beknopt verhandeld de geschiedenis van Verviers en omstreken : Ensival, Andrimont, Limburg, Stembert, Herve, Theux, Franchimont, Polleur, Stavelot, Malmedy , verder worden de te bezoeken monumenten en eigenaardigheden vermeld ; en een altijddurend almanach opgemaakt der spelen, gebruiken en beevaarten enz. Prijs 6.75. Chekrekening 2179.59 van A.-J. Mathieux, 12, Mont du Moulin, Verviers.

Oost-Vlaamsche Zanten, 4e jaar, nos 5-6, 1929.

Dit nummer van het Bulletijn der Folkloristen van Oost-Vlaanderen is toegewijd aan de zeer belangrijke tentoonstellingen der Begijnhoven te Gent gehouden in Juli j. l. 4 zichten van deze tentoonstelling zijn weergegeven.

Maatschappij der Fransche Folklore.

Een Maatschappij voor Fransche Folklore (Maatschappelijke Zetel ; Musée d'Ethnographie du Trocadéro) is gesticht om de noodige opzoekingen en uitgave te doen der verscheidene vakken van den Fransche Folklore.

Het bureel is aldus samengesteld :

Twee Eerevoorzitters : Sir JAMES en LADY FRAZER.

Een Voorzitter : S. CHARLÉTY, rector der Universiteit van Parijs.

Vijf Ondervoorzitters : L. LÉVY-BRUHL, van het Instituut ; E. NOURRY (P. Saint-Yves) ; SYLVAIN MOLINIER, agrégaat der Universiteit ; J MARX, Bestuurder der Ecole Pratique des Hautes Etudes ; Mme SAUVREZIS.

Drie algemeene Sekretarissen : Mme de Gravin de PANGE ; ANDRÉ VARAGNAC ; A. VAN GENNEP.

Lidmaatschap.	: jaarlijksche bijdrage	van	**30** fr. minimum.
Steunend »	: »	»	**200** fr. minimum.
Stichtend »	: »	»	**500** fr. minimum.

Levenslanglidmaatschap. : afkoop der jaarlijksche bijdrage door een storting van tienmaal het beloop.

Briefwisseling, inschrijving en alle vragen tot inlichtingen te zenden aan M. Arnold Van Gennep, 10, rue Georges Lafenestre, Bourg-la-Reine (Seine).

Een na te volgen voorbeeld

In een onzer laatste nummers melden wij dat een onzer abonnenten ons de som van 50 fr. deed geworden (in plaats van 25 fr.) voor de vernieuwing van zijn abonnement. Wij toonden hem als voorbeeld aan ons lezers. Velen hebben dit voorbeeld gevolgd.

Bericht.

Wij verzoeken dringend ons abonnenten die het beloop van het abonnement op den 9^e^ jaargang nog niet op postcheckrekening N° 142119 (A. Marinus) overmaakten, dit zonder verder verwijl te doen.

Binnen enkele dagen zullen wij hun postkwijtingen verzenden met vermeerdering der inningskosten. Wij veroorloven ons nogmaals er op aan te dringen opdat het beloop van het abonnement op onze postcheckrekening gestort worde. 't Is de meest praktische en tevens de goedkoopste wijze van betaling.

9de Jaar. — Nr 51-52 December 1929-Februari 1930

De Brabantsche Folklore

INHOUD

De Folklore 1830-1930. — De oude geldspelen in open lucht te Nijvel. — Offers in natuur. — Praktijken en superstitiën die de loting vroegertijds voorafgingen. — Geveinsde ziekte bij soldaten. — Scherpenheuvel. — De legende van Klein-Duimpje in Waalsch Brabant. — Li Danse Mari Doudouye. — Het siroopspel. — De Ommegang van Brussel. — Ditjes en Datjes — Congressen, Vereenigingen, Maatschappijen.

De Folklore 1830-1930.

Eens per jaar maakt de handelaar een inventaris op van zijn toestand en oordeelt hij over den stand van zijn zaken, over zijn welstand, over zijn vooruitgang. Heeft iedereen in zijn leven niet zulke standpunten, zulke oogenblikken waarop hij, zich omkeerend, een oordeel velt over den reeds afgelegden weg? Het gaat er bij de volkeren niet anders toe dan bij de individus, en een jubileum zooals dit, hetwelk dit jaar door België herdacht wordt, is een der momenten waarop het past een oogslag op het verleden te vestigen.

Hoeveel uitgaven werden er in 1930 niet aangekondigd, waarin samenwerkende specialisten een inventaris opmaken van de handelsfirma België van 1830 tot 1930 (1)? Laat ons dus een vlug overzicht geven van onze afdeeling : de Folklore. We zullen onze verhandeling in twee deelen splitsen : 1° een onderzoek der feiten zelf en van hun evolutie gedurende de verloopen eeuw ; 2° een geschiedenis van de wetenschap : bondige schets van de strekkingen onzer folkloristen gedurende dezelfde periode.

(1) Voor zoover we weten vermelden we hier : *La Patrie Belge* (Het Belgisch Vaderland) 1830-1930, uitgegeven door Le Soir ; *Le Livre d'Or de la Belgique* (Het Gulden Boek van België), uitgegeven, Koninklijke straat, 83, Brussel ; *Patria Belgica,* uitgegeven door de Academie.

DE FEITEN.

Overal waar het machinisme en de snelle verbindingsmiddelen zich ontwikkelden, verdwenen van langzamerhand veel karakteristieke eigenschappen der volkeren. Cosmopolitische smaak en gebruiken traden in hun plaats. Overal trad het industrialisme op als nivelleerende en eenvormig makende factor. Dit cosmopolitisme kwam tot uiting in het ameublement, in het gereedschap, in de voorwerpen en het gebruikelijk gerief van de huishouding, van de stielen en van het familieleven ; daarna is het, weliswaar langzamer, doorgedrongen tot de gebruiken, tot het volksgeloof en over 't algemeen tot alle opvattingen. Zeker is het, dat vóór een eeuw, de verscheidenheid in zeden en gebruiken, in de manier waarop men zich kleedde, in de kunst van te koken en van zich te vermaken, in het zingen en het dansen, bij alle volkeren van Centraal- en West-Europa, oneindig grooter was dan op onze dagen. Onnoodig was het een mensch te hooren spreken om te weten uit welk land, uit welke bepaalde streek van dit land zelfs, hij afkomstig was ; het was voldoende zijn kleederdracht, of een detail van zijn kleedij, of zouden we zelfs durven zeggen deze of gene bijzonderheid van zijn houding te bekijken om op het oogenblik zelf het te weten. In een cosmopolitische volksmenigte zooals we deze zien in onze groote hoofdsteden, langs onze kusten, in onze badplaatsen, in onze beroemde kunstcentra en over 't algemeen in al onze toeristische milieu's, vinden we niets meer wat op stellige wijze een Franschman uit een Engelschman, een Nederlander uit een Zwitser of een Duitscher laat herkennen. Het is noodig deze lieden te hooren spreken om hun verschillende nationaliteit te kunnen bepalen.

We hoeven er ons dus niet over te verwonderen dat België, dat het eerste op het vasteland een spoorweg aandurfde, dat sinds een eeuw het bij uitstek industrieel land is geworden, niets meer kan aantoonen in de kleedij zijner bewoners, wat hen kan doen herkennen. Er bestaan slechts nog vage sporen van een locale kleederdracht. Zeldzaam zijn de steden, waar we van tijd tot tijd nog eens een vrouw ontmoeten — en toch steeds een oude vrouw — met volgens het jaargetijde, den grooten lakenschen of katoenen kapmantel aan, van de schouders tot op de hielen afdalend, het

hoofd in de kap verdoken. Evenmin zien we nog de *pijpenmuts*, het kleine met kant versierde witte mutsje met pijpen aan den boord. Heel zelden nog zien we de *falie*, dit mooie hoofddeksel dat vooral in het Hageland gedragen werd, de falie met het kleine kuifje boven den haarwrong, waaraan het keurige en soms kostbaar sjaaltje is vastgespeld, dat op de schouders afhangt. Soms ziet men nog, op de velden in de omstreken van Spa, een vrouw met karakteristieken stroohoed met breeden strik op het hoofd, die gedurende langen tijd, bijna tot het uitbreken van den wereldoorlog, het officieel model was, het type van de dienstkleedij der baanwachtsters bij onze spoorwegen.

En als we bij de mannen gaan kijken, zullen onze opzoekingen nog minder uitslag opleveren. Hij, dien we in onze straten zouden ontmoeten met den *kiel* van blauw lijnwaad, zou niet weinig de algemeene nieuwsgierigheid prikkelen ; de blauw lijnwaden kiel, in 1830 zooveel gedragen dat hij het uniform werd der opstandelingen. Op onze markten, ten minste op die der kleine steden, zien we soms nog wel eens een boer met de ronde hooge zwartzijden pet of met de muts zonder klep van ottersvel. Langs onze waterloopen is dit dier echter zoo zeldzaam geworden, dat zij die het kunnen vangen en het vel er van benuttigen als witte raven mogen aanzien worden. Ten andere worden er voor den otter fabelachtige sommen gegeven, wat als gevolg heeft, dat de gelukkige jager over t' algemeen zoo haastig mogelijk het dier verkoopt en zelf al heel tevreden is met een lakensche pet van het gedragen model.

In België zijn we, wat de kunst van kleedij en opschik aangaat, geïnternationaliseerd, gekleed met het gebruikelijk kostuum, volgens de mode van den dag. Hetgeen er nog overblijft van de kleederdracht uit voorgaande jaren wordt beschouwd als iets wat overleeft, als anachronismen.

De gewestelijke eigenaardigheden van tafel en voeding hebben eveneens den geweldigen invloed gevoeld van de voortbrengst in 't groot en van het gezamenlijk offensief der uitheemsche producten, economisch ter plaatse gebracht door snelle en talrijke verbindingsmiddelen.

Nooit, in om 't even welke stad van het land, zult u, de spijskaart der restaurants raadplegend, iets bij uitstek kenschetsend vinden uit onze streek ; de kookkunst is er vreeselijk eenvormig geworden. Het Brusselsch kieken wordt

door niets meer onderscheiden uit het kieken van Maas of van La Bresse. De visch uit de Maas wordt bereid met dezelfde saus als deze uit den Rhijn, en u ziet niet meer — tenzij op aanvraag — visch *à l'escavèche* op het menu onzer spijshuizen. Van de Ardensche hespen blijft er niets meer over dan den naam en zeldzaam zullen de huishoudsters of restaurantbazen zijn, die u het recept zouden kunnen geven van, of alleen u maar zouden kunnen zeggen wat het « *blanc mangé* » van het kalf is, of « *l'öye* » waarop onze voorouders zich eertijds vergastten.

Eenige bijzondere kaassoorten ontsnapten aan de nivelleerende rol. Hun reuk was nochtans voldoende om aanstonds de aandacht op zich doen te vestigen ; we mogen nochtans niet beweren, dat ze waarlijk kenschetsend zijn voor onze streek. Volgens heel eenvoudige, huishoudelijke principes gefabriceerd, vinden we ze nochtans overal. Alleen de benamingen er van verschillen van d'een localiteit tot de andere : Makeye, boulette, cassette, plattekees, enz.

Meer en meer verdwijnen ook de locale bieren, die nochtans van streek tot streek merkelijk in kleur en smaak verschilden. Overal bekwamen de bieren met hooge gisting den voorrang en met moeite zult u nog, zelfs ter plaatse waar ze vervaardigd worden, het Hoegaerdsch en het Leuvensch bier vinden, die nochtans zoo verfrisschend waren.

Indien de *dorée* van Luik, een smakelijke rijsttaart, de koek van Verviers, de vlaaitjes van Namen, de peperkoek van Gent, de *couque* van Dinant, de *knoop* van Brugge nog steeds den naam dragen der localiteiten, die er eertijds het monopolie van hadden en die hun misschien nog wel steeds een zekeren bijzonderen « deegdraai » geven, toch worden tegenwoordig deze producten overal in België gefabriceerd. Ongetwijfeld heeft Nijvel de specialiteit en het monopolie behouden van de *tarte à l'djotte* en van de *doubles,* Gent deze van de *mokes,* doch deze producten schijnen meer en meer van de hand gewezen te worden door de inwoners dezer steden zelf, die zich met onbegrijpelijke lichtzinnigheid werpen op artikels van gewone bakkerijen, pasteibakkerijen en beschuitfabrieken ; producten die komen van in 't groot voortbrengende machines, soms werkend voor den uitvoer en die op verre na dikwijls denzelfden goeden smaak niet hebben.

Wij zouden er over verwonderd zijn moesten we weten hoeveel kinderen der huidige generatie ons zouden kunnen

zeggen wat een *lolo*, een *babbeleer*. een *crotte van Gheel* is ; hoeveel kleine Brusselaarkens zouden nog weten wat een parapluke was : allemaal goede dingetjes waaraan de kinderen van het vorig geslacht nog konden smullen. Tegenwoordig zien we de handelsauto's achtereenvolgens in de bokalen van al onze suikerwinkels identieke producten gieten, die misschien wel het voordeel hebben dat ze langer bewaard kunnen worden.

Dezelfde strekkingen komen tot uiting in de kunst van het ameublement. De meubelfabrieken hebben de locale kunstschrijnwerkers overvleugeld en ze zijn er zelfs in gelukt zoo ingrijpende modes in voege te brengen, dat we dikwijls in de gelegenheid geweest zijn te zien hoe boeren- of burgersfamilies hun goede oude meubels, die zoo sterk waren als ijzer en een groote originaliteit van lijnen bezaten, verwisselden tegen nietswaardige meubelen die in serie gefabriceerd werden.

De kleine lokale nijverheden, die aan den handwerker aanleiding gaven om aan de voortgebrachte voorwerpen of aan de gebruikte werktuigen een bijzonderen vorm, lijn, kleur of teekening te geven, zijn allen verdwenen en in geval ze nog met moeite bleven voortbestaan, dan zien we de ambachtslieden, die in de school hun kunstbegrippen opdeden, in plaats van zich te laten leiden door hun persoonlijken, spontanen smaak, door den kunstzin van hun midden, van hun dorp, van de klas waartoe zij behooren, zich laten inspireeren door de kenmerkende eigenschappen der groote scholen en aldus brengen ze over 't algemeen niets voort dan gezochte, smakelooze voorwerpen.

Ook de manier, waarop men zich vermaakt heeft alle gewestelijk karakter verloren. De bioscoop, de draadlooze telefoon, de fonograaf, al deze mechanische, geperfectionneerde werktuigen, hebben de gezellige familieavonden gedood, waar men zich vermaakte met vertellingen, legenden. mondeling overgeleverde anekdoten ! De jeugd, heelemaal in beslag genomen door de internationale sporten, die overal volgens dezelfde wetten beoefend worden, laat de lokale spelen varen : spel met het ijzer, kegelspel, spel met de bollen, kolfspel, *struyfspel*. Alleen het schieten met den handboog en met den kruisboog, op een wip of op een doel, schijnt nog te blijven voortbestaan te midden van al deze vermaken, die al even algemeen geworden zijn als de

producten der grootnijverheid. Het balspel — *balle pelote* of *au tamis* — is bij ons zóówel blijven bestaan dat het zich deed opnemen op de lijst der groote sporten, met tennis en football.

Overbodig is het te spreken over de dansen en de liederen. Hier, zooals overal elders zien we elke zangwijze, elke goed gelanceerde dansstap van om 't even welk land, binnenkomen, zich vestigen, zagen worden die min of meer lang blijven bestaan, die algemeen worden en zich zelfs bij de meest weerbarstigen opdringen, doch waarvan de levenskracht steeds snel voorbijgaand is. Terwijl eertijds een dans soms geslachten lang bewaard bleef, dat de moeders aan hun kinderen liedjes leerden, die zij zelf nog gehoord hadden van hun grootmoeder, zien we tegenwoordig een dans of een lied snel voorbijgaan na overal in zwang geweest te zijn, in salons en in herbergen. 't Is een mode, een golf van korten duur.

* * *

Maar dan ! Is er dan geen Belgische Folklore meer ? Uw artikel is dus een lijkrede ?

Kan men niet van alle landen herhalen wat we hier over België zeggen ? Is het niet omdat sommige centra verstoken bleven van snelle verkeersmiddelen, dat we daar nog locale eigenaardigheden weervinden in kleedij, ameublement, keuken, vermaken en stielen ? Of is het soms omdat deze plaatsen er belang zouden bij hebben, deze eigenaardigheden te bewaren, dewijl ze toeristische centra geworden zijn ?

Zoo we deze bijzondere omstandigheden ter zijde laten, moeten we constateeren dat de zeden in Centraal- en West-Europa overal gecosmopoliseerd werden en 't is slechts op sporadische wijze dat we nog overblijfsels uit vroegere tijden, eenige oude meubels, eenige snuisterijen, een oud werkhuis, een oude kleederdracht of een oud verteller terugvinden. Dit alles is zoo zeldzaam geworden, dat het beschouwd wordt als een eigenaardigheid, als een anachronisme. Men begint bijna medelijden te gevoelen voor deze ongelukkigen, die leven te midden van zoo'n oude, zoo weinig gerieflijke, zoo leelijke voorwerpen.

En nochtans, alhoewel de feiten die we opgemerkt hebben juist, gepast, onwederlegbaar, we zouden haast

durven zeggen oppervlakkig zijn, toch bestaan er, in sommige milieu's, in sommige localiteiten, in sommige klassen der bevolking, nog meer gebruiken dan men zich zou voorstellen, meer bijgeloof en meer verouderde opvattingen dan men wel zou denken en dit met een bijna even groote intensiteit als vóór de spoorwegen en de telegrafie, als vóór het machinisme, als vóór de ontwikkeling van het onderwijs.

Overal in België vinden we geneeskundige en veeartsenijkundige gebruiken, die nog even standhoudend zijn, nog even trouw gevolgd worden als vóór een eeuw. De Volksgeneeskunde is sinds de laatste honderd jaar geen stap achteruitgegaan. Sommige remediën zijn verdwenen, anderen kwamen op, doch de mentaliteit van het volk is dusdanig gebleven, dat er in al onze steden en dorpen, niettegenstaande de school, bij alle klassen der bevolking en voor alle ziekten bijzondere geneesmiddelen bestaan, die heelemaal vreemd zijn aan de wetenschappelijke geneeskunde.

Op den buiten eveneens laten de landbouwers, bij het uitvoeren van hun arbeid zich veel meer leiden door een mondeling voortgeleerde meteorologie dan door de aanwijzingen van het observatorium.

Overal komen bijzondere gebruiken tot uiting, die men moet volgen wil men geen gevaar loopen beschouwd te worden als iemand, die niet handelt volgens de eischen van zijn midden : ter gelegenheid van geboorten, doopen, communiefeesten, huwelijken, zilveren, gouden of diamanten bruiloften, overlijdens, rouw, bouwen van huizen of feesten van patronen. Op al onze markten zijn er gebruiken, die trouw onderhouden worden bij het sluiten van koopen en verkoopen. Deze gebruiken zijn niet zoo opvallend. Ze hebben meer betrekking op het intiem-, het privaat-, het beroepsleven en gaan onopgemerkt voorbij. Het geloof in voorteekenen van geluk of ongeluk, de folklore der liefde en der droomen is steeds standhoudend, evenals het bijgeloof dat nauw verbonden is met godsdienstige, dogmatische of liturgische plichten. Er is geen localiteit, die niet sommige locale gebruiken bewaard heeft ; er is geen stiel die de zijne niet bezit. Deze gebruiken bestaan vooral in een ritus, waaraan men zich onderwerpt zonder redetwisten. Zou men eindelijk de kleine kapelletjes kunnen tellen, die soms zoo mooi, zoo naïef versierd zijn, waar onze medeburgers, vooral de vrouwen, met godsvrucht en betrouwen de gunst van een

heilige komen afsmeeken en waar ze, zonder onderscheid, een godsvrucht die heelemaal beantwoordt aan de eischen van den godsdienst, vermengen met ten minste bijgeloovige gebruiken.

Al deze gebruiken, al deze gewoonten zijn standhoudend ; zij zijn even talrijk, even verscheiden en evenzeer verspreid als vóór een eeuw ; nochtans behooren ze niet bij wat wij zouden kunnen heeten de groote folklore, deze die meer opvalt aan den toevalligen bezoeker, aan den toerist en zelfs aan den inboorling die er niet goed van op de hoogte is. Het zijn slechts daden van afzonderlijke personen. De groote karakteristieke uitingen van het Belgisch volksleven zijn de luidruchtige optochten, met veel muziek, veel vaandels, groote en rijke vaandels, met een talrijke menigte ; het zijn ook de groote processiën waar we, bij godsdienstige elementen, ook soms herinneringen aan ons verleden, aan onze geschiedenis terugvinden. Deze uitingen ontsnapten niet alleen aan de nivelleerende invloeden van het leven der volkeren, doch kwamen sinds den oorlog opnieuw met veel grooter kracht in voege. Overgroote onkosten werden soms gedaan om hun den alouden luister weer te geven.

Wie heeft nog niet hooren spreken van de processie van het H. Bloed te Brugge, een optocht waaraan de hoogere standen deelnemen, die bij deze gelegenheid rijke kostumen dragen zooals deze uit de XII[de] eeuw ? Heeft Doornik haar processie der verheffing van het Heilig Kruis niet, waaraan 2000 personen deelnemen ? Wat een overvloed om uit te kiezen ! Wie kent de eigenaardige processie niet van Veurne ? Komt men er niet uit de gansche streek per auto naartoe ?

Heeft de stad Nijvel, door het oud kapittel der edele abdij van Sint-Gertruda opnieuw in te richten, haar beroemden *Tour de Sainte-Gertrude* niet doen heropleven ? Lange wandeling door velden en weiden, gedurende dewelke men een ganschen dag een tegenhanger van het wonderbare relikwieschrijn van de patrones der stad rondvoert, op een wagen die gemaakt werd volgens het oude prachtige model. Heeft ook Bergen haar oud kapittel niet opnieuw ingericht en is haar oude gouden wagen van de Heilige Waltruda geen opmerkenswaardige eigenaardigheid ? Heeft *De Fiertel*, de processie van Ronse, al haar eigenaardigheden uit vroegere tijden niet behouden ? De zgz. *marches*, processies

van het tusschen Samber en Maasland, met hun afdeelingen soldaten, gekleed met kostumen uit het tijdvak van Napoleon, leggen ook verscheidene kilometer weg af en zijn misschien wel eenig op de wereld, Men ziet er opnieuw de prachtige tamboer-majoors met hun shako met overgroote pluim, de vlugge marketensters, de soldatenkinderen en de groepen tamboers die met onvermoeibaren iever en met verwondering wekkende opgewektheid, op hun trommels slaan. Doen processiën zooals deze van Hakendover, het volk niet toestroomen uit alle hoeken van het land ? Komen er geen bedevaarders uit Holland en vóór den oorlog zelfs uit Duitschland ? Die ontelbare menigte loopt in de velden door het opschietende groen terwijl talrijke paarden onophoudelijk rond den godsdienstigen optocht galoppeeren. Doen onze bedevaarten naar O. L. V. van Hal, naar Scherpenheuvel en naar Sint-Guido van Anderlecht geen volksgedrang ontstaan ?

Een der eigenaardigheden van het meerendeel dezer processiën zijn de bedevaartvaantjes, karakteristiek voor deze uitingen van het godsdienstig Belgisch volksleven. De vignetten ervan, tooneelen uit het leven van den vereerden Heilige weergevend, dikwijls ruw geteekend, werden soms eeuwen lang opnieuw gedrukt, zonder dat men er ooit aan dacht hun een meer artistiek uitzicht te geven. Zij blijven ruw en volksch. Het gebruik der bedevaartvaantjes, dat vóór den oorlog scheen te verminderen, is tegenwoordig weer meer en meer in zwang gekomen. Daar, waar men ze niet meer drukte doet men dit nu opnieuw en menig bedevaartoord dat er geen had, bezit er hedendaags een, doch ook hier heeft de standardisatie haar werk gedaan en we zien dikwijls dezelfde stoffen vaantjes dienen op verschillende plaatsen.

In het meerendeel der localiteiten valt het plaatselijk feest of *kermis* samen met de processie van den patroon der parochie. Heel talrijk zijn de localiteiten waar de kermissen locale bijzonderheden aanbieden en waar men moeite doet om deze particulariteiten te behouden. Zoo is het zeker dat de *Doudou* van Bergen sedert den oorlog kracht en sterkte bijgewonnen heeft. Zonder den *lumeçon,* voorstelling van den strijd van Sint-Joris tegen den draak, kan men zich de *ducasse* (kermis) van Bergen niet voorstellen. Het Bergensche volk, samen met talrijke nieuwsgierigen uit de om-

streken en over het gansche land, woont steeds met vreugde den bovenvermelden strijd bij. Het neemt er deel aan door zijn liederen, zijn vinnige zetten, zijn pogingen om een haar uit het lijf van het voorgestelde monsterachtig dier te trekken. Het gemeentebestuur woont den strijd bij van op het balkon vanhet stadhuis.

Het meerendeel onzer steden hebben hun reuzen, die ter gelegenheid van de kermis uitgaan. Brussel, Antwerpen, Mechelen, Vilvoorde, Lier, Gent, Veurne, Oostende, Thienen, Ath, Dendermonde, Nijvel, Hasselt, Wetteren, Luik, Waver enz... hebben de hunne, die in den optocht rondgedragen worden. Ze worden dikwijls vergezeld door een menagerie in kartondeeg : kemels, leeuw, arenden, draak, eenhoorn enz... In sommige localiteiten, zooals te Ath, wordt de ommegang der reuzen nog vermakelijker gemaakt, evenals vóór eeuwen, door tooneelschikkingen van oude mysteriespelen.

De reuzen zijn nog een der karakteristieke eigenschappen van de Belgische folklore. In plaats van te verdwijnen zien wij hoe ze zich vereeuwigen en hun ras vermenigvuldigen. De localiteiten, waar ze tijdens den oorlog verdwenen of waar ze een voedsel voor de motten geworden waren, hebben er nieuwe vervaardigd. Terwijl we zooveel overleveringen zagen te loor gaan ten gevolge van den grooten schok 1914-1918, zien we deze verrijzen zoodra de vrede weeromkwam. Localiteiten die nooit reuzen hadden : 's Gravenbrakel, Luik, Waver, Boschvoorde, namen er ; 't zij dat ze zochten in hun geschiedenis of dat ze in hun verleden, zooals te Waver, een persoon gingen zoeken, die vooral goed geweest was voor de stad ; 't zij dat zij inspiratie zochten in bijzonderheden van het hedendaagsch gewestelijk leven : boer en boerin uit het Hageland te Thienen, opperjachtmeester te Boschvoorde, of ook nog dat ze herinnerden aan een volkstype zooals *Tchanchet* te Luik. De Ommegang der reuzen is steeds een voorwendsel tot een uitgelaten volksvreugde. Het is voldoende te kijken naar de de volksmenigte, de opgewektheid, liederen, dansen, geschreeuw en geluid als te Brussel, op den kermisdag van Sint-Laurentius, den *Meiboom* geplant wordt, en men te dezer gelegenheid rondgaat met het *rad der Fortuin,* een gebruik dat zonder onderbreking reeds gedurende 600 jaar beoefend wordt. Zelfs gedurende den oorlog, in stilte en

zonder dat de bezetter, die optochten en samenscholingen verbood, er iets van wist, hebben de bewoners van die wijk geen enkel jaar nagelaten dezen boom te planten.

Zoozeer houden de Belgen aan optochten, die de pracht van hun verleden voorstellen, dat ze niet voor hooge onkosten terugdeinzen om hun schoonheid bij te zetten.

Onze nationale folklore bezit nog als buitengewone bijzonderheid, die nog zeer wel bewaard bleef, de wereldberoemde *Gilles van Binche,* die sinds den oorlog eveneens opnieuw in de gunst van het publiek schijnen gekomen te zijn. Dank zij hun rijke kostumen met veelkleurigen weerschijn, de struisvogelpluimen waarmede de hoed is versierd, hun bijna mystische dans, de details van hun feest die heelemaal gelijken op een echten ritus, de innerlijke overtuiging waarmede zij hun rol spelen, wordt hun ommegang een buitengewone attractie. Hier evenmin zullen de overheden der gemeente nalaten den laatsten *rondedans (rondeau)* bij te wonen van op het balkon van het stadhuis. Bijzondere treinen worden ingericht om de vreemdelingen naar de localiteit te brengen.

Het feest der Gilles, samen met het carnaval van Malmedy, is al het karakteristieke, dat er nog overblijft van onze vroegere vastenavondfeesten.

Als we nog zullen gesproken hebben over de nog steeds bestaande Luiksche *cramignons* ; als we zullen herinnerd hebben aan den voortdurenden bijval der marionettentheaters te Luik en te Antwerpen ; als we nog zullen gewezen hebben op de moeite die onze oude gilden, onze oude « serments » zich getroosten om een eeuwenoude overlevering levendig te bewaren, en op de zorgen waarmede ze de voorwerpen omringen die hun nagelaten werden door het verleden, dan zal men beter verstaan dat alles nog niet dood is in onze Belgische folklore. Men zal weten dat sommige overleveringen, sommige gebruiken in plaats van te verdwijnen, niet alleen weerstonden aan den alles overweldigenden vloed van het cosmopolitisme, doch ook nog sinds den oorlog met nieuwe levenskracht bezield schijnen. Men zou haast denken dat dit onheil dat aan ons land overkwam, het opnieuw deed schouwen in zijn eigen zieleleven, het aanzette om in zijn verleden de karakteristieke elementen weer te zoeken van zijn temperament. Elk volk bezit een eigen manier om zijn geloof uit te drukken en zijn vroolijk-

heid te uiten, een manier die heelemaal aansluit bij zijn mentaliteit, zijn smaak, zijn psychologie. Indien, bij voorbeeld, ons land niet kan weerstaan aan het indringen van dansen, liederen of andere vermakelijkheden van cosmopolitischen aard, indien het zich onderwerpt aan de mode, dan voelt men toch dat deze geïmporteerde elementen het slechts vermaken op een wijze die niet overeenkomt met zijn temperament. We zien maar alleen zijn uitgelaten vreugde, zijn spontane vroolijkheid bij deze groote volksbetoogingen waar alle partijtwist, elke strijd aan kant gezet wordt 't Is het volk dat zich laat gaan en voor een oogenblik zijn strijd en ellende vergeet.

Neen, men is nog de lijkrede niet aan 't uitspreken van onze folklore. Wij durven beweren dat zij eeuwig is. Ongetwijfeld is zij niet onaantastbaar. In een zekere mate moet zij zich schikken naar de eischen van ons tijdvak. Zoo de reuzen nog willen uitgaan moeten ze rekening houden met de hoogte van de trolleys boven den grond en zich bijgevolg kleiner maken. De personages van het rad der Fortuin zijn dikwijls gekleed met rok en hoogen hoed. Bij de wedstrijden van volksspelen wordt er niet altijd meer gestreden om de eer, om een titel, om een voorwerp in natura : een tafelgerief, een pijp of een das ; heel dikwijls eischt men betaling in klinkende munt. De bedevaartvaantjes worden dikwijls op katoen gedrukt. Dit feit is te betreuren maar toch zien wij dat de overlevering blijft bestaan en eeuwig is. Zij past zich aan bij de omstandigheden. Zou dit misschien de eenige voorwaarde niet zijn opdat zij niet zou vergaan (1) ?

In tegenstelling dus met de in omloop zijnde meening, die wil dat de folklore moet verdwijnen, gelooven wij dat zij eeuwigdurend is. Zij vernieuwt zich onophoudelijk : sommige feiten verdwijnen, andere ontstaan en deze die van geslacht tot geslacht overgeleverd worden, ondergaan voortdurend wijzigingen. Elke generatie bereidt de folklore

---

(1) Dit eerste gedeelte werd bewerkt naar het Duitsch tijdschrift « *Völkermagazin* » dat ten doel heeft het ideaal van den volkerenbond in Duitschland te verspreiden. Deze revue gaf een bijzonder nummer uit over België (November 1929) en verzocht ons het artikel te schrijven over de folklore.

voor van het volgende geslacht. In een gegeven sociaal milieu, op een gegeven oogenblik, hebben al de individus eenzelfde stelsel van zeden, gedachten, opvattingen, geloof en gebruiken ; iedereen, zonder het zelfs te weten, schikt zich naar de eischen van zijn tijd en van zijn milieu. Al deze elementen van het sociale aanpassingsvermogen evolueeren, veranderen voortdurend, zonder dat daarom de verouderde opvattingen oogenblikkelijk sterven. Ze overleven soms langen tijd. Het is slechts vanaf het oogenblik dat zij ophouden gelijkvormig te zijn met het karakter der personen, dat zij niet meer algemeen door iedereen aangenomen worden, dat de individuen hun anachronistisch karakter opmerken, ze beginnen te bekijken en te bestudeeren. Ze treden dan in het folkloristisch gebied en komen het feitenmateriaal vernieuwen. Dit is het kanaal, langswaar steeds nieuwe toevoer de folklore komt versterken ; dit is het mechanisme waardoor wij uitleggen dat zij eeuwig moet blijven bestaan.

We weten dat deze opvatting een nieuwigheid is en we twijfelen er niet aan dat zelfs vele folkloristen zullen achterblijven, alleen bij het hooren uitspreken er van.

DE OPVATTINGEN.

Laat ons nu beproeven een bondige geschiedenis te schetsen van de folkloristische wetenschap in België.

Zij is nieuw. In vele wetenschappelijke middens betwist men haar nog het minste wetenschappelijk karakter, het minste wetenschappelijk nut. In vele geleerde middens staat zij nog vóór een gesloten deur. Wij behooren tot degenen die hierover het minst verwonderd staan. Deze weerstand is logisch, Nieuwe opvattingen doen aannemen, doen deel uitmaken van de reeds bestaande wetenschap, vraagt tijd. Dit verschijnsel is identiek met dit andere, dat dat we daareven vermeld hebben en waar we opmerkten dat sommige feiten en gebruiken die verworpen werden door een tijdvak of een geslacht, traden in het gebied van de folklore

We mogen zeggen dat deze wetenschap in 1830 niet bestond. Het woord zelf werd slechts in 1846 gevormd door den Engelschman J. W. Thoms.

In den beginne waren het slechts de verzamelaars, die er belang in stelden. Hun eenige bezorgdheid was, om wille hunner persoonlijke voldoening, zooveel mogelijk

voorwerpen, zoo volledig mogelijke series bijeen te brengen op een bepaald gebied. Nooit was hun vreugde grooter dan wanneer zij er in gelukten een zeldzaam voorwerp op te doen, een voorwerp dat niet in het bezit was van een hunner collega's. Vast staat het, dat een verzameling nooit wetenschappelijk is ; zij kan de wetenschap helpen ; doch hoeveel wetenschappen zijn niet begonnen met eenvoudige verzamelaarsgrillen ? Waren de keienverzamelaars de eerste geologen niet ? Zoo heel lang is het ten andere nog niet geleden dat de entomologisten zich tevreden stelden met insecten op kartons te spelden en dat de grootste kruidkundige deze was, die het schoonste herbarium bezat.

Moet er geen materiaal verzameld worden, alvorens het gebouw eener wetenschap kan opgetrokken worden ?

Daarna kwam — en vele folkloristen bleven bij deze opvatting — de anekdotische folklore, die zich tevreden stelde met de feiten op 't goed valle 't uit op te teekenen naarmate men ze tegenkwam, ze in het archief te steken en links en rechts, in dagbladen of tijdschriften uit te geven, zonder ander doel dan den lezer te interesseeren of te vermaken. En is dit tot op onze dagen niet het eenig practisch gebruik dat men maakt van ontelbare waargenomen feiten ?

Later nog kwamen de beschrijvende folkloristen. Tusschen hen zijn er van zeer verschillend gehalte.

Onze belangstelling wordt waarlijk alleen opgewekt door dezen, die bij hun opzoekingen slechts streng wetenschappelijke werkwijzen bezigen : observatie der feiten in hun midden zelf, objectiviteit der opmerking, verhalende beschrijving, zonder er persoonlijke elementen bij te voegen, van het waargenomen feit doch niets vergetende van wat kan nuttig zijn voor de volledige beschrijving. Deze werkwijze werd reeds gevolgd door de natuurlijke wetenschappen en het zijn ook de folkloristen van deze categorie die een materiaal bijeen brachten, waarmee wij heden kunnen beginnen een ware wetenschap op te bouwen We hechten er nochtans groot belang aan te steunen op dit : feiten zelf zijn geen wetenschap. Zij zijn de lont, het vertrekpunt. De eigenlijke wetenschap begint eerst dan, wanneer de feiten methodisch samengebracht werden.

Gedurende de verloopen eeuw vormden de beschrijvende folkloristen pleiaden ; doch welke verscheidenheid in de waarde van het voortgebrachte werk ! Niet al te mak-

kelijk mag men gelooven, wat door de eersten van hen geschreven werd! Zoo de Reinsberg-Düringsfeld de eerste was, om een aard inventaris op te maken van onze folklore, wie zou tegenwoordig nog zonder voorbehoud de observaties, in zijn beroemd volkskalender opgeteekend, durven benuttigen? En wat al leemten! Nochtans was dit het eerste goedje dat verzameld werd. Het gebeurde vóór een vijftig jaar. Welke weg werd er sinds toen niet afgelegd als we bijvoorbeeld dit werk vergelijken bij dit andere over de bedevaartvaantjes, door M. van Heurck geschreven, een streng wetenschappelijk en objectief beschrijvend folklorist? Folklorist, werkende met voorwerpen uit verzamelingen, beeldekens, prenten, volksboeken, doch zich ter plaatse ofwel door briefwisseling documenteerend, om een objectieve beschrijving te geven van het feit waarmede het beschreven voorwerp in betrekking staat. In werkelijkheid is het voorwerp in zekere mate slechts de getuige, de proef, het bewijsstuk van een bepaalde folkloristische uiting. Daar vinden we al te dikwijls de dwaling der verzamelaars. Ze zien slechts de zaak, het voorwerp, terwijl voor hen het feit, het gebruik maar bijkomstig is. Nochtans is het tegenovergestelde de waarheid. Het feit is de manifestatie, het gebruik, de practijk, de ceremonie waarbij het voorwerp gebruikt wordt. Alhoewel het voorwerp interessant kan zijn, is het toch het feit en het feit alleen dat een wetenschappelijke waarde bezit, voor zoover het goed beschreven werd.

Wij kunnen nog citeeren — tusschen meer wel te verstaan, want wij mogen er hier niet aan denken een volledig inventaris op te maken van al de belangrijke werken en onze uiteenzetting is beperkend — de werken van De Cock en Teirlinck. Zij observeeren rechtstreeks, ter plaatse, in het midden zelf en naar de gevolgde methode komen ze heel dicht bij de natuurlijke wetenschappen; het is het folkloristisch gebied dat onderzocht wordt, zooals dit bijvoorbeeld gedaan werd met de planten- en dierenwereld. Welk verschil in waarde, juistheid, strenge wetenschappelijkheid tusschen het beginwerk van de Reinsberg-Düringsfeld en de werken van van Heurck, De Cock en Teirlinck. Welke schakeeringen in de waarde der menigvuldige ondernomen en uitgegeven werken, vanaf deze eerste arbeid tot de laatste publicaties. Maar hoe goed voelt en ziet men,

alleen bij het vermelden er van reeds, den gedanen vooruitgang op folkloristisch gebied in minder dan een eeuw. De eerste heeft een verdienstelijke schets gemaakt, de laatsten hebben een zoo groot aantal feiten wetenschappelijk verzameld, gegroepeerd en aangeboden dat het onmogelijk wordt het wetenschappelijk nut er van te betwisten, voor iedereen die er mee in aanraking kwam.

Doch stellen de geleerden belang in wat er omgaat buiten hun bijzonder vak? Vandaar hun vooroordeel tegenover de folklore. Ze bleven bij hun à prioristisch idee, dat wel waarde had vóór vijftig jaar, doch tegenwoordig heelemaal niet meer bij de zaak past.

Uit deze hooger geciteerde werken blijkt klaar en duidelijk, dat de folklore geen wetenschap is van doode dingen, afhankelijk van geschiedenis of archeologie, maar wel een wetenschap van levende feiten.

* * *

Ongetwijfeld kunnen de folkloristische feiten evenals alle feiten van om 't even welk wetenschappelijk gebied, bestudeerd worden in den tijd, van op een geschiedkundig standpunt; ze kunnen niet alleen uit een statisch maar ook uit een dynamisch oogpunt ontleed worden, in hun evolutie, in de veranderingen die zij ondergingen in den loop der eeuwen. Hedendaags wordt het nut niet meer betwist van de geschiedenis der wetenschap, van de analyse der opvattingen en der opeenvolgende leerstelsels die door de menschheid werden verwerkt. Bijzondere tijdschriften houden zich met deze studie bezig. De werken nu der beste beschrijvende folkloristen zijn het juist, die voor elke wetenschap in het bijzonder het belang der folkloristische bewijsstukken in een klaar daglicht stelden, want in folklore vinden we verstandelijke reacties die doen constateeren, dat de menschen in onze actueele sociale middens, nog steeds redeneeren en handelen volgens gedachten die tot een ander tijdvak schijnen te behooren.

Men hoeft er zich dus niet over te verwonderen dat sommige geleerden, gevormd in geschiedkundige studiën, gevormd door de geschiedkundige methode, begrepen welke vruchtbare mijn de folklore hun aanbood. Gewend als ze waren steeds te zoeken in het archief, in oude toovenaarsboeken, in stofferige handschriften en versleten papieren,

werden vele geschiedkundigen er door getroffen hier feiten aangeteekend te vinden die reeds geciteerd werden door beschrijvende folkloristen, feiten die tot de levende, actueele werkelijkheid behooren. Alhoewel ze steeds hun historisch werk naar moderne opvatting voortzetten, hebben ze toch al de citaties, die iets bijdroegen tot de folklore, opgeteekend, in plaats van ze onopgemerkt laten voorbij te gaan; ofwel hebben de opmerkingen der folkloristen hun aanduidingen gegeven, die hun toelieten sommige teksten te verstaan, die ze in het tegenovergesteld geval verkeerd zouden uitgelegd hebben. Sommige geleerden voelden zoodanig de aantrekkelijkheid dezer feiten, dat ze zich om zoo te zeggen specialiseerden in de studie van de folklore in het verleden, aldus door hun werken den opbouw der folkloristische wetenschap volledigend. De werken van den Heer J. Gessler zijn op dit bijzonder gebied van navorsching in het verleden, voorbeelden van juistheid en nauwkeurigheid.

En hoeveel belangrijke ontdekkingen mogen we nogal niet verwachten van deze zijde? Doch hoezeer komt ook reeds de veelzijdigheid van het werk aan het licht, daar we reeds de noodzakelijkheid van een specialisatie voelen; van een verdeeling van het werk op den drempel der wetenschap. En is dit wel niet het ernstigste kenteeken dat de folkloristische wetenschap zich vastzet, dat ze duurzaamheid verkrijgt en dat we reeds ver zijn van het, wel een weinig ikzuchtig, genoegen van den verzamelaar, van het eenvoudig verzet van den liefhebber. De folklore is niet alleen een zaak van nieuwsgierigheid of vermaak meer, zij is een gebied der kennis geworden, een gebied dat langs alle zijden wetenschappelijk onderzocht wordt. Er was nochtans iets wat haar nog ontbrak om al de kenmerken van een eigenlijke wetenschap te hebben. Een wetenschap bestaat niet alleen in het opmerken en beschrijven der feiten. Dit zijn slechts voorafgaande werken bij elken wetenschappelijken arbeid, onontbeerlijke werken, werken van de eerste ure, werken die nooit ver genoeg kunnen doorgedreven worden en steeds voor verdere volmaaktheid vatbaar zijn.

Als de feiten beschreven zijn dienen ze uitgelegd te worden. Na de anatomie komt de physiologie. Na het *hoe*, het *waarom*. Dit gaat steeds samen. De folklore herhaalt al wat er voorgevallen is in al de wetenschappen en zoo het meerendeel der folkloristen aarzelen om dezen stap vooruit

te doen, dan is het omdat men, om hem te doen, den synthetischen geest moet hebben ; er wordt een wijsgeerige geestesrichting vereischt en op honderd intellectueelen ontmoet men negen en negentig ontleders waar we slechts één samenvatter vinden. Zij weerstaan en deinzen terug omdat de eerste pogingen tot veralgemeening, die nochtans onontbeerlijk zijn voor den uitleg, een gewisse mislukking tegemoet gaan. Moeten we daarom er aan verzaken ze te doen ? Een dag zal komen dat men toch verplicht zal zijn van ze te doen en hoe onvolmaakt ook, zullen ze toch onvermijdelijk de folkloristische wetenschap nader brengen tot de andere wetenschappen. De wetenschap gaat van het bijzondere naar het algemeene. Alleen dan, wanneer deze poging tot veralgemeening zal gedaan zijn, mogen de folkloristen hopen, medegeteld te worden in de kringen der geleerden. Zoolang deze poging niet op aanneembare wijze gedaan werd, is de teruggetrokkenheid der wetenschappelijke milieu's gegrond.

Alleen het feit dat sommige geesten meenen dat ze dit vraagstuk kunnen stellen, toont aan hoe groot de vooruitgang is, die door de Folklore-wetenschap gedaan werd gedurende de eeuw, waarvan we hier het inventaris opmaken.

Het betaamt dus, dat we er hier om te eindigen een paar woorden over zeggen ; dit is zelfs noodig, daar het schijnt dat deze school van neo-folkloristen in België de grootste duurzaamheid verkrijgt.

* * *

Deze neo-folkloristen bekommeren zich niet om het detail der feiten. Zij doen zich ternauwernood de moeite aan er persoonlijk te verzamelen. Zij werken met de reeds door beschrijvende folkloristen verzamelde documenten en trachten, door vergelijking der beschreven en opgemerkte feiten, gemeene kenmerken waar te nemen, die zouden toelaten te veralgemeenen. Ongetwijfeld bleven de neo-folkloristen dikwijls staan bij de keuze der feiten, daar ze niet steeds de noodige waarborgen bezaten dat deze goed waargenomen of goed beschreven werden. Zij zijn verplicht een keuze te doen tusschen de auteurs, wier werken zij benuttigen. Voegen wij er bij dat deze neo-folkloristen over 't algemeen constateeren dat de opmerkingen der beschrijvende folkloristen niet steeds ter plaatse gedaan werden,

in de levende realiteit, en daarom bevelen zij vooral de rechtstreeksche observatie aan van uit het oogpunt hunner algemeene opvatting ; zij moeten opnieuw de feiten observeeren waarop zij steunen, want heel dikwijls legden de beschrijvende folkloristen niet genoeg nadruk op hetgeen juist het voornaamste, het essentieele was. De beschrijvende folklorist wordt vooral getroffen door hetgeen er *bijzonder* is bij elke gebeurtenis ; de neo-folklorist daarentegen zoekt slechts het *algemeene* in de feiten.

Beschrijvende folkloristen en veralgemeenende folkloristen verstaan elkaar niet en wij doorstaan tegenwoordig een crisis in de wereld der folkloristen. Dit is zelfs de voornaamste karaktertrek van ons tijdvak op folkloristisch gebied. Men is er zoozeer aan gewend alleen de « beschrijvers » den naam te geven van « folkloristen » dat deze laatsten meenen alleen den naam van folklorist te bezitten, waarom zij dan ook dezen titel betwisten aan de neo-folkloristen. Ze zeggen als ze over hen spreken : « Wat hebben zij geschreven over folklore ? » of soms nog eenvoudiger en radicaler : « Zij doen niet aan folklore » ! De folklore is dus tegenwoordig in een groeiperiode, veroorzaakt door de behoefte van opvattingen en werkwijzen te vernieuwen. Dit moet ons eerder verheugen dan bedroeven, omdat dit een teeken is van groote leefkracht ; het is het stevigste bewijs dat de studiën en opzoekingen een meer en meer wetenschappelijke richting nemen. Indien pogingen tot generalisatie kunnen ingespannen worden, indien de folkloristen meenen dat ze mogen beproeven een *theorie* van de folklore er uit af te leiden, dan is dit een teeken dat de werken der beschrijvende folkloristen reeds talrijk en nauwkeurig genoeg waren. Er moet daarom niets van hun werk afgekeurd worden, geen beperking komen in den lof dien zij verdienen ; wel integendeel. Geen enkele veralgemeening ware mogelijk zonder hun werken. Er moet evenmin worden uit afgeleid dat de folkloristen, die de beschrijvende of geschiedkundige methode gebruiken, deze steeds meer uitbreiden en nauwkeuriger maken. Hun werken zullen dan steeds nieuwe elementen bijbrengen, die de onvolmaaktheid der veralgemeeningen doen inzien en aldus zullen toelaten deze te verbeteren en ze er bij aan te passen. Er zal een wisselwerking zijn tusschen hun werken. Ze zullen dus elkaar aanvullen.

Niets kan beter doen inzien wat de beschrijvende folkloristen van de neo-folkloristen onderscheidt dan een referendum over de beste werken over folklore, die gedurende de verloopen eeuw verschenen. Een verslag van dien aard werd opgesteld door den Heer J. Gessler, voor een artikel dat hij schreef over folklore in *Le Livre d'or de la Belgique*. Al de werken, die hij als de voornaamste aangeeft zijn beschrijvende studiën : werken van de HH. van Heurck De Cock, Teirlinck, De Meyere enz... allemaal boeken waarbij wij de eersten zijn om ze te waardeeren en om de hoedanigheden er van te prijzen ; doch niet één studie der veralgemeenende folkloristen bekwam een voldoend aantal stemmen om gekozen te worden bij dit soort verkiezing. Geen enkel zelfs werd er vermeld. Men hoeft er zich niet over te verwonderen : eerst en vooral omdat deze werken nog zeldzaam zijn en ten tweede omdat de pogingen tot veralgemeening in 't geheel niet gewaardeerd noch begrepen werden door de folkloristen zelf. Constatatie die, alhoewel logisch, toch een weinig verwondering opwekt bij 't eerste zicht ; ze worden beter verstaan door geleerden, die zich bezighielden met nauwkeuriger wetenschappen. Indien we een referendum instelden, waarvan alleen deze werken in aanmerking zouden komen die rekening hielden met de veralgemeenende strekking, die onbetwistbaar wetenschappelijker is dan de zuiver beschrijvende richting, dan zouden de verkozen werken veel van de hooger vermelde verschillen en de folkloristen, die gewoonlijk door dien naam aangeduid worden, zouden er letterlijk over verbaasd staan.

We zouden zonder twijfel o. m. hooren spreken over de inleiding, doch alleen over de inleiding die Eugène Monseur schreef voor zijn *Folklore Wallon*. Hoe jammer dat deze schrijver het noodig achtte deze vijf en twintig bladzijden in phonetisch schrift op te stellen. Alhoewel ze reeds geschreven werd vóór ongeveer vijf en twintig jaar, voelen we hier bij dezen geleerde een strekking tot generalisatie en een brandend verlangen om uit de studie der feiten een theoretische idee trachten af te leiden. Op dit gebied was Monseur een echte baanbreker.

In Juni 1902 en in April 1903 reeds, gaf den Heer Paul Hermant in de *Revue des Traditions Populaires* van Parijs, in twee belangrijke artikels, het een over het fantastische, het andere over de zedelijkheid van de volksver-

telsels, een toepassing van de wetenschappelijke psychologie op gegevens van folklore en zoekt naar de sociale voorwaarden die gunstig zijn voor hun ontstaan en hun overlevering. Deze studiën wekten ten zeerste de belangstelling op van den uitstekenden Franschen folklorist Paul Sébillot.

We zouden hier nog een artikel citeeren, dat nog niet lang geleden in *Folklore Brabançon* verscheen (1), en dat ternauwernood opgemerkt werd door de beschrijvende folkloristen. Misschien is het reeds totaal uit hun geheugen. Wij meenen echter dat dit artikel later naar waarde zal geschat worden en aanleiding zal geven tot menig werk. De verhandeling was getiteld : *De Folklore als sociale Wetenschap* en droeg de handteekening Th. Jamar.

Het volstaat deze werken der veralgemeenende folkloristen op te noemen, bondige schetsen, enkele bladzijden slechts, niet langer dan een gewoon tijdschriftartikel, moeilijk om lezen en groote dosis aandacht en nadenken vergend van den lezer, om oogenblikkelijk te voelen wat hen onderscheidt van de werken der beschrijvende folkloristen, die over 't algemeen lang, gedetailleerd, gemakkelijk en aannaam om lezen zijn.

Terwijl deze laatsten gekarakteriseerd worden door een buitengewonen overvloed van feiten, door de bezorgdheid die den schrijver bezielt om zoo volledig mogelijk te zijn, om zoo grondig mogelijk eenzelfde klas feiten te onderzoeken, worden de eerste gekenschetst door een idee, een idee die afgeleid wordt uit de feiten, een idee waarin men een bezorgdheid voelt om een gelijkenis vast te stellen tusschen de folkloristische feiten en de meer algemeene feiten die behooren tot oudere, meer geordende wetenschappen. Hier wordt reeds verondersteld dat de lezer de feiten kent ; men spreekt er nauwelijks over ; er werd reeds een heel eind weg afgelegd in het opzoeken der kennis en nu stuwt men meer naar abstracties die beter passen bij de gewone bezigheden der meer algemeene wetenschappen. Zelfs indien de veralgemeende folklorist feiten in overvloed aangeeft, dan is toch de methode van deze te rangschikken heelemaal verschillend van deze gebruikt door den beschrijvenden

---

(1) *Folklore Brabançon*, 7de jrg. blz. 213.

folklorist. De strekkingen zijn zóó uiteenloopend dat de eerste door den tweede niet begrepen wordt.

Zonder eenigen twijfel zijn deze meer abstracte werken maar alleen verstaanbaar door een beperkt publiek, dat meer ontwikkeld is, een grootere algemeene vorming bezit. Om dit artikel, dat handelt over de folklore van 1830 tot 1930, te eindigen, zullen zij ons nochtans toelaten te te besluiten, dat de folklore gedurende de verloopen eeuw heel den te doorloopen weg afgelegd heeft, vanaf het eenvoudig vermaak van den verzamelaar tot de assimilatie met de meest gewaardeerde anthropologische wetenschappen.

In 1930 zien wij hoe de folklore zich aandient aan den ingang van den tempel der Kennis, met opvattingen waarvan noch het belang noch het nut kunnen betwist worden, opvattingen die weliswaar nog onvolmaakt, onvolledig en niet nauwkeurig omlijnd zijn, doch die alle kenmerken bezitten van een Wetenschap der Wetenschap Haar evolutie in dien zin zal ongetwijfeld nog sterker geaccentueerd worden in den loop der eerstkomende jaren.

ALBERT MARINUS.

(Vertaald door FR. HENDRICKX).

De oude geldspelen in open lucht te Nijvel.

(Vertaling)

In het hart van de stad bezit Nijvel een mooi en ruim speelplein door oude linden overschaduwd. Het is « Place St-Paul » « su l' place », zooals de Aclots (Nijvelaars) zeggen. Daar komt jong en oud bijeen. De volwassenen verlustigen er zich met het balspel en de kwajongens met het marbelspel (merbes) « al fusée » (met den tol) en andere spelen, die zij noemen « al drigaie », « au wiwy », au tchat nauchi » verstoppertjesspelen; waarbij veel geloopen wordt. De spelen worden vooral beoefend op het oogenblik dat de « barakken » voor de jaarlijksche kermis opgetimmerd worden.

Een halve eeuw geleden speelde men « su l' place » en op andere plaatsen van de stad zekere geldspelen « bictage » die zeer beoefend werden. De winsten en de verliezen der spelers waren betrekkelijk gering ; de inzetten waren overigens klein : enkele centen. Die spelen waren : al grosse, al ligne, au vingt-quatte, al pontche, au carré, al galine, au rond, au liard, djilébouñ, enz., sommige ervan worden nog beoefend, maar andere zijn sedert lang vervallen.

Degenen die zich met deze spelen vermaakten, speelden met « ptits liards », « mastoques », « gros sous », stukken van 2 centiemen (Belgische stukken), 5 en 10 centiemen (Fransche stukken).

Daar de politie op jonge « bicteux » jacht maakte, verlieten dezen de « Place St-Paul » om zich terug te trekken in de dreven van het parc de la Dodaine of in de « près Rase », die er tegen lagen.

Die spelen zullen in dit opstel beschreven worden.

Deze uiteenzetting is onvermijdelijkerwijze wat droog en moeilijk om lezen, maar het is meer dan tijd die spelen te beschrijven, indien men wil dat ze niet heelemaal vergeten geraken. Weldra zal men niets meer van die oude spelen kennen, die al zijn ze populair, wegens hun winstbejag, weinig aan te bevelen zijn.

De vroegere « Aclots » waren onverbeterlijke « bicteux », te oordeelen naar de twee uittreksels uit reglementen door het magistraat van Nijvel gemaakt om kansspelen « jeux de hazeterrie » et de « billetrye » te beteugelen :

I.

« Par madamme de Nyvelle, sa justice, bourghemes-« tres, rentiers, jurez ».

« Lon vous fait assavoir de par madamme de Nyvelle, « sa justice, les bourghemestres, rentiers et jurez de la dite « ville que poer remedye et mectre polisse au desordre de « la hazeterrie et billetrye par lesquels le nom de Dieu, de « benoite vierge Marie et des sains de paradis est et sont « inhumainement et desordonnement blasfemes et plusieurs « menus fais et perpetrez... z^a z^a 17 Décembre 1527 ».

II.

« Ordonnance pour temps de guerre ».

« Que aux hospitaulx, au bayard, nuls ne savanche de juer « a dez, ne a quelque aultre jeux de billetrye.... z^a z^a ».

Deze verordering is niet gedagteekend, maar is zekerlijk in de XVIe eeuw uitgevaardigd ; ze staat in denzelfden bundel afgeschreven als voorgaande.

Beide uittreksels werden ons welwillend medegedeeld door den heer Aimé Brulé, Eere-Bestuurder van het Ministerie van Openbare Werken.

Blz. 44 van « *Géographie et Histoire des Communes Belges* » (*Ville de Nivelles*) door J. Tarlier en A. Wauters, werden verschillende politieverorderingen aangestipt ; een dezer heeft betrek op de kansspelen.

Een tweede verordering uitgaande van de abdis, den meier, burgemeesters, gezwoornen en gildemeesters, verbood streng de spelen met teerlingen ; dit verbod werd uitgebreid tot het kaartspel den 17 December 1527 en den Zaterdag vóór Kerstmis 1564.

Laat ons nu een overzicht maken der oude kansspelen, zooals ze voorheen gespeeld werden ; hier en daar zijn er nieuwe spelen aan toegevoegd.

AL GROSSE.

Het eenvoudigste en oudste van die spelen was « al grosse ». Het is een verruiming van het oude « streepje werpen » (met een schijf werpen) maar de schijven waren koperen « sous » en de gespannen koorden waren strepen op den grond getrokken. Een van de spelers trok met het

scherp van een « sou » een lijn (in 't waalsch linche) van ongeveer 1 meter lengte, aan 't uiteinde afgesneden door een streepje dat er loodrecht op viel en « faute » (schreef) genaamd werd. Dan wierp hij op zekeren afstand het geldstuk en waar het viel, trok hij een tweede streep. Tusschen de twee lijnen was er een afstand var 3 tot 4 m. (fig. 1).

Men speelde geregeld op 12 punten voor 10 centiemen en gewoonlijk was men met 4 spelers (2 tegen 2), of met 2 of met 3 (ieder voor zich).

De waarde der punten was :

Stuk op de lijn, 2 punten ;

Stuk het dichtst bij de lijn, 1 punt ;

Stuk buiten de « fautes » (schreven) : nul. « Sotte » zegde men.

Alvorens het spel aan te vangen, indien men met 4 was, stelde men de mannen « faire lé-z-hommes », dat wil zeggen men stelde vast met wie men maat was, en men speelde 2 tegen 2. Tot dit doeleinde wierp elke speler, op zijn beurt en van het eene doel naar het andere een dikken sou ; de 2 die het dichtst bij de lijn waren, speelden tegen de twee die er het verst van af waren met afwisseling : de twee die het dichtst bij waren, werden geklasseerd 1° en 3° en de twee anderen 2° en 4°. De partij begon in boven aangeduide volgorde. Van doel naar doel wierpen de spelers met behendigheid hun dikken sou op de lijn of het dichtst mogelijk erbij, altijd zoekend den tegenstrever te overtreffen.

Het spreekt van zelf dat het voordeel aan den laatste was ; zoodra hij gespeeld had, telde men de punten die toekwamen aan de best geplaatste der twee partijen. Zij die wonnen, speelden het eerst bij de volgende beurt ; de ronden volgden elkander op tot op het oogenblik dat een der twee koppels 12 punten had. De 2 « winners » ontvingen elk 10 centiemen, te betalen door de « verliezenden ».

De twijfelachtige gevallen waren : een dikke sou rakende de lijn en die volgens den speler op de lijn is. Dan voer men met een pennemes door de lijn ; indien het stuk verroerde, werd het beschouwd als zijnde op de lijn en men had 2 punten. Indien het stuk niet verroerde, had men 1 punt. Indien twee sous, een van elk koppel, oogenschijnlijk op gelijken afstand van de lijn waren, maakte men eene « busquette » met een strooohalm en men mat den afstand van de lijn tot elk stuk ; de kortste afstand won het.

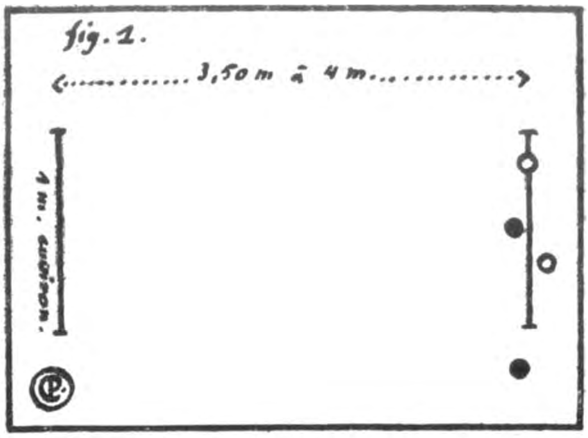
fig. 1.
3,50 m à 4 m

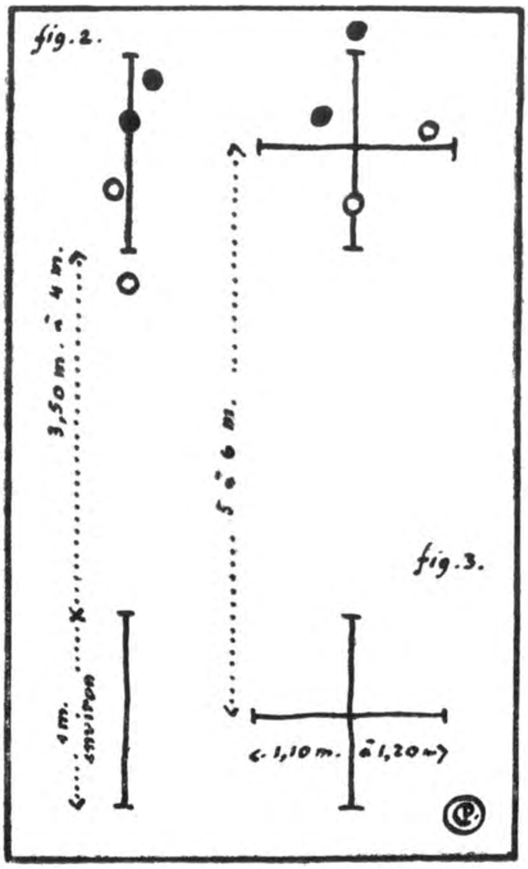
fig. 2.
3,50 m. à 4 m.
5 à 6 m.
fig. 3.
1,10 m. à 1,20

AL LIGNE.

Dat spel is hetzelfde als het vorige en verschilde slechts door de schikking van de strepen. Deze, in plaats van parallel te zijn gelijk bij « al grosse » lagen in dezelfde lijn, men speelde juist op dezelfde wijze als « al grosse » (fig. 2).

Die twee spelen zijn sedert lang verlaten en men verkiest heden nog « le vingt quatte ».

AU VINGT-QUATTE.

Onder de oude vermaken is het de « vingt-quatte » dat door de Aclots het meest geschat wordt en bij klein en groot werd dat spel zeer beoefend. Het gelijkt op het streepjewerpen (palet). Om op « 24 » te spelen trekt men op den grond twee kruisen in den vorm van +, 5 of 6 meter van elkaar af, van centrum tot centrum gemeten. Elk van de lijnen van het kruis is 1.10 m. tot 1.20 m. lang en door schreefjes afgesneden.

De 24 wordt zoo genoemd om verschillende redenen ongetwijfeld :

1e Daar elk der 4 takken 6 punten waard is en dit het totaal 24 geeft.

2e Daar het centrum van het kruis 24 punten waard is.

3e Daar men er op 24 punten speelt.

Vroegertijd had men als schijf een dikken koperen « sou » of zelfs een zilveren 5 frankstuk, heden gebruikt men witte stukken van 25 centiemen en van 2 fr. Kinderen gebruiken rondekens van schroeven (35 tot 40 mm. doorsnee of andere schijven in plaatijzer (pepins).

De waarde der punten is :

Stuk bedekkend het centrum en vallende op de 4 lijnen van het kruis, 24 punten ;

Stuk op een lijn, 6 punten ;

Stuk dichter bij een lijn, 1 punt ;

Stuk buiten de schreven, nul ; maar in plaats van uit te roepen « sotte », roept men « bîze ».

Men speelt met 2 en 3 (de eene tegen den andere, met 4 en 6 (2 tegen 2 en 3 tegen 3). Voor die twee laatste gevallen, stelt men de mannen, zooals voor « al grosse » vermeld werd.

Gewoonlijk bij het stellen der mannen, tellen de eerste geklasseerden reeds de punten die zij gemaakt hebben en de partij duurt voort.

De spelers plaatsen den hiel van den linkervoet tegen de binnenste schreef van de 24 en doen een stap vooruit met den rechtervoet, wanneer zij hun stukken werpen. Zij mikken naar het centrum en trachten den tegenstrever te overwinnen. Natuurlijk is de kans altijd aan den laatsten speler.

Men hernieuwt de ronden gaande van de eene 24 tot de andere en de eerste ploeg die 24 punten maakt, wint de partij.

Vroeger was de inzet 5 of 10 centiemen per partij en per man ; heden, daar alles verhoogd wordt, speelt men op 24 punten voor 25, 50 centimes en 1 frank. De kwajongens spelen nog voor de eer !

Voor de twijfelachtige gevallen is het nog hetzelfde als voor « al grosse ».

Variante. Sedert eenige jaren hebben de kinderen de « 24 » met eenige lijnen bij de 24 vermeerderd. Zoo zijn er door de hoeken in twee te snijden 8 stralende lijnen ontstaan (fig. 4).

Dat spel wordt « quarante huit » gedoopt.

Een lijn is 6 punten waard en het centrum 48. Men speelt er op 48 punten mits inachtneming van de regels van «24».

Gelukkig dat bedoeld spel soms beoefend wordt door kwajongens die gaarne vele zessen hebben, eerder door toeval dan door behendigheid.

AL PONTCHE.

Uit winstbejag waren de kwajongens en de jonge lieden op dat spel verlust, ofschoon de winst betrekkelijk gering was, vermits men gewoonlijk met stukken van 2 centiemen speelde.

De politie maakte jacht op de kleine « bicteux » en dat is waarschijnlijk een der oorzaken van de verdwijning van het spel « pontche ». Het is wel 40 jaar geleden dat men het niet meer beoefent en slechts degenen die de vijftig nabij zijn, herinneren zich nog dat vermaak. Men speelde « al pontche » met 2, 3 en 4 voor zijn eigen rekening.

Alvorens een partij te beginnen trok men op den grond een « linche » en op 3 passen afstand, wierpen de spelers, 4 bijvoorbeeld, ieder een kleine liard (cent) naar de lijn. Het stuk op de lijn of het dichtst werd 1ᵉ geklasseerd ; de andere 2ᵉ, 3ᵉ en 4ᵉ volgens hun afstand van de lijn.

Het was aan den eerste dat de eer toekwam de « pontche » te trekken, figuur als die hiernaast (I, II, III en IV) ; hij duidde den pas aan en speelde de laatste, maar naderhand is het altijd aan den laatste de « pontche » te maken.

De spelers, volgens hun klasseering, wierpen op hun beurt een « cent » naar het binnendeel van de teekening om zoo dicht mogelijk te zijn bij de dwarsstreep of bij de doelstreep. Volgens de ligging der stukken was men 1e, 2e, 3e en 4e, het stuk buiten de teekening was echter « sotte » en laatste geklasseerd (3 van fig. I) er was nochtans uitzondering voor het stuk of voor de stukken gevallen onder de takken rechts en links (4).

De figuur IV is een « gesloten pontche », alle stukken om geldig te zijn, moesten zich binnen de teekening bevinden.

Dat eerste deel van het spel trok nog op het geld-werpen (palet), maar het tweede — dat hierna uitgelegd wordt — is geen behendigheid meer maar « bictage » of kansspel.

De 1e raapte de 4 centen op en plaatste ze op de palm van de linkerhand, zorg dragend ze overeen te brengen, een stuk kruis, een stuk munt ; hetzelfde voor het 3e en het 4e ; de verrichting werd gecontroleerd door de andere spelers. De rechterhand bedekte de 4 stukken ; die zich in een soort zak bevonden ; de stukken werden geschud om ze te vermengen alvorens ze omhoog te werpen « jeter al cabaïe ». Zoodra zij op den grond gevallen waren, waren alle «munten» voor den 1e en alle kruisen voor den tweede. Deze mocht het vallen van de stukken tegenhouden en ving een of meer stukken op, die hij daarna op den grond wierp.

In 't begin werd die doenwijze niet geduld.

Indien de 2e b.v. 3 kruisen opgevangen had, wierp hij ze ook « al cabaïe » en daarna op den grond en raapte de munten op. Indien hij slechts een stuk bekwam, had hij zijn « mitche » (inzet) en de twee andere (kruisen) waren voor den 3e.

Wanneer er slechts 2 centen bleven, wierp de derde speler ze ook in de lucht, maar ze waren, kruis en munt tegen elkaar, opeen geplaatst, tusschen de toppen van den duim en der twee volgende vingers. Ten gronde gevallen, wanneer er 2 munten waren, behoorden de stukken aan den 3e en de vierde was « merlitche » had niets ; waren er

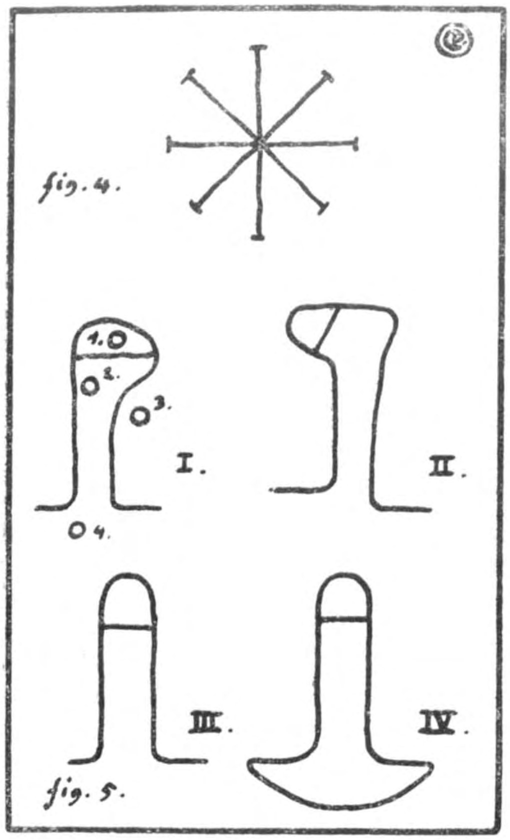
fig. 4.
1.
2.
3.
4.
I.
II.
III.
IV.
fig. 5.

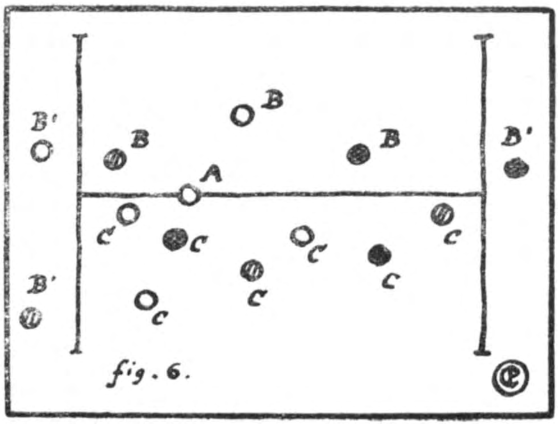
B'
B
A
C
fig. 6.

integendeel twee kruisen, dan was het voor den 4e en niets voor den 3e.

In geval een enkele cent (petit liard) aan den 3e toekwam, hield deze het stuk in de hand en draaide het achter den rug, hij wierp het horizontaal in de richting van den vierde, op eenige meters van den derde geplaatst die het greep en het op den grond wierp. Indien het kruis was, was het voor hem en « munt » was voor den 3e.

De partij nam een einde en men begon er een ander.

De 4e en laatste speler had den last een nieuwe « pontche » te teekenen of hij kon er een reeds bestaande gebruiken. Hij speelde de laatste en de anderen speelden volgens de klasseering van de vorige partij.

De « pontche » was soms vervangen door een eenvoudige lijn met « *schreven* » of « *het dichtste bij den muur* » of het « *dichtste bij het venster* » op voorwaarde dat de « liards » blijven op den steenen dorpel of « au salon », steenen rand van een gaanpad, de voege tusschen de twee steenen was het « doel » en een andere voege, verder, noemde men la « lise » of le « pas » (1). Van dezen moest men de centen zoo dicht mogelijk bij de voege brengen die als doel aangeduid was.

Enkel de stukken tusschen het *doel* en de « lise » telden ; die voorbij het doel of van den rand afgevallen, waren « sottes ». De 1e raapte alle centen op om ze « al cabaïe » te werpen, zooals hooger.

Om een « mastoque » voor « ptits liards » te verwisselen, wierpen de jongens het stuk van 5 centiemen omhoog en terwijl het op en afging, riep de wisselaar : « tiesse deux » (munt twee) of « lette deux » (kruis twee). Indien de « mastoque » « tiesse » viel, ontving men 2 centen ; indien het stuk « lette » viel, had men er 3.

Een « bicteux » is « squeu » (plat) wanneer hij al zijn geld verloren heeft.

De kleine jongens speelden ook « al pontche » met koperen knoopen en ook met soldatenknoopen, aan een kant plat geslagen. De kant met een opschrift was munt ; de andere kruis.

---

(1) De rand van het gaanpad der « Place St-Paul » heeft 0.30 m. breedte en 3 tot 4 m. van voege tot voege.

AU PTIT LIARD OF AL MASTOQUE

Men wierp centen en 5-centiemenstukken aanhoudend omhoog zonder « pontchen » te maken. Dat waren hartstochtelijke « bicteux » ; zij waren slechts met 2 van ieder op zijn beurt te spelen. Zij wierpen de muntstukken omhoog met de toppen van de vingers met twee stukken (ieder zijn inzet) of « al cabaïe » met velen (dubbele of driedubbele inzetten).

Er waren soms twisten (chaquines) namelijk wanneer men een ruimte (craïe) tusschen twee over elkaar geplaatste stukken liet of dat men de stukken niet behoorlijk in het holle van de hand plaatste, dan kreeg men den naam « afaustrieû » of « chaquineû (valschspeler).

AL BIZE.

Men trok een lijn van ongeveer 1 m. lengte, aan elk einde afgesneden door een verlengde schreef (flute) ; de « pas » of « lise » was op een afstand van 3 of 4 meter (fig. 6).

Men speelde er met velen en elk voor eigen rekening.

Elke speler mocht zooveel kleine « liards » werpen als hij wilde door achtereenvolgende « rebarres » en hield op, zoodra hij een goede plaats bekomen had.

Aangehaalde teekening duidt de spelers aan : de 1^e^, de zwarte stukken ; de 2^e^, de witte stukken en de 3^e^ de stukken met doorhalingen.

De eerst geklasseerde (stuk A) raapte al de stukken op. Eerst de B boven de lijn en de B' « sottes » of « bîze », die voor hem waren, daarna bleven die, aangeduid onder A en C, onder de lijn in het spel en moesten « al cabaïe » geworpen worden als voor de « pontche ».

De stukken die *munt* gevallen waren, waren nog voor hem en die welke *kruis* gevallen waren, waren voor den 2^e^, die ze op zijn beurt « al cabaïe » wierp, « munten » hoorden hem toe en indien er « kruisen » waren, waren die voor den 3^e^ en laatsten speler.

Dat spel wordt heden nog een weinig beoefend, met eenige wijzigingen als : de « lise » op een grooten afstandvan de « linche » maken, 10 m. en meer ; de stukken onder het opgeheven been doorwerpen ; het stuk « al cabriole » werpen, enz.

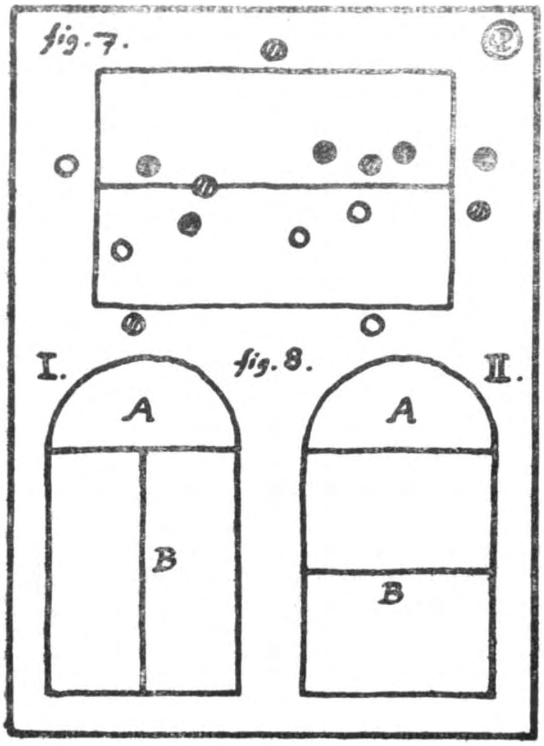
fig. 7.
I.
fig. 8.
II.
A
B
A
B

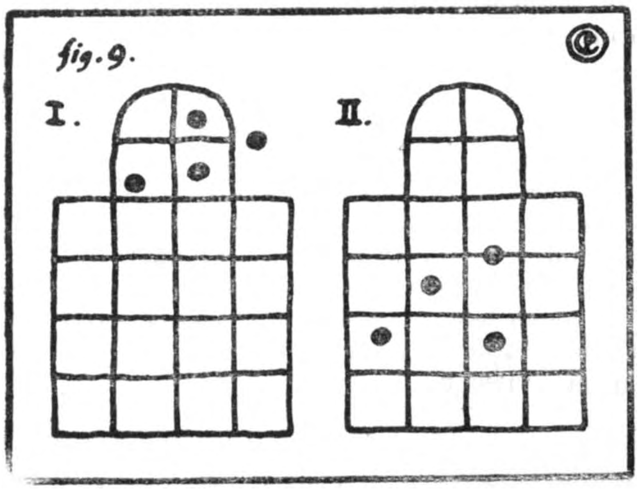
fig. 9.
I.
II.

Om de stukken niet rond de lijn te laten « rijden » en uit vrees voor de politie, ongetwijfeld, raapt men, naar mate het spel vordert, de neergekomen en de afgedwaalde (sottes) stukken op en men maakt er twee afzonderlijke pakken van : het eerste, voortkomend van de neergekomen stukken heet « panse » en straks zullen die « al cabaïe » geworpen worden ; het tweede pak, genaamd « bize » zijn de afgedwaalde stukken en zijn bestemd voor den speler die 1e geklasseerd wordt.

Heden kent men niet meer de koperen stukken van 2 centiemen en men speelt met de stukken van 5 centiemen.

Indien men in den loop van het spel een stuk van 10, 25, 50 centiemen of zelfs van 1 fr. wisselen wil, maakt men munt met de stukken aan de « panse » of van de « bize » en wanneer men « la panse » « al cabaïe » werpt, indien er stukken van 10, 25, 50 centiemen of van 1 fr. zijn, werpt men ze ook voor hun overeenkomstelijke waarde, met de toestemming der spelers.

Wanneer er vele stukken « al cabaïe » zijn, schudt de eerst geklasseerde ze krachtig in de handen en maakt ze dan over aan den 2e, die in eens of in verschillende keeren alle stukken ten gronde werpen mag ; die laatste doenwijze noemt men *boudin*.

Indien men op het oogenblik dat de stukken in de lucht geworpen worden, vraagt « à tout » (alles hebben) en dat alle spelers het eens zijn, dan zal degene die de stukken werpt, ze alle voor zich hebben, indien er meer « munten » dan « kruisen » zijn ; in het tegenovergestelde geval, dan laat hij alles aan de andere spelers over.

Varianten. Vroeger werd de eenvoudige lijn door een rechthoek van 60 cm. $\times$ 40 cm. vervangen, hebbende in het midden in de lengte een doellijn (zie figuur 7).

De stukken buiten den rechthoek waren « bîze » en behoorden tot den eersten ; die welke binnen den rechthoek vielen, werden « al cabaïe » geworpen.

Er waren rechthoeken, waarvan een der kleine kanten eindigde met een halven cirkel, waaraan men den naam van « orquèse » (orkest) gaf. In het « orquèse » legde men alle stukken buiten de figuur I of II geworpen of in het deel A. Zij waren bestemd voor dengene die de eerste geklasseerd was. De doellijn (B) werd in den rechthoek getrokken gelijk men wilde (fig. 8).

AU CARRÉ (Op het vierkant).

Op den grond maakte men een groot vierkant van 50 tot 60 cm. zijde, verdeeld in kleine vierkanten van ongeveer 15×15 cm. Het groote vierkant was verhoogd met een kroon of halven cirkel met een kruis (+) er door (zie figuur 9).

Gewoonlijk was men met 4 spelers en ieder op zijn beurt wierp van op zekeren afstand een stuk van 2 centiemen in de kroon (fig. I). De speler wiens stuk het dichtst bij de 24 lag, raapte de 4 stukken op en ging naar de «lîse» terug.

Er waren twee manieren om de partij voort te zetten ; *de eerste, de oudste* was deze : van de « lise » wierp men ineens de 4 stukken in het groot vierkant ; die welke binnen de kleine vierkanten waren, zonder een lijn te raken, kwamen toe aan den werper, die de 1e geklasseerd was. De 2e bekwam de stukken op de lijnen, in de kroon en die welke « bîze » waren en van op de uitgangslijn, wierp hij op zijn beurt de overige stukken en zoo voort (fig. II).

De tweede methode bestond hierin de stukken in de hand op te sluiten, ze te schudden en ze over te geven in de handen van den 2n geklasseerde, die ze in het groote vierkant wierp De « liards » binnen de kleine vierkanten en die de lijnen niet raakten, waren voor den 1e ; de tweede kreeg de andere stukken en het spel ging voort tusschen den 2e en den 3e en zoo noodig, tusschen den 3e en den 4e.

Het « carré-spel » wordt sedert 45 à 50 jaar niet meer gespeeld.

AL GALINE (Stopken schieten).

Naam, te Nijvel gegeven aan het oud stopselspel, vroeger zeer populair en thans maar weinig gespeeld (fig. 10).

Dat spel dat door onze vaderen zeer gewaardeerd was, vereischte evenveel behendigheid als vingervaardigheid, want men moest zijn geldstuk juist weten te schieten.

Als materieel, een kurken stopsel, recht gezet op een klein kruis of in het centrum van een cirkel van 10 cm. doorsnee op den grond getrokken en waarop het stopsel altijd zal staan.

De « lîse » (afstandslijn) was op 4 of 5 m. van het stopsel. Daarop legden de spelers, wier aantal van 2 tot 6 afwisselde, elk hun « mitche » (inzet) : een stuk van 2 of 5 centiemen. De inzet mocht verdubbeld of verdriedubbeld worden.

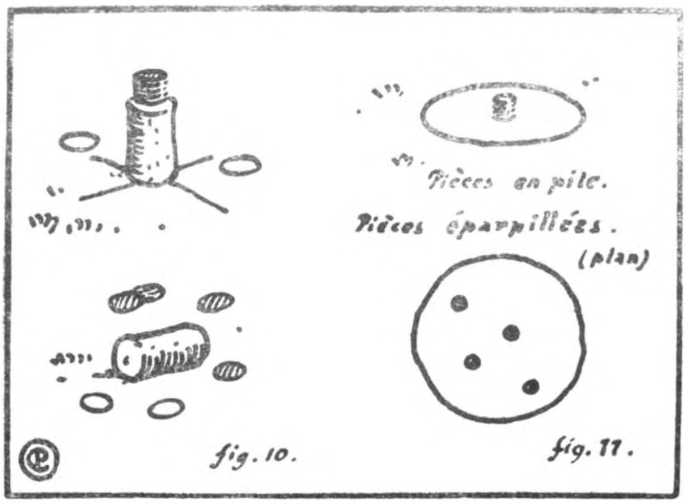
Pièces en pile.
Pièces éparpillées.
(plan)
fig. 10.
fig. 11.

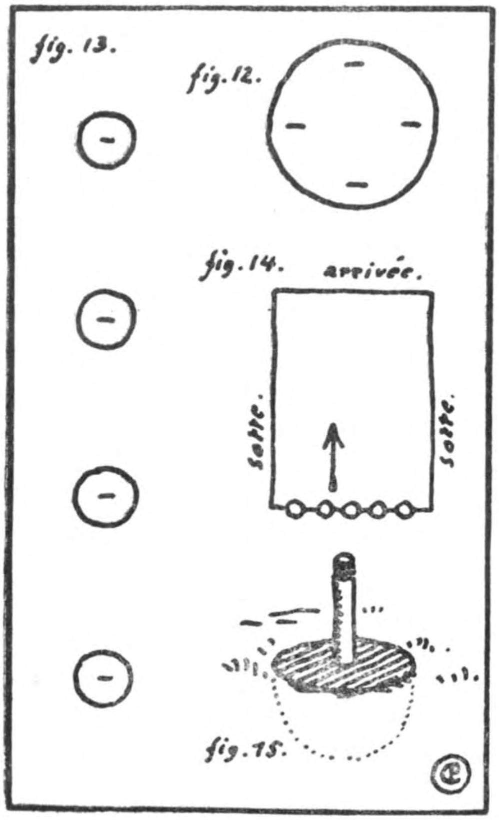
fig. 13.
fig. 12.
fig. 14.
arrivée.
sorte.
sorte.
fig. 15.

Volgens de aangewezen volgorde, begaven de spelers (4 bijvoorbeeld) zich naar de « lîse » en de eene na den andere wierp een stuk van 5 cent, naar het stopsel mikkend.

Na den laatsten speler, nam de 1e zijn geldstuk op, de 3 andere bleven op de plaats en zoodra hij het geworpen had, deden de 2e, 3e en 4e beurtelings hetzelfde en zoo om beurt verder.

Wanneer het stopsel omver geschoten was en de « liards » op den grond lagen, behoorden deze hetzij « al galine » hetzij den speler, wiens stuk het dichtst bij de « liards » was. Indien deze laatste het stopsel behoorden, gingen de spelers voort een dikken sou te werpen om de kleine stukken te winnen ! Soms deden zij het stopsel door het werpen ver weg springen.

Hier zijn eenige regels die gewoonlijk golden :

Wanneer een speler zijn werpstuk bij de kleine « liards » had en dat het stopsel meester van deze was, riep de speler die aan de « lîse » was, alvorens het stopsel te doen springen ; « paart getweeën » en in geval van gelukken, verdeelden zij de winst onder elkaar.

Wanneer de kleine « liards » over elkaar lagen en dat het stopsel en het werpstuk ze terzelfdertijd raakten, zei men *tout fait galine* « alles voor het stopsel » en dit hield het geld.

De « galine » bleef nog meester van het geld, wanneer het stopsel alleen recht bleef of dat het nog binnen den kleinen cirkel was, indien deze getrokken was.

Wanneer een dikke sou over een anderen lag, mocht de speler, die zijn werpstuk er onder had, het boven liggende ver weg doen springen ; de eigenaar ervan mocht het met de hand tegenhouden.

AU ROND (In een Kring).

In het midden van een cirkel van 1.50 m. tot 2 m. doorsnee, legt men op elkaar 4 stukken van 2 centiemen ; indien men met 4 spelers is (2 tegen 2 of ieder voor zich). Desnoods kon de « mitche » verdubbeld worden. Na de klasseering der spelers gedaan te hebben, plaatste de eerste boven den kring de uitgespreide beenen en de voeten buiten den cirkel.

In de hand hield hij een dikken « sou » en met het scherp van dezen, stiet hij tegen den hoop centen om ze te verspreiden en ze buiten den cirkel te brengen ; dan eerst behoorde het geld hem toe.

De speler die een hoop omgekregen had en een stuk buiten den kring gebracht had, mocht onmiddellijk een tweede maal spelen ; evenzoo degene die er in slaagde zijn «sou» op te vangen, indien hij terug botste (s'il «erdjiblout»).

De andere spelers deden ieder op hun beurt hetzelfde en zoodra er geen stukken meer binnen den kring waren, was de partij ten einde en men herbegon.

Dat zeer oud spel wordt niet meer beoefend sedert ongeveer vijftig jaar.

AU LIARD DJILÉBOUN.

Er waren twee manieren om *au liard djiléboun* te spelen, dat een spel met marbollen (knikkers) om geld is.

1e Met een grooten kring (fig. 12).

2e Met 4 kleine kringen (fig. 13).

Voor de eerste manier trok men op den grond een kring van ten minste 1.20 m. doorsnee. Binnen den kring en bij den rand plantte men verticaal 3, 4, 6 of 8 kleine « liards » die recht gehouden werden met een weinig aarde.

Meestentijds speelde men met 4 (2 tegen 2), met 3 (ieder voor zich) met enkelen of dubbelen inzet.

De « lîse » was op 3 of 4 m. van den kring.

Nadat men de volgorde der spelers vastgesteld had, wierp ieder van hen van de « lîse » een « merbe » (marbol) naar den kring en men had zorg, de tegenstrevers niet in den weg te staan. Het overige van het spel geschiedde « au pou » (vleugelen) (1).

De 1e hervatte zijn marbol, indien zij een weinig ver van den kring of van een cent af was, hij kwam er dichter bij, maar vermeed dat de marbol in den kring kwam. Indien hij zich dicht bij een cent bevond, mikte hij er op met zijn marbol en indien hij hem deed vallen en dat de marbol uit

(1) Marbol gehouden tusschen den wijsvinger en den gebogen duim ; door de beweging van dezen werd de marbol ver weggeworpen. In sommige vlaamsche gemeenten is dat « klitsen ».

den kring rolde, speelde hij dadelijk een tweede maal. Indien hij integendeel het stuk deed vallen en in den kring bleef, herplantte hij het stuk en ging naar de « lîse » terug en herspeelde wanneer zijn beurt gekomen was.

Hij kon ook den marbol van een tegenstrever raken ; indien hij geraakt was, speelde hij niet meer, gedurende den duur van de partij. Degenen die « dood geschoten » waren, moesten, indien zij reeds een of meer « liards » afgeschoten hadden, deze afgeven aan dengene die ze geraakt had.

De 2^{e}, 3^{e} en 4^{e} speelden op hun beurt en hielden zich aan dezelfde regels.

Wanneer er nog slechts een enkele « kleine liard » recht stond, mocht de marbol in den kring blijven, men ging niet meer terug naar de « lîse ».

Dan verborg de speler die bij het stuk was, zijn marbol achter het stuk en wachtte naar het gunstig oogenblik om den tegenstrever te treffen, die een of meer stukken bezat. Op het oogenblik dat hij met zijn marbol schoot, sprak hij de woorden uit : « *Boulibouzi un tel..* ». Indien de tegenstrever ver was, moest de speler met zijn marbol den «liard» « à l'esclifette » (op den boord) nemen en zoodra hij bleef stilliggen, hervatte hij hem om den marbol van den tegenstrever te treffen. In geval van gelukken, gaf de tegenstrever hem de « liards » terug en de partij was ten einde. In het tegenovergestelde geval, indien hij den tegenstrever niet getroffen had, nam de partij een einde, maar indien hij het ongeluk gehad had het stuk van 2 centiemen niet te doen vallen, werd de partij voortgezet. Indien een speler zijne 3 tegenstrevers trof alvorens de stukken afgeschoten waren, bleef gansch de inzet voor hem en de partij was geeindigd.

AU TOUT QUÉ BOUN.

De tweede wijze om « au liard djileboûn » te spelen, noemde men ook « au tout qué boûn ». Men trok op den grond 4 kleine kringen van 20 tot 25 cm. doorsnee, gelegen in dezelfde lijn en 1.50 m. tot 2 m. van elkander af. In 't midden van elken kring was een « liard » geplant.

Voor 3 spelers waren er 3 kringen ; voor 2 of 4, waren er 4.

Bij het schieten van hun marbol, zeiden de spelers

van de « lîse » : « *tout qué boûn hormi m'n-home* » (1), wat beteekende dat, indien hij den marbol van een tegenstrever raakte of indien hij een stuk deed vallen, dat telde, maar indien hij zijn maat trof, dan ging deze voort met spelen.

Dat spel is hetzelfde, als dat van den «liard djileboûn».

Het eene zoowel als het andere van die spelen zijn heden vergeten, want het is wel veertig jaren geleden dat zij verlaten zijn.

AL FUSÉE (*Tol*).

Er werd ook om geld gespeeld « al fusée » (met den tol) « au liard djileboûn » en « au tout qué boûn » ; de tol verving den marbol. De spelers deden hun tol draaien, deden hem op de hand wippen en botsten hen dan tegen de stukken om ze uit den kring te krijgen.

AU BAIAU (Naar het doel).

Het kwam er op aan een stuk van 5 centiemen (Fransch stuk) vooruit te krijgen op een lengte van 30 tot 40 cm. zulks door middel van een tol die in beweging was.

Het aantal spelers was niet bepaald ; ieder van hen stelde op den grond een « mastoque », die het vertrekpunt was om het stuk vooruit te brengen tot aan den « baïau » of het doel.

Het was met tolslagen (met de pin en met den kop) dat men het stuk vooruit bracht en het eerste dat aan den « baïau » kwam, won en de speler raapte alle andere « mastoques » op.

Wanneer een speler het stuk tusschen twee vingers grijpen kon, terwijl de tol op de hand draaide, liep hij tot het doel en had de partij gewonnen.

Sedert 45 of 50 jaren wordt dat spel niet meer gespeeld.

Variante. Hier is een variante van het vorig spel dat een jonge Franschman uit Maubeuge, welke te Nijvel in verlof was, de kwajongens aanleerde die met den tol « su l'place » speelden.

---

(1) Men was « pété dèl lîse » (weggespeeld) wanneer een speler van aan de afstandslijn rechtstreeks met zijn marbol een anderen trof. Er is zelfs een uitdrukking : « *Vnez ci qué djé vos pète dèl lîse* », wat beteekent dat men gaarne een muilpeer zou geven, indien men dichtbij was.

Dat is meer dan een jaar geleden (Augustus 1927); dat spel bekwam een echten bijval, edoch daar men er later den oorsprong niet van kennen zou, wordt het hier opgeteekend.

Op den grond trekt men een rechthoek van 1.50 m. × 2 of 3 m. voor de kleinen, 2 m. × 5 m. voor de grooten.

De spelers zetten hun inzet (de kleinen 5 of 10 centimes ; de grooten 25 c. of 1 fr.) op de vertreklijn, een der kleine kanten van den rechthoek ; daarna doet elke speler, op zijn beurt, zijn tol draaien, dien hij opneemt en herneemt om een der stukken aan den anderen kant uit te krijgen, (aankomst). Elk stuk dat buiten den rechthoek gestooten wordt over de lange kanten, is « sotte » (geldt niet) en moet aan de vertreklijn teruggebracht worden.

De speler die een stuk aan de « aankomst » buiten den rechthoek brengt, mag voortgaan een ander stuk vooruit te brengen. De speler, die een « drouye » maakt — als de tol niet draait — verliest zijn beurt.

PAAR EN ONPAAR.

Dat primitief spel bestaat enkel in het raden in welke hand een (onpaar) aantal stukken van 2 centiemen en een paar getal stukken verborgen was. Indien men juist raadde, won men de stukken die in de hand zaten ; men verloor, indien men mis raadde.

Hetzelfde spel werd beoefend met marbollen, maar dat behoort reeds tot een ver verleden.

AL CALOTTE.

Men maakte in den grond een putteken (potte) van ten minste 15 cm. doorsnee, dat men met een ietwat grooter schijf bedekte, gesneden uit den bodem van een hoogen hoed of van een slappen vilten hoed. In het centrum van de schijf was een rond stokje vertikaal stevig vastgemaakt ; het stokje was 2 tot 3 cm. dik op 25 tot 30 cm. hoogte. Op dat soort van kandelaar plaatste men de inzetten van de spelers in stukken van 2 centiemen. De liefhebber die « la calotte » voor zijn rekening nam, plaatste er ook denzelfden inzet.

Men speelde individueel en naar goedvinden, zich plaatsend op 5 m. van de « calotte ». De speler voorzien van

een « bibot » (rond stuk hout van 4 tot 5 cm. op 25 tot 30 cm. lengte) wierp naar de stukken om ze te doen vallen. De stukken die in het putteken vielen, waren voor den speler en degenen die op den grond verspreid lagen, waren voor dengene die het spel voor zijn rekening genomen had. Indien de kandelaar niet omvergeworpen was, herbegon men.

Dat spel werd te Thines-bij-Nijvel beoefend 70 jaren geleden. De persoon, die het mij beschreef, werd geboren in 1850 en verzekert het spel gespeeld te hebben in zijn jeugd. Hij woont te Nijvel. Bij een bezoek aan zijn grootouders te Thines leerde hij dat spel ; elders zag die persoon het nooit.

AU MADELBRIQUE.

Het spel van den dag is de « madelbrique ». Die naam komt waarschijnlijk voort van « mâ » (marbol in sommige dorpen rond Nijvel, « del » (van de) « brique » die baksteen. Men zegt ook « macaïau ».

Waarschijnlijk werd de « madelbrique » hier uit het centrum ingevoerd door aclots welke in die streek werken.

Het spel had veel bijval te Nijvel gedurende den oorlog, want van 1915 af leverden de werklieden er zich geregeld aan over als tijdverdrijf. Het spel was zelfs *werkloozenspel* gedoopt.

Als materiaal een baksteen of een platte steen, waarop elke speler zijn inzet plaatst, 5 centiemen in nikkel, *munt* tegen den steen, terwijl kruis zichtbaar is. (1).

Het aantal spelers is onbepaald ; maar om verwarring te vermijden, mag men met niet meer dan 7 zijn. Men speelt ieder voor zich. Zoo kan men overeenkomen om met 2 te spelen.

Het vertrekpunt is nog al ver van den steen, soms 10 m. Om de volgorde der spelers vast te stellen speelt men met dikke marbollen genaamd « Sintches » van de « lîse », wie het dichtst bij den steen komt.

Alle spelers plaatsen zich aan het vertrekpunt en werpen ieder op hun beurt den dikken marbol of kartets. Indien de 1e bij den steen is, verwijderen er de anderen zich van om buiten bereik te zijn.

---

(1) De huidige nikkelen stukken zijn munt aan den kant der Koninklijke voorletters en kruis aan den kant der cijfers 5, 10 en 25.

Zoo lang de mannen aan de « lîse » zijn, moet de eerste speler die door een anderen geraakt wordt, 5 centiemen aan dezen geven en moet aan de « lîse » terugkeeren om te spelen, wanneer zijn beurt gekomen is. In het vervolg moeten de spelers die nog van aan de « lîse » getroffen worden, 5 centiemen aan den steen, dat wil zeggen aan het spel afgeven en gaan ook weer « al lîse ».

Na die voorafgaande verrichtingen heeft de eerste speler bij den steen evenals elke houder van den steen verschillende reglementaire manieren om te spelen. Het zijn de volgende :

A) Dicht bij den steen kan men de « sintche » laten vallen op een der stukken, die er op den steen liggen ; door den schok dien het krijgt, indien het « munt » omslaat op den steen of op den grond, behoort het aan den speler ; indien het kruis omslaat, wordt het weer in het spel gezet.

Een stuk dat weer op den steen gezet wordt, kan op verschillende wijze geplaatst worden, om 't even waar, maar altijd kruis van boven ; over andere stukken, zoo heeft men kans vele « munten » ineens te hebben ; op den rand van den steen : half op dezen, half er buiten, op die wijze valt het stuk meestentijds « munt ».

B) De speler die een « munt » maakt of die een ander raakt, ofwel «al roulisse» (1) (al rollende) ofwel «al pîque» (2) (al werpend) speelt onmiddellijk een tweede maal.

C) Elke speler bij het doel geplaatst, mag wanneer zijn beurt gekomen is, zijn marbol tegen den steen duwen, wat hem toelaat de volgende maal om 't even welken stand rondom het doel te kiezen en moeilijker geraakt te worden door de anderen.

D) Ofschoon goed geplaatst nabij den steen, is het verkieslijk een der mededingers te treffen, dat is een vijand minder, die zijn « mitche » in het spel gelaten heeft. Indien de « gedoode » reeds een of meer « mastoques » van het spel bezit moet hij ze afstaan aan dengene die hem getroffen heeft.

---

(1) « *Al roulisse* » marbol die rolt, alvorens een anderen te raken.

(2) « *Al pîque* » marbol op de hoogte der oogen gebracht en dan naar een anderen geworpen, dat noemt men ook « *al pette* » of « *l'poqui tap'zasse* » (rechtstreeks treffen).

E) Het spel houdt op, wanneer er geen stukken meer op den steen zijn of wanneer een der twee laatste spelers geraakt werd. Natuurlijk, alvorens daar te komen, is de strijd beperkt tot twee mededingers, want één kan schier al de « mastoques » hebben en de andere niets.

Deze laatste, dicht bij den steen zijnde, zal trachten zich meester te maken van de stukken van zijn tegenstrever, wiens taktiek hierin bestaat zich tegen een kwaden slag te vrijwaren. Met dat doel zal hij het wagen zijn « sintche » schuins naar het stuk, dat op den steen blijft te werpen opdat die zich naar den anderen dikken marbol richtte. Zoodra de « sintche » stil ligt, kan hij van daar zijn tegenstrever treffen. In geval van gelukken, kan laatst bedoelde hem alles geven wat hij gewonnen heeft en de partij is ten einde. Het is wel verstaan dat het stuk « munt » gevallen is. Indien het stuk « kruis » gebleven was, wordt de partij voortgezet, tot dat er een overwinnaar is.

E) De 1e, 2e, 3e, enz... getroffen in de partij die eindigt, spelen 1e, 2e, 3e, enz. in de volgende partij. Ofschoon dat spel ingewikkeld schijnt, is het eenvoudig en opwekkend. De partijen duren nog al lang en de volwassenen leveren zich aan dat spel over met evenveel genoegen als de kleine jongens. De grooten plaatsen inzetten van 10 tot 25 centiemen.

Wanneer het weder gunstig is, wordt « madèlbrique » gespeeld na de kermis van October tot in de maand Maart.

AU MADUMUR.

Dat spel is van jongen datum en het wordt zoo genoemd, daar men met marbollen aan den voet van een muur speelt. De vertreklijn is op 5 of 6 m. van den muur.

De spelers hebben ieder een « sintche » en men speelt ieder voor zich. De 1e werpt zijn marbol tegen den muur ; de 2e, ofwel al rollend, ofwel al werpend, mikt op den marbol van den eerste en indien deze geraakt wordt, blijft hij op de plaats voor den derden speler. Indien integendeel de 2e speler den marbol van den eersten niet geraakt heeft, neemt deze zijn marbol op en de 3e mikt op den marbol van den 2e. Zoo speelt men de eene na den andere volgens het aantal spelers.

Voor elken getroffen marbol ontvangt de behendige speler 5, 10 en 15 centiemen volgens overeenkomst.

A CARTES.

De gewoonte *su l'place* met de kaarten om geld te spelen werd niet verloren.

Vroeger speelde men *cinsi ruiné*, *ptit chachâle, au couyon* voor 2 centiemen per spel en *au vingté-iun, au pandoûr, au steck,* met stukken van 1 en 2 centiemen. Heden zijn die verschillende kaartspelen verlaten en werden vervangen door de *napol,* den *wisse* (whist) en men speelt niet meer voor *djigots* (1 centiem, ; noch voor *ptits liards*.

October 1928.

S. Bette.

Offers in Natuur.

Tegenwoordig zijn er lieden die er zich over verwonderen, zelfs ergeren, dat in de kerken, vooral bij begankenissen of bedewegen, offers in natuur of levende dieren gedaan worden.

Dit is nog een overblijfsel van den ouden tijd. Vóór de algemeene verspreiding van munt of klinkend geld, en nog tot in de XVIIIe eeuw, geschiedden meest al de verhandelingen, vooral op den buiten, bij ruilhandel : men betaalde gemeenlijk met granen, kapuinen, gerekend tegen den wisselkoers of *spijker* van een of ander naburige markt. Door spijker verstond men het briefje aanduidende de prijzen der verhandelde waren ter markt, en dat met eenen nagel of spijker vastgehecht werd aan de deur van het gemeentehuis, der halle (overdekte markt) of der openbare Waag, ter plaatse waar de markt gehouden werd.

Ditzelfde gebruik bestond reeds vóór den tijd van Karel den Groote, die in zijne wetten bepaalde dat men aldus de *tienden* ten voordeele der kerken mocht betalen. Die tienden werden in natura ontvangen door de tiendestekers van elke parochie. Later betaalde men in geld volgens den spijker der markt. De tienden werden afgeschaft ten tijde der eerste Fransche Republiek (einde der XVIIIe eeuw), en eenige jaren later vervangen, ten gevolge van het Concordaat tusschen Paus Pius VI en Keizer Napoleon gesloten, waarbij door den Staat eene jaarlijksche vergelding in muntspeciën aan de bedienaars der parochiën verleend werd.

De fondatiën van jaargetijden en andere diensten in de kerken werden gewoonlijk betaald in natura en gehypothekeerd op een stuk land aan den fondateur toebehoorende. Elke volgende eigenaar van dit land, moest dien last blijven betalen, of hem bij overeenkomst in kapitaal afleggen. Dit laatste gebeurde vooral in de achttiende eeuw.

In een ouden Obituare of jaargetijdenboek der XIVe eeuw leest men onder andere : « Wilhelmus dictus van gor-
« dale et Elisabeth uxor et   pro quibus heri-
« ditate anniversarii duas capon essupra bona Egidii van der
« beken, site in   ».

« Prœnobilis Heinrici van der meeren,
« ad participiendum predicti anniversarii predicti Heinrici
« pauperibus hujus prochi de duos *sextaris blodore punem,*
« hujus ecclesiæ et li ninaribus unam *vitellume bladore,* cu-
« rato unam, capellano unam et custode unam
« *vitellum bladore* et heriditarie et perpetuœ habendem et
« legaverendi inde et supra bona generali johannis van der
« meeren ».

Zeer edele Hendrik van der Meeren,
om deelachtig te zijn aan gezegd jaargetijde van voornoemden Hendrik, laten den armen dezer parochie brood van twee sisters tarwe, aan de kerk en voor het licht een veerteltarwe, den pastoor één, den kapelaan één, den koster één veerteltarwe, erfelijk en ten eeuwigen dage, bezet in en op al de goederen van Johannes van der Meeren. (1)

(1) Saventhem : Perkamenten Obiit fol. III v. en fol. II. v.

* * *

De offers in natura bestaan van in het begin der tijden. Onze eerste ouders offerden aan God de eerstelingen hunner vruchten of dieren (Caïn en Abel) ; Melchisedech offerde brood en wijn ; de Joden slachtofferden dieren ; Jozef en Maria offerden twee tortelduiven bij de opdracht van Jesus in den tempel te Jerusalem ; de Drij-Koningen offerden goud, wierook en myrrhe. Dit gebruik heeft altijd bestaan en bestaat nog in alle tijden en in alle godsdiensten. De barbaren offerden zelfs menschelijke slachtoffers aan hunne godheden.

Die offers werden gebruikt ten bate van den eeredienst of door het vuur vernietigd. Dit gebruik van verbranding gebeurt nu nog : de Godslamp in het Heiligdom die dag en nacht brandt ; de kaarsen op het altaar ; de wierook in het wierookvat, de keersen en bougies vóór een heiligenbeeld, rond eene lijkbaar, enz.

Andere offeranden in natura worden gewoonlijk door geld vervangen, dat men in den offerblok steekt.

De offeranden die men nu nog in nature doet, worden verkocht ten voordeele van den eeredienst, en indien dezelfde offers verscheidene malen verkocht worden, dan komt het omdat de koopers ze opnieuw offeren, zooals zulks nog gebeurt te Dieghem en op andere plaatsen. Bloempot-

ten gedurende de maand Mei ter eere der H. Maagd geofferd, worden op het einde der maand verkocht (kerk van O. L. V. van Hanswijk te Mechelen).

In zekere kerk te Leuven waar men ter bedevaart gaat, offert men eene volle halfkous graan, dat men stort in een daartoe bestemden offerblok. Maar dit graan moest men onderweg gebedeld hebben bij de boeren waar men voorbijging.

Men offert ook voorwerpen in was, zilver, goud, hout, verbeeldende oogen, handen, beenen, hoofden, paarden, scheepjes enz. Na eenigen tijd bij het heiligenbeeld gepronkt te hebben, worden deze voorwerpen verkocht ten voordeele van den eeredienst.

Sinds eenigen tijd is het gebruik in voege gekomen van tot erkentenis van bekomen gunsten, marmeren platen met opschrift te offeren, om de muren te versieren rond het beeld van den Heilige, door wiens tusschenkomst men die gunst bekomen heeft.

Vroeger offerde men tot hetzelfde doeleinde de krukken, stokken, enz. die men bij bekomen genezing niet meer noodig had, of wel een schilderij, de bekomen weldaad verbeeldende of het portret van den genezene. (Jesus'eik, Hanswijk, enz).

Ter herinnering aan het offer der eerstgeboren dieren (Caïn en Abel) offeren de landlieden nog op vele plaatsen de eerstgeborenen hunner dieren aan den Heer. Daags na de geboorte voeren ze die naar de kerk bij het eindigen der dagelijksche mis, en vóór de kerkdeur, wordt door een kerkmeester, het dier in veiling te koop geboden. Gewoonlijk wordt het teruggekocht door den eigenaar aan den hoogsten prijs der verkooping. De koopsom komt den eeredienst ten goede. Dit heb ik zien plegen te Humbeek, te Ternath, te Saventhem en op andere plaatsen. Men offert aldus ook somtijds verkenskoppen in den slachttijd.

* * *

Het gebruik der offers in natuur werd ook nog tot andere doeleinden aangewend. Zoo lezen wij in een handboek der pastoors van Saventhem (blz. 71) onder dato 1662 :

« Daer zijn er negen en twintig gedoopt, en niemand « is verobligeert iets te geven aan den pastoor ; maer ordi- « nairlijk geven ze wat, zoo dat de pastoor vier of vijf stui-

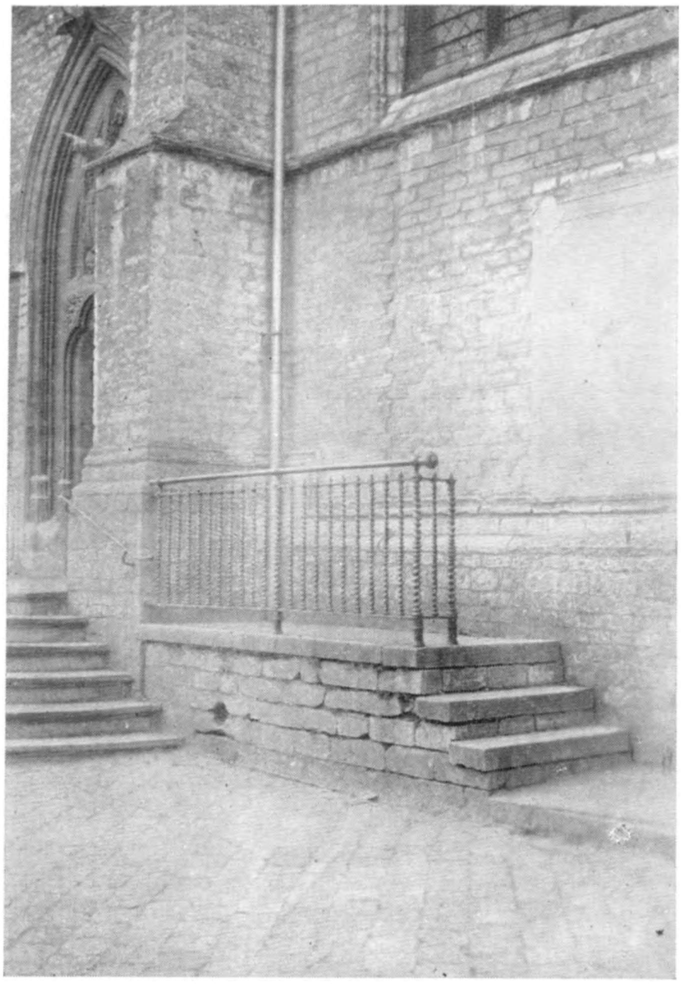

Sint-Corneliuskerk te Dieghem.
Verhoog van op hetwelk de giften in natura opgeroepen worden.

M. Renard (Armand) van Bloery (Ottignies), geboren te Beaurieux (Court-Saint-Etienne), den 11 November 1876. Befaamd accordeonist, die *Mari Doudouye* spelen kan.

Wijlen M. Jadin (Charles-Joseph), in de wandeling *Tchôtes Minique*, van Mousty, die voorheen den gezongen dans *Mari Doudouye* bestuurde.

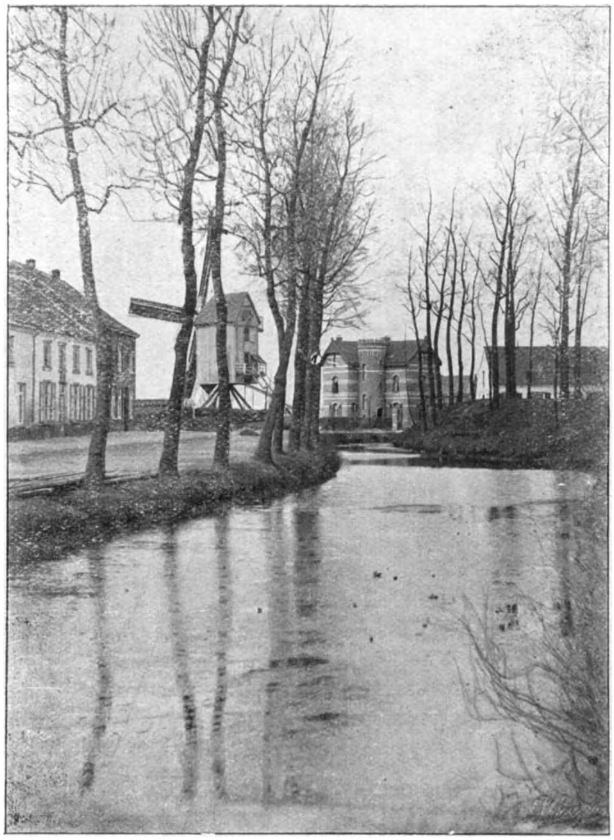

Oude stadsgrachten van Scherpenheuvel.
(Cliché in bruikleen gegeven door M. Sieben).

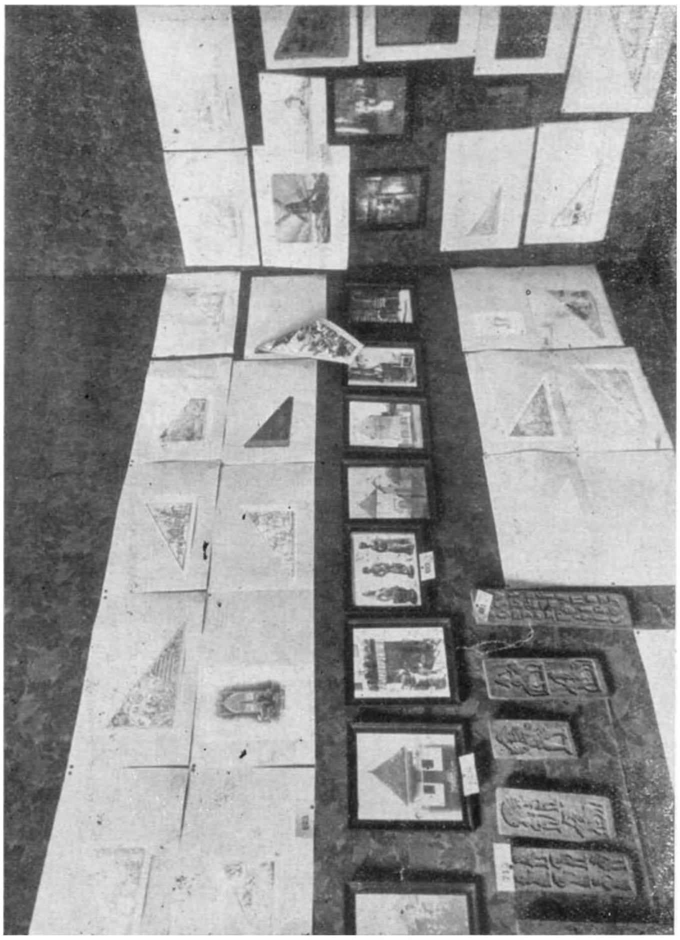

Tentoonstelling van Folklore te Tilburg (1929), gewijd aan Noord-Brabant.
Een hoekje van den stand van Folklore uit Zuid-Brabant.

« vers heeft ; en voor het inleiden, als de vrouwen hunnen « kerkgang doen, een keerse van drij of vier stuyvers, en « twee of drij stuyvers offer voor den pastoor.

« Daer zijn er getrouwd in hetzelfde jaar twee paer ; « daer zoude het recht van den pastoor zijn eenen patacon, « en een paer handschoenen. Sommigen geven minder ».

* * *

In de tweede helft der XIXᵉ eeuw was eene klok geborsten van de kerk van Ternath, en moest hergoten worden.

Om de kosten te dekken kwam men met den klokgieter overeen, deze te betalen bij jaarlijksche afkortingen met de opbrengst van eene rondhaling van hoppebellen in den pluktijd. Alle jaren, in September, ging de pastoor, vergezeld van een kerkmeester en een werkman, de inzameling daarvan doen bij al de inwoners der parochie. Elk gaf eene goede groote handgreep van zijne hoppevoortbrengst. Wie geen hoppeplanter was, gaf eenig geld. De aldus bijeengezamelde hoppebellen werden verkocht aan de fakteurs in hop, die ze elkander betwistten. Dit heeft zoo eenige jaren geduurd tot het hergieten der klok betaald was.

* * *

In vele parochiën bestond vroegertijd de *eiertiende,* ten voordeele van den pastoor of van den koster, zooals b. v. te Saventhem. In het algemeen werden de eieren verzameld in de Paaschweek, op Witten-Donderdag en Goeden-Vrijdag, 't zij door den koster of de misdienaars.

Deze kondigden hunne komst aan door eenen *ratel.* In vele gemeenten wordt die rondhaling nog gedaan op gezegde dagen door de misdienaars, maar bij alle inwoners, niet alleen om eieren, maar ook om eenig geld in vervanging der eieren. De opbrengst wordt onder hen verdeeld. Te Mechelen was dit gebruik al lang vervangen door een omhaling met Sint-Martens-feestdag van fruit en geld. Eén der misdienaars was dan in bisschop gekleed.

* * *

Het gebruik van pensen en vleesch, bij het slachten van een verken, te dragen door de boeren bij den pastoor

of andere notabelen der gemeente, zooals burgemeester, onderwijzer, grondeigenaar van den pachter, enz. komt voort van de *vleeschtiende,* die lang in ons land bestaan heeft.

* * *

Eertijds deed men ook offeranden in natuur: steenen, hout, ijzer, enz., en in kosteloozen arbeid (karwei, vervoer, metserij, schrijnwerkerij) voor het bouwen van kapellen, kerken. Dat wordt nu vervangen door geld, zooals bij inschrijvingen voor kerken, ziekenhuizen, standbeelden, goede werken, Rood-Kruis, enz. Voor sommige werken geeft men nog offers in natura : kleeding, giften voor Sint-Niklaas der kleinen, Kerstfeesten, hulp bij watersnood of openbare ramp.

* * *

Wat is een Fancy-fair of liefdadigheids-verkoop anders dan een verkoop aan den hoogsten prijs mogelijk van eenen heelen hoop der meest verscheiden voorwerpen, bijzonderlijk gemaakt en gegeven ten voordeele van dit werk ? — En het werk der oude postzegels, oud tin en oud papier, en menige andere ?

A° 1926. J. L. De Ceuster.

Praktijken en superstitiën die de loting vroegertijds voorafgingen.

(Vertaling)

Het opsporen der praktijken en superstitiën, vroeger door de lotelingen gebruikt met het doel een goed nummer te trekken, is geen gemakkelijke zaak.

Vele familiën volgden bijzondere gebruiken die zij altijd als de beste beschouwden. De belanghebbenden meenden dat zij het geheim moesten bewaren en deden het dan ook. Dat moest ook zoo zijn, want indien alle lotelingen de middelen kenden om de loting in hun voordeel te keeren, zouden die gebruiken geen reden van bestaan gehad hebben ; al de nummers zouden dan *goed* worden, wat een ongerijmdheid was. Daarbij, het stilzwijgen in zulke zaak deed de ingewijden voor hoogere geesten doorgaan en deed ze stijgen in hun eigen achting en in die hunner medeburgers.

Eenige jaren geleden kwam ik echter eenige doenwijzen te weten die in de gemeenten in den omtrek van Perwez bestonden. Hier volgen ze, zooals ze mij meegedeeld werden of zooals ik ze in praktijk zag stellen.

MIDDELEN OM DE TOEKOMST TE PEILEN.

A) *Eerste proefneming.* Op zekeren avond zijn lotelingen, geburen of vrienden, 's avonds bijeen. Natuurlijk rolt het gesprek over de verrichtingen van de aanstaande loting. Welke verrassing, aangename of onaangename, zal hun te beurt vallen ?

Ieder neemt een lucifertje en drukt den gesolferden top op de platte buis van de Leuvensche kachel die in de kamer ronkt. Het lucifertje ontvlamt onmiddellijk. Indien de verbranding van het hout regelmatig geschiedt en plaats heeft van onder naar boven, zonder dat de asch valt, vóór de volledige uitdooving, mag de loteling wien het behoort, vertrouwen hebben. Stort het lucifertje echter spoedig ineen om op de kachelbuis voort te branden, dan wacht hem ongeluk.

B) *Tweede proefneming.* Lotelingen praten rond den haard. Opeens schrijft een hunner werktuigelijk, schier verstrooid, een betrekkelijk klein getal in een dunne stoflaag die op de buis van de kachel ligt. Daar tegenover en aan zijn kant schrijft hij nog, maar een veel grooter getal dan het vorige ; daarna zegt hij tot een zijner makkers : « Dat is het getal dat het uwe zijn zal — het kleinste — en dat is het mijne — het grootste ». Het lot is geworpen. De toegesproken loteling heeft 90 kansen op 100 soldaat te worden. De andere heeft 90 kansen op 100 om *eruit te zijn.*

MIDDELEN OM ZICH EEN GOED NUMMER TE VERZEKEREN

1) Een onfeilbaar middel bestond hierin op zich te dragen, in een kleedingstuk genaaid, een klavervierblad of beter nog een stuk gedroogde nageboorte en in onze streek bekend onder den zonderlingen naam van *voile de la Vierge* (maagdensluier) ; in het land van Luik zegt men *une hamelette.* Om doelmatig te zijn, moet die talisman afgenomen zijn van het hoofd van een pasgeborene (kind met den helm geboren).

De drager van dat middel mag nochtans de list niet vermoeden. Slechts wanneer hij in zijn dorp terugkomt, maakt men hem die list bekend die zijn nabestaanden gebruikten, om hem *eruit* te trekken. Het spreekt van zelf dat hij, in geval van mislukking, nooit weten zal dat hij vertrokken is met een *sluier.* Deze wordt in de familiën bewaard om achtereenvolgens voor alle mannelijke leden te dienen.

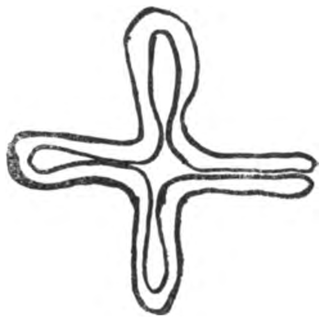

Teekening van een compèjas

2) De godsdienstige praktijken waren voor een goed deel in de gewoonlijk gebruikte middelen. De moeders vooral deden ze met veel ijver. Sommige geheim gehouden gebeden en aanroepingen, vaak gepaard met lezingen van het Evangelie van Sint-Jan, werden gedurende een bepaald aantal dagen opgezegd.

Men ontstak waskaarsen of liever *compésias* of *compèjas*,

dat is opgerolden gekleurden wasdraad, op Lichtmis gewijd en in stukken van twintig centimeter lengte uitgedeeld aan de geloovigen die dien dag de mis bijwoonden. Men maakte er kruisjes van die men vastnagelde aan den bovenkant van de huisdeuren en van hun aanhoorigheden of onder den schoorsteenmantel. Op den dag van de loting werden kaarsen of liever compèjas ontstoken, totdat de uitslag van de geduchte gebeurtenis gekend was.

Andere familiën deden bedevaarten of lieten missen lezen. Uitingen van het christelijk geloof, hooren die praktijken tot het geheiligd gebied van het geweten toe en vallen buiten ons domein.

Dat kan niet gezegd worden van half godsdienstige, half profane praktijken, door specialisten in uitbuiting der menschelijke dwaasheid, aangeprezen aan onnoozele klanten. Die mannen deden zich flink bezoldigen ; de helft van hun loon was betaalbaar nadat de goede uitslag bekomen was ; sommige personen hadden de faam goede nummers te doen trekken door degenen die hen vertrouwen schonken.

De opgelegde verplichtingen echter waren zoo talrijk, soms zoo ingewikkeld, dat de vastgestelde mislukkingen beschouwd werden als een straf voor degenen die de voorgeschreven praktijken niet stipt genoeg uitgevoerd hadden. De teleurgestelde loteling legde zijn *mea culpa* af en aan den goeden naam van den wonderdoener kwam geen afbreuk.

Een slecht teeken op den lotingsdag was voor den loteling het eerste ontmoeten van een vrouw. Ook was er altijd een goedwillige gebuur die het op zich nam den loteling te wekken en hem het eerst te groeten. Deze werd steeds goed onthaald.

Wanneer de jongeling zich naar de hoofdplaats van zijn militiekanton begaf, was hij gewoonlijk slechts vergezeld van zijn naasten bloedverwant. Men ging langs omwegen uit vrees kwade ontmoetingen te doen, bijzonder die van vrouwen. Men sprak met niemand en men hoedde zich wel een anderen loteling de hand te drukken, want zoo gaf men hem op geheimzinnige wijze, zonder het te willen, het goed nummer over dat men eenige oogenblikken later nemen moest.

Men moest de linkerhand in den trommel steken en zich hoeden het kokertje te nemen dat in het oog viel, want dikwijls bevatte het een laag nummer. Hebben jonge lieden

niet met den grootsten ernst beweerd dat slechte nummers van zelf onder hun bevende vingers kwamen ? Gelukkig dat zij de voorzichtigheid en den moed hadden ze weg te stooten, anders waren ze *erin*.

Wij zullen dit hoofdstuk eindigen met er bij te voegen dat enkel angstvallige geesten of menschen die aan hun vooroordeelen verslaafd zijn, handelden zooals hier gezegd werd.

We zagen benden lustige kerels in groepen vertrekken en terugkomen met muziek en trom voorop, het hoofd opgeheven, het lied op de lippen, de vreugde in het hart, ondanks alles.

Gelukkig hebben de praktijken geen reden van bestaan meer. Zij zijn nog slechts een herinnering ; morgen zullen zij in de vergetelheid vallen.

Begroeten wij den dageraad van de nieuwe tijden, wanneer alle burgers, tot welke klasse zij ook behooren, eindelijk begrijpen zullen dat de dienst van het vaderland een plicht is, die, al is hij soms niet aangenaam te vervullen, nochtans edel en hoogst belangrijk is.

Walhain-Saint-Paul, 28 November 1925.

J. Baurin
onderwijzer.

Geveinsde ziekte bij soldaten.

Schier altijd beschouwt men de folklore als een wetenschap van kleine dingen, door de overlevering van het een geslacht tot het andere overgemaakt, en dat droeg er toe bij haar gebied te verkleinen en de meening te doen ingang vinden dat de folklore slechts geringen invloed op het werkelijk leven had.

Wanneer men echter aandachtig om zich heen ziet, ontdekt men in de volksgedachte een aanhoudende gisting en een vorschingsgeest, die soms uitkomt op een uitvinding met een handelswaarde of die soms eens in botsing komt met de wetenschap.

Een zeer eigenaardig verschijnsel in dat opzicht is de strijd der soldaten tegen de officieele geneeskunde, die zij trachten te misleiden om gunsten of verloven te bekomen, waardoor de gediplomeerde geneesheeren verplicht zijn aanhouden op te passen en te zoeken (1). Die listen zijn menigvuldig en soms van heel nieuwe vinding, maar eenige zijn zeer oud ; zij worden in de kazerne op geheime wijze van het een regiment tot het andere overgemaakt.

Het schijnt dat sommige onervaren dokters zich door die listen lieten beetnemen. Het is overigens, en dit spreekt van zelfs, daar zij eenige kans tot welslagen hebben, dat zij voortdurend aangewend worden.

Soms wisten de dokters dit zeer eigenaardig en zegevierend te keer te gaan, b.v. in het volgende geval : een soldaat, een oude « lijntrekker » komt over geweldige tandpijn klagen. Doch tot zijn groote verwondering doet de dokter hem zijn schoenen en kousen uitdoen en ondanks het verzet van den zieke beveelt hij den ziekenoppasser hem den voetzool met ioodtinctuur te bestrijken. De veinzer kwam niet meer terug.

Hier volgt de lijst der listen die wij in België konden ontdekken, lijst die onvermijdelijk onvolledig is.

---

(1) Zie het werk van Dr Sand : *La Simulation des accidents des Travaux* en de zeere uitgebreide bibliographie op het einde van dit werk vermeld.

Nierziekte. Groote hoeveelhied eieren opslurpen.

Blaren op de voeten. Een militaire marsch met kapotte kousen ondernemen geeft zulks onvermijdelijk.

Puisten. Kastanjeolie over de huid wrijven.

Baardziekte. De huid met castorolie inwrijven.

Bronchites. Een of meer blaadjes sigarettenpapier inslikken. Sommigen rollen het papier rond een koffieboon. Een gezouten sigaret rooken. Doorboorde erwten inslikken.

Blindvliesontsteking (oogziekte). Braakwortel, tabaksap, assche van sigaren, peper in de oogen wrijven. Zich de oogleden met gesolferde lucifers verbranden.

Hartkloppingen. Een Engelsche sigaret rooken en het uiteinde ervan inslikken ; tabaksap drinken ; met den elleboog tegen den muur stooten ; zeepwater drinken of nuchter een weinig bruine zeep eten ; een sigaret met zout of ioodtinktuur rooken ; een cocaïne inspuiting in de borst ; nuchter van 25 tot 30 gr. haver eten ; in picriquezuur geweekte koffieboonen eten.

Bloedspuwen. Een hen dooden, er het bloed van drinken en daarna een handvol zout inslikken om te braken.

Roode loop. Een groote hoeveelheid vet (ongeveer 1 liter innemen) bij voorkeur soepvet.

Zwelling der beenen. Zich met crotonolie inwrijven.

Voetverstuiking. In den schoen een stopsel leggen op de plaats van den hiel, dan de handen tegen den muur houdend, springen en zich zwaar op de voeten laten terug vallen.

Huiduitslag. Zich in den arm prikken met een naald, vooraf in ajuinsap gedoopt.

Maagpijn. Tabak inslikken ; wit gekalkte muren likken om een witte tong te hebben of haver eten of een pijpje grondig uitrooken ; een sigaar die in olijfolie gedoopt werd, of een biezenstengel rooken.

Koorts. Nuchter een stuk geoliede chocolade eten ; zich een uischil in den aars duwen.

Beenbreuk. Een stopsel onder den voetzool en zich zwaar laten vallen.

Schurft. Het lijf bestrooien met een weinig stof, voortkomend van het kammen van paarden.

Kniegezwel. In den schoen stopsels steken onder den hiel ; zich in de aders terpentijn en oud zaad spruiten ; in de knie een zwijnenhaar of een paardshaar steken en het er

een nacht in laten. Sommigen steken het in de dijspier; anderen steken het haar in pis, wat soms koudvuur veroorzaakt; anderen nog verwekken het gezwel door geregelde slagen op de knie te geven met den rug van een lepel of met een klein zakje vol zand; anderen door glad gesneden aardappelen in de vouw van de knie te houden.

Bloedwateren. Een brokje picrinezuur in papier inslikken.

Griep. Laurierblaren mengen met den tabak dien men rookt.

Geelzucht. Een stuk Sunlightzeep of insectenpoeder inslikken. Een afkooksel van laurierblaren innemen.

Algemeen ongemak. Een dikke ajuinschil inslikken; rook van brandende zwavel inademen.

Oor. Zich terpentijn in het oor gieten.

Pleuris. Brandende zwavel inademen.

Wonde. Zich een hard lichaam over de huid wrijven en er twee maal daags een ammoniakcompres opleggen.

Heupjicht. Gedurende een nacht een in twee gesneden ajuin op de vouw van de knie binden.

Bezwijming. Zich uien onder de armen leggen.

Typhus. Een ui in den aars.

Verzwering. Wanneer de blaren van de wilde anemoon zwarte steken vertoonen (waarschijnlijk door een parasiet veroorzaakt) maken de soldaten er een brij van en strijken die op de huid. Dat vormt soorten van zweren die twee of drie dagen daarna verdwijnen. Een deel van het lijf herhaalde malen met formol bestrijken. Op een kleine wonde een koperen stuiver wrijven om het kwaad te verergeren en uit te breiden; eveneens een compres met verdund zoutzuur of met stof voortkomend van het roskammen of met tripoli.

Oogen. Zich de oogen met ajuinschillen wrijven.

Vroegertijds waren er op den buiten lieden die de specialiteit hadden de lotelingen te doen afkeuren, wier gestalte het minimum nabij kwam; hun doenwijze bestond hierin azijn te doen drinken of overdreven marschen te doen ondernemen gedurende de eenige dagen die het onderzoek voorafgingen.

De fransche folklore stipt eenige gebruiken van dezelfde soort aan. Om de dienstplichtigen te doen afkeuren deden de toovenaars in Ille-et-Vilaine hun de teelballen

steken door bijen (1). De dienstplichtigen veroorzaakten zich zelf met kerstroos wonden aan voeten en beenen, voordat zij voor den onderzoeksraad kwamen.

We hebben geacht dat onze taak niet was, na te gaan of de gebruikte middelen doelmatig zijn ; uit een folkloristisch oogpunt volstaat het dat de list gebruikt werd en dat men er aan geloofde. (2).

PAUL HERMANT.

(1) SEBILLOT. Coutumes populaires de la Haute Bretagne, p. 88.

(2) CH. BEAUQUIER. Faune et flore populaires de la Franche-Comté. p. 204.

Scherpenheuvel.

Bij de studie der ontwikkeling onzer Zuid-Nederlandsche steden dient een bladzijde gewijd aan een stadsvorm die wel eenig in ons land mag genoemd worden.

Het stadje is Scherpenheuvel alom bekend door zijn vermaarde bedevaarten.

Plan der stad Scherpenheuvel.

Op het laatste der XVIe eeuw, bij de eerste uitingen der kunstherleving, werden in stedenbouw zooals bij de andere kunsten beredeneerde en stelselmatige vormen aangenomen.

De regelmatigheid en de symetrie der nieuwe architectuur werden ook bij het ontwerpen van straten en pleinen toegepast.

De uitvinding van het buskruit en haar toepassing op den aanval der verdedigingsmiddelen brachten groote wijzigingen teweeg bij het bouwen van nieuwe vestingen.

De aanleg van nieuwe steden en wijken was nauw verbonden met de versterkingen.

De stedenbouwer was vooral een krijgsbouwkundige, met geometrische vormen ingenomen.

De bebouwingsoppervlakte was weinig uitgestrekt en door gebastionneerde vestingen en wallen omgeven.

Zooals in voorgaande tijden steden gebouwd werden volgens een regelmatig aangelegd plan (Nieuwpoort door Philips van den Elzas in 1163, Oostende op het einde der XIVe eeuw, enz.) zoo zijn de nieuwe, ineens opgebouwde steden, ook volgens een van te voren opgemaakt plan uitgevoerd. Dit kan men bijzonderlijk waarnemen in de naburige landen waar rond den zelfden tijd nieuwe steden met belangrijke vestingen gebouwd werden. Het schema van de straten en pleinen is regelmatig, ofwel gelijkloopend in twee loodrechte richtingen zooals een damberd ofwel straals- en kringsgewijs zooals een spinneweb.

Zoo werden de Fransche steden Vitry-le-François in 1545 door Frans I en Neuf-Brissac door Lodewijk XIV gebouwd waar de bouwblokken volgens een damberd aangelegd zijn.

Volgens eenzelfde schema, dankt Mannheim, zooals verschillende andere Duitsche steden, zijn ontstaan in het jaar 1606 aan den stedenbouwkundigen zin en den persoonlijken wil der navolgers van den Franschen koning Lodewijk XIV.

Bij het bouwen van Palma-Nova, versterkte stad in het land van Venetië, werd het stratennet volgens een spinneweb aangelegd.

* * *

Vóór de gebeurtenissen die aanleiding gaven tot het bouwen van een kerk ter eere van O. L. Vrouw was de streek ten Zuiden van Sichem woest en onbewoond ; de Scherpenheuvel en zijn omgeving was grondgebied van dit dorp.

Het land van Sichem met dit van Diest werd het eigendom van Prins van Oranje-Nassau, heer van Breda, die aan den vorigen eigenaar, den hertog van Gulick, de landen van Mille, Gangelt en Vucht afstond (1490). Die uitgebreide goederen bleven den eigendom van het huis van Oranje-Nassau tot aan de Fransche Omwenteling.

De bloedige onlusten die tijdens de Spaansche bezetting ons land teisterden en den langdurigen oorlog tusschen

de Noord- en Zuid Nederlanden kwamen tot een gelukkig einde weinige jaren na de inname van Oostende door de Aartshertogen Albrecht en Isabelle (1604). Een wapenstilstand van twaalf jaar werd in 1609 gesloten tusschen Noord en Zuid en in hetzelfde jaar werd de kerk van Scherpenheuvel gebouwd door de Aartshertogen op de plaats waar elk jaar talrijke bedevaarders O. L. Vrouw kwamen vereeren uit hoofde van menigvuldigde weldaden door Haar voorspraak verkregen.

In 1627 was dit heiligdom gansch voltooid.

Het is de eerste in de Nederlanden opgerichte kerk na de langdurige omwenteling, volgens het plan van Wenceslas Coeberger (1560-1630) schilder, ingenieur en bouwmeester van Albrecht en Isabella.

Een hooge vierkante toren verheft zich achter de kerk en een langen gang verbond eertijds den tempel met een sierlijk klooster, waar de paters verbleven die voor de zielespijs der talrijke menigte bedevaarders zorgden.

Door het toedoen der Prinsen werd het heiligdom als parochiekerk ingesteld ten jare 1610 en in 1614 werd de scheiding der geestelijke en wereldlijke jurisdictie ten uitvoer gebracht.

Van in 1605 hadden Albrecht en Isabella aan de bewoners der omgeving van de eerste kapel dezelfde voorrechten en vrijheden verleend als deze door den burger van het nieuw Oostende verkregen.

De kerk op de hoogte van een heuvel gelegen, staat te midden van een groot plein, eertijds het kerkhof. De kerk is ook het midden punt van het stratennet, dat evenals een klein spinneweb, in eenen regelmatigen zevenhoekvorm rond dit gebouw aangelegd is. De straten hebben over 't algemeen een breedte van 9 meters hetgeen voor die tijden (het begin der XVIIe eeuw) reeds eene aanzienlijke verbetering was betrekkelijk de nauwe straten der Middeleeuwsche steden. Alleen het Westelijk gedeelte van het steedje is bebouwd en bewoond.

De hedendaagsche toestand en het plan van 1661 in het boek « Chorographia Brabantia Sacra » van Sanderus laten ons vermoeden dat het oorsgronkelijk plan nooit volledig uitgevoerd geweest is, waarschijnlijk door het feit dat de gronden van het oostelijk gedeelte gegeven werden aan het voormalig klooster om in het bestaan der paters te voorzien.

Toch werd in 't jaar 1620, volgens de gedachte van den ontwerper, Scherpenheuvel met diepe grachten omtrokken en met wallen en gebastionneerde vestingen omringd. De grachten zijn gedeeltelijk tijdens den oorlog gedempt en in banen herschapen geworden.

Daar dit stadje zoo regelmatig aangelegd is, mag men bijna met zekerheid zeggen dat alle werken uitgevoerd geweest zijn volgens een van te voren opgemaakt plan. En geheel waarschijnlijk is dit plan het werk van Coeberger geweest. Wellicht zouden opzoekingen in gemeente- en kerkarchief meer licht over dit punt verspreiden.

Dat het bouwen van een kerk als doel had eer te bewijzen aan de moeder Gods blijkt uit het feit dat de aartshertogen vooral bezorgd waren om den toestand van den godsdienst. Maar het was misschien ook in het politiek belang der prinsen, bij dezelfde gelegenheid, alhier eene nieuwe stad aan te leggen.

Zooals hooger vermeld lag Scherpenheuvel in een land waar grootendeels de gronden den eigendom waren van het huis van Oranje-Nassau. Dit huis had een kasteel binnen de wallen van Sichem en een verblijf in het centrum der stad Diest. Het feit dat prinsen en vorsten met dit doeleinde steden bouwden is niet eenig in de geschiedenis. Tijdens de XIIIe eeuw in het Zuid-Westen van Frankrijk werkten op deze manier drie vorsten om hun macht in dit land te bevestigen. Hier was het waarschijnlijk om den persoonlijken invloed van Oranje-Nassau, staatshoofd der Noord Nederlanden in deze streek te bekampen.

Zoo ontstond Scherpenheuvel (waarvan hierbij een grondplan volgens de stafkaart opgemaakt) volgens den idealen geest welke heerschte in ons land tijdens de roemrijke regeering van Albrecht en Isabella.

R. M.

LITTERATUUR :

Beknopt verhaal over de bedevaart tot O. L. Vrouw van Scherpenheuvel. Druk. Sieben-Janssens, Scherpenheuvel.

Van Houcke. — Grondbeginselen der bouwkunst. Ch. Peeters, Leuven.

J. R. Aldridge. — The cas for town planning.

Jourdain. — Dictionnaire des communes belges.

Ed. Joyuat. — Traité d'urbanisme.

De legende van Klein-Duimken in Waalsch-Brabant (1).

(Vertaling)

Klein Duimken was het achtste kind van een zeer arm huisgezin ; de vader was houthakker, die niettegenstaande zijn hard zwoegen moeilijk aan den kost kwam.

Klein Duimken was zeer slim, maar ook zeer gulzig, en daar hij thuis slechts roggebrood te eten kreeg, ging hij dikwijls, buiten zijns ouders weet, in de pachthoeven bedelen, waar men hem uit medelijden wit brood gaf, witte boterhammen van tarwe bloem, met boter op ! En daar hij zoo graag boter lustte, en om er zich beter aan te vergasten, likte hij er al de boter af.

Hij boezemde waarlijk deernis in, want reeds meer dan tien jaar oud, was hij slechts een voet en half hoog en hij had daarbij zulk talent om te klagen als hij op den drempel der hoeven om een aalmoes vroeg.

Tijdens een zijner ronden zag hij een « *mèskine* » (meid) een volle kroeg room in het « *toûnwère* » botervat gieten om dan boter te stooten ; een meesterlijk gedacht kwam hem te binnen : room stelen, dit naar huis brengen en dan met den room te schudden in een flesch zou hij ook boter bekomen.

Enkele dagen nadien, wanneer hij dacht dat de roomkroeg reeds veel zou inhouden, ging hij langs het keldervenster en ziende dat de plank met de roomteilen in zijn bereik lag, liet hij er zich op glijden ; hij was drager van een flesch.

Maar de roomkroeg was veel hooger dan 't ventje ; hij klom op een pikkel en maakte voorbereidsels om uit den kroeg te putten, maar zie, de pikkel kantelde en 't manneken viel midden den room. Gelijk 'nen duivel in wijwater verweerde 't ventje zich ; met moeite kon hij den kop boven houden zonder nochtans uit zijn bad te geraken.

Pas een half uur nadien kwam dezelfde meid den kroeg ophalen en zooals den vorigen dag goot zij, heel verstrooid, den inhoud er van in het botervat, zonder dat zij Klein Duimken ontwaarde. Ze sloot het botervat en riep haar meesteres, die zooals het een goede boerin past, zelf

---

(1) Onze lezers vinden hier een zeer eigenaardige aanpassing van de geschiedenis van Klein Duimken.

het botervat begon te draaien ; de bewerking viel nogal zwaar, maar, zoo meende de pachteres, 't is dat de room nogal dik is en rijk aan boter !

Gedraaid en geschommeld in alle richtingen, half versmacht en het niet meer kunnende uithouden, begon Klein Duimken te roepen en te tieren : *Aye mi brès !... aye mi djambe !... Aye mi spale !... Aye mi pid !... Aye mès reins !... Aye mi tyèsse !... Aye ! Aye ! Aye !!!*

Verontrust bij dat lawaai, deed de pachteres 't deurtje van het botervat open ; geheel ontsteld week ze achteruit want in den room blonken twee oogen die haar strak bekeken ; met schrik bevangen liep zij heen.

Klein Duimken wipte zich uit het vat en liep zoo hard hij kon. Op zijn doortocht trokken de honden zich ijlings terug in hun hokken, de kiekens vlogen heen, uitgenomen een zware capuin, de zwaarlijvige jonggezel, die den vluchteling achtervolgde en de zoo lekkere room, die van 't mannetje afdroop, oppikte.

Maar zoodra in den boomgaard aangekomen, keerde Klein Duimke zich plotseling om, greep den capuin bij den hals, wurgde hem en sleurde hem mee naar huis.

En als de grootmoeders dit 's avonds rond den haard vertelden, eindigden zij steeds met het liedje :

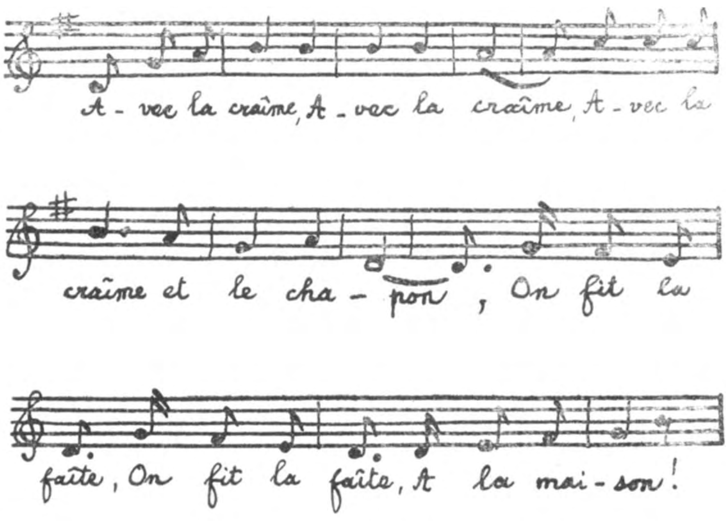

(Musique notée par M. J. Couvreur, professeur d'athénée à Ottignies.)

Avec la *craîme* (crême),
Avec la *craîme*,
Avec la *craîme* et le chapon,
On fit la *faîte* (fête)
On fit la *faîte*,
A la maison ! } Bis

27 October 1929. AD. MORTIER.

Li Danse Mari Doudouye.

(vertaling)

« Mari Doudouye. »

Alle Walen voor dewelke deze twee woorden uitgesproken worden zullen glimlachen ; zelfs de stuurste zullen bij die woorden verheugd opkijken, omdat zij hun het gulle tijdperk herinneren waarop onze grootouders, en volgens de traditie, hun kinderen bij kermisdagen dansten en den lof zongen van de legendarische weldoenster, beschermster van den aardappel.

In Wallonië zoowel als in Frankrijk worden alle groote gebeurtenissen met liedjes herdacht. Het invoeren van den aardappel (canada in 't Waalsch) zou dan ook de volksdichters en muzikanten aanzetten.

Volgens ons werd in het begin der 19e eeuw het liedje gedicht dat wij na veel moeite weer konden samenstellen ; er bestaan natuurlijk vele varianten, den tekst en het aria dat wij hier weergeven zijn deze welke wij in onze jeugd hoorden (1876-1882).

't Was een zeer kluchtig inwoner van Mousty die de bijzonderheid had het voor te zingen. *Tchâles Minique* (1) zong van op een stoel het liedje voor, hij bestuurde de zangers en strafte ze, hij was de spil van alle *fièsses aux gozaux.* (2)

---

(1) *Tchâles Minique,* was den bijnaam van Jadin (Charles-Joseph) geboren den 17 Mei 1829, overleden den 8 Juli 1898 te Franquenies (Ottignies).

(2) *Fièsses aux gozaux,* waren danspartijen, buiten de kermisdagen, door herbergiers ingericht ; men verkocht er taartjes door de inrichters

Een ander beroemd zanger was Siméon Marchal (1), van Beaurieux (Court-Saint-Etienne) ; zijn liedje verschilde in niets met dat van *Tchâles Minique*.

1.

Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... èt nôn-na !
Dès gros navias,
Po bé rimpli sès blancs tchènas ;
Et nos plant'rans nos canadas,
Avou Mari Doudouye,
Avou Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... èt nôn-na !
Nos promèttants, s'is d'vègn'nu bias,
Qu'on brûl'rait à Mari Doudouye,
Qu'on brûl'rait à Mari Doudouye, Doudouye Doudouye (à vololonté)...
[èt nôn-na !
Quate djaunes tchandèlles et deûx flambias,
Quate djaunes tchandèlles et deûx flambias !

Ritournelle :

Li danse Mari Doudouye,
Li danse Mari Doudouye,
Li danse Mari
Li danse Mari,
L'danse Mari Doudouye,
Dèl Doudouye,
Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye,
Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye,
Li danse Mari
Li danse Mari,
L'danse Mari Doudouye,
L'danse Mari Doudouye-douye !

---

vervaardigd. De « gozau » kostte 10 centimes (un gros sou). Een bijzonder appel werd er voor gebruikt « pomme di copètte » men vind deze soort slechts in zeer oude boomgaarden, ze is niet gekatalogeerd.

De genaamde Marchal (François-Auguste) van Beaurieux, geboren te Corroy-le Grand, den 22 September 1814, en overleden te Beaurieux, den 24 Januari 1892, werd zelfs *Il Gozau* bijgenaamd en was zelfs onder geen ander naam gekend, omdat hij bovenmate *fièsses aux gozaux* nrichtte. — Hij was de vader van Siméon-Ghislain, hooger en hierna vermeld.

Somtijds verkocht men ook *hauffes* (Wafels) in plaats van taartjes, het feest noemde men dan *fièsse aux hauffes*, die ook aan 10 centimes verkocht werden.

(1) Marchal (Siméon-Ghislain), geboren den 28 April 1854, te Beaurieux alwaar hij overleden is den 26 Maart 1881, zijn nakomelingen bewonen steeds dit gehucht.

Aria opgeteekend door M. Joseph Couvreur, Atheneum Leeraar te Ottignies.

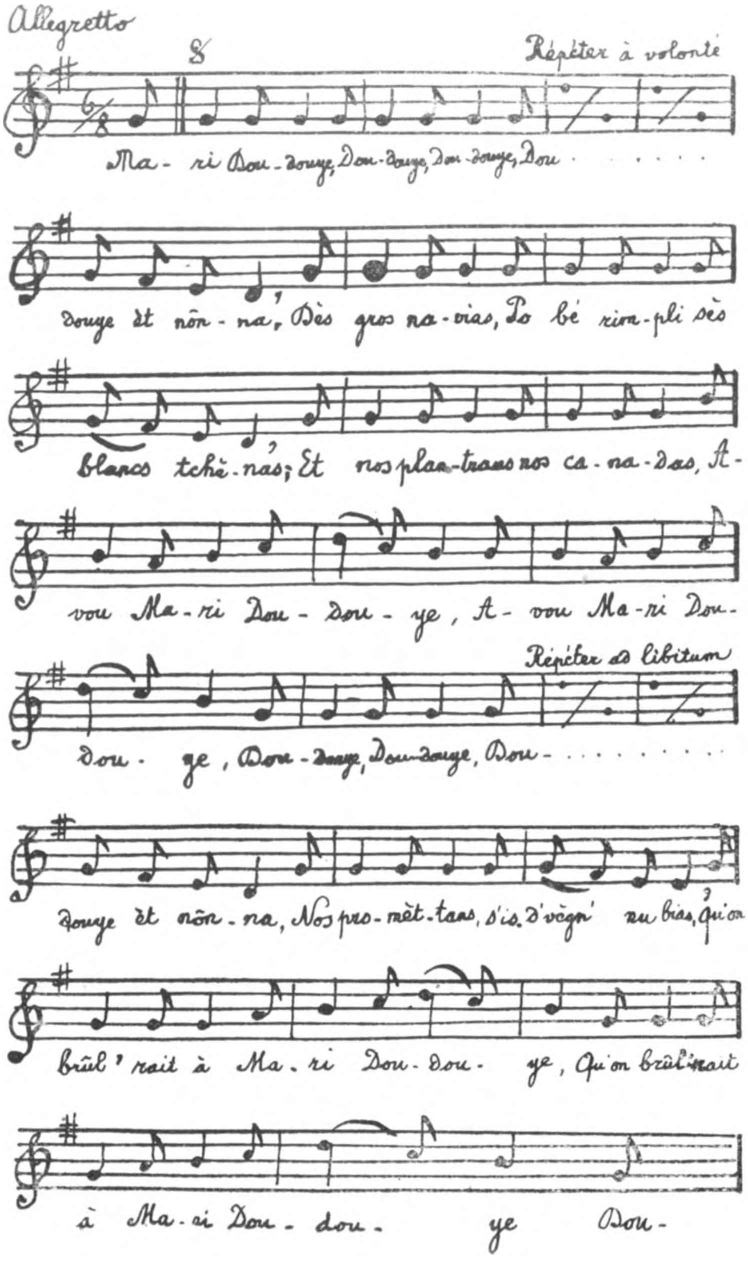

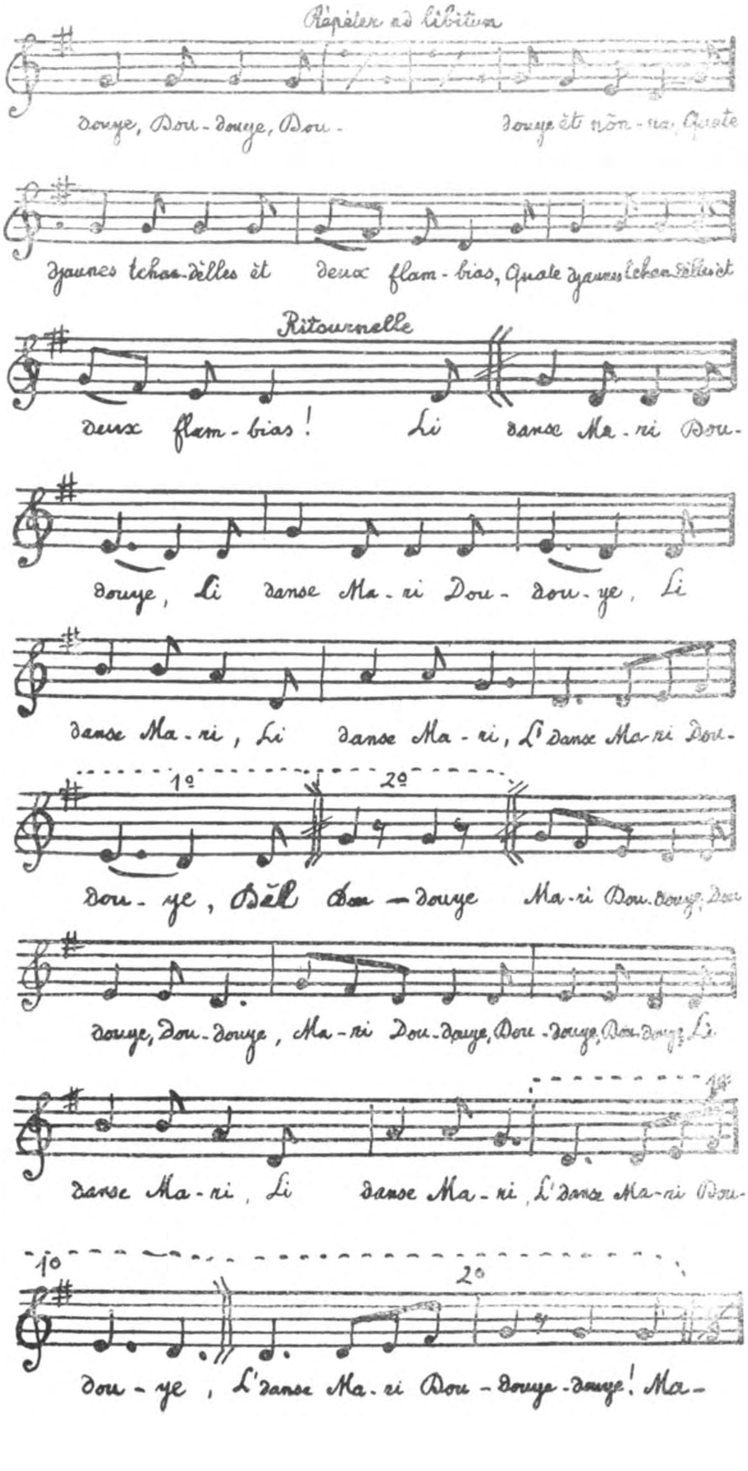
Répéter ad libitum
douye, Dou-douye, Dou- douye êt nôn-na, Quate
djaunes tchan-delles êt deux flam-bias, Quate djaunes tchandelles êt
Ritournelle
deux flam-bias! Li danse Ma-ri Dou-
douye, Li danse Ma-ri Dou-dou-ye, Li
danse Ma-ri, Li danse Ma-ri, L' danse Ma-ri Dou-
1° 2°
dou-ye, Bèl Dou-douye Ma-ri Dou-douye, Dou
douye, Dou-douye, Ma-ri Dou-douye, Dou-douye, Dou-douye, Li
danse Ma-ri, Li danse Ma-ri, L' danse Ma-ri Dou-
1° 2°
dou-ye, L' danse Ma-ri Dou-douye-douye! Ma-

2.

Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... èt nôn-na !
Nos canadas
Sont tot raunus èt tortos plats,
Avou dès coises cûtes pa l'solia !
Grâce à Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... èt nôn-na !
Qui d'on dgèsse nos candg'rait tot çà,
Li stokaiye pa Mari Doudouye,
Li stokaiye pa Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... [èt nôn-na !
Donn'rait pus d'on quart di saya,
Donn'rait pus d'on quart di saya !
(Ritournelle)

3.

Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... èt nôn-na !
Astheûre volà
Qui dins m'villadge et vosse t'hamya,
Es s'régalant di canadas,
On tchante Mari Doudouye,
On tchante Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... [et nôn-na !
Adon on danse, on fait sès pas,
Es l'honneûr di Mari Doudouye,
Es l'honneûr di Mari Doudouye, Doudouye, Doudouye (à volonté)... [èt nôn-na !
Lès pids mers nus sus lès tilyas,
Lès pids mérs nus sus lès tilyas !
(Ritournelle)

De stap was een eenvoudige zwenking, maar de koppels moesten een halven draai maken telkens den voorzanger « et nôn-na » uitsprak ; diegene die 't misten hadden une mastoque of 5 centiemen te betalen.

Zoodra den prijs van een liter genever of cognac of franschen bereikt was werd dit aangekocht en men goot de likeur in een teile, met dewelke men de ronde deed en waarvan eenieder een mondvol dronk.

Zoo een vrouw dit weigerde te doen stopte men haar willens nillens een « sucètte » in den mond ; zulke « sucètte » bracht geluk in liefde mee, en de jonge dochters droegen ze op de borst. Sommigen waren steeds weerspanning, om dikwijls bedoelde straf te moeten ondergaan, en er alsoo verscheidene te ontvangen en aldus goede kans te hebben.

De mannen dansten « à pid d'tchau » blootvoets en in 't gedrang werd meer dan een voet vertrappeld, daar de vrouwen hun schoeisels behielden.

Somtijds ook danste men 't vel gansch door op de ruwe plaveien. Ik gedenk mij een hoeveknecht gezien te hebben, een paar dagen na zulk een avondfeest, die zijn paarden volgde, de voeten met linnen omwonden, omdat hij noch schoenen noch blokken verdragen kon.

Mari Doudouye werd altijd te middernacht 's Maandags van kermis gedanst. De coupletten werden slechts door den voorzanger van den dans gezongen ; 't refrein door alle aanwezigen.

11 November 1929. AD. MORTIER

Een Siroopspel.

(Vertaling)

Op een Septemberdag van 1928 kwamen wij op de markt van een klein Brabantsch dorpje, 't was juist Maandag van kermis.

Drie uur sloeg op den ouden kerktoren, de zon begunstigde ons uitstapje, en 't was alsof ze het hare wou bijbrengen om de stemmige vreugde te vermeeren. Alle huizen waren bevlagd en versierd met looverkransen.

Een soort kiosk stond op het plaatsje opgetimmerd. De herbergiers hadden de noodige vaten aangebracht voor de trede waarop twee tooneelen van het siroopspel zouden afloopen.

Zonder twijfelen, en zelfs met vreugde onderbraken wij onzen uitstap. om dit eigenaardig en folkloristisch schouwspel te zien.

't Spel begon wel niet onmiddellijk, er bleven nog enkele herbergen te doen. Intusschen wist een knaapje ons in zijn gemoedelijke gewestspraak te vertellen wat er gaande was, en noemde ons de mededingers van het spel; ze zouden slechts met drieën zijn dit jaar. Ha, daar zijn zij! voorafgegaan door een muziek, een muziek van kermis Maandag, kwamen de drie beroemde kerels aangestapt.

« Kéké » « le gros Bouli » « en Maké ». De eene was de andere waard, blinkend aangezicht, zware en loensche stap, gekleed met een versleten hemd en een meer dan gelapte broek, misschien reeds gediend hebbende als vogelschrik.

't Spel begon na een blijstemmig aria en nadat de helden van het feest eenieder begroet hadden. Kéké om de aardigheid wipte zich op 't verhoog, legde volgens 't reglement de handen in den rug, richtte zijn oogen op de drooge korst brood, (1) vol siroop die daar hing te bengelen. Op 't gegeven teeken, trachtte hij er in te bijten maar 't lukte

---

(1) In sommige gemeenten is het een haring, in andere is de siroop door blauwsel vervangen.

hem niet en na vijf minuten kon hij onder 't algemeen gelach het afstappen, het gezicht vol siroop. Zijn mededingers waren gelukkiger, ze waren ook minder bedronken, hun aangezicht was echter niet minder besmeurd. 't Was hun verboden, op straf van uitsluiting, zich te wasschen of zelf hun aangezicht af te vagen.

Het tweede deel begon onmiddellijk daarop ; nu was het de bepluiming (1). Een landelijke schoonheid, die de omhelzing van de drie met siroop bestreken mannen van de hand wees, bracht een lange korf met pluimen aan. Op den bodem van den korf lagen 2 briefjes van 5 frank, de overwinnaars van de eerste proef zouden ze mogen visschen met de tanden.... dat het niet gemakkelijk gaat valt niet te twijfelen en de mannen moesten meer dan eens lucht scheppen. De Bouli kreeg een pluim in den neus en niesde dat het daverde, de siroop bespatte enkele lichtkleurige kleederen der omstanders. Daaruit onstond een heele herrie, spoedig nochtans gestild want intusschentijd waren de briefjes gevischt en in den zak gefompeld.

Het aangezicht beschrijven van de drie bepluimde, de overwonnene van de eerste proef kreeg toelating ook zijn neus in de pluimen te steken, valt gansch onmogelijk ; nooit zag ik ergens zulke maskers ; 't geleken Congoleesche toovenaars.

Edoch 't spel is nog niet ten einde. In een naburig straatje zal men om 4 uur overgaan tot het wasschen der drie feesthelden.

De eene na de anderen nemen ze plaats op een stootkarretje en met een lange sper zoeken ze een kuipje vol water te klinken dat midden de straat hangt. De begotenen zijn de verliezers ; die drollige aangezichten zijn wel de moeite waard zoo lang mogelijk in hun pracht bewaard te blijven.

E. Bourguignon.

---

(1) De bepluiming is een overblijfsel der pijnigingen der Middeleeuwen. We lazen in de geschiedenis van een Naamsche gemeente, dat eene kloosterlinge, de belofte van zuiverheid niet bewaard hebbende, haar lichaam met honig bestreken en nadien in de pluimen gerold, en zoo aan den schandpaal tentoongesteld werd.

Ommegang van Brussel.
Een der zes Thebaansche bazuinblazers achter den Vredebode. Gansch in wit en zilver. Op den hanger der bazuin het wapen van Brabant.
(Teekening van Maurice Lefèbvre)

Ommegang van Brussel.
Groep der ambachten. Een der ambachtslieden die de dekens vergezellen, als deze onder hun arm de koffertjes met de privilegiën dragen. (Teekening van R. Sturbelle)

Ommegang van Brussel.
Groep der Ambachten. Trommelslager.
(Teekening van R. Sturbelle)

Ommegang van Brussel.
Groep der Rederijkerskamers. Rederijker van « Het Mariakransken ».
(Teekening van Mej. Martha Herdies)

Ommegang van Brussel.
Groep der Rederijkerskamers. Prins.
(Teekening van Maurice Lefèbvre)

Ommegang van Brussel.
Groep der Rederijkerskamers. Nar, averechts te paard gezeten met een vangertje.

(Teekening van Canneel)

Ommegang van Brussel.
Groep der Rederijkers. Nar. De gelijkheid volgens de menschen. Half rijkelijk, half armzalig gekleed. Met kenspreuk : semper idem. (Altijd hetzelfde).

(Teekening van Canneel)

Ommegang van Brussel.
De Magistraat. Edelknaap dragende een van de zinnebeelden der Rechtvaardigheid. (Teekening van Ch. Van Roose)

Ommegang van Brussel.
De magistraat van Brussel. De Amman of 1ste burgemeester van Brussel. Jan van Locquenghien, ontwerper van het zeekanaal.
(Teekening van Ch. Van Roose)

Ommegang van Brussel.
Groep van den Hertog van Brabant. Edelknaap.
(Teekening van James Thiriar, naar Albert Dürer)

Ommegang van Brussel.
Groep van den Hertog van Brabant. Wapendrager.
(Teekening van James Thiriar, naar Hans Burgkmain, XVIe eeuw)

Ommegang van Brussel.
Groep van den Hertog van Brabant.Trommelslager van den Keizer.
(Teekening van James Thiriar)

Ommegang van Brussel.
Groep van den Hertog van Brabant. Vaandrig van den Keizer.
(Teekening van James Thiriar).

Ommegang van Brussel.
Groep der gilden. Sabeldrager der schermersgilde van Sint-Michaël.
Kleederdracht blauw en wit.

(Teekening van W. Aerts)

Ommegang van Brussel.
Groep der gilden. Vrijwilliger der Kolveniersgilde van Sint-Christoffel.
Witte kleedij met bruine versiersels.
(Teekening van W. Aerts)

Ommegang van Brussel.
Groep der gilden. Hoofdman der Vrijwilligers van de schutters van Sint-Antoniusgilde. Kleedij met witte, roode en zwarte streepen.
(Teekening van W. Aerts)

Ommegang van Brussel.
Groep der gilden. Deken der Kleine Boogschuttersgilde van Sint-Joris. Kleedij wit en rood.

(Teekening van W. Aerts)

Ommegang van Brussel.
Groep der gilden. Lid van de Groote Boogschuttersgilde. Kleedij rood en groen, zoodat hun kleeding de kleuren der stad Brussel weergeeft
(Teekening van W. Aerts)

Ommegang van Brussel.
Groep der legende van O. L. V. van Zege. Overbrenging van het Lieve-Vrouwbeeld, volgens een tapijtwerk in het Museum van het Jubelpark bewaard. Een der twee aartshertogen de berrie dragende.
(Teekening van Massonet)

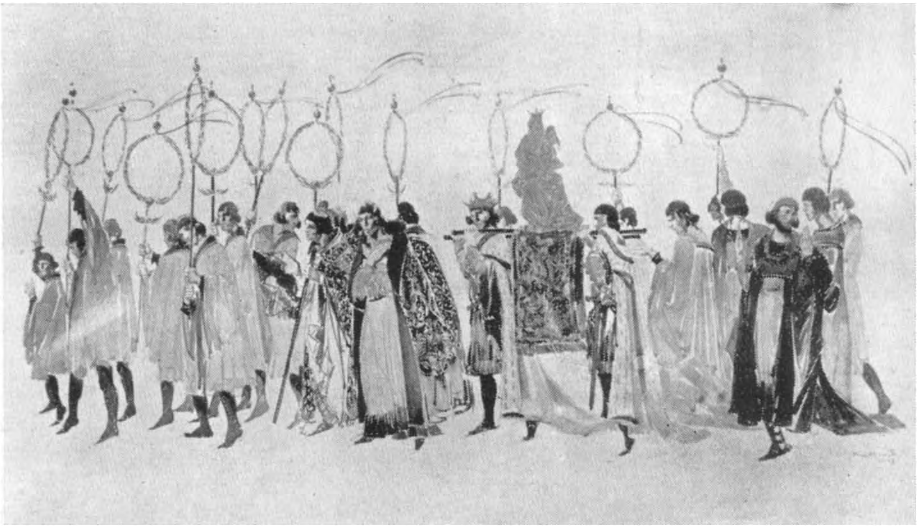

Overbrenging van het Lieve-Vrouwbeeld naar de kerk van den Zavel, volgens het tapijtwerk in het Museum van het Jubelpark bewaard. (Teekening van Massonet)

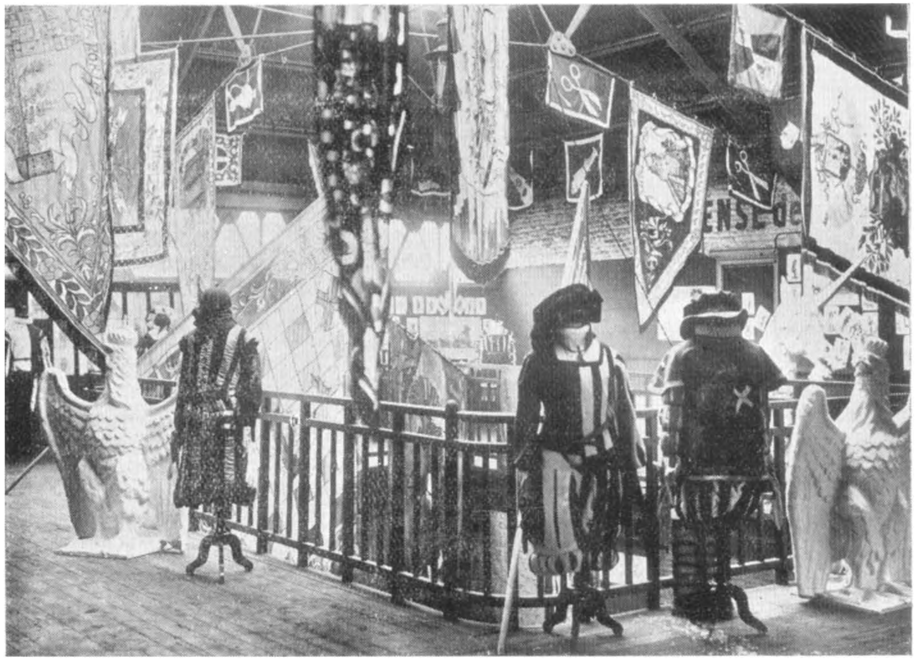

In de werkhuizen van den Tattersall. Algemeen zicht op de tentoonstelling. Langsheen de muren, teekening der kostumen, wagens, benoodigheden. Afgewerkte kleedingen, vaandels enz.

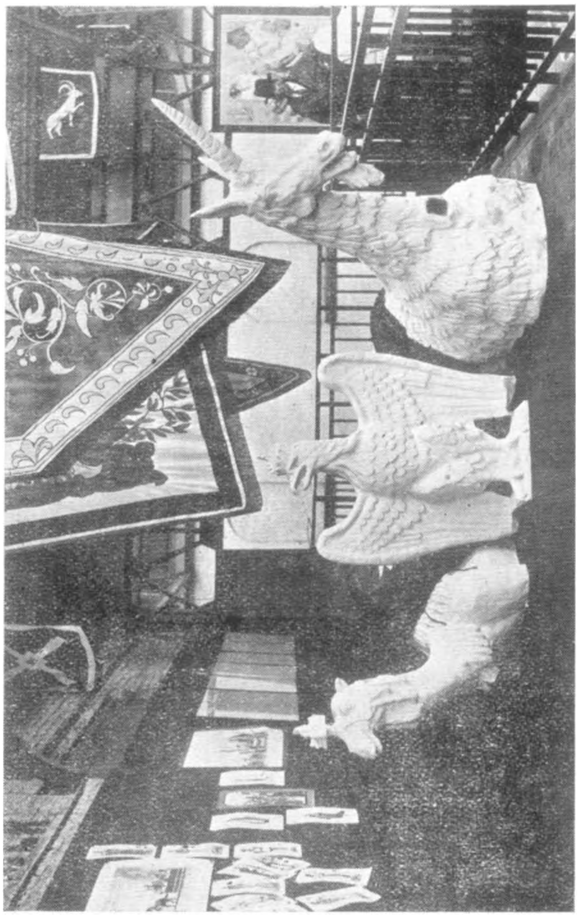

In de werkhuizen van den Tattersall. Zinnebeeldige dieren : kameel, arend, eenhoorn.

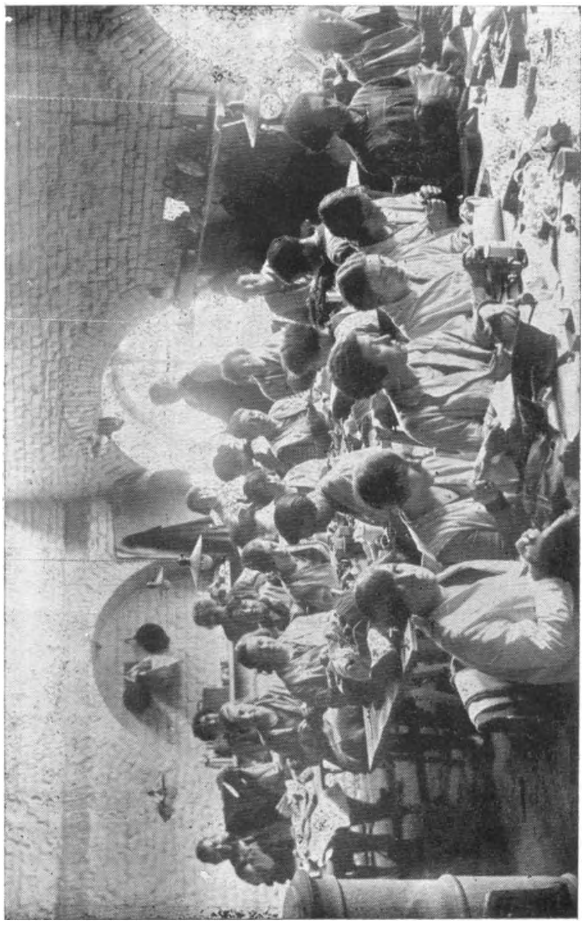

In de werkhuizen van den Tattersall. Een deel der twee naaikamers.

In de werkhuizen van den Tattersall. Een deel der twee naaiwerkplaatsen.

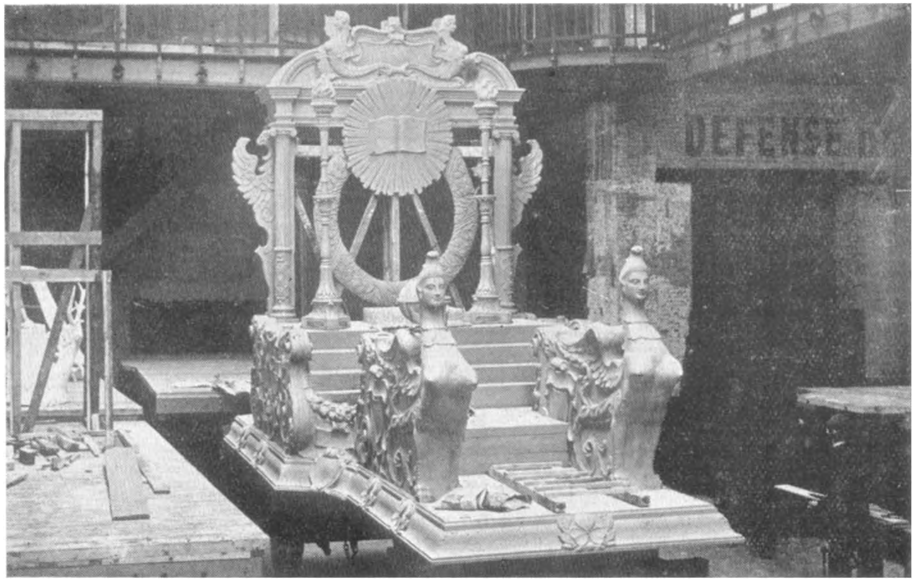

In de werkhuizen van den Tattersall. Hall waar de wagens opgetimmerd worden. De in opbouw zijnde wagen is die van M. Jean Delville : Laat ons de Gedachte verspreiden.

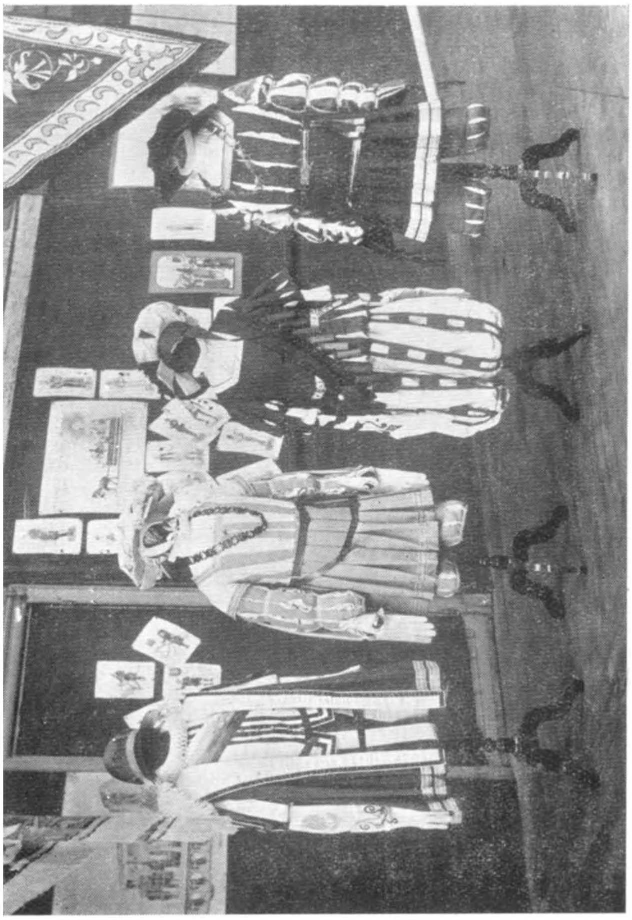

In de werkhuizen van den Tattersall. Eenige afgewerkte kostumen.

De Ommegang van Brussel.

Wedersamenstelling van een Ommegang van den Zavel uit de 16^{e} eeuw.

Onze lezers waren de eersten om ingelicht te worden, door aflevering 43 van ons tijdschrift (8^{e} jaar), over het ontwerp van wedersamenselling van deze betooging op geschiedkundig, kunst- en folkloristisch gebied, waarvan het plan door onzen Dienst opgemaakt werd.

Nu dat wij van de verwezenlijking dezer grootsche betooging verzekerd zijn, zullen wij de door ons doorstane vrees niet meer verduiken. Nooit dachten wij dat een zoo grootsch ontwerp in zijn geheel zou kunnen verwezenlijkt worden.

Ommegang van Brussel.
Wagen van M. Gisbert Combaz : De Bekoringen van den heiligen Antonius. Een der fantastische personnages rond den wagen opstappend.
(Teekening door Freddy Wittop. K)

Dank zij de steun der Openbare Besturen, de medehulp van talentvolle kunstenaars, de noeste arbeid van hardnekkige werkers, die geen mangel aan initiatief hadden, zal de prachtvolle stoet uitgaan.

Wij zullen slechts de bijzonderheden van den stoet aanhalen die als nieuwigheden kunnen aanschouwd worden. Vooreerst, in plaats van een lang tijdperk te omvatten, zal slechts over een bepaald en beperkt tijdvak gehandeld worden. Ten tweede : folkloristische elementen zijn niet uitgesloten, integendeel, gansch de stoet is er van als doorspekt. Ten derde : het materiaal is niet bestemd zooals het gewoonlijk gaat, om verkocht te worden aan kostumiers of schouwburgen. Alles is uit duurzame stoffen vervaardigd, en zal bewaard blijven om verscheidene jaren te kunnen dienen voor caracteristische betoogingen op onze

ongeëvenaarde Groote Markt. Zonder twijfel legt dit feit de bereidwilligheid uit welke de Openbare Besturen ons betoonden. Eindelijk, en dit is misschien de grootste originaliteit van het ontwerp. Gansch de uitvoering geschiedt in een en hetzelfde lokaal, waar allerlei werkhuizen opgericht werden. Deze samentrekking die alle verbrokkeling vermeden heeft, veroorloofde ons een veel grootere gelijkaardigheid te geven en verminderde in groote mate onze algemeene onkosten wat ons een grootschere en prachtigere uitvoering toeliet.

Ommegang van Brussel.
Wagen door M. Dierckx. Het bouwen van de kerk van den Zavel. Legende van O. L. V. van Zege. De klok.
(Teekening door Freddy Wittop. K.)

De verscheidene illustraties, hierbij gegeven, zullen onze lezers toelaten zich rekenschap te geven van de belangrijkheid der werkhuizen der Maatschappij van den Ommegang, en van den goeden smaak der medewerkende kunstenaars. Ongetwijfeld zullen deze platen bij allen het verlangen doen ontstaan den Ommegang te zien.

Voegen wij daarbij dat voor den uitgang van den Ommegang een album in kleurendruk, samengesteld uit platen geteekend door James Thiriar, gansch den stoet voorstellende, uitgegeven zal worden aan 20 fr. Onze lezers zijn het eerst verwittigd, en kunnen ons reeds hun inschrijving doen geworden. In dit album zullen ook nog tien platen de praalwagens voorstellen ; deze platen zullen geteekend zijn door de ontwerpers : Eugène Canneel, Jean Delville, Constant Montald, Van Roose, Combaz, Porau, Sterckmans, Cauchie, Dierickx, Michel.

Bijzondere uitgaven zullen gemaakt worden op Japansch papier en op papier van Arches. Dit beperkt getal exemplaren zal origineele teekeningen bevatten ; de verkoopsvoorwaarden zijn echter nog niet vastgesteld.

Ditjes en Datjes

Bedevaartvaantje van Scherpenheuvel. — In *Brabantsche Folklore* 8e jaar blz 393, hebben we een bijdrage gegeven over een bedevaartvaantje van Scherpenheuvel. Dit vaantje werd beschreven edoch niet gereproduceerd door Em H. van Heurck in zijn standaardwerk over de Bedevaartvaantjes. Wij hebben het toen op het formaat van ons tijdschrift weergeven, naar een niet gekleurd exemplaar op Chineesch papier gedrukt.

M. Sieben, burgemeester van Scherpenheuvel, die deze vaantjes uitgegeven heeft en er de clichés van bezit, deelde ons mede dat de heer J. Wouters er de teekening van verschafte. Een gedeelte van den voorkant is uitgesneden geweest om er beeldekens op te drukken. Op het vaantje dat wij hier naast geven ziet men duidelijk het uitgesneden deel.

Van den heer Sieben ontvingen wij ook nog in bruikleen het cliché van de Broederschap van O. L. Vrouw van Scherpenheuvel, ongelukkiglijk is dit cliché op sommige plaatsen erg beschadigd zooals men dit kan bemerken op den afdruk dien wij er van deden maken.

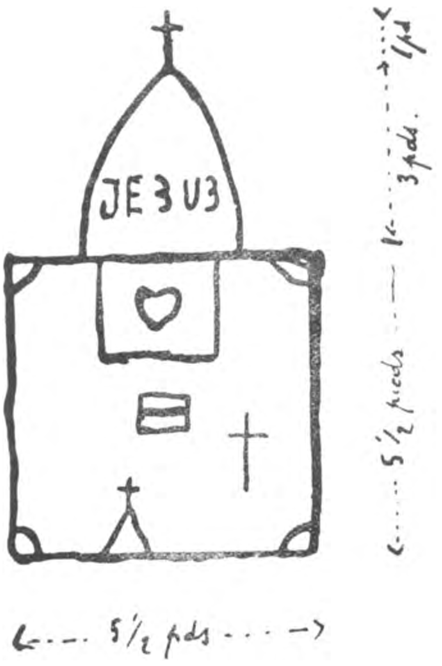

Kapellekens in mos. — Personen die in het Zoniënbosch wandelen worden dikwijls op de kruispunten der wegen lastig gevallen door

kinderen, om de kapellekens in mos welke zij vervaardigden te doen bewonderen, in de hoop aalmoezen te ontvangen als belooning voor hun ijver en hun kunst.

Een onzer medewerkers, Ridder de Brabandere, deelt ons een schets mede van zulk een teekening, gevonden op 5 September 1926, in het Zoniënbosch, langs de wielrijderbaan gaande van Quatre-Bras naar Jesus-Eyck. Hij nam er de juiste afmeting van op, elke lijn had 2 tot 3 centimeter breedte. Het werk was met de meeste zorg uitgevoerd en was niet bewaakt door de knapen die naar gewoonte aalmoezen of belooningen vragen aan de nieuwsgierigen.

Doorboorde geldstukken. — Doorboorde geldstukken werden steeds in onze streken aanzien als geluksboden. Zou er geen vergelijking bestaan tusschen dit zeer verspreide bijgeloof en het oude Egyptisch geloof? Bij de eerste Egyptenaren waren de geldstukken ringen, die men ingeregen droeg als panden van geluk en trouw.

Presentwijn : Presentbier. — Bij 't verklaren van vele Vlaamsche woorden vergist men zich dikwijls met een te geleerden uitleg te willen geven. Zoo vond men (in een der laatste nummers van den Touring-Club), het woordje *Presentwijn*, vertaald door *Vin d'honneur* (Eerewijn). Maar Presentwijn en Presentbier zijn in 't Vlaamsch geen Eerewijn of Eerebier. *Present* beteekent hier *tegenwoordig zijn.* Alzoo is het in het Vlaamsche land een gebruik dat tegenwoordig nog op vele plaatsen bestaat, bij gelegenheid van processiën, optochten, uitstappen van muziekmaatschappijen, aan de deelnemers daarvan, vooral aan degenen die er een of andere bediening in vervullen, zooals vaandeldrager, heiligenbeelddrager, muzikant, een of meer glazen bier, vroegertijds zeer dikwijls wijn, gratis te schenken, om hun tegenwoordigheid (présence) op dit feest of plechtigheid te beloonen.

In de oude rekeningen van kerken, armbesturen, gilden, komt men dikwijls zulke posten tegen.

Zelfs werd de presentwijn aangeboden op kosten der inrichting bij het opmaken en nazien der jaarlijksche of driejaarlijksche rekeningen van kerkbestuur, armbestuur, enz. Nog heden ten dage schenkt men een glas wijn aan de tegenwoordig zijnde leden van het kerkbestuur op de vergadering, maar nu komt het gewoonlijk uit den zak van den pastoor.

In 1735 werd te Saventhem de nieuwe houten relikwiekas van Sint-Martinus door Filip Dussart vervaardigd die nu nog bestaat doch herstelling noodig heeft, feestelijk ingehuldigd. Bij de processie op den daaropvolgenden Zondag betaalde men presentbier.

« Ithem verteert op kermisdagh door de trompetters en timba-
« liers voor hunnen ontbeyt en noenmaelteyt iedere mont op zeven
« stuyvers met hun bier over den maelteyt comt eenen gulden vijf-
« thien stuyvers.

« Ithem alnoch buiten hunnen maelteyt gedroncken thien potten
« Hoegaerds bier tot neghen oortjens den pot, comt eenen gulden twee
« stuyvers en halven ».

Daarop voor de dragers :

« Ithem een stuk Lovens bier gedronken door de Jonckmans « door ordere van de kerckmeester op den 26 Juny 1735 daarvoor vijf- « thien guldens en thien stuyvers ». (1)

Op het einde der verleden eeuw (19e eeuw) bestond te Humbeek nog het gebruik bij iederen uitgang der processie, de heiligenbeelden-, troonhemel- en vaandeldragers, alsook de kinderen, die opgesmukt aan de processie deel genomen hadden, te trakteeren op kosten der kerk. De mannen kregen eenige glazen bier, en de jonge meisjes en kinderen een glas bier en koeken, om hunne presencie (tegenwoordigheid) in de processie te beloonen.

Ziedaar dus wat presentwijn en presentbier beteekenen. De echte eerewijn, geen presentwijn, maar *vin d'honneur* werd maar aan hoogere overheden of personen, wien men bijzondere eer wilde bewijzen, met zekere plechtigheid geschonken en gedronken.

J. L. D. C.

Gebruiken bij begrafenissen. — Onlangs werd ik bij gelegenheid der begrafenis van een der bijzonderste handelaars van Tervueren getroffen door een folkloristisch gebruik, dat ik nog nergens in Brabant opmerkte.

Van aan het sterfhuis tot aan de kerk waren de straten met witte zavel bestrooid, eveneens op een honderdtal meter in een aanpalende straat leidende naar de kerk.

Volgens ingewonnen inlichtingen vernam ik van bejaarde menschen, dat van af de sterfhuizen tot aan de kerk zand te strooien in alle straten waar de lijkstoet voorbijtrok, een oud gebruik was waaraan voorheen niemand zou aan te kort durven blijven.

Kennen de lezers van Brabantsche Folklore andere voorbeelden van dit gebruik en kunnen zij er de beteekenis van verklaren ?

E. De Munck.

Gebruiken bij begrafenissen. -- In Waalsch Brabant, in de omstreken van Nijvel, Ittre en te Moustreux was het voorheen de gewoonte stroo te leggen op den doortocht der lijkstoeten. Wij denken echter niet dat dit gebruik eigen is aan de streek van Nijvel, edoch dat het zeer verspreid was gansch het land door.

Zouden onze lezers ons niet kunnen zeggen of dit gebruik in hun gemeente nog bestaat, en ons tevens al de folkloristische bijzonderheden opgeven der lijkplechtigheden.

Het vaandelspel. -- In Brabantsche Folklore 3e jaar blz. 65, gaven wij een zeer uitgebreide en zeer nauwkeurige studie van den heer Mortier over het vaandelspel in Waalsch Brabant. Een lezer schreef

(1) Kerckrekening van Saventhem over 1734 en 1735, gesloten den 3 Juli 1739.

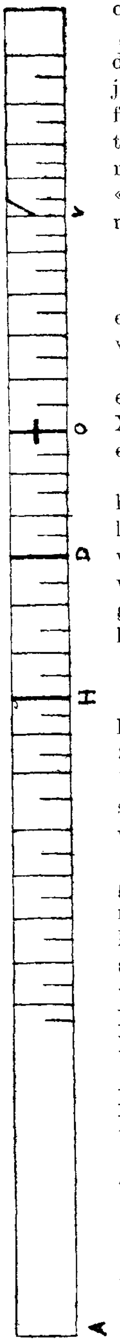

ons onlangs : « Tijdens de voordracht die gij te Antwerpen gehouden hebt deedt gij beroep op allen die over het vaandelzwaaien iets wisten, dit mede te teelen. Een vijftigtal jaar geleden toen ik nog jong was, heb ik dikwijls dorpsfeesten bijgewoond te Rethy, tusschen Turnhout en Moll, twee gilden bestonden er, Sint-Sebastiaans- en Sint-Antonius-gilde. Ter gelegenheid der kermis deden de twee « vaandrigs » (een was mijn oom) na de Hoogmis, op de markt al de oefeningen door uw film voorgesteld.

get. A. Hendrickx.

Sinds het verschijnen van dit artikel hebben wij een groote documentatie kunnen verzamelen over het vaandelspel in Holland, Zwitserland, Tcheko-Slovakye en Italie. Wij bezitten ook nog een zeer belangwekkend en geïllustreerd document, verschenen in het begin der XVIIIe eeuw, waarin het vaandelspel uitgelegd is door een wapenmeester.

Volgaarne ontvingen wij de juiste inlichtingen over het vaandelspel in België, inzonderheid in het Vlaamsche land, waar volgens wij vernamen dit spel nog beoefend wordt. Men gelieve ons op te geven : wanneer het gedaan wordt, ter gelegenheid van processie of van kermis, gebruiken die het spel voorafgaan, opteekeningen van het aria tijdens het vaandelspel uitgevoerd.

Blokmakersmaat. — Hiernevens vinden ons lezers het model van een blokmakersmaat. De juiste lengte is 38 1/2 cm. 't model is te Zout-Leeuw opgeteekend. De blokmakers meten met steek en halve steek, volgens de streepjes de maat gansch of half doorhalen. Het hout wordt vooreerst gezaagd op de lengte A V. De maat A tot O is de kleinste maat voor man of vrouw en de prijs geldt voor een paar. Als de blok gemaakt wordt op de maat van A tot D minimum en van A tot O maximum, heet dat « drieling » en de prijs van drie paar is gelijk aan die van twee groote paren. Als de blok gemaakt wordt op de maat van A tot H minimum en van A tot D maximum is het « half werk » en men heeft twee paar klompen voor den prijs van een groot paar.

Een maat is altijd genomen op een « Standaard ». De standaard van den meter berust naar men weet te Breteuil (Frankrijk) en is er beschut tegen alle elementen die de maat zouden kunnen wijzigen. De blokmaker van Zout-Leeuw die ons toeliet zijn maat af te schrijven en aan dewelke wij vroegen of er geen standaard van die maat bestond antwoordde : « De modelmaat is ingemetseld in de kerk van Tongeren ». Bij genomen inlichtingen aan vertrouwbare bron te Tongeren, werd ons geantwoord niets van dit feit te weten.

Maten zijnde zaken van krediet, van geloof en van goeden trouw, zouden wij hier geen geval voorhebben van krediet berustende op een veronderstelde maat?

Volgaarne verlangen wij door onze lezers ingelicht te worden nopens de maten door de blokmakers in hun streek gebezigd, en nopens de plaats waar zij beweren dat een standaard van hun maat zich zou bevinden.

A. M.

Nieuwjaars- en Drie Koningenlied. — Een onzer lezers zond ons den tekst der twee hieronder volgende liedjes. Hij heeft ze dit jaar hooren zingen door kinderen te Op-Linkenbeek (Hollenkin) en te Sint-Genesius Rhode. Wel is waar zijn die liedjes niet onbekend, ze zijn zelfs banaal, wij geven ze op wegens hun variante.

Nieuwen jaar in 't ander land,
Mijne moeder heeft haar rok verbrand!
Had ze 't niet gedaan
'k Had niet moeten zingen gaan. (1)
Nieuwen jaarske zoeten, (2)
Mijn « poschke » (3) heeft vier pooten,
Vier pooten en eene staart,
Is dat nog geen wafel waart?
Is de wafel nog niet gebakken?
Leg ze dan in 't bakhuis...
't Bakhuis is gesloten
Met vier ijzer poorten!
Trekt uwe sliepke voor uw gat.
Waardat de zwarte kat op zat!

Op eene drie koningen avond, (4)
Op eene drie koningen dag,
Den bakker slaagt zijn wijf,
Met eenen houten klipper.
De klipper die brak,
De vrouw die sprak:
En wat zal ik de bakker geven,
Voor zijnen nieuwen jaar?
Een kinneken in de wieg.
Hoe zal het kinneken heeten?
Suske, Suske knop.

Een Waalsch uithangbord. — Tusschen de documenten verzameld door G. Willame, vonden wij volgende fantasie uit het Waalsch vertaald zonder verdere aanduidingen.

---

(1) Zie wijze. Brabantsche Folklore t. I, blz. 160.
(2) Zie wijze. Brabantsche Folklore t. I, blz. 45.
(3) Verken.
(4) Zie wijze. Brabantsche Folklore, t. I, blz. 159.

A son voisin, Jean disait un jour :
Je suis dans un fameux embarras,
Tâchez un peu de m'en tirer (letterlijk ; dé m'satchi | (là) dehors).
Quoi qu'ils ne fassent pas les « tant à faire »,
Mes trois fils ont tout nouvellement
Passé leur dernier examen.
Il se trouve ainsi que j'ai un notaire,
Un avocat et un médecin. .
Au-dessus de la porte qui donne sur la rue
Il me faut une enseigne !... que mettrais je bien ?...
Savez-vous bien qoi ? dit le voisin,
Eh bien, mettez « aux trois sangsues !!! »
Celui qui veut trop faire « de son nez »,
Se fait encore quelquefois remettre à sa place.

Orienteering der pachthoeven. — Een lezer zegt ons dat te Nijvel, Bornival, Monstreux, al de oude huizen en inzonderheid de hoeven naar het Zuiden georiënteerd zijn en zeer zelden naar het Oosten.

Is het aangehaalde feit voor die gemeenten juist ? Geldt het ook voor anderen ?

Deze aanwending kan misschien wel voortspruiten uit den topographischen toestand, of zou men kunnen in die oriënteering een volksgeloof vinden, dat zou te onderzoeken zijn.

Nogmaals stellen wij een vraag daaromtrent aan onze lezers.

A. M.

Zandtapijt (1). — Wij vernamen onlangs dat men voorheen in een koffiehuis op den hoek der Weldadigheidstraat te Brussel, zandtapijten kon bewonderen in den aard van deze waarvan er reeds spraak was in Brabantsche Folklore.

Misschien wel maakt men er nog !

Een soldaat vertelde ons dat zijn grootmoeder zandtapijten in een paar koffiehuizen van Haecht gekend heeft.

A. DE MARNEFFE.

De overlevering in de wetenschappen. — Onze lezers ontvingen de brochuren : *Conception sociologique du Folklore* en *Approximations scientifiques et Folklore*, waarin wij beproefden het wetenschappelijk belang van de folklore in een klaar daglicht te stellen. In deze laatste brochuur vestigen wij er de aandacht op dat de geleerden bij hun studiën, dikwijls al even traditionalist zijn als de weinig geletterde lieden en als voorbeeld er van citeerden wij de geologen die steeds blijven beweren dat het primair tijdvak het tijdvak der *varens* is, terwijl het toch sinds langen tijd door de kruidkundigen bewezen werd dat de fossiles door de planten van dit tijdperk nagelaten geen varens

(1) Brabantsch Folklore 1 jaar blz. 190.

waren doch wel een bijzondere soort planten. Wij wezen er op dat de geleerden zich hier steunden op een eenvoudige vormenanalogie, juist zooals menschen uit het volk dit bij voorbeeld doen in volksgeneeskunde. Een onzer lezers stuurt ons, met betrekking tot dit onderwerp, volgend schrijven :

Ik deel volledig de meening die U verdedigt in dit paar nota's en ik twijfel er niet aan of uw zienswijze zal vlug aangenomen worden door de jonge generatie van historici en archeologen.

Nochtans, als gevolg op het voorbeeld dat U op bladzijde 897 der « Approximations, enz » citeert, ben ik zoo vrij U een uitzondering ter kennis te brengen.

Inderdaad schrijft de Heer Maurice Leriche, leeraar in de geologie aan de Wetenschappelijke Faculteit der Vrije Hoogeschool van Brussel (tegenwoordig leeraar aan de Wetenschappelijke Faculteit van Rijsel), in zijn werk « Les Eléments de Géologie » 2e en jongste uitgave, Lamertin, 1924, in het kapittel : « Terrains primaires et paléozoïques » : wij vertalen : Primaire en palaeozoische lagen.

» I. Flora der primaire lagen, onder :

» B. Ptéridospermeën

» De Ptéridospermeën hebben hetzelfde uiterlijk als de varens » waarmee ze gedurende langen tijd verward werden.

» Hedendaagsche ontdekkingen hebben bewezen dat zij zaad » droegen en bijgevolg behoorden bij de Phanerogamen. Het zijn de Phanerogamen der laagste klas ».

Verder lezen we :

» Naast de echte Pteridospermeën is er nog een heele reeks » planten die gelijken op de Varens doch waarover men nog geen enkel » gegeven bezit om ze eerder bij de Varens te rangschikken dan bij » de Pteridospermeën ».

Daarenboven schrijft de Heer Baron Jean de Dorlodot in zijn nota « De verzamelingen van steenkolenmuseum, te Leuven » (gidsbrochure van het internationaal geologisch Congres, gehouden in België in 1920) onder de volgende classificatie :

» I. Systematische Palaeontologie.

» A. Fauna...

» B. Flora.

» Algemeene verzameling der steenkolen van België.

» a) *Varens* en Pteridospermeën (Sphénopteris, Mariopteris, » Pecopteries, Alethopteries, Lonchopteris, Desmopteris, Nevropteris, » Linepteris) en de soorten die er mede verwant zijn (bevruchte specimens) enz....

Als we deze lijsten vergelijken met deze van Leriche, constateeren we nog een vermenging van Pteridospermeën en pseudo-Varens.

Ziehier, in onze onmiddellijke omgeving, nog een tweede toonbeeld dat uw gegevens staaft.

De Heer Baron de Loë, in de « Notions préliminaires » van zijn « Catalogue descriptif et raisonné de la Belgique ancienne » der koninklijke Musea van het Jubelpark te Brussel (Brussel, Vromant 1928), in een classificatietafel van geologische tijdstippen en periodes (blz 9) geeft het volgende aan voor wat de primaire lagen betreft :

„ Kegeldragenden (conifères).
„ Boomvormige varens (Fougéres arborescentes).
„ Paardestaart (Prêles).
„ Wieren (Algues).

Deze groep der « boomvormige varens „ (geijkte uitdrukking) handelt natuurlijk, zooals wij het bij Leriche zagen, over den groep der Pteridospermeën, planten die als overgang dienden tusschen de Egyptenaren en de Phanerogamen.

Waarom dit gebrek aan nauwkeurigheid ?

Niet omdat men niet weet, dat de in plantenkundige palaeontologie gespecialiseerde kruidkundigen sinds lang vastgesteld hebben dat de indrukken der planten-fossiles, onder den naam Varens aangeduid, niet bij den groep der cryptogames behooren, maar omdat de geleerden van een generatie zich vasthechten aan hun opvattingen en de noodige kracht niet willen aanwenden om deze te weerleggen of te laten varen.

C. Trappeniers.

Congressen — Vereenigingen, Maatschappijen.

Internationaal Kongres voor Volkskunst. — Onze lezers weten dat door toedoen van den Volkerenbond te Praag in 1926 een internationaal Kongres voor Volkskunst gehouden werd. Dit Kongres heeft een permanente internationale Commissie in 't leven geroepen ; de heer Marinus vertegenwoordigt België in haar schoot. Deze Internationale Commissie vergaderde te Rome in October 1929. Een statuut werd er opgemaakt, er werd besloten nationale Commissies in te stellen in alle landen, en als zetel van het 2de Internationaal Congres in 1930 te houden, werd Antwerpen aangeduid.

Bij deze gelegenheid, zullen er afvaardigingen van verscheidene landen van Europa in nationale kleedij, dansen en spelen opvoeren.

Wij trekken de aandacht der Belgen op deze belangrijke betooging en hopen dat ze zeer talrijk op dit Congres zullen tegenwoordig zijn. België moet in deze internationale samenkomsten de plaats terugvinden welk zij vóór den oorlog bezat en sindsdien te loor liet gaan.

De Internationale Commissie heeft haar bureel aldus samengesteld :

MM. Baud-Bovy, voorzitter der Zwitsersche Commissie van Schoone Kunsten.

Bodrero, ondervoorzitter der Kamers van Volksvertegenwoordigers van Italië, professor aan de Universiteit van Padua,

Homma, professor aan de Universiteit van Tokio.

Julien, eere-gouverneur der Fransche Koloniën.

Kuba, kunstschilder, en muziekkenner te Praag.

Lehman, bestuurder van 't Museum van Altona.

Marinus, bestuurder van den Dienst voor Folkloristische en Geschiedkundige opzoekingen van Brabant.

Mgr Schrijnen, professor aan de Universiteit van Nymegen.

Een bescherm- en uitnoodigend comiteit werd in België gesticht voor de voorbereiding van dit 2de Congres. M. Vauthier, Minister van Wetenschappen en Kunsten heeft het voorzitterschap aanvaard.

Het secretariaat, waar men zich van nu af kan wenden is gevestigd : 92 Lesbroussartstraat te Brussel (Bijdrage : 60 fr.)

Nationaal Congres der Wetenschappen. — Onder de hooge bescherming van Z. M. den Koning, zal er te Brussel van 29 Juni tot 2 Juli 1930, een nationaal Congres der Wetenschappen gehouden worden, ingericht door het verbond de Wetenschappelijke Vereenigingen van België en onder bescherming der Nationale Commissie van het Eeuwfeest.

Het doeleinde van dit Congres is : ***Op het voorplan brengen en vaststellen van den tegenwoordigen toestand der wetenschappelijke navorschingen in het land en het aandeel door de Belgen genomen in de uitbreiding der Wiskundige, Natuurkundige, Scheikundige, Geneeskundige wetenschappen.***

De officieele talen voor het Congres zijn het Fransch en het Nederlandsch. De mededeelingen zullen in de door den schrijver gekozene taal gepubliceerd worden.

Het Kongres omvat o. m. een afdeeling voor menschnatuurkundige wetenschap, de Société d'Anthropologie van Brussel werd met de inrichting er van gelast.

In deze afdeeling is een onderafdeeling aan de Folklore voorbehouden. Voor alle inlichtingen wende men zich tot den heer Marinus, Oud Koornhuis, 12, Brussel,

Ten einde zich aan het programma van het Congres te onderwerpen dienen de mededeelingen een algemeen karakter te hebben en niet toegewijd zijn aan een feit of aan bijzondere feiten. Ze moeten de algemeene opvattingen en de algemeene wendingen van de Folklore ontleden, ofwel het werk van een bepaald folklorist instudeeren.

Men gelieve zoohaast mogelijk de mededeelingen in te zenden aan den heer Leon De Keyzer 9, Zavelstraat te Brussel.

Bijdragen : Lidmaatschap 100 frank. Toetredend lidmaatschap 50 frank. Alleen de leden zullen de werken van het Congres ontvangen. Storting te doen op postrekening N° 271.892. (Nationaal Congres der Wetenschappen, Brussel 1930).

In de onderafdeeling voor Folklore werden mededeelingen aangekondigd van de Heeren Minnaert, Boomans, Mortier, Geunings, De Keyser, Crick, Rousseau, Vandereuse en Marinus.

Internationaal Congres van Archeologie. — Dit Congres zal plaats hebben in 1930. Een afdeeling van Folklore is voorzien. Voorzitter : Em. van Heurck, Helenalaan, 26, Antwerpen. Secretaris : M. J Gessler 84, Geldenaekschevest Leuven.

Verschillende mededeelingen van folkloristen uit den vreemde werden beloofd.

Kunstkring en Museum van Oudheden te Diest. — De « Diestersche Kunstkring » onder voorzitterschap van den heer Richard van Weddingen, heeft thans zijn eerste levensjaar achter den rug. Naar wij vernamen groeide het ledental, sinds den aanvang van dit jaar met meer dan 50 %, wat de degelijkheid dezer vereeniging bewijst. — Hierna de inhoud van het eerste jaarboek : Statuten-Ledenlijst — Het Sint-Jorisgilde — Folkloristische kijk op de Allerheiligenkapel (beide bijdragen verschenen in het Bull. der Brab. Folkl.) — De oude versterking der stad — Ongerijmdheden — Bijdrage eener bibliographie — Varia.

(Lidmaatschap : eereleden 25 fr. — gewone leden 15 fr.)

Het Museum van Oudheden in het stemmig Begijnhof opgericht wordt druk bezocht. Naast eeuwenouden huisraad vindt men er de eenig mooie breuken, bekers en vaandels der oude gilden en rederijkerskamers tentoongesteld. Eveneens kostbare schilderwerken, beelden, begijntjes-interieurs. 16 en 17 eeuwsche kanten, kerkgewaden enz. Het museum is open alle dagen, zon- en feestdagen uitgezonderd.

De Tentoonstelling van Anderlecht. — Een tentoonstelling van geschiedenis en Folklore, gewijd aan de gemeente Anderlecht, zal in Juni plaats hebbben. Deze tentoonstelling zal gehouden worden in een oud Pensionnaat midden een niet onaardige ligging, niet ver van het huis van Erasmus en van de kerk, en in een nabijgelegen gebouw „ Begijnhof „ genaamd. Hierin zullen wedersamenstellingen gemaakt worden.

Deze tentoonstelling zal samenvallen met de jaarlijksche processie van den heiligen Guido ; onze Dienst zal bij deze gelegenheid een speciaal nummer over Anderlecht uitgeven.

Ziehier nu het vastgestelde programma :

Oorsprong : Documenten der voorhistorie, tijdvak van den Steen en het ijzer (heugel van Anderlecht.)

De Zenne : Plannen, oude nijverheden (graan- en papiermolens leerlooierij, brouwerij, enz.) Zichten, landschappen, teekeningen, lichtprenten enz. betrek hebbende op de Zenne, en bijrivieren (Zuene, Vleze of Vogelzang, enz)

Gallisch-Romeinsch tijdvak. — De romeinsche villa van Anderlecht. De romeinsche baan van Meylen-Meersch te Sint-Martens Lenniek, de grenssteen fontein, fontein van Marius (Martsborre).

Frankisch Tijdvak. — Plan van het Frankisch kerkhof. Vazen, glaswerk, wapens voor den aanval en voor de verdediging, sieraden, ramen, enz. Oorkonden.

De Heeren d'Aa. — Zegels, karters, registers, teekeningen van Remigio Cantagalina de puinen van kasteel d'Aa voorstellende, Wapenschild, blazoenen, wapens enz. Lijst der heeren d'Aa, portretten, goederen der heeren d'Aa.

De Krocht der Kerk. — Teekeningen van Lauters, het praalgraf, den doorgang, de rijve, de altaren.

Heilige Guido of Gwijde. — Bedevaartvaansjes, boekskens, beeldekens. De bron of put van den H. Guido. De processie, het graf enz.

Het Kapitel. — Documenten betrek hebbende op de Kannuniken van 't Kapitel, overblijfsels van 't klooster en van de kapitelkapel Zegels, Méraux, Thymo, Everaerd, Adriaan Boeyens (Paus Adriaan VI), Jacob Vander Horst, Vanden Berge, enz. Het leenhof, de heeren van Crainhem enz.

Het Begijnhof. — (1252) Oude zichten van 't Begijnhof. Documenten nopens den stichter : Willem.

Sint-Pieters stiftkerk. — Teekeningen, schilderijen enz. voorstellende de kerk van Anderlecht, de glasramen, de muurschilderingen het altaar, de grafsteenen, schilderijen, meubels, goud- en zilverwerk, bouwkundige détails, documenten over Cooman, Jan Van Ruysbroek, Jan en Henri Van Everghem. De schilderij van Jéroom Bosch enz. schilderijen toebehoord hebbende aan de kerk.

Erasmus. — Portretten, documenten, oude zichten van het huis van Erasmus te Anderlecht, bibliographische en iconographische documenten (de brieven geschreven door Erasmus te Anderlecht.) enz.

Het dorp tot in de XVe eeuw. — Inlijving van Anderlecht in het cirkel van Brussel (1396). Kaart van Ferraris. Kaart van Martin du Taillis. Zegel van de kluis.

De veldslag bij Scheut. — Portret van Louis van Maele. Overlevering van den « Kwaden Woensdag » Zichten van den veldslag van Scheut. Plan, documenten over Sweder d'Alcude, Everaerd 't Serclaes, Wenceslas. Het gedenkteeken de 't Serclaes te Brussel.

De Kartuizerij van Scheut. — Plan der goederen van de kartuizers. Het mirakuleus O. L. Vrouw beeld van Scheut. Voorwerpen, teekeningen, enz. betrek hebbende op het oude kartuizerklooster.

Het kasteel van Aumale. — Documenten en portretten over den hertog en de hertogin d'Aumale. Zicht van het kasteel.

Het klooster der Miniemen. — Zichten van het klooster, het habijt der paters, plan hunner goederen. enz.

Het dorp van de XVIe tot de XVIIe eeuw, beschieting van Brussel van op de hoogten van Scheut. — Portretten van Villeroy en hertog du Maine. Zichten der beschieting.

De veldslag aan het Rad. — Zichten van het oude Rad. (Afspanning Arconati-Visconti.) Portretten van Dumouriez en van den Prins van Wurtemberg. Zichten van het gevecht.

De Fransche omwenteling : Documenten, kostumen, decreten, enz.

1930 : Kleederdracht en documenten.

Eigenaardigheden, geschiedkundige overblijfsels : De Anderlechtsche poort, de oude poort van Anderlecht, de Bergensche steenweg, oude herbergen, de schapenkop, het eiland, het eiland Sint-Helena, de kleine molen.

Het kanaal van Charleroi : Oude zichten, documenten.

De uitbreiding van Cureghem-Anderlecht binnen de jaren 1830-1930 : Documenten, plans, zichten, lichtprenten, enz. De gemeente-

huizen, het huis Vandenpeerenboom, de slachthuizen, de waterleiding, de veeartsenijschool, de scholen, de nijverheden, het gasthuis, de policie, de pompiers, de oorlog.

Archéologie :

Folklore : Beeldekens, voorwerpen, kleedij enz.

Voor het in bruikleen geven van voorwerpen, wende men zich op het Stadhuis van Anderlecht (Comiteit der Tentoonstelling).

Tentoonstelling van Folklore te Gent. — In den loop van 't jaar 1930 zal er een tentoonstelling van de Folklore van Oost-Vlaanderen gehouden worden door den Kring der Folkloristen van Oost-Vlaanderen. Deze tentoonstelling zal samen met de Floraliën gehouden worden.

Tentoonstelling van Folklore te Leuven. — In de maand September (Leuvenkermis) wordt er in het oud lokaal der Colveniersgilde een tentoonstelling van Folklore van Leuven en omstreken gehouden.

Tentoonstelling van Folklore te Namen. — In Augustus zal de tentoonstelling van Folklore doorgaan in de lokalen aan het Koninklijk Atheneum (Collegiestraat). De herstellingswerken aan dit gebouw zijn pas voltrokken. Veschillende folkloristische vermakelijkheden zullen in dit grootsch lokaal plaats grijpen tijdens de tentoonstelling.

Musée « de la vie Wallone » te Luik. — Tijdens het jaar 1930, zullen drie zalen ingehuldigd worden in dit Museum te Luik. De abonnenten op de « Enquêtes de la Vie Wallone » zullen er kosteloozen ingang genieten.

Kunst- en Geschiedkundig Museum (Half Eeuwpaleis). — In de nieuwe lokalen onlangs aan het Half Eeuwpaleis gebouwd, worden zalen aan de ethonographie en de folklore van ons land, in 1930 ingehuldigd.

Museum van Folklore te Stabel. — De stad Stabel is zinnens een Museum voor Folklore in te richten.

Tentoonstelling van Folklore te Dendermonde. — Op het programma der Eeuwfeesten der stad Dendermonde is een tentoonstelling van Folklore voorzien.

De Folklore op de tentoonstelling van Antwerpen. — Een afdeeling van Volkskunst was ingesteld geworden in den schoot der Vlaamsche kunst in de tentoonstelling van Antwerpen. Daar de noodige kredieten niet ter beschikking van deze afdeeling konden gesteld worden, is deze afdeeling versmolten met de afdeeling der Meubeleering.

Er was ook spraak van een tentoonstelling van Belgische Folklore te houden binnen oud België, om verschillende reden is er aan dit ontwerp geen gevolg geven. Heel waarschijnlijk zal er slechts een tentoonstelling van Brabantsche Folklore zijn.

Een Folkloristische Kring te Waterloo. — Een Folkloristische kring is opgericht te Waterloo. Secretariaat 18, Richelieulaan.

Kring der Vrienden van 't kasteel van Beersel. — De bedrijvigheid van dezen kring dient aangestipt en herrinnerd te worden. Een stoute onderneming, als droombeeldig aanzien, die niettegenstaande alles lukt, bewijst eens te meer dat zeen sympathie en aanmoedigingen verworven heeft.

Het zeer interessante en geïllustreerd boekje, handelende over het kasteel en de heeren van Beersel, is te verkrijgen tegen drie frank te zenden aan M. Charles Mertens, 2, Lindelaan Brussel (Postchek 1933,11).

Museum van Folklore te Doornik. In de maand Mei zal de stad Doornik haar Folklore Museum inhuldigen. Drie oude en zeer eigenaardige huisjes werden er voor gebruikt.

Folklore en Ethnographie. — Elk jaar wordt er in het Seminarie van Philosophie van het « Institut des Hautes Etudes de Bruxelles » het een of het andere problema van Folklore besproken. Drie tot vier zittingen zijn aan dit problema gewijd. Dit jaar was de voorgestelde vraag : Betrekking tusschen de Folklore en de Ethnographie. De eerste zitting was vastgesteld op 17 Maart om 8 uur.

Geschiedenis van Saventhem. — Wij hopen dit werk eerstdaags aan onze abonnenten af te leveren.

Overlijdens.

Onze Dienst is beproefd geworden door het overlijden van een onzer goede medewerkers : De Eerw. Heer Aloïs Walgrave, pastoor te Vollezeele. Wel is waar was hij slechts in de laatste jaren naar ons toe gekomen, maar hij bracht ons sindsdien een zeer belangwekkende medewerking. In een onzer laatste nummers konden onze lezers zijn zeer interessante bijdrage over de kerk van Vollezeele vinden. Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, was hij schrijver van zeer gewaardeerde bundels verzen en van het gekende Mariaspel aan O. L. Vrouw van Hal toegewijd, dat er telken jare opgevoerd wordt. Zijn studiën over Guido Gezelle zijn zeer gewaardeerd.

Aan zijn familie en naastbestaanden onze innige deelneming.

Pèlerinage à Notre-Dame de Montaigu

Bedevaart tot Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel

Plaat der Broederschap van O. L. Vrouw van Scherpenheuvel.

(Plaat in bruikleen afgestaan door M. Sieben.

9e Jaar. — Nr 53-54 April-Juli 1930

De Brabantsche Folklore

INHOUD

De Leliekamer van Diest. — Kritiek, Methode en Opvattingen in Folklore. — Een Brabantsche Herberg. - Titjes en Datjes. — Congressen, Tentoonstellingen, Museums. — Boekbeoordeeling.

De Lelie-Kamer van Diest

In een vorige verhandeling spraken we over de eens zoo beroemde Rederijkerskamer der « *Christus-Oogen* ». Thans willen we trachten den lezer, heel beknopt, een duidelijken kijk te geven op het wedervaren der tweede Diestersche Kamer van Rhetorika, die de eerstgenoemde, zooniet in belangrijkheid, dan toch zeker in ouderdom overtreft (1).

De juiste datum harer oprichting ging, jammer genoeg, in den loop der eeuwen te leur. Op het einde der 18e eeuw verklaarden de Leliebroeders zelf, dat zij niet bij machte waren den oorsprong hunner kamer op vasten grond te vestigen. Immers, in 784, bekennen zij in een mededeeling aan 't stadsbestuur : « dat het hun onmogelijk is « te bewijzen het origin der erectie van dese camer, vermits « d'archieven in het ongereedt geraeckt zijn, teroorzake « van de geduerige oorloogen en andere rampen ten teyde « der voorgaende eeuwen ».

Dezelfde mededeeling licht ons verder in omtrent den ouderdom der vereeniging « om te thoonen d'aud-

1) Bij deze bondige studie hebben wij ruimschoots gebruik gemaakt van het zeer verdienstelijk doch zeldzaam geworden werk van twee befaamde geschiedschrijvers. Wij noemen : *Raymakers* : « Historische oogslag op de Rederijkers van Diest » — Vaderl. Muz. door Serrure — III deel (Gent. Hoste 1839-1860) en *E. Van Even* : « Geschiedenis der stad Diest » (Diest, Havermans 1848).

« heydt van dese Camer, comt alhier, dat de confreers ten « jare 1441 hebben spelwijs verthoont, het Taefelspel van « Murmuratië, alsook het spel van Belgi's-Lust (sic.) en « meer andere soo vóór als in die tijden te veel om hier « te voegen ».

In 1503, zoo lezen we verder, diende de Lelie-Kamer een rekwest in bij Weth ende Raedt, om de oudheid van hun bestaan te doen erkennen en bezegelen, zulks, naar alle waarschijnlijkheid, tengevolge van de oprichting eener nieuwe zustervereeniging : « De Christus-oogen, (1502). Zoodat we met alle zekerheid in de Lelie de oudste Rederijkerskamer onzer stad mogen begroeten.

Het traditioneel ruitvormig blazoen der Kamer — thans in het pasgeopend Begijnhof-museum bewaard — vertoont in 't midden een lelieplant, bovenaan de H. Maagd met 't Kindeke Jezus, links en rechts twee wapenschilden waaronder dat der stad Diest en onderaan de kenspreuk « *Reyn Bloeme* ».

De Leliekamer werd « geërigeert ende geïnstitueert ter eeren van Onser-Liever-Vrouwen, ende om der processie van Onser-Liever-Vrouwe Assumptionem jaerlycx in der selver stadt Diest te eerene ende te vercieren ». Te dien einde ontving het « gilde » een jaarlijksch hulpgeld, zoo van de broederschap van O.-L.-Vrouw in St-Sulpitius, als van stadswege. De vereeniging zelf loofde prijzen uit onder degenen die het hunne bijdroegen om den Ommegang zooveel luister mogelijk bij te zetten (2).

Zooals we hooger reeds mededeelden, gaven onze rederijkers in 1441, en zelfs vóór dien datum, verscheidene opvoeringen ten beste.

In 1490 werd, naar allen schijn te Diest een *Haagspel* ingericht, waarop de naburige Rederijkerskamers werden uitgenoodigd. Immers, in voornoemd jaar, werden de leden van den *Peterselie-wortel* van Leuven, door het magistraat

---

(2) « Gegeven den gesellen van der Lelie-camere, op 26 July, tegen de processie van Onse-L-Vrouwe d'assys van vier amen 8 groet biers en 15 st., te hulpen van 3 prijsen op scoenste uytbrengen in de processie ende te hulpen hunne costen van de processie 11 grypen, 't samen 15 gripen 7 st.

(Stadsrekeningen 1500-1501).

dezer stad, beschonken met vier stoopen Rijnwijn en zulks « na hunnen terugkeer uit Diest » (3).

In 1499 vertoonde de Leliekamer « een spel aangaande de Passie Ons Heeren ».

Den 16 Juli 1532 werd, door *het Mariakransken* van Brussel, aldaar een landjuweel opgehangen, waaraan veertien Rederijkers-vereenigingen hun mededeeling verleenden (4). De *Pioen-Kamer* uit Mechelen verwierf den eersten algemeenen prijs, terwijl aan Diest de tweede prijs werd toegekend.

In 1535 viel de Mechelsche bekroonden de eer te beurt een landjuweel uit te schrijven en hier lieten onze Leliebroeders den palm aan geen vreemden over. Deze zegepraal werd door gansch de Diestersche bevolking ten zeerste op prijs gesteld. Het volgend jaar werden bijzondere feestelijkheden ter eere der gevierde Rederijkers op touw gezet, en te dier gelegenheid beleefde het bekroonde stuk, in onze stad, zijn tweede opvoering. Een speciale « schouwburg » werd daartoe op stadskosten opgetimmerd.

De zege door onze prijswinnende kamer te Mechelen behaald, schonk aan deze het voorrecht op hare beurt een landjuweel uit te schrijven. Zulks gebeurde dan ook in 1541, tijdens de Oogstmaand.

Tien uitsteedsche genootschappen lieten zich inschrijven, het waren :

de Violieren, de Olijftack en de Goudbloeme uit Antwerpen ;
de Pioene en de Lisbloem uit Mechelen ;
het Mariën-Cransken uit Brussel ;
de Roos uit Leuven ;
de Leliekens-uyt-den-Dale uit Zout-Leeuw ;
de Goudbloeme uit Vilvoorde en
de Vurighen Doern (vurigen doorn) uit 's Hertogenbosch.

De voorstellingen namen 10 dagen in beslag, gezien er dagelijks maar één Kamer mocht optreden. Deze regeling druischte tegen den regel in, en 't kostte onze Leliebroeders

(3) Raym. op. cit. (bl. 101).
(4) P. Visschers : Belgisch Muzeum — 1e deel — bl. 142.

— in wiens bedoeling het lag aldus de feestelijkheden te verlengen — heel wat moeite om die gunst los te krijgen.

Niets werd gespaard om het feest den gewenschten luister bij te zetten. Blijkens de stadsrekeningen van 21 Februari 1541 (5) nam het magistraat volgende onkosten voor eigen rekening:

1) 270 karolusgulden.

2) Het aanbieden van den eerewijn aan de vreemde genootschappen.

3) Het ontslagen van accijns op een brouwsel halfstuiverbier.

4) Het ontslagen van stadsrechten voor al het overige dat zou verbruikt worden ;

5) Het vervaardigen, oprichten en afbreken van het tooneel waarop de voorstellingen zouden plaats grijpen.

Volgende bijzondere uitgaven waren voorzien door de Leliekamer zelf :

1) 80 onsen zilver tot het vervaardigen der prijzen ;

2) Het feestmaal der « gulde » geraamd op 100 Kar. gulden.

3) 30 Kar. gulden als loon der « speelluiden ».

4) 6 Kar. gulden voor den bode die de uitnoodigingskaarten ronddroeg « voer eene silvere tasse, etc. ».

Het totaal der bekostiging beliep tot de som van 336 Karolus gulden.

De opperprijs werd behaald door de Violieren uit Antwerpen — met het door hen opgevoerd esbattement : *Hannecken Lackertant* — die op 22 Oogst zegevierend de Scheldestad binnentogen.

Weer was de prijswinnende kamer, naar ouder gewoonte, het volgend dichtspel aan 't voorbereiden, toen de burgeroorlogen hare werkzaamheden kwamen stuiten. De wedstrijd, die slechts een paar jaar na de zegepraal te Diest moest plaats grijpen kon eerst in 1561, dus twintig jaar later, doorgaan. En dan nog liep alles van geen leien dakje, want in 1560 rezen er nog ernstige moeilijkheden op, om vanwege Kardinaal de Granvelle, toenmalig minister van Margaretha van Parma, de vereischte toestemming los te maken (6).

---

(5) Raym. op. cit., bl. 105.

(6) J. F. WILLEMS. Belgisch Muzeum, 1e deel, blz. 159.

Ten slotte nam het Rederijkersfeest, op 3 Oogst 1561, een aanvang. Aan dit Landjuweel, wellicht het belangrijkste in de geschiedenis gekend, namen 14 Rederijkers-genootschappen deel, waartusschen onze *Lelie* en hare zustervereeniging *de Christus-oogen*. Aan beide Kamers werd van stadswege een tegemoetkoming van 60 gulden verleend, som welke op 80 gulden gebracht werd voor de Kamer die zou mededingen « om het scoenste innecomen » — iets wat de leden der *Christus-oogen* ten deel viel.

Op den gestelden dag werden, in Vlaanderen's heerlijke Scheldestad, de mededingers op uiterst schitterende wijze en in volgende orde ingehaald :

1) *De Goudbloeme* van Antwerpen ; 2) *De Olijftak* van Antwerpen ; 3) de *Vreuchde bloeme* van Bergen-op-Zoom ; 4) de *Pioene* van Mechelen ; 5) de *Groeyende Boom* van Lier ; 6) de *Lisbloeme* van Mechelen ; 7) de *Cauwoerde* van Herenthals ; 8) de *Goudbloeme* van Vilvoorden ; 9) de *Leliebloeme* van Diest ; 10) de *Lelieken-uyt-den-Dale* van Zout-Leeuw ; 11) de *Christus-oogen* van Diest ; 12) de *Roose* van Leuven ; 13) *Vierighen Doern* van 's Hertogenbosch ; 14) het *Mariën-Cransken* van Brussel.

Om den lezer een gedacht te geven van het grootsch karakter dezer intrede weze gezegd, dat het aantal Rederijkers te paard 1393 bedroeg en dat de stoet werd opgeluisterd door 219 prachtig-getooide wagens waaronder 22 zegewagens.

De group onzer Leliekamer telde « XXV mannen te peerde, met taneyte (d.i. taankleurige) casacken, groene hoeyen, die sluyers ende wambaisen root, plumagiën ende cransen gheel ende wit, coussen zwert met witte leerskens, VIII waghens overdect met taneyt laken ; de zot had een kat, seggende : « Siet waerse ceyct » (7).

De prijsvraag door *de Violieren* gesteld, luidde : «*Wat den mensch aldermeest tot conste verwect ?*» en deze moest dan door de mededingers in een tooneelspel worden beantwoord. Het spel van Sinne door onze gezellen der Lelie-Kamer opgevoerd heette : « *Den loon prijsweerdich* ».

(7) « Spelen van Sinne » — Antw. Silvius, 1562.

Wij achten het niet van belang ontbloot hierna de optredende — voor ons althans zonderlinge — personnagiën even aan te halen :

« *Sinnelijken appetijt,* een neefken of sinneken ;
Ongehoorsaemheyt, een nichtken ;
Dwerck Godts, een jonckman ;
's Geest Gracie, Redene, eene vrouwe ;
Liefde, eene vrouwe ;
Conste, eene vrouwe ;
Loon, eenen man seer rijckelijck ghecleet ».

De zege werd ditmaal behaald door de hoofd-Rederijkerskamer van Brabant, *de Roos* uit Leuven. Haar spel van Sinne droeg als titel: «*Lof, eere ende prijs*» zijnde, naar hare opvatting, de drie best-passende middelen om den mensch tot het beoefenen der kunst aan te zetten.

De Leliekamer werd den 4[en] prijs toegekend voor het beste Esbattement en haar geprezen kluchtspel « *Vrouwe Zuersmoel* » met proloog. Haar optreden werd door den geschiedschrijver geboekt als zijnde « vol van scoone moralisacie, uitleggingen ende bediedenissen op alle loflijcke consten, waer inne men claerlijck gelijck in eenen spieghel, figuerlyck, poetelyck ende rheotoryckelyck mach aanschouwen hoe nootsaekelyck ende dienstelick die selve consten alle menschen syn » (8).

De tachtigjarige oorlog, zoo rampzalig voor ons land, beïnvloedde op noodlottige wijze onze kunstminnende kamers, die niet alleen beroofd werden van allen onderstand, maar tevens hun werkzaamheden op de meest ernstige wijze belemmerd zagen door de strenge verordeningen tegen hen uitgestuurd. Het werd hun verboden « te verspreyden, singhen ofte spelen van eenighe kamerspelen, staende spelen, loven, liedekens, figueren ofte battementen » — Deze «plakkaerten» brachten vele Rederijkersgenootschappen ten onderen. Onze Lelie-Kamer bleef evenwel voortbestaan, weliswaar zonder veel teeken van leven te geven. Eindelijk in 1602 trad zij weder op het voorplan ter gelegenheid van de plechtige inhuldiging van prins

(8) « Spelen van Sinne » — op. cit.

Philips-Willem van Oranje als heer van Diest (9).

Onder het bestuur van Albert en Isabella, en vooral tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) mocht ons land zich in den heropbloei van handel en nijverheid verheugen. Met den welstand van het Land groeide weer stilaan, hoewel moeizaam, de drang naar kunsten en letteren, en weldra werden door de Rederijkersgezelschappen nieuwe kampstrijden uitgeschreven.

In 1614 werd dichter Lodewijk Vanden Berghe als « facteur » der Leliekamer aangesteld en nadien werd een driejarig kontrakt met hem afgesloten, volgens hetwelk hij zijn kunst ten gerieve stelde,zoo van het bestuur als van al de Rederijkers. Hiervoor ontving hij « jaarlyckx 12 Rijnsguldens, alsoo oock volgens d'oude costuyme, alle maeltyen ; op de colfdagen wanneer hij compareert, syn vry gelach ».

In 1615 werd de Lelie-Kamer op een prijskamp, uitgeschreven door de Catharinisten van 's Hertogenbosch, uitgenoodigd. Of dit verzoek al dan niet werd ingewilligd vonden we nergens vermeld.

Al beginnen van dit tijdstip af vele Rederijkersgenootschappen te verzwakken en zelfs te verdwijnen, de Diestersche Kamers schijnen steeds met vollen iever in hun streven te volharden, inzoo verre zelfs, dat ze in 1660 in oneenigheid geraakten omtrent het opvoeren van zekere spelen tijdens de kermisdagen. Dit noopte de « Weth ende

---

(9) Philips Willem was zoon van Willem I, prins van Oranje, bijgenaamd de Zwijger. Hij werd tijdens de Nederl. beroerten, krachtens een bevel van den hertog van Alva, te Leuven, waar hij zich op de wetenschappen toelegde, opgelicht en naar Spanje vervoerd ; daar bracht hij 28 jaren door. Hij kwam vandaar terug in 1596, in gezelschap van Albert den nieuwen landvoogd door Koning Filips herwaarts afgevaardigd met wien hij op den 11 Februari Brussel binnenkwam. Het was eerst op 28 Mei 1602, dat hij zich in onze stad, als heer van Diest liet inhuldigen. Op 23 Nov. 1606 trouwde hij met Eleonora van Bourbon ; zuster van den prins van Condé. In 1608, op den 16n der maand Oktober, kwam hij insgelijks onze stad met een bezoek vereeren en zulks naar allen schijn van waarheid, ten gevolge van zijn huwelijk. Hij overleed te Brussel den 20 Februari 1618 en werd, volgens zijn verzoek, in de Sint-Sulpitiuskerk op het hooge koor begraven, op 1 April van 't zelfde jaar. (Raym. Vaderl. Muz. door Serrure, IIIe D. — blz. 108).

Raedt » der stad tusschenbeide te komen en zelfs de volgorde der opvoeringen te regelen als volgt : (10).

« Alsoo questie ende geschil was comen te reysen tusschen die van de Lelie-camere alhier, ter eene, ende die van de Christus-ooge-camere ter andere zyde over het voorspelen ter kermisse eerstcomende, voor het stadthuys deser stadt, is geresolveert, dat sonder prejuditie van een yeders recht desen jaere die van de Christus-ooghe camere des Saterdaeghs sullen spelen den Willecom, die Lelie-camere sondaeghs die Cluyte of Battement ende 's Maendaeghs het spel van Sinnen, ende die Christus-ooge dynsdaeghe van gelyken een Spel van Sinnen ende Woensdaeghs die Cluyte ende Saterdaeghs die van de Lelie-camere den Adieu ; ende dit alleen by provisie tot dat anders sal wesen geordonneert, latende niettemin die van de Loterbollen-camere (11) in hen geheel in henne preferentie permitterende die selve oock te spelen, die geheele weke door, daer ende alsoo die selve sulcx sullen goed vinden.

My daer present synde

J. Van Hove. »

In 1784 werd door den toenmaligen gouverneur van ons land, Albert van Saksen-Tesschen, op bevel van den Oostenrijkschen Keizer, aan de Leliekamer opgelegd het doel en streven van hare vereeniging omstandig uiteen te zetten, daar vele soortgelijke genootschappen als verdacht stonden aangeteekend (12).

En zoo kwamen de Rederijkers der Lelie ook te staan voor de noodlottige Fransche Omwenteling. Pas hadden de Fransche benden den voet te lande ingezet, of de plagerijen en verbeurdverklaringen namen een aanvang. De Leliebroeders, zoowel als de andere vereenigingen der stad, ondervonden weldra aan den lijve welke zonderlinge betee-

---

(10) Extract uyt den Resolutieboeck van Weth ende Raedt der stad Diest, alwaer onder die resolutiën van den XVII Juny van den jaere 1660 staet als volgt : (meegedeeld door Van Even, Gesch. van Diest).

(11) Wellicht werden de Diestenaars naar de benaming dezer « Kamer » (?) met den spotnaam van « Loterbollen » betiteld.

(12) Dit uitgebreid verslag werd door F. J. Raymaeckers medegedeeld in het Vaderl. Museum van Serrure, IIIe deel, (blz. 113, 114 en 115).

Dit middenste huis, met sierlijken 17 eeuwschen voorgevel, was de zetel van de Lelie-Kamer. Het onderdeel werd, jammer genoeg, verbouwd. Bovenaan den gevel merkt men de zinnebeeldige lelies, in gesmeed ijzer uitgewerkt.

Deze zoo mooie, in zilver gedreven beker, van de beroemde Lelie-Kamer, wordt thans in het stemmige Begijnhof-Museum te Diest bewaard.

Het Breugheliaansch (?) doek een Ommegang, bij gelegenheid van een Landjuweel, voorstellend.
(Behoort tot een private verzameling). (Photo E. Ooms, Diest).

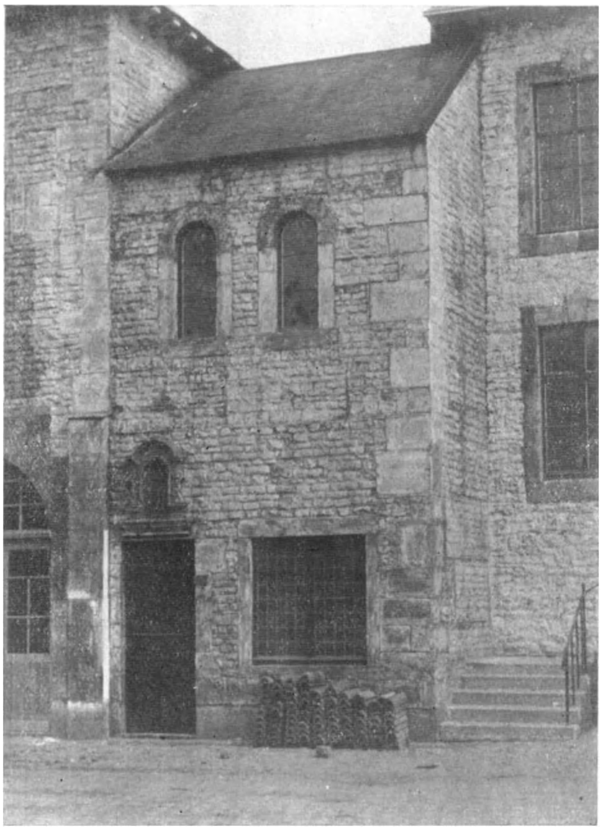

De Brabantsche Herberg in Oud-België,
Blijde Inkomplaats, 11,

kenis de lieve Zuiderburen aan hun holklinkende kenspreuk : « liberté, égalité, fraternité » wisten te geven ! Op 13[n] Germinal, jaar IV der Republiek, (13) werd aan onze Leliekamer zeven dagen tijds gegund, om den volledigen inventaris van haar bezit en inkomsten, alsook het relevé van al hare lasten en schulden aan de Diestersche municipaliteit over te maken — wat dan ook noodgedwongen gebeurde. Vervolgens werd deze eens zoo roemrijke Rederijkerskamer ontbonden, hare goederen aangeslagen en den meestbiedenden verkocht.

Later werd de Lelie-« gilde » heropgericht ; doch, zooals de Christus-oogen, verloor ook zij haar letterkundig karakter. Heden-ten-dage leeft « Lelie-guld » nog ; zij het dan ook slechts om aan hare leden jaarlijks een paar dansgelegenheden en drinkfeesten te bezorgen. De oude gebruiken verdwenen bijna alle spoorloos. Tot voor een kwart eeuws kenden, enkele leden nog de « *Price* » en de « *Kegelaar* » (14), twee oude figuurlijke dansen, die ongetwijfeld wat meer om het lijf hadden dan de hedendaagsche negerdansen en de dito muziek, die, spijtig genoeg, ook onze oude gildefeesten zijn komen onteeren. De eerste dans werd sinds een halve eeuw terzijde gelaten, omdat, naar men ons verzekerde, deze nogal buitensporigheden meêbracht, die de deftigheid der Leliebroeders en dito-zusters in opspraak brengen kon. Misschien wel gunnen de omstandigheden ons de kans, bij een volgende gelegenheid, de lezers toe te laten met die fameuze « Price » wat nader kennis te maken.

In afwachting zijn wij gelukkig hun, bij deze, den « Kegelaar » te kunnen voorstellen.

Deze oude figuurlijke dans — zooals we hooger zegden — behoort tot de traditie der Lelie- « gilde » en wordt nog, uitsluitend door haar leden, bij de jaarlijksche dansgelegenheden beoefend.

Ziehier hoe de « Kegelaar » wordt uitgevoerd :

---

(13) Germinal = 7e maand van den republikeinschen kalender (van 21 Maart tot 16 April).

(14) Vermeld in een « Opdracht aan den Heer P. H. Stalmans, jubileerend lid der Leliekamer » Ch. Peeters — Leuven 1905 — (blz. 23).

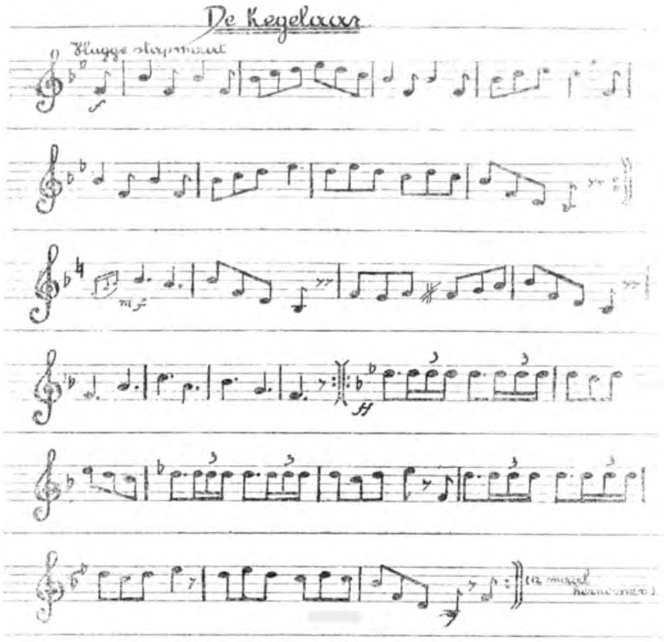

Schikking der dansers :

I.	A	D	G
	●	+	●
II.	B	E	H
	●	+	●
III.	C	F	I
	●	+	●

N. B. — ● danseressen
+ dansers.

Vóór de dans aanvangt, plaatsen de negen dansers zich in vierkant en op drie rijen (I, II en III) derwijze, dat een danser den arm geeft aan twee danseressen, en dat de drie dansers de middenste rij (D, E, F) vormen.

Rijen I en III zien naar rij II en deze keert rij III den rug toe.

Voorspel : De muziek zet in. Rij II gaat vooruit, groet rij I, keert achteruitschredend terug en herbegint een 2e maal.

Hetzelfde wordt door rij II herhaald tegenover rij III.

Dans : 1ste Figuur. — Op maat van de muziek beginnen E en A de beenen over mekaar te slaan en nemen trippelend elkanders plaats in, om daarna terug te keeren. Hetzelfde herhaalt E met I, tot eenieder weer op zijn vertrekpunt staat. Met lichten, dansenden tred gaat E naar A, grijpt deze onder den rechter arm (soms ook om de lenden) en doet haar draaiend een cirkel beschrijven, zoo mogelijk boven den grond *(dit noemt men « Kegelen »)*. Hetzelfde doet E dan met I, om vervolgens dit ook met A en daarna weer met I te hernemen. Zoo komen allen weer op hun eerste vertrekpunt te staan.

Er dient opgemerkt, dat, wanneer pasbeschreven dans tusschen E en A en I plaats grijpt, ook, om de beurt, D met G en H en F met B en C aan « 't kegelen » zijn gegaan.

De muziek herneemt hetzelfde aria en nu « kegelt » E beurtelings een paar malen met G en C, terwijl ook de 6 overblijvenden in hun « hoek » het « kegelen » eer aan doen.

Ten slotte « kegelt » E met de 2 andere « Cavaliers » D en F, en intusschentijd ook B met A en C, en H met G en I.

Deze « figuur » wordt besloten met het groeten, zooals in het voorspel werd aangeduid.

2e Figuur. — Rij I neemt de plaats in van rij II en alles herbegint.

3e Figuur. — Rij III komt nu in de plaats van rij II en voorspel en dans worden nogmaals volledig herhaald. Dit brengt er de muzikanten toe, het hierbovenstaand dansje met « reprises »twaalf maal te hernemen.

Het uitvoeren van den « Kegelaar » brengt steeds dansers en danseressen in uiterst opgewekte stemming en er wordt doorgaans gelachen en geschaterd van 't begin tot het eind.

't En zal den lezer geenszins verwonderen dat zoo'n « Kegelpartij » vermoeienis meêbrengt en er nadien eens flink dient uitgeblazen.

Een wensch : moge het Lelie-gilde er prat op gaan, dezen ouden dans, vol gezonde leute, tot heden toe in eere te hebben gehouden ; moge het ook in de toekomst er voor ijveren, dat ieder gildelid een flink « Kegelaar » blijven zou !

DE OPTOCHT ONZER REDERIJKERS BIJ EEN LANDJUWEEL.

Wij zijn gelukkig onze lezers de lichtteekening te kunnen geven van een doek, de optocht onzer Rederijkerskamers, ter gelegenheid van een *Landjuweel* voorstellende — Van welk Landjuweel is hier sprake ? — Waar werd die optocht gehouden ? Ziedaar twee vragen die voorloopig nog niet met zekerheid kunnen beantwoord worden. Wat mogelijk schijnt is, dat bedoeld schilderij werd gemaakt ter eere van de Diestersche *Lelickamer*, gezien deze met haar wagen erop staat afgebeeld : de kleine blazoenen nevens de overdekte wagens gedragen, vertoonen duidelijk — althans op het doek zelf — de zinnebeeldige lelie met onderaan het opschrift op slingerband : « die reyne bloeme » — Wat de *plaats* van den optocht betreft, daaromtrent schijnen ons twee veronderstellingen gegrond : ofwel is de optocht voorgesteld te *Mechelen*, waar, in 1535 onze Leliekamer den palm verwierf ; ofwel staan we hier voor het Landjuweel door onze Kamer uitgeschreven te *Diest* in 1541. Een verder onderzoek zal misschien deze laatste veronderstelling in een nabije toekomst bevestigen.

Aan wie dit kunstgewrocht toegeschreven ? — is een nieuwe vraag. Laat ons vooraf zeggen, dat het een werk is van hooge kunstwaarde, dat gelukkiglijk in den besten staat van bewaring verkeert. Een eenvoudig « bad » zou de talrijke, bontgekleurde personnages heel wat kunnen opfrisschen ! Wij hebben enkele beoordeelingen van niet onbevoegde personen, omtrent den ontwerper van het doek kunnen in ontvangst nemen. Enkelen schijnen de overtuiging toegedaan dat het gemaald werd door Breughel de Oude — wat dan weer door anderen werd betwist. Ziehier nochtans het oordeel van een verdienstelijk schilder, tevens leeraar aan een stedelijke Akademie van Groot-Brussel.

« ... J'ai longuement examiné le tableau et je l'attri-
« bue à Pierre Breughel l'Ancien. Cette peinture est dans
« un état de parfaite conservation et elle a le grand mérite
« d'être vierge de toute retouche. C'est une belle œuvre.
« Le sujet traîté par l'artiste représente une cavalcade
« Landjuweel ». Il se trouve une inscription à gauche du
« panneau dans les roseaux et la date 1558 »...

Ten slotte weze nog gezegd dat kenners-oogen overtuigd zijn in den rechter-benedenhoek het portret van Breughel zelf, onder de deelnemers aan den optocht, te herkennen — zulks in volle overeenstemming met de gebruiken van den schilder.

De geschiedkundige en documentaire waarde van dit schilderij zal geen onzer lezers ontgaan. Wij zouden daarom ten zeerste wenschen dat het door de stad Diest zou worden aangeworven, want, het doek is te koop gesteld.... en 't ware een onberekenbaar verlies moest dergelijk stuk Vlaanderen's grenzen overschrijden.

R. Van Weddingen.

Critiek, Methode en Opvattingen in Folklore.

Onze dienst gaf : LA MÉDECINE POPULAIRE uit, van de HH. Paul Hermant en Denis Boomans (1). Dit werk werd gunstig onthaald. Ongetwijfeld gaven sommige tijdschriften, die er over spraken, dikwijls slechts een eenvoudige bibliographische nota in prijzende bewoordingen opgesteld, doch wij constateerden ook dat vele andere publicaties, die niet « folkloristisch » doch litterair of wetenschappelijk zijn, het boek eveneens vermeldden en het bij hun lezers warm aanbevolen. Alleen onze vriend M. Gessler, na flink zijn pen gescherpt te hebben, wijdt er in de *Renaissance d'Occident* (December 1929), een uitvoerig critisch artikel aan, zeven bladzijden in kleinen tekst.

We bedanken den Heer Gauchez, bestuurder van dit tijdschrift, die ons uit eigen beweging plaats aanbood om er op te antwoorden. We hebben graag dezen verdraagzamen geest als het er om gaat aan werkers, wier opvattingen verschillen, toe te laten hun zienswijze nauwkeuriger uiteen te zetten. Wij oordeelden nochtans dat ons antwoord in de *Renaissance d'Occident*, wier lezers, alhoewel talrijk, toch van zeer verscheiden aard zijn, de eigenlijke folkloristen niet zou treffen en daarom verkozen wij het hier zelf uit te geven, daar wij ons aldus rechtstreekscher richten tot allen die zich in België aan Folklore interesseeren. Het ligt inderdaad niet in onze bedoeling hier een critiek van de critiek te schrijven, doch het lezen van het artikel van den Heer Gessler overtuigt er ons van, dat hij niet het minste de richting van bedoeld werk begrepen heeft. Hij heeft over Folklore een opvatting die de algemeen verspreide opvatting is, terwijl het boek over de *Médecine Populaire* een gansch nieuwe strekking aanwijst. Ons artikel werd dus voornamelijk geschreven om deze strekking nauwkeuriger te bepalen.

(1) *Folklore Brabançon*, 8ste jaarg., 1928-1929, nrs 43 à 45.

Laat ons beginnen met uit het artikel van M. Gessler eenige lijnen te citeeren, die wij tot de onze maken: «ik ken mij het recht toe vrijuit, zonder iets te verzwijgen, al te zeggen wat ik denk op voorwaarde van het te doen op objectieve wijze, zonder eenige scherpte, *sine ira et studio*. Ik eigen mij ook het absoluut recht toe het oogpunt te kiezen, van waaruit het mij believen zal een werk te beoordeelen, als ik het vooraf openlijk verklaar ».

Onze gewaardeerde medewerker die zoo onvoorwaardelijk dit recht verdedigt voor zich zelf, zal ons wel voor enkele oogenblikken hetzelfde recht willen gunnen. Aldus gevoelen wij ons op ons gemak om klaar en duidelijk onze meening te zeggen.

* * *

Het gezegd artikel stelt ons te leur. Vanwege een mensch met groote geestesontwikkeling zooals onze tegenspreker, die gewoon is even bekwaam het woord te voeren en de pen te hanteeren, met een ontwikkelden critischen geest bedeeld, nog dagelijks door zijn onderwijs geoefend, verwachtten wij ons, we zouden zelfs durven zeggen dat wij hoopten een waardeering te vinden van den inhoud van het werk eerder dan van den *materieelen vorm*. Na een bladzijde inleiding echter gebruikt de schrijver twee bladzijden om de drukfouten te doen uitkomen, drie om de onjuistheid der bibliographische verwijzingen aan te toonen, één bladzijde « over den inhoud van het werk » en werkelijk over niets anders handelend dan over de verklaring van twee kleine feiten.

Niettegenstaande den aangenamen stijl en den sarcastischen geest van den schrijver, twee hoedanigheden die aan zijn artikel leven bijzetten, kunnen wij niet nalaten van te betreuren dat hij niet sprak over de opvatting.

De drukfouten ? Deze zijn ongetwijfeld talrijk. Zij ontsieren het werk, zij zijn vervelend maar nochtans vragen wij ons af hoe het werk van een Maeterlinck, een Anatole France, een Henri Poincaré, een Pasteur of een Wells, de gedachte die er « la substantifique moëlle » van uitmaakt, zooals Edmond Picard zou gezegd hebben, zou kunnen gekleineerd worden in wat het ook zij, door de drukfouten. Mogelijk is ons brein zeer slecht gevormd, maar toch zet het lezen van een boek ons aan om door te dringen tot de

de mentaliteit van den schrijver, om moeite te doen om hem te verstaan, hem te assimileeren ; wij trachten ons met hem naar de hoogten te verheffen, en 't is niet om dat we zullen *nat* lezen in plaats van *nut, Palladias* in plaats van *Palladius, Farschung* in plaats van *Forschung,* dat wij het boek zullen sluiten om den schrijver, den philosoof of den geleerde, ternauwernood om den drukker aan te vallen (1).

Mogelijk is het, dat M. Gessler bij toeval er wat te veel aan gedacht heeft dat hij leeraar was en dat de gewoonte, fouten op te zoeken in de werken zijner leerlingen, bij hem de bovenhand heeft gekregen en hem de fundamenteele opvatting van het werk deed uit het oog verliezen (2).

De onjuistheid der bibliographische verwijzingen ? Hoe dikwijls wordt deze niet veroorzaakt door eenvoudige drukfouten ! Werden de voornaamste dwalingen niet verbeterd in het volgend nummer van Brabantsche Folklore ? M. Gessler bekent het zelf. Er blijft dan toch nog over, en dit geven wij toe, dat vele verwijzingen op een al te bondige wijze gedaan werden ; doch hier is het een kwestie van opvatting. Lees een boek over natuurkunde, scheikunde, biologie, psychologie, sociologie, enz., en ge zult er bijna geen bibliographische verwijzingen in vinden, dan alleen naar werken waaruit men tekstueele citaten aanhaalt. Dit is omdat alleen de algemeene opvattingen, bij de werken die betrekking hebben op deze wetenschappen, beschouwd worden als fundamenteel. Er wordt verondersteld dat de lezers de feiten kennen. Deze zijn specialisten. Zij kennen de feiten. Alleen de uitleg, dien zij er van geven, verschilt. Lees nu een werk van een historicus of archeoloog ; de citaten, het krioelt er van verwijzingen en uitleg, vermoeien u en matten u af, zoodanig staan de bladzijden er vol van. Twisten om data, twisten om vertaalde woorden,

---

(1) Wij waren zoo gelukkig een drukker te vinden die houdt van Folklore en veel moeite doet om ons toe te laten goedkoop volumineuze werken uit te geven. Er bestaat geen enkel tijdschrift, van zoo bijzonderen aard, dat voor den prijs van ons abonnement aan zijn lezers per jaar zooveel bladzijden en zooveel illustraties biedt.

(2) Om zijn gloedvolle critiek te ontgaan, geven wij hier de juiste verwijzing : *Renaissance d'Occident,* 11ste jaargang, T. XXXI, n° 3, December 1929, blz. 38, 2e en 3e lijn.

twisten om den zin dien aan de termen dient gegeven te te worden, nemen de drie vierden van de plaats in. 't Is een etalage van geleerdheid, die al te dikwijls verward wordt met de wetenschap zelf.

De historische methode eischt natuurlijk van hen die haar toepassen deze werkwijze, waartegen, laat ons het spoedig zeggen, een ernstige beweging op touw gezet werd in Duitschland, het land waar zij nochtans het meest gebezigd werd. Na er wat te veel aan gedacht te hebben dat hij professor was, heeft M. Gessler den uitgelezen historicus laten spreken om er slechts op de derde plaats aan te denken dat hij ook folklorist is.

Folklorist volgens de opvatting die over 't algemeen wordt aangenomen, opvatting die van de folklore een hulpwetenschap van de geschiedenis wil maken, minderwaardige geschiedenis, ofwel van de archeologie, en die natuurlijk, — dit is logisch, en onze criticus blijft steeds logisch met zichzelf — van dan af de methodes van deze wetenschappen toepast ; die de werken der anderen van uit dit oogpunt beoordeelt en de nieuwe, oorspronkelijke richting niet begrijpt, die den schrijver van het aangeklaagde werk inspireert. We zijn er van overtuigd dat M. Gessler deze nieuwe strekking niet bemerkt heeft, want in dit geval zou het tegen haar zijn dat zijn geestigheid zich zou uitgewerkt hebben, en dit is het ook wat wij van zijnentwege verwachtten als wij zijn « critische nota bij een boek over Volksgeneeskunde », begonnen te lezen. Deze nota, die wij verblijd waren te lezen omdat wij critiek verlangen, heeft ons teleurgesteld. Wij ook wij zijn logisch met ons zelf. Het is deze teleurstelling die ons noopte eens te meer de nieuwe richting in de folklore uiteen te zetten, die, wij herhalen het zonder ophouden totdat zelfs de folkloristen het zullen verstaan, haar volledig en onwederlegbaar, haar wetenschappelijke waarde zal geven.

Er wordt slechts geleend aan de rijken. Wij zouden niet zoolang aandachtig blijven stilstaan bij de critiek waarover sprake, zoo wij niet de grootste achting koesterden voor haar schrijver en zijn werken. Deze achting is het die ons er toe aanzet terug te komen op de gedachte die we menigmaal uiteenzetten op vergaderingen, in artikels en verslagen over congressen. Het is het verlangen van

onzen bevoegden collega te overtuigen, dat ons bezielt. Wij zouden er een volgeling willen van maken omdat wij weten hoe vruchtbaar zijn medewerking zou zijn aan deze beweging, die wij elders (1) neo-folkloristisch noemden.

* * *

Hoe zou een beschrijvend folklorist, zooals ze tot nog toe allen waren, te werk gegaan zijn om een boek te schrijven over volksgeneeskunde ? Hij zou, misschien uitsluitend door afschrijven, zijn feitenmateriaal verzameld hebben. Hij zelf, persoonlijk of door middel van medewerkers, zou heel weinig aan rechtstreeksche waarneming gedaan hebben ; die feiten zou hij verzameld en daarna gegroepeerd hebben. Hoe ? Naar eigen keuze zou hij het dan verder op een der volgende manieren gedaan hebben.

1. — Rangschikking volgens de ziekten. Opsomming van al de gebruikte remediën om elke ziekte te genezen.

2. — Rangschikking volgens de remediën. Remediën uit het delfstoffenrijk, het plantenrijk en het dierenrijk ; in elk dezer categorieën zou hij dan onderverdeelingen gemaakt hebben.

3. — Aardrijkskundige rangschikking. Alphabetische rangschikking van localiteiten en streken en lijsten der remediën in elk dezer plaatsen of streken bekend.

4. — In geval deze folklorist terzelfdertijd historicus was zou hij een chronologische rangschikking gedaan hebben, die eeuw per eeuw, al de gekende remediën zou bevatten die ons bewaard bleven door publicaties. (Dit zou talrijke en onberispelijke bibliographische aanwijzingen gevergd hebben).

Ziedaar verscheidene manieren van rangschikking volgens de opvatting der beschrijvende folkloristen, van hen die op dit oogenblik het meest gewaardeerd worden. Ongetwijfeld zouden zij, na de eene of de andere dezer rangschikkingen aangenomen te hebben, verder gegaan zijn met het feitenmateriaal onder te verdeelen en voor de tweede maal de eene of de andere rangschikking te gebruiken.

---

(1) Zie *La Patrie Belge 1830-1930*, artikel *Folklore*, uitgave van *Le Soir*, Leuvensche Plaats, Brussel, zie eveneens : *De Folklore 1830-1930* in *Brabantsche Folklore*, 9ste jaargang, aflevering 51/52.

Verbannen wij al deze werkwijzen ? Zeker niet. Zij zijn immers methodisch en zijn zooveel waard als de objectiviteit, de nauwgezetheden, den wetenschappelijken geest van hem die ze gebruikt.

Het zijn echter allen slechts min of meer goed gegroepeerde *opsommingen*. Waarnemingen opteekenen is nochtans niet voldoende, ze groepeeren is slechts een kleine verbetering. Ik beweer echter niet dat er aldus geen dienst bewezen wordt aan de wetenschap. Feiten verzamelen, ze beschrijven en groepeeren is het werk van den echten geleerde vergemakkelijken, want de echte geleerde veralgemeent en tracht de betrekking, die er bestaat tusschen de feiten, op te sporen ; hem bezielt de zorg om synthesen af te leiden ; hij wil, niet meer de *opsommingen* doch de *uitleg*. Daar ligt ongetwijfeld de moeilijkheid maar ook daar alleen zien we het volledig wetenschappelijk werk. De geleerden zullen eensgezind hiermede instemmen. « *Waarnemen is niet voldoende*, zegde Henri Poincaré (1). *Men moet veralgemeenen*. Dit werd ten allen tijde gedaan. Zonder veralgemeening zou het vooruitzicht onmogelijk zijn. Elke generalisatie doet nieuwe feiten opmerken en doet er en groot aantal voorzien ». Hij zou er kunnen bijvoegen hebben, dat de generalisatie aan de reeds gekende en waargenomen feiten een heel ander karakter geeft. « De observatie is de grondslag van elke wetenschap, het is er het noodzakelijk vertrekpunt van doch niet het doel. Een verzameling feiten, zelfs op volmaakte wijze waargenomen, heeft niets wetenschappelijks. Een herbarium is geen kruidkunde, een museum is geen dierkunde, de catologus eener boekerij is de wetenschap niet.... *De echte geleerde is deze, die de constante betrekkingen vindt, die de feiten met elkaar samenhouden* » *(2)*.

« Juist de verschijnselen observeeren is het vertrekpunt van de wetenschap, ze groepeeren en verklaren is er het doel van », schreef G. Clémenceau in de inleiding van zijn thesis tot het bekomen van den dokterstitel. (De la génération des éléments anatomiques).

---

(1) H. Poincaré. *La Science et l'Hypothèse*, blz. 167.
(2) Delbet. *La Science et la Réalité*, blz. 267-277.

We zouden zonder einde met deze citaten kunnen voortgaan. Alle geleerden, alle philosofen zijn het eens om den titel van *wetenschap* maar alleen toe te kennen aan die systemen der kennis, waarbij de veralgemeeningen mogelijk zijn of waar er ten minste reeds mede begonnen werd. *In geval de folklore een wetenschap is moeten de constante betrekkingen, die al de feiten met elkaar verbinden, die hen zelfs verbinden met verschijnselen uit aanverwante wetenschappen, kunnen afgezonderd worden. Zoolang de folklore dit niet zal gedaan hebben zal zij geen aanspraak kunnen maken op den titel van wetenschap, al werden de verzamelingen der feiten nog opgeteekend volgens de strikte toepassing der wetenschappelijke methodes.*

Wetenschappelijke methodes kunnen gebruikt worden bij werken die niets wetenschappelijks hebben. Men kan op wetenschappelijke wijze een verzameling postzegels houden ; dit is nochtans niet aan wetenschap doen. De folkloristen dienen hiervan wel overtuigd.

* * *

We zullen nu eens nagaan of de HH. Paul Hermant en Denis Boomans in hun werk een poging gedaan hebben tot synthese, of ze zich moeite aandeden om de constante betrekkingen die het een feit met het ander verbinden, los te maken. In geval deze poging gedaan werd, hetzij dan nog onvolmaakt, is hun werk verdienstelijk, origineel, wetenschappelijk. Deze poging nu is juist het essentieele bestanddeel van hun werk ; deze poging tot veralgemeening was het dus die gewaardeerd en gecritiseerd moest worden. Dit verwachtten wij dan ook van M. Gessler en van al de andere critici, daar de schrijvers ten andere zich de moeite getroost hadden in hun inleiding hun standpunt uiteen te zetten. Er diende nagegaan te worden of het werk van uit hun standpunt bekeken, goed uitgewerkt werd ofwel moest het standpunt zelf gecritiseerd worden. Dit zou dan waarlijk een critiek geweest zijn in den wetenschappelijken zin van het woord.

Het is gemakkelijk een werk te beoordeelen als men het beschouwt van uit zijn eigen oogpunt en men daarbij totaal het standpunt van den schrijver ignoreert. Het spreekt van zelf dat zoo de standpunten waaruit men vertrekt verschillend, ik zou zelfs durven zeggen tegengesteld

zijn, ook noodzakelijk de wijzen waarop men een werk opvat verschillend of tegengesteld moeten zijn. Geleerden die éénzelfde gebied onderzoeken en wier opvattingen verschillen, bespreken deze opvattingen, trachten elkaar te verbeteren, hun strekkingen overeen te brengen ; de eene, om dit nuttig en voordeelig werk te verrichten, tracht van zoo goed mogelijk in de mentaliteit van zijn tegenstrever door te dringen, opdat ze elkaar beter zouden kunnen verstaan. Zoo ieder van hen echter begint met te zeggen : Ik sluit het standpunt van mijn collega uit, « ik eigen mij het absoluut recht toe het oogpunt te kiezen van waaruit het mij zal believen een werk te beoordeelen », dan zal de critiek onvermijdelijk partijdig zijn, wij zouden zelfs durven zeggen dat zij hoogmoedig is, vermits een dusdanige verklaring laat verstaan dat men alleen zijn standpunt aanneemt, dat men dit standpunt alleen als het goede beschouwt. Is dit wel wetenschappelijk ? Is de wetenschap dan niet onpersoonlijk ? De vooruitgang van een wetenschap hangt niet af van de objectiviteit waarmede de feiten bestudeerd worden, doch wel van het streven der zoekers om zooveel mogelijk hun subjectieve strekking ter zijde te zetten en om zich bij de strekkingen der anderen aan te passen. Niemand kan beweren dat hij alles alleen aanbrengt ; hetgeen iedereen blijvend bijbrengt is onbeduidend en de wetenschap gaat slechts vooruit door de langzame samenbrenging dezer nederige pogingen. Bij het verschijnen van een boek moet men eerst en vooral trachten de nieuwe gedachte er in op te sporen, en het is van uit het standpunt dezer idee dat het werk moet beoordeeld worden. Welk belang hebben dan de drukfouten en de onvolledige verwijzingen ? Waarin wordt het werk gekleineerd als er tusschen de duizende geciteerde feiten twee of drie gevonden worden wier verklaring twijfelachtig kan zijn ? Indien men de nieuwe strekking niet goedkeurt, dat men ze dan critiseere met er afdoende argumenten tegen in te brengen (1).

(1) Bewust van de actueele noodzakelijkheid voor de folkloristen van hun opvattingen te vergelijken, de waarde der methodes te schatten, blijft de *Brabantsche Folklore* steeds bereid om elke leerstellige uiteenzetting op te nemen, zonder de minste oppositie a priori.

Het werk der HH. Paul Hermant en Denis Boomans is niet *beschrijvend*. De schrijvers dachten dat er reeds genoeg feiten beschreven werden om durven te wagen van ze uit oogpunt hunner levensvoorwaarden te beschouwen, oogpunt dat de verplichting meebrengt hun bestendigheid, hun constante betrekking, op te sporen. Om deze betrekking doen uit te komen moesten zij de analyse der feiten veel verder doordrijven, of ze ten minste doen in een gansch andere richting dan voor een beschrijvend of geschiedkundig werk zou noodig geweest zijn. Een dag zal komen dat alle folkloristen deze verplichting zullen moeten op zich nemen, vermits alle wetenschappen een gelijkaardige crisis door te maken hadden (1). Zij die er geen rekening zullen mee houden loopen gevaar spoedig verouderd te zijn. Indien het niet zonder belang is, van op dit standpunt beschouwd, dat de schrijver feiten citeere en zegge waar en door wien ze waargenomen werden ; dat zij ook gesitueerd worden in den tijd, dat men zegge in welke eeuw ze voor de eerste maal vermeld werden ; dat alles is feitelijk maar alleen meer bijkomend en in geval er dan een missing voorkomt in datum of in naam, dan heeft dit slechts een secundair belang. Het essentieele is dit : komt de constante betrekking, het gemeenschappelijk karakter uit, of komt het niet uit ? In geval de dwaling omtrent datum of bladzijde als gevolg had de waarneming geweld aan te doen, verkeerdelijk het gemeenschappelijk karakter te doen inzien, dan zou ons besluit het volgende wezen : de constante betrekking geldt niet voor deze waarneming, of zal er slechts voor gelden na een bijkomstige cotrôle. Daarmee gedaan. Laat ons dan dit feit niet beschouwen, het weglaten, toch zullen de andere blijven. En zoo er honderden anderen zijn waarbij deze aarzeling, deze twijfel niet bestaan, dan is daarom de opvatting niet vernietigd. Zij blijft waar en wordt er ternauwernood door verzwakt. De twijfel is gewoonlijk een teeken dat de generalisatie onjuist gedaan werd en de geleerde moet haar nauwkeuriger bepalen.

Na hun stelsel uiteengezet te hebben in hun inleiding en na gezegd te hebben dat de uitingen van de volksgenees-

(1) Eens zullen wij een artikel over dit onderwerp schrijven.

kunde uit psychologisch oogpunt moeten bestudeerd worden, dat het geestestoestanden zijn ; na op het mechanisme van hun overlevering gedrukt te hebben, verdedigen de schrijvers hun thesis en citeeren talrijke feiten om aan te toonen dat de veralgemeening gerechtvaardigd is. Zij namen feiten waar in Brabant door de rechtstreeksche observatie. Deze waarnemingen werden dan vergeleken bij hedendaagsche feiten bestudeerd op de gansche aardoppervlakte. Weliswaar werden deze feiten ontleend aan andere waarnemers. Ze hebben ze vergeleken bij feiten die in het verleden waargenomen werden door philosofen en geleerden, die ze in hun geschriften opteekenden. Het spreekt van zelf dat hier moest verzameld worden. De aandacht van M. Gessler, die historicus is, werd vooral geboeid door deze reeks feiten ; dit doet in zijn artikel dan de volgende woorden begrijpen : « het werk, of liever de *compilatie*, der HH. Hermant en Boomans ». Hij heeft zelfs de fundamenteele reeks der rechtstreeks waargenomen feiten, niet opgemerkt.

De schrijvers citeeren de plaatsen waar de waarnemingen gedaan werden, doch rangschikken deze niet geographisch. Zij citeeren de tijdvakken doch rangschikken deze niet chronologisch. Zij rangschikken evenmin de feiten met het oog op den aard der ziekte, of op het « product » dat gebruikt wordt, of op de middelen die aangewend worden om de genezing te bekomen. Al deze elementen van beschrijvenden aard, worden secundair. Zij maken geen voldoenden grondslag uit voor een rangschikking. Het essentieele is nu het psychologisch element, de mentale opvatting, het *functioneel, levend, bestendig* element, en de groote synthesis die er uit voortvloeit is de volgende : er bestaat een gesystematiseerde genezingsleer bij het volk, berustende op de volgende psychologische factoren : analogische redeneering, materieele of animistische opvatting. Daarom namen de schrijvers de volgende functioneele rangschikking aan :

1°. — Remediën steunend op een analogische redeneering.

2°. — Materieele opvatting der ziekte.

3°. — Animistische opvatting.

Over dit nieuw en onbetwistbaar meer wetenschappelijk standpunt, alhoewel het nog niet nauwkeurig bepaald

is, vinden wij in het artikel van M. Gessler, niet de kleinste waardeering, niet de minste vermelding ; dit doet ons veronderstellen dat hij het niet opgemerkt heeft. Zijn wij er verwonderd over ? In het geheel niet. Niets is moeilijker dan een nieuwe gedachte te doen verstaan en te doen aanvaarden. De kracht der gewoonte bij het individu, van de overlevering bij een menschengroep, al is hij nog samengesteld uit geleerden, is zoo sterk dat zij verblindt voor elke nieuwigheid. Werd een richting aan een wetenschap gegeven, werd zij veralgemeend, dan gewent de geest der specialisten er zich zoodanig aan, dat zij niet kunnen begrijpen dat iemand haar onvoldoende oordeelt en tracht haar te verbeteren. Men stuit hier op een niet-verstaan of liever op een aard verblindheid.

Zoo onze geleerde beoordeelaar dit begrepen had, indien hij de nieuwe opvatting had opgemerkt, dan zou hij zijn twee zgz. critieken over den inhoud van het werk zelf, niet geschreven hebben. Zijn uitleg van die twee kleine feiten ofwel deze der HH. Hermant en Boomans weze de goede, dit doet niets ter zake, dit verandert niets aan de algemeene verdedigde thesis. Ik zou zelfs durven beweren dat, indien zijn verklaring van die feiten de juiste is, de opvatting der schrijvers, vooral van een der twee, er door versterkt wordt. Men begrijpt hier nochtans goed hoe de twee opvattingen lijnrecht tegenover elkaar staan. De beschrijvende folkloristen beoordeelen de details en zien de synthesis, de betrekking tusschen de feiten niet. Zij pluizen de nietigheden uit, die in niets het algemeen mechanisme der verschijnselen beïnvloeden.

De folklore doorworstelt een crisis, een groeicrisis ; twee gansch uiteenloopende opvattingen staan tegenover elkaar; de eene heeft zich gevestigd, is aangenomen, is in de mode, is veralgemeend; zij heeft werken voortgebracht van groote waarde en welverdiende reputatie ; de andere is jong, onbepaald nog, niet juist verklaard ; zij zoekt haar weg, zij twijfelt nog ; zij die haar verstaan, hebben nog geen werken van beslissenden aard kunnen schrijven ; zij zijn niet talrijk ; zij moeten nog strijden. Alhoewel steeds bereid om werken van welke strekking ook op te nemen (1)

(1) Men zal ons gewis niet kunnen verwijten ooit eenigermate een werk geweerd te hebben als het een bijdrage, hoe miniem

heeft de *Brabantsche Folklore* zich toch als verdediger van deze opvatting aangesteld. Onze lezers zullen ons dus excuseeren dat wij deze gelegenheid, die ons aangeboden wordt, te baat nemen om een nieuwe bijdrage te doen tot het uiteenzetten van deze opvatting, die in sommige van haar verklaringen juist het tegenovergestelde is van de gangbaar zijnde opvatting. Naar onze meening is zij veel wetenschappelijker. Wij denken dat zij de folklore een grooten stap nader brengt tot de doorgronding van haar verschijnselen, een stap die haar merkelijk dichter doet komen bij de meer algemeene, meer nauwkeurige, meer gesystematiseerde wetenschappen. Wij beweren zelfs dat de folklore aldus verstaan, zal bijdragen tot den vooruitgang dezer wetenschappen.

* * *

Al de folkloristen houden zich bezig met een definitie te zoeken van hun wetenschap. Zij voelen dat definieeren een wetenschappelijke noodzakelijkheid is. Het schijnt een elementaire verplichting te zijn, op de vraag : « wat is folklore », te kunnen antwoorden. Deze vraag wordt hun gesteld en zij zijn in verlegenheid, omdat zij er niet kunnen op antwoorden. Wat doen zij dan ? Zij doen zich moeite aan om toch een definitie te vinden en elke folklorist beproeft het. Zouden wij hier eenige dezer definities later volgen. Wij achten het onnoodig, daar zij allen ongeveer op het volgende neerkomen : de folklore is de wetenschap die zich bezighoudt met de studie van hetgeen het verleden ons gelaten heeft van zijn geloof, bijgeloof, feesten, prenten, vertellingen, legenden, remediën, uitingen van volkskunst, enz. Meer dan eens beperken de schrijvers hun studie bij de volksklas of den boerenstand.

---

ook, tot de studie van de folklore bevatte. Op een zoo nieuw gebied als dit, vreezen wij niets zoozeer als de a prioristische gedachten ; een verdienste van ons tijdschrift echter, verdienste die slechts later zal erkend worden, zal zijn : nieuwe banen voor deze wetenschap geopend te hebben. Dit werd niet altijd begrepen ; men verstaat het nog niet altijd en dit vooral in folkloristische milieu's ; ook moeten wij rekenen op de toekomst. Wij doen dit met betrouwen en overtuiging.

Zijn dit wetenschappelijke definities ? Neen. Het zijn opsommingen. Het zijn de opschriften der opeenvolgende hoofdstukken van een werk van beschrijvende folklore waarin de feiten gegroepeerd werden volgens een zekere analogie. Het levert een echt gevaar op zulke definities zich te zien verspreiden en zich te zien vestigen, omdat hun gebrek aan stevigheid, hun ontoereikendheid op wetenschappelijk gebied, de oningewijde geesten belet alles te zien wat de Folklore bevat en de milieu's der geleerden aanzet om voor haar geen achting te hebben. Het komt op hetzelfde neer als zeggen dat biologie de wetenschap is die de zoogdieren, de visschen, de vogels, de insecten, de weekdieren, de planten en de microben bestudeert ; psychologie, de wetenschap die zich bezighoudt met de gewaarwordingen, den wil, de emoties ; physica, de wetenschap die de warmte, de optica, de klankleer, het magnetisme, de electriciteit bestudeert ; astronomie, de wetenschap die de zonnen, de sterren, de nevelvlekken, de planeten, de kometen bestudeert, enz.

Een aldus begrepen definitie is een nomenclatuur van verzamelde voorwerpen. Om wetenschappelijk te zijn moet een definitie de uitdrukking zijn van een *betrekking*. Welk is het doel eener wetenschap ? Wetten ontdekken. Wat is een wet ? De constatatie van een betrekking. Om dus een wetenschappelijke definitie te vinden moet men de *betrekking der feiten vinden*. Zoolang deze betrekking niet afgezonderd werd door den generaliseerenden geleerde, bestaat er geen *wet* ; er zijn slechts *hypothesen*. Deze, steeds nauwkeuriger omschreven wordend, komen dichter en dichter bij de waarheid. Werd deze betrekking in de folklore reeds afgezonderd ? Neen. Bijgevolg is het tot nog toe onmogelijk een definitie te geven, doch de folkloristen die trachten de constante betrekking, die tusschen de feiten bestaat, af te zonderen, zijn op den goeden weg en gaan met meer zekerheid naar een echt wetenschappelijke definitie. Het zijn zij, die van Folklore de rationeelste opvatting hebben. Zij zijn niet zoo vermetel van reeds een definitie willen te geven, evenmin als van het folkloristisch gebied te willen begrenzen. Ook hier alleen zullen de grenspalen kunnen gesteld worden door de constante betrekking. De opvattingen die zij uiteenzetten, de proeven tot generalisatie die zij doen zijn dus

slechts voorloopig. Zij zijn zoo bescheiden dit te verklaren en bekennen zonder schaamte hun onkunde. Zij getroosten er zich in en zeggen met Pasteur : « Ongelukkige lieden, die klare begrippen hebben ». Klare begrippen, in een nog zoo onbepaald gebied, zijn begrippen waar men blijft bij stilstaan, begrippen die iemand geheel vervullen en het verder werken belemmeren. Men moet dus nog niet trachten te definieeren. Eerst en vooral moet men trachten de constante betrekking af te zonderen.

* * *

Kan er een constante betrekking afgezonderd worden door de studie van feiten, die in schijn zoo weinig bij elkaar behooren als volksliederen, bijgeloof, schimpnamen, kinderspelen, optochten van reuzen, gebruiken bij ambachten, volksremediën, kunstuitingen in bewerkt hout of geweven stoffen, geloftegiften, enz.? Indien dit niet kan, dan bestaat de folklore niet als wetenschap ; dan zal zij nooit wetenschappelijke tucht of systematisatie hebben.

De neo-folkloristen voelen dat er een constante betrekking bestaat. De werken der beschrijvende folkloristen zeggen het hun en zij trachten daarom van ze af te zonderen ; hun werkwijzen verschillen echter van deze, gebruikt door de beschrijvende folkloristen. Wij zullen trachten een vergelijking te maken tusschen de werkwijzen.

De beschrijvende folkloristen verzamelen feiten. Zij zijn slechts dan tevreden wanneer zij al de feiten van een bepaald gebied gegroepeerd hebben. Bij voorbeeld : al de volksliederen, al de remediën, al de bedevaartvaantjes, al de schimpnamen, enz. Hoe vollediger de verzameling der gedane waarnemingen is, hoe meer zullen zij ook het werk waardeeren. Laat ons hier aanstonds bijvoegen dat men nooit, op geen enkel gebied, zal volledig zijn.

Eens de feiten verzameld, dan wikken en wegen de beschrijvende folkloristen ze in elken zin, doch bij elk feit wordt hun aandacht vooral gevestigd door hetgeen er *het karakteristiekste, het specifiekste, het bijzonderste* in is. Moeten zij een keuze doen tusschen voorwerpen van volkskunst, tusschen de halssieraden der gilden bij voorbeeld, dan houdt de beschrijvende folklorist stil bij hetgeen hij het schoonste stuk zal noemen, het fijnst geciseleerde. Dit stuk zal over 't algemeen niet uit het volk meer zijn. Het

behoort reeds tot de groote kunst. Zijn teekening en versiering hebben reeds een zekeren kunstvorm. De uiting der echte volkskunst vinden we eerder bij een grof afgewerkte gildeketen. Zal het voorwerp ten andere toelaten de constante betrekking die tusschen de feiten bestaat af te zonderen ? Heel dikwijls zal het slechts van bijkomstig belang zijn. De generaliseerende folklorist zal eerder *het gebruik* constateeren, zal veeleer belang stellen in de ceremoniën waarbij het gebezigd wordt. Dit is het wat hem het meest bezighoudt. Voor den beschrijvenden folklorist, die gewoonlijk terzelfdertijd verzamelaar is, is het het zeldzame dat hij zal doen uitkomen, dit is het wat volgens hem de meeste waarde geeft aan een voorwerp of aan een feit. Hij zal elk detail zoo nauwkeurig mogelijk beschouwen. Heeft hij ongelijk ? Dit beweren wij in 't geheel niet en de aldus minutieus onderzochte werken zullen van onschatbare waarde zijn en zullen de synthesen mogelijk maken (1).

De veralgemeenende folkloristen beginnen met al de feiten samen te beschouwen. Zij bekijken ze van verre ten einde trachten te zien, niet meer wat aan elk van hen bijzonder, eigenaardig is, noch wat er specifiek is aan een van hun groepen, doch daarentegen op een manier die toelaat te zien *wat aan al de feiten gemeen is*. Vanaf het oogenblik dat zij kenmerken gezien hebben die aan allen,

---

(1) Sinds wij dit artikel schreven hadden wij de gelegenheid opnieuw het artikel : *Quelques lacunes de l'ethnographie actuelle* van A. Van Gennep in *Religions, Mœurs et Légendes* te lezen (5e serie, blz. 9 tot 23, 1914). De schrijver zegde er over de ethnographie juist hetzelfde als hetgeen wij hier van de Folklore zeggen. Hij critiseerde de geschiedkundige strekking « die nooit het tegenwoordige beschouwde dan met betrekking tot het verleden in plaats van het op zich zelf te beschouwen ». En vermits de verschijnselen, die bestudeerd worden door den ethnograaf, tot de levende realiteit behooren, drong hij er op aan eerder de *rechtstreeksche* studie dezer feiten te doen, dan wel de studie in boeken.

Wij zullen ongetwijfeld gelegenheid hebben om op dit werk terug te komen, in een vergelijking die we binnen korten tijd zullen maken tusschen de ethnographie en de folklore, hetgeen wij reeds deden in het Institut des Hautes Etudes gedurende het academisch jaar 1929-1930.

of aan een groot gedeelte er van, gemeen zijn, zeggen zij : langs deze zijde is het dat wij de betrekking tusschen de feiten moeten zoeken. Zij beperken dan hun werk bij de studie van dit gemeene element, terwijl al het overige *voorloopig* ter zijde gelaten wordt ; naar de ontleding van dit element gaat gansch hun streven. Vanaf dit oogenblik gaan zij een weg op, die diametraal ligt tegenover dezen der beschrijvende folkloristen. De strekkingen van beiden loopen meer en meer uiteen. Terwijl het voor de eersten belangrijk wordt om te weten dat er in de wereld van een bepaald prentje slechts drie exemplaren meer bestaan, dat die bepaalde geloftegift voortkomt uit die bepaalde kapel in plaats van uit die andere, belangrijk van te weten of een inlichting geput werd uit de oorspronkelijke uitgave van een werk of uit een herdruk, is dit alles voor de laatsten van secundair belang. Niets moet verworpen worden omdat alles op een zeker oogenblik van pas kan komen; zij denken nochtans dat de analyse niet moet gedaan worden volgens deze geschiedkundige werkwijze doch wel volgens de psycho-sociologische methoden. Zij zeggen dat al deze zoo zeer verschillende uitingen een gemeen karakter hebben : het zijn de menschen zelf die hier de *onderwerpen* van de feiten zijn ; hun daden zijn slechts een weerschijn van geestesopvattingen, geestestoestanden, die soms wel individueel doch meestal collectief zijn, en 't is langs dezen kant dat zij de betrekking der feiten opsporen ; vanuit dit standpunt drijven zij hun *analyse* door. De folkloristen, beschrijvende of synthetiseerende, ontleden allebei de feiten, doch van uit een verschillend oogpunt beschouwd. De eene zoekt het bijzondere, de andere het algemeene. En zien wij nu juist dit niet gebeuren bij alle wetenschappen ? Zijn er op elk gebied der wetenschap geen specialisten, die zich wijden aan de studie der elementen van sommige onderafdeelingen, terwijl de anderen zich bezighouden met de diepere en de oorzakelijke verschijnselen op te zoeken. Vult de eene den andere niet aan ? Brengen de generalisaties der tweeden aan de eersten geen opvattingen die hun toelaten hun specifieke studiën verder en grondiger voort te zetten ? Doen de constataties der eersten de onvolmaaktheden der synthesen niet uitkomen, en verbetert de wetenschap aldus niet voortdurend door hetgeen ze elkander bijbrengen ? Alhoewel sedert ongeveer

zestig jaar niet meer betwist wordt dat er een algemeene biologie bestaat, heeft deze toch niet in 't minste het belang der studie van dier- of plantensoorten doen verminderen. Niet minder zeker is het echter, dat het tot stand brengen van een algemeene levensleer een veel grooter aanzien gegeven heeft aan de werken van gespecialiseerde naturalisten. Terwijl de eersten, na in de cel het gemeen element gevonden te hebben van al de levensuitingen bij dieren of bij planten, nu zoeken om het mechanisme van het leven der cel te doorgronden, gaan de tweeden voort, de eene met de vogels, de andere met de insecten, een derde nog met de paddestoelen.

Hetzelfde zal gebeuren in de Folklore. Het opzoeken van de betrekking tusschen de feiten door de « veralgemeeners » zal de « beschrijvers » niet beletten van met nut hun studie voort te zetten, 't zij over liederen, 't zij over prenten, 't zij over vertelsels of legenden. De pogingen der eenen zullen deze der anderen volledigen, een samenwerking zal tot stand komen tusschen allen en de wetenschap zal er bij winnen in belang en prestige. Vanaf het oogenblik dat het zal gebleken zijn, dat het mogelijk is van uit de werken synthetische opvattingen af te leiden, zal ook beter het nut verstaan worden van de studie der feiten die tegenwoordig nog wel beuzelachtig schijnen. De folkloristen zullen niet meer aanzien worden als verzamelaars van nietigheden en hun wetenschap als een samenraapsel van onbeduidende en groteske beuzelarijen. Het tot stand brengen van een algemeene biologie heeft het nut van de studie der anatomische samenstelling, van de physiologische werking, van de beschrijving der leefwijze van al de dieren doen uitkomen. Zoo bestudeeren de naturalisten de richting van de migratie der trekvogels of de verdeeling over de aardoppervlakte van de plaatsen waar de dieren eerst leefden. Anderen nog bestudeeren het leven der dieren in de afgronden der zeeën en oceanen. Wie zou bijvoorbeeld durven loochenen, dat de beschrijvende studiën van een Fabre over het leven der insecten kostbare bijdragen gebracht hebben aan de biologie ?

Er is dus geen kwestie van een om 't even welke groep zoekers te elimineeren, noch van het belang hunner werken te kleineeren. De vooruitgang der wetenschap

hangt terzelfdertijd af van beider studie. Het denkvermogen van het menschelijk verstand is beperkt. Bij sommigen richt het verstand zich tot de observatie van het detail ; bij anderen weer wordt het tot niets aangezet dan tot het zoeken van synthesen. Ongetwijfeld hebben beide zienswijzen hun nadeel. De zorg om het detail belet den eerste de gemeene betrekking te zien die al de feiten verbindt ; de bezorgdheid om dit verband te vinden doet den tweede soms het ongelijk dat sommige details hem geven, verwaarloozen. Hoe goed zien we hier echter niet de weldoende invloed van de samenwerking, van de solidariteit der twee geestesrichtingen.

Eens zullen we in de verschillende voornoemde gebieden van de folklore, zoo verscheiden mogelijke voorbeelden nemen en wij zullen trachten aan te toonen wat zij gemeen hebben. Wij kunnen het nu niet doen omdat dit ons te ver zou leiden. Hier willen wij slechts het essentieel verschil doen kennen tusschen de beschrijvende en de generaliseerende folkloristen. De eersten houden stil bij den *vorm* der uitingen en bij het detail der vormen ; de tweeden zien slechts het *mechanisme,* de levensverrichtingen. De eersten hebben ongelijk van geen moeite te doen om de tweeden te verstaan en hen te gemakkelijk te veroordeelen. Dit kunnen zij zonder moeite, te meer daar men nog steeds bij de eerste proeven van synthesis is ; proeven die nog weifelend, nog vol hinderlagen en gevaren zijn. Men begaat er en men zal er nog lang fouten begaan. Dit doet echter niets ter zake ! Zoo zegde ook Clémenceau, aan wien men op zekeren dag zijn politieke fouten verweet: « Er is iets erger dan fouten begaan, het is van er geen te begaan, omdat men den moed niet heeft van ze te beproeven ».

Het voornaamste argument der beschrijvende folkloristen is het volgende : Het is te vroeg om synthesen te maken, te vroeg om theorieën af te leiden ; de verzamelingen der feiten zijn nog niet volledig. Wacht tot zij het zijn zullen.

Maar nooit zullen zij het zijn. Er bestaat geen enkele wetenschap — behalve de kristallographie misschien, en dan nog ? — waarvan men zeggen kan dat zij heel haar gebied gansch onderzocht heeft. Bij allen zijn er feiten die vergeten werden omdat de mensch over geen navorschings-

middelen genoeg beschikt om ze alle te bemerken (1). Van den anderen kant zijn er ook verdwenen feiten, die ons niet toelaten getrouw den samenhang der verschijnselen te reconstrueeren. Eindelijk zijn er voortdurend nieuwe feiten die bijkomen, die pas ontstaan. En wat de gekende feiten zelf betreft in om 't even welke wetenschap, zouden wij durven beweren de analyse er van ver genoeg doorgedreven hebben om al wat zij bevatten er uit te halen?

Indien wij moeten wachten totdat al de folkloristische verschijnselen ontleed zijn, alvorens een algemeene gedachte er uit af te leiden, dan zullen wij nooit weten waar de folklore ophoudt, dan zullen wij nooit haar gebied kennen. Alleen door het zoeken der synthesen zullen wij er in gelukken haar al de kenmerken van een wetenschap te geven.

Heeft de onvolmaaktheid van ons kennen, in welke wetenschap ook, ons belet algemeene begrippen te formuleeren ? Van ze zoodanig te verbeteren dat wij soms heel juiste wetten konden uitdrukken ? Indien men de heele hemelruimte had moeten doorzoeken, al de sterren had moeten catalogiseeren, alvorens te trachten sterrekundige synthesen te maken, dan zouden we hedendaags de wet der aantrekkingskracht nog niet kennen. Wij zouden nog steeds gelooven dat de aarde plat en onbeweeglijk is en dat het « de hemel » is, die rond haar draait. In alle phaenomena zouden we catastrophen zien en evenals de wilde volkeren, zouden wij deze nog steeds toeschrijven aan de gramschap van onzen houten, aarden of steenen fetisch.

Hebben wij al de verschijnselen der electriciteit waargenomen ? Elken dag ontdekken wij er nieuwe. Heeft dit ons nochtans belet van zoo nauwkeurige wetten te formuleeren, dat wij er wonderbare toepassingen uit afgeleid hebben ? Hebben wij al de biologische feiten geobserveerd ? Al de dieren, al de planten en al hun levensverrichtingen geanalyseerd ? Wij kennen zelfs den oorsprong van het leven niet. Heel waarschijnlijk zelfs zullen wij hem nooit kennen. Moeten we het daarom opgeven van aan biologie te doen ? Heeft dit ons belet van synthesen

---

(1) Zie onze studie : Les approximations scientifiques et le Folklore, verschenen in de *Mélanges Schrijnen*, Nymegen, en in *Brabantsche Folklore*, 8ste jaar, blz. 168.

te maken ? Hebben deze synthesen, niettegenstaande hun onvermijdelijke onvolmaaktheid, ons niet toegelaten een Geneeskunde op te bouwen. Moet men daar insgelijks aan verzaken ? Neen, laat ons liever zeggen dat elke algemeene gedachte ons talrijke nieuwe feiten doet ontdekken, waarvan wij het bestaan zelfs niet vermoedden, en bij de studie van elk feit tot dan toe onopgemerkte details doet uitkomen.

Volstaat het niet een been, of zelfs een gedeelte van een been, te vinden van een voorhistorisch dier om met eenige zekerheid het gansche dier te reconstrueeren, zijn gestalte te bepalen, evenals de plaats waar het ontstond, zijn voeding en bijgevolg zijn levenswijze ? En heeft dit ons geen nieuwe en nauwkeurige aanduidingen gegeven betrekkelijk de aardgeschiedenis ? Was een beenuitwas van den iguanodon van Bernissart niet voldoende om er de rechtstaande houding van dit dier, sinds duizende jaren verdwenen, uit af te leiden ?

Waarom dan zou het anders zijn in de Folklore ? Waarom zou de Folklore alleen uitzondering maken ? Waarom zou men alle feiten onder elk opzicht moeten bestudeerd hebben alvorens te kunnen generaliseeren ? De Folklore maakt denzelfden weg door als al de wetenschappen. Van zoohaast studiën der details wel gedaan werden, hebben zij aan de wetenschap een algemeene richting gegeven. Deze algemeene richting min of meer afgezonderd zijnde, hebben zij elk feit van uit dit bijzonder oogpunt trachten te beschouwen. Dit zoeken naar evenwicht en harmonie, heeft de feiten der algemeene opvatting in een klaar daglicht gesteld. Daarom heeft men dan getracht van deze nauwkeuriger te bepalen, doch wanneer reeds een poging tot generalisatie gedaan werd, *heeft men opgehouden al de feiten in detail te bestudeeren ; men heeft verkozen de analyse van enkele feiten zoover mogelijk door te drijven, en deze methode heeft veel vruchtbaarder uitslagen opgeleverd.*

Zeggen dat men er nog niet mag aan denken een theorie van de Folklore af te leiden is hetzelfde als beweren dat de werken onzer beschrijvende folkloristen nog niet nauwkeurig genoeg waren. Wij verzetten ons tegen deze waardeering en verklaren dat hun werk reeds vruchtbaar, veelomvattend en methodisch genoeg was om de synthe-

tische geesten toe te laten er de kern uit te halen, en veelomvattende generalisaties te beproeven.

* * *

Gedurende bijna drie eeuwen, vermaakten zich de « liefhebbers » met de kleine zonderlinge verschijnselen veroorzaakt door het vel eener kat, een ebonieten stok, de Leidsche flesch en het Volta element. Nutteloos tijdverdrijf, zegden de geleerden van dit tijdvak en wilden aan deze vermaken van physica studeerplaatsen, aan deze salonproefnemingen, geen wetenschappelijke waarde toekennen. « Men vermoedde in 't geheel niet dat men hier raakte aan den oorsprong van een universeele, onweerstaanbare, onuitputbare kracht, die onzichtbaar en actief tegenwoordig was in alle dingen en weldra de aardoppervlakte zou overweldigen » (1).

Wordt er hedendaags zoo niet meer geredeneerd als er sprake is van Folklore ? Zijn de geleerden, historici, archeologen, akademieleden, leeraars niet vol misprijzen voor de folkloristische « liefhebbers » en « verzamelaars ». Hoeveel zijn er tot nog toe die er iets nuttigs, iets belangwekkends in vinden ? Beschouwen zij onze werken niet als een tijdverdrijf van pseudo- geleerden ; juist hetzelfde als zij gedurende twee eeuwen deden ten opzichte van de kleine studiën, die betrekking hadden op de electriciteit. Hoe weinig nut trekken wij toch uit de lessen van het verleden !

Ten tijde van Descartes bestond er een identiek vooroordeel tegenover de natuurwetenschappen. Men meende dat men nooit nut zou trekken uit de waarnemingen, door insecten- vlinders- schelpen - vogels- paddestoelen- planten- en bloemenverzamelaars enz... methodisch gerangschikt. Buffon was natuurlijk slechts een letterkundige ; Cuvier was slechts iemand die classificeerde die, uit volle kracht, de eerste proeven tot synthese en functioneele analyse der levensverschijnselen, bestreed. De werken der « naturalisten » werden beschouwd als onmogelijk te controleeren feitenverzamelingen. Bacon was de eerste die, reeds in het begin der XVIIe eeuw, deze « onmogelijkheidshypothese » bestreed.

(1) Maeterlinck. *L'Hôte inconnu,* blz. 318.

Alle wetenschappen doorworstelden dit tijdperk van scepticisme ; de folklore doet het op haar beurt. Doch onbegrijpelijk is het, dat de folkloristen zelf medehelpen om dien geestestoestand, dit gevoel van misprijzen dat men voor hun wetenschap heeft, te onderhouden, met hardnekkig de feiten afzonderlijk blijven te beschouwen ; met ze niet in massa te durven aanvatten ; met er niet willen naar te streven het gemeen element, dat zich bij al deze verschijnselen moet uiten, op te zoeken ; met de constante betrekking, die al de feiten verbindt niet te willen vinden ; met zelfs de proeven, door generaliseerende folkloristen gedaan niet te willen verstaan.

Wij zijn erkentelijk jegens M. Gessler, die ons in de gelegenheid stelde om eenigermate deze richting te bepalen, om vooroordeelen, vooropgestelde gedachten, bekrompen opvattingen die zelfs nog in folkloristische milieu's heerschen, te doen verdwijnen. Wij voelen voor hun wetenschap een toekomst naderen vol buitengewoon vruchtbare ontdekkingen, wier terugslag op al de menschelijke wetenschappen zoo groot zal zijn dat al de hedendaagsche opvattingen er zullen door geschokt worden. Wanneer, na eenige onvolmaakte pogingen tot synthesis, het genie zal komen dat al de feiten van uit een hooger standpunt zal omvatten, dat al de verkeerde theorieën in een waar daglicht zal stellen, « dan zal deze uitvinding, evenals Guyau het zegde met betrekking tot de psychologie, in de sociale (1) kringen een even belangrijken weerslag hebben als deze van Newton in de kringen der sterrekundigen ».

(Vertaald door Fr. Hendrickx).

ALBERT MARINUS.

(1) In het citaat van Guyau vervangen we hier het woord *morale* dat er staat, door het woord *sociale*, dat meer beantwoordt aan onze opvatting.

Een Brabantsche Herberg.

Wij meenden en hebben zeer lang gehoopt dat er te Antwerpen bij gelegenheid van de Tentoonstelling van het Eeuwfeest, een afdeeling aan den Folklore zou voorbehouden zijn; dezen droom, hebben wij ondanks al ons pogen moeten prijsgeven. Nochtans, zal er door de ons aangewende voetstappen, iets over blijven. Het beheer van oud België, onze ontgoocheling ziende, den dag dat wij moesten bestatigen dat de Folklore geen wetenschappelijke afdeeling in de tentoonstelling hebben zou, betoonde ons medelijden en stelde gereedelijk een huis ter onzer beschikking. 't Was een prachtige wenk en een zeer belangrijk geschenk; maar 't was een van deze geschenken aan dewelke nog al last verbonden is. Wat te doen met dit huis? Men moet het bezetten, meubeleeren, bewaken, en 't is niet met de geldmiddelen waarover wij beschikten dat wij zulke verplichtingen konden houden De gelegenheid nochtans was al te schoon, en om onzen Dienst De gelegenheid nochtans is al te schoon, en om onzen Dienst en ons Tijdschrift te doen kennen, zouden wij alle mogelijke wijzen willen beproeven ons dit belangrijk maar tevens lastig geschenk ten nutte te maken.

Even hadden wij gedacht dit huis in een Brabantsche herberg te herscheppen. Wij zouden het versieren met Brabantsche volksspelen, en het beheer er van toevertrouwen aan een herbergbaas die gehouden zou zijn er slechts de alom bekende bieren van Brabant te schenken, zooals: Lambik met de kruik geschonken gelijk in 1830; Hoegaardsch op de zelfde manier geschonken in porceleine pinten; Leuvensch, 't wit schuimende bier. Men zoo aldaar ook te koop stellen, de koeken van Assche, 't Mekesbrood van Scherpenheuvel, de Krotten van Halle, boterhammen met platte of met Brusselsche kaas, ook nog worsten zooals men er eertijds in vele steden opdiende.

Zoo gezegd, zoo gedaan: Brabantsche brouwers namen het op zich, de herberg in te richten, er een herbergbaas te stellen, de risicos der uitbating te dragen en ons een groot deel der te verwezentlijke winst af te staan. Indien deze onderneming vruchtbaar is, zullen wij een fonds verzamelen, dat ons zal toelaten een boekdeel over de *Windmolens*, uit te geven.

Zoo, gij oud België bezoekt en gij zoudt ongelijk hebben zulks niet te doen, vergeet dan niet de herberg IN MANNEKEN PIS. 't Is Nr 11, juist over den schandpaal van Kasteel Brakel op de Blijde Inkomstplaats, recht over de Romeinsche Poort en nevens het huis van den baljuw. Vanaf het buitenterras der herberg heeft men zicht op het meer en de venetiaansche gondols.

De plaats is zeer prachtig.

Ditjes en Datjes.

De Vorming van Fabels. — 't Is zeer zelden dat de sage, de legende of de fabel zich in eens vormt, 't is meerendeels door het aaneenschakelen van verscheidene themas soms min of meer innig verwant, dat een geheel gevormd wordt. Het levert misschien veel belang op een legende op te teekenen tijdens haar vorming. In de meeste gevallen zijn het echte feiten, onjuist waargenomen, die de inbeelding troffen door den verwekten angst en vrees. Als die kern voortgaat met overgeleverd te worden, — en dit is zeer waarschijnlijk met volgend geval — zullen andere bestanddeelen er zich als van zelfs aan toevoegen, om een normale fabel of legende te vormen.

Ziehier mijn verhaal :

Vijf en twintig jaar geleden werden in de parochiale kerk in Cortrijck-Dudzel de drie gebruikelijke missen gecelebreerd, die bij een plechtige begrafenis behooren. Tijdens de Conseeratie der eerste mis hoorde men geklop op de deur der sacristie. De kerkmeester, denkende dat het de werkvrouw was die het ontbijt aankondigde, ging open doen, maar ontwaarde niemand. Bij de Conseeratie der tweede mis deed zich het zelfde gerucht voor, nog eens ging de kerkmeester zien, edoch vond weer niemand, en daarom maakte hij zich ongerust.

Bij de derde mis, herhaalde zich het gerucht, niemand waagde het nu te gaan openen, allen waren door angst en vrees bevangen, en dachten dat het de ziel van den overledene was die geklopt had.

PAUL HERMANT.

Waalsche spreekwoorden. — Ziehier twee waalsche spreekwoorden, zeer dikwijls te Corbais gebezigd.

Se chèller è quatre. (fr.) se couper en quatre. Met moed werken ; met vier handen werken.

C'est voss' poure es voss' plomb. (fr.) c'est votre poudre et votre plomb. — Gij zult niets meer ontvangen. Voorheen kregen de soldeniers slechts lood en poeder om te oorlogen, het overigen konden zij zich bezorgen met stelen en plunderen.

E. BOURGUIGNON.

De Melkweg. — Te Corbais noemt men den Melkweg « la Tchaucie ». Dit wordt dus vergelijkt met een belangrijken weg, zooals de romeinsche baan, welk niet ver van Corbais doorkomt. Als de « tchaucie » goed staat is het voorteeken van goed weer. De goede richting is zuid-west.

E. BOURGUIGNON.

Kinderrijmpje. — « In Nrs 49-50 van Brabantsch Folklore, schreef ons Mevr. Oedenkoven-Lerminiaux, verscheen een zeer belangwekkend artikel over de Tentoonstelling van Volkskunst

gehouden in het Paleis der Schoone Kunsten (1929). In dit artikel verscheen o. m. den *juisten* tekst in 't Vlaamsch van het gebed dat Hansel en Gretel zingen in de partituur van Humperdinck. Ik denk dat den Vlaamschen tekst ouder is? Heeft niemand deze overeenkomst doen opmerken.

Ziehier nu het antwoord van den heer Closson.

De tekst betrek hebbende op de veertien engelen is een oud germaansch gezegde, zeer gekend in Limburg, in Holland en in Duitschland. 't Werd in aktie gezet in Hansel en Gretel van Humperdinck. Er bestaat ook nog een melodie van Verhulst : zie eindelijk Tiersot : *La Chanson Populaire* en France, blz. 259. Ik heb de melodie van Verhulst opgegeven, alsmede bovenstaande documentatie in mijn verzameling: *Chansons populaires,* Nr 118, blz. 128 ».

Plaatsnamen te Dion-le-Val. — Ziehier een lijst van plaatsnamen, in geschiedkundige oorkonden gevonden ofwel uit den volksmond gehoord.

La Bruyère : De gronden gelegen op het Zuid-Oostelijk gedeelte van de gemeente, en aldus genaamd zijn van mindere hoedanigheid. De beoordeeling schijnt bevestigd te zijn, door de tegenwoordigheid van een groot deel zand in de samenstelling van den grond.

Bois Grand Jean : komt waarschijnlijk voort van den naam der eigenaars, ter pastorij bestaan er oorkonden van de 17e eeuw met vermelding van personen dezen naam dragende.

Le Maréchal : Onbekend in de oude documenten. Denkelijk slechts in het begin van vorige eeuw ontstaan ; misschien werd het huis aldus genaamd naar den naam van den vader van den huidigen eigenaar die smid was. Onlangs aangekocht en gesloopt door M. Piette die een kasteel bouwt op deze plaats.

Foureau et Martin : Die namen zijn niet ouder dan voorgaande. Ze houden waarschijnlijk hun naam van de bebouwers van deze gronden.

Bois et champs de Neulette : (1440). 6 boenders zeer ouden naam. Sommigen beweeren dat Neulette voortkomt van 't waalsch woord dat uil beteekend.

Sarteau : van 't waalsch *saurter* (ontbosschen). Dit land was voorheen de verlenging van het « Bois des Gotes ».

Voye ou chemin de l'Espine : Is het misschien ten aandenken van den heer de l'Espine, waarvan melding gemaakt is op een grafsteen in de kerk ingemetseld of misschien ter oorzake van doornestruiken op den boord van den weg.

Trau al 'Gatte : Smallen en hobbeligen weg, waar alleen een geit door kan.

Voie de Nivelles : (1440-1530). Weg naar Nijvel. — *Pont de Nivelles,* brug over de Pisselet aan het uiteinde van de baan op Nijvel.

Champs des Cailloux : Men vind veel keien op deze velden.

Bois des Traux : (1440). Deel van den Bois de Neulette, nabij het veld de Neulette.

Bois et champ à la Croix (1440) : zou den oorsprong van dezen naam niet te vinden zijn in de kruising van wegen op deze plaats.

Fond du Molin : De oude molen stond waarschijnlijk in deze omstreken.

Bois des Gottes : Aldus genaamd naar de familie des Gouttes of Gottes, bestond reeds in 1605.

Blocquia : Een genoemden Blocqueau had er een land in huur (arme grond).

R. SNAPPE.

Grafsteen. — Ziehier het opschrift van een met wapenschilden versierden grafsteen, in de Kerkmuur van Dion-le-Val ingemetseld

Cy. Gist. Haut et Puissant Seigneur Messire
Théodore d'Alsace-Hennin Liétard, Chevalier
Baron de Fosseux, mort le 11 Octobre 1726 fils de
Hault et Puissant Seigneur Messire Maximilien
D'Alsace-Hennin Liétard, Chevalier, Baron de Fosseux
Seigneur de Cuvillers, Bliquy, Pair de Cambresis ;
et de Haute et Puissante Dame, Madame
Françoise de Vignacourt Chanoinesse du Très
Illustre chapitre de Nivelle, décédés à Bliquy en
Hainault ou sont leur épitaphen
Cy. Gist. aussi Haute et Puisante Dame, Madame Marie
Thérèse de Cornéliö, son Epouse, Fille de Messire
Quentin de Cornéliö, chevalier, Seigneur de *l'Epine*
et autres lieux et de noble Dame Madame Marie
Catherine Du Riez, décédée le 4 avril 1743.

De wapenschilden zijn deze van Maximilien d'Alsace Hennin Liétard, van Françoise de Vignacourt, van Quentin de Carnil, van Marie-Cathérine du Riez, het vijfde is gevierendeeld met de wapens van het eerste en het derde.

R. SNAPPE.

DE FOLKLORE VAN ZELLICK.

A. — *Volksgeloof.*

1. — *Kultus en Folklore.*

a) Volksprinten, beelden, legenden, betreffende den godsdienst.

De menschen die zinnens zijn een beevaart te doen, leggen negen dagen op voorhand een geldstuk in hun wijwatervat. Den dag der beevaart offeren zij dit muntstuk (volgens Janssens P.). Bestaat eveneens in de omstreken van Edinghen, (volgens Ecarnois).

De geloovigen die naar de kerk te Zellick ter beevaart komen tot Sint Marcoen, en die drie maal al biddend rond de kerk gaan zullen van het Sint-Marcoen genezen worden. Het volk noemt aldus de koude zweren naar den naam van den heiligen.

Een paaschnagel onder den drempel, verwijdert van de woonstede alle kwaden invloed (naar Me Vrucke).

De landbouwers gaan met de Kruisdagen wijwater halen in de kerk om er op hun velden te sprenkelen, ten einde zich een goeden oogst te verzekeren.

Legende. — Sint Marcoen had zijn hooi binnen geoogst, een gedeelte echter had hij in mijt opgezet buiten zijn hoeve De heidenen die in de omstreken woonden staken het in brand. De heilige bestrafte hen met koude zweren, kwaal voor dewelker genezing hij heden aanroepen wordt.

b) Lokale processiën en bedevaarten.

Bedevaart ter eere van den heiligen Quirinus, den 1[en] Zondag van Mei

Processies : op Sacramentsdag en op 15 Augustus.

Geen enkel groep der processie biedt eigenaardigheid. Zooals overal strooit men bloemen, blaren en papieren snippertjes.

c) Kapellen en gebruiken die er mede verbonden zijn.

Bron van den Heiligen Quirinus. — Gelegen op de baan van Zellick naar Releghem, op ongeveer 200 m. van de plaats waar de baan den ijzerenweg Brussel-Dendermonde kruist.

Volgens de legende zou de heilige Quirinus aldaar zijn pelgrimsstok geplant hebben, een nooit uitputbare bron ontsprong er.

De bron werd met een klein kapelleken, den heiligen Quirinus toegewijd, overdekt. Dit onbeduidend gebouw werd door de milddadige vereerders opgericht. Een ijzeren traliewerk dekt de bron : geen ritus is er aan verbonden.

De bron wordt met de kruisprocessie door den pastoor van Zellick gezegend (volgens onderpastoor Carlier).

Ten jare 1430, sloot Gilles van Opberge de weide die de kapel en de bron omringde, af en stelde het gewijde water der bron te koop. Op 10 Juli werd hij door het rechtshof van Sint-Baafsabdij, veroordeeld naar Rome te gaan en er vergiffenis aan den Paus af te smeeken (Wauters. Histoire des environs de Bruxelles, T. 4).

d) Wonderbare bronnen, steenen, dieren of boomen.

Steenen : Ter plaatse genaamd « De Ley » vonden de landbouwers bij het beploegen van hun landen groote witte steenen, meestal groot 0,60 × 0,80. Wauters vermeld dat de tegenwoordige kerk met steenen, voortkomende uit « De Ley of Poelbosch », zou gebouwd zijn. Men denkt dat hier een romeinsche villa gebouwd stond, villa waarvan den naam der gemeente voortspruit : salas : kasteel-burcht. Een vijver, niet zichtbaar van den steenweg, zou wel een overblijfsel kunnen zijn der vestingsgrachten (volgens Van der Hasselt).

In de kerk van Zellick zijn twee steenen van 0,60 × 0,40 in de linker beuk gemetseld met volgende opschriften :

C. DE COSTER,
COSTER IN ZELLICK
1 6 6 2
Desen steen werdt ghehaelt door
J. VAN DEN BRUL.
1 6 6 2.

Zou het woord « ghehaelt » de beweringen van geschiedschrijver Wauters niet bevestigen.

II. — *Duivelswereld.*

Vertelsel : — Smeken - smee (zonder variante).

Zegswijzen en spreuken : Hij heeft den duivel gezien. — Loopt naar den duivel. — 't Is een duivelsjong. — 't Is den duivel met zijn moeder.

III. — *Tooverwereld*

Niets bijzonders te Zelliek.

IV. — *Geestenwereld.*

d) Aardgeesten (dwergen, reuzen)

Nabij Broeck en den Romeinsche baan leeft er een weerwolf, soort kludden. Hij springt op den rug der menschen die hem dragen moeten tot ze van vermoeinis vallen. (volgens Raes)

B. — *Volksleven.*

I. — *Bijgeloof.*

a) Bijgeloof aangaande het menschelijk lichaam
Niets op te teekenen

b) Voorteekens van geluk of ongeluk.

Geluk : Als men om zaken uitgaat en men ontmoet een bultenaar, een gendarm, een pastoor zal men goede zaken doen. Als men 's morgends de koffie schenkt en een kring van schuim vormt zich midden van den drank mag men goede tijding verwachten. Als de palm van de rechterhand jeukt, zal men geld ontvangen, is het die der linkerhand, zal men betalen.

Ongeluk : Een spiegel breken. Het zoutvat omstooten. Een vrouw ontmoetten als men voor zaken uitgaat.

c) Bijgeloof aangaande dieren, planten en delfstoffen.

Een kat dooden brengt ongeluk.
Een huilende hond brengt ongeluk.
De raven vliegend rond het huis : de dood loert.
De hoenders schuilen zich niet voor den regen : 't blijft voort regenen.
Zaaiën moet tijdens de nieuwe maan geschieden.
's Vrijdags of 's Zondags zaaien, slechten oogst.
Als de kat zich wascht en krabt : sterken wind in aantocht.

II. — *Folklore en liefde.*

a) Goede of slechte voorteekens betrekkelijk het huwelijk.

Een klaver vierblad vinden : geluk in liefde.
Een jonge dochter die een trouwring past zal nooit huwen.
Een naaister die een trouwkleed maakt, moet een harer haren in

het kleed naaien ; ze zal binnen het jaar getrouwd zijn.
Een spiegel breken: 7 jaar uitstel van huwelijk.
b) Spreekwoorden, zegswijzen over de liefde.
Als wanneer een meisje een haarspel verliest, denkt haar verliefde op haar.

III. — *Folklore en droom.*

Droomen die goed of kwaad voorspellen.
Goede.
Van een doode droomen: nieuws van levende.
Zich in 't wit kleeden : een groote vreugde.
Van een rat : men zal u komen bestelen opgepast.
Van den regen : men mint u.
Slechte.
Trouwen : het ongeluk staat aan de deur.

IV. — *Volkszeden en gebruiken.*

a) Gebruiken betreffende de geboorte, het huwelijk, den dood

Geboorte. — Bij den doop, worden kleine muntstukken aan de kinderen geworpen door den peter van op den drempel der kerk. Indien de peter dit niet doet, roepen de kwajongens den doop achterna « Patatekind ».

Overlijden. — Op het gehucht Broeck, wordt het overlijden aangekondigd van huis tot huis door een vrouw daarvoor betaald.

b) Kleeding en sieraad.

De oude vrouwen dragen de « snurk » soort van neusdoek, met rijke kant versierd, — 't is een hoofddeksel van Spaanschen oorsprong.

c) Bijzondere gebruiken in elken stiel.

Niets bijzonders op te teekenen, behalve dat de smeden hun rekeningen ontvangen met Sint Eloi, hun zeer vereerden patroon.

d) Tafelgebruiken, voedsel.

Als men een brood begint maakt men met het mes een kruisteeken om de slechte geesten te verwijderen.

e) Andere gebruiken.

's Zondags na de Hoogmis geeft de veldwachter lezing van de officieele berichten en van de koopdagen.

V. — *Het kind in de Folklore.*

Spelen, liederen, rondedansen, gebeden, raadsels, kinderfeestjes, schoolgebruiken.

Spel met zang : De kinderen dansen in 't rond aan de woorden in cursief, gaan zij zitten :

Mol, mol, war zijt ge ?
De mol zit in zijn hol !
En heeft de mol geen strooi van doen ?
Maar neen ik, zei de mol !
bis.

Spel met den zakdoek : De meisjes dansen in 't rond, zich met de hand vast houdende, een enkele, die gepakt is, is buiten den kring, ze houd een doek, dat zij aan de eene of de andere zal werpen. De meisjes zingen.

Blauwe, blauwe bloeme
Ziet er niemand oemme !
Ziet er niemand oeme,
Ge weet wel war oemme !

Deze die den zakdoek achter haar vind is er aan en neemt op hare beurt plaats buiten den kring der dansende kinders.

Met de koord. — De meisjes zingen al dansend met de koord, ik ben er echter niet in gelukt de beteekenis van de onsamenhangende woorden te vatten.

Liedje dat men zingt om de kindjes te doen springen : op de drie laatste verzen gaat het sneller.

Azuur zijn de boeren, de boeren, de boeren, de boeren,
Azuur zijdt mijnheer, azuur zijdt madam
Azuur zijdt de zot ! Al met zijn ezelken schok !
Al met zijn ezelken, schok, schok, schok,
Al met zijn ezelken schok !

Nieuwjaarswensch.

Ik kom al over de steentjes
Al met mijn kleine beentjes,
Om U te wenschen
Gelijk de groote menschen,
Een zalig Nieuwe Jaar !

Liedje om de kinderen te doen dansen.

Klein, klein kleutergat !
Wat doede gij in mijnen hof ?
Gij plukt er al de bloemkens af,
Gij maakt het al te grof.
Mamaken die zal kyven,
Papaken die zal slaan !
Klein, klein kleutergat !
Maakt U maar gauw vandaer.

Ten titel van inlichting : 't zelfde liedje hoorde ik in 1919 te Cleef (Duitschland) in het « platt-deutch ».

VI. — *Folklore en Almanak.*

In algemenen regel, worden bij de kerkelijke feesten wafels gebakken.

Asch-Woensdag. — Degenen die zijn kruis behoud tot Paschen mag bij Mijnheer Pastoor, rijspap gaan eten.

Goede week. — Voorheen deed de koster zijn ronde en kreeg een groot getal eieren.

Goeden Vrijdag. — Westersche wind, flinken oogst. Zuiderwind : slechte.

Paschen. — Niets bijzonders, uitgenomen het nieuw kostuum door alle boeren rond dien datum aangekocht.

Beloken Paschen. — De toekomstige moeders gaan ter bedevaart naar O. L. Vrouw te Laeken en zeggen nadat ze driemaal rond de kerk gegaan zijn.

Onze Lieve Vrouw van Laeken
Laat ons een kindeken maken,
Niet te grof of niet te fijn,
Maar gelijk een kind moet zijn.

Kruisdagen. — De pastoor wijdt Sint-Quirinusbron. De boeren houden de boter van dien dag daar ze niet sterk wordt, en dient om de wonden te genezen.

Eerste October. — De Brusselaars kwamen in stoet naar Neer-Zellick om er zich deugd te doen. Dat heeft naam : Smochterkermis (smochteren = gulzig eten). Ik weet niet of mijn inlichter, Van Zeebroeck, overdreven heeft — maar hij beweerde dat een zestigtal jaren geleden de weg als versperd was door rijtuigen in allen aard, en de braspartijen duurden er 3 dagen !

Allerzielen. — Men legt bloemen op de graven en men laat er kaarsen branden. De arme menschen bestrooide de graven van hun verwanten met witte zavel en groene blaren.

Kerstmis. — De pachten der meeste pachthoeven beginnen of eindigen op dien dag.

C. — *Volkslitteratuur.*

Volksvertelsels. — Slechts opgeteekend het vertelsel van Smeken-Smee (de smid die den duivel voor den aap hield en menigvuldige varianten op Keizer Karel. (Keizer Karel en Kwae-Bette ; Keizer Karel en de Mulder, enz.).

D. — *Volkswetenschap en Volkskunst.*

Gewestspraak.

'nen toffen kuul = een pracht jongen.
'n linke giese = een aardig meisje,
'n toffe herter = een goed meisje.
Schoft haa ! = trek er van door.
'n beetje majaaï = een weinig gek.

Grafschrift. — Een onleesbaar grafsteen dient als drempel der kerk, draagt op den boven linkerkant een wapenschild en 't jaartal 166....

Etymologie. — Zellick zou voortkomen van selle — sals = burcht. — Werdt opvolgentlijk geschreven : Setleta (974) — Selleca (1003) — Selleca (1030-1198) — Sedleca (1104) — Selleka (1156) naar Wauters, op. cit. en Histoire d'Affligham).

Plaatsnamen : Hooring, De Ley, Poelbosch, Broeck, Steenweg, Larenbeek, Galgenberg, Heydeveld, Delbunders, (Bourquoi), Hooghof, Overjette, Betteghem.

Kunststukken : Een schilderij verbeeldende Christus aan het kruis, onbekende meester, midden der XVIIe eeuw, wordt in de kerk bewaard.

In de Sacristie vindt men een allerprachtigst kruisbeeld in hout gebeeldhouwd (circa 1660).

Een laatste avondmaal wordt ter pastorij bewaard ; dit stuk werd onder het koor der voormalige kerk gevonden.

II. — Geschiedenis en aardrijkskunde.

Historische personen, wapenschilden, plaatsnamen, enz.

Gevecht in 1333, de heer van Aa en zijn leger tegen de Vlamingen. (Butkens. Brabantsche geesten, T. I, blz. 409).

Oppervlakte in 1686, 401 boenders.

Windmolen gebouwd bij vergunning van 1653.

Parochiale registers van af 1663.

Op 28 Sept. 1549, bestond er te Zellick, een zegel met opschrift : « Sigillum Justiciæ Abbatis Sancti Bavonis in Zelleke »

I — Volksgeneeskunde.

Tegen brandwonden. — Geel van ei met olijfolie gemengeld — Ook nog het verbrande lichaamsdeel met aarde gedrenkt in mestpoel dekken.

Tegen het speen. — Varkensdarmen koken, er 't vet van nemen, welk als zalf gebruikt wordt.

Hondenbeet. — Enkele haren van het dier uit trekken en ze op de wonden leggen.

IV. — Volksastronomie.

Voorbode van goed weer.

Koekoek slag, schoonen dag.
De rook der schouw die recht opgaat.
De zwaluwen hoog in de lucht.
De duiven die zich wasschen.
De vensters 's morgends bedwazemd.

Voorbode van wind :

De lucht met roodachtigen tint.

Voorbode van slecht weder.

De zwaluwen die den grond scheren.
De hoenders die vroeg slapen gaan.
De rook der schouw die naar den grond valt.

Gezegden over weerkunde :

Als te Lichtmis de zon op 't Misboek schijnt,
Is 't een teeken dat de winter verdwijnt.

Een koekoeksroep te helft van Maart,
Is voor den boer een goudstuk waard.

Stof in Maart
Is goud waard.

Een droge Maart, een natte April,
Doet de landman wat hij wil

Aprilletje, dat maande zoet,
Geeft soms nog wel 'nen witten hoed.

Een zwaluw maakt de Zomer niet.

De Meie koel en nat
Vult de schuur en het vat.

Meimorgend : de zon schijnt rood,
Is 's avonds water in de sloot.

De beste mest op d'akker,
Is 's meesters oog en voet.

Zaai rogge, als het stuift,
En 't zal dragen dat het buigt.

In den Winter sneeuw op 't veld
't Vult 's landsmans beurs vol geld.

Dansen op Kerstmis de muggen in 't rond,
Dan dekt op Paaschdag het ijs den grond.

Is Kerstmis vochtig en nat,
Ton en schure niets bevat.

Zijn de boomen op Kerstmis wit van sneeuw,
Ze zijn in de Lente wit van bloesems.

Geeft Kerstmis warmen zonneschijn,
Dan zal het Paaschen houtvuur zijn.

J. M. VAN BELLEGHEM

Congressen, Tentoonstellingen, Museums

't Jaar 1930 zal vruchtbaar zijn in betoogingen waarbij de folklore een voorname rol zal spelen. De Folklore liefhebbers, vinden hier de gelegenheid mede te werken tot het goed gelukken van deze betoogingen. Dat ze de congressen bijwonen zoo ze zelf geen mededeelingen doen. Dat ze de tentoonstellingen bezoeken voor de welke werkzame collegas in de bres hebben gestaan. Vernauwen wij de banden die ons vereenigen en laat ons luister bijzetten, op de betoogingen waar de folklore een plaats heeft veroverd.

Een Tentoonstelling van Volksbeeldekens, kristelijke kunst en folklore. — Een tentoonstelling van kristelijke beeldekens en volksschilderijen, voortkomend uit de verzameling van Maurice Houyet is geopend in « la Maison du Livre ».

De meeste stukken uit de XVIIe en XVIIIe eeuw, zijn zeer zeldzaam, en werpen een bijzonder licht op den stijl en de werkwijzen van de naïve kleurders van dien tijd.

Een gansch bijzondere aantrekking bezitten de miraculeuze Lieve Vrouwen, de H. Familie beelden, de ontvlamde harten, de symbolische voorstellingen van de kruisiging: in diepdruk van den tijd, en waarvan de gekleurde personnages, in strooikleederen, in gouddraad of in zijde gehuld, aantrekken door hunne naïve strekking naar realisme. Wat alles overtreft is eene kruisafdoening der XVIIe eeuw, een miniatuurschildering met 36 afdeelingen en evenveel heiligen beelden ; zorgvuldig met het penseel bewerkt ; een medaillon met de schaar tot kantwerk uitgesneden, en waarvan het loofwerk en het middendeel een aartsengel voorstellen ; een Lieve Vrouw met bebloemde boord en blauwe hoogsels, zinnebeeldige voorstelling van den plaatsnijder Edelinck ; eenvoudige bijzantijnsche schilderingen uit de school van Moscou, XVe en XVIe eeuw ; Griekschc heiligen beelden, de schilderij van den Almogenden Schepper.

Hier nog een latijnsche leerzang, voor een priester jubileum, met symbolische omslag ; psalmboeken van de XVIIIe eeuw ; kleine donkere brandvensters met goud opgesmukt ; processie vlaggetjes van de XVIIIe, voorstellende de legende van Sinte Godelieve en van Sint Willebrordus ; waardig een zachte melodij op te wekken bij den bedevaarder Max Elskamp, of een treurdicht bij Francis Jammes.

Spijtig dat deze interessante tentoonstelling niet meer bezoekers heeft aangetrokken, dit is wellicht te wijten aan te weinig publiciteit.

E. H.

Een Nationaal Wetenschappelijk Congres. — Een Nationaal Wetenschappelijk Congres is ingericht in 1930 door de Federatie der wetenschappelijke vereenigingen van België, onder de bescherming van het commissie voor het eeuwfeest.

Dit congres heeft voor doel de staat van de wetenschappelijke opzoekingen in ons land te doen kennen ; en de rol der Belgen aan te toonen in den vooruitgang der wetenschap.

De officieele talen van 't Congres zijn het Fransch en het Vlaamsch.

De mededeelingen worden gedaan in de taal door den opsteller verkozen.

Het Congres bevat volgende afdeelingen, waarvan de inrichting toevertrouwd is aan nationale vereenigingen.

1. Wiskunde, (Société Mathématique de Belgique).
2. Natuurkunde, (Société Belge de Physique).
3. Scheikunde, (Société Chimique de Belgique).
4. Sterrekunde, (Société d'Astronomie d'Anvers et Société Belge d'Astronomie).
5. Aardmeting, (Société Belge d'Astronomie).
6. Aardkunde, (Société Belge de Géologie et Société Géologique de Belgique).
7. Plantkunde, (Société Royale de Botanique de Belgique)
8. Dierkunde, (Société Belge de Zoologie).

Onder afdeeling — Insectenleer, (Société Entomologique de Belgique).

9. Algemeene levensleer, (Société Belge de Biologie).
10. Natuurleer van de mensch, (Société d'Antropologie de Belgique). In deze afdeeling bestaat er een afdeeling voor folklore.
11. Geneeskunde, (Société Royale de Médecine de Gand, Société Medico-Chirurgicale de Liége, Cercle Médical d'Anvers, Société Clinique des Hôpitaux de Bruxelles, Section Médicales de la Société Scientifique de Bruxelles et de la Société des Sciences Médicales et Naturelles de Bruxelles).
12. Gezondheidsleer.

Verschillende afdeelingen kunnen zich vereenigen om over gemeenschappelijke punten te spreken. De mededeelingen moeten onuitgegeven zijn en enkel wetenschappelijk.

Het opschrift van iedere mededeeling moet ten laatste op 1 Juni 1930 toekomen, op het secretariaat overeenkomstig de afdeeling.

De tekst zal aan de Secretaris der afdeeling in dubbel overgemaakt worden, aanstonds na de lezing of de uitbreiding op het Congres. Ieder opsteller kan 25 afzonderlijke afdruksels bekomen zoo hij dit meldt op zijn handschrift.

Het Congres telt eere-leden, werkelijke leden en toetredende leden. De werkelijke leden betalen 100 fr. ; de toetredende leden 50 fr. De eere-leden en de werkelijke leden alleen, krijgen het verslag van het congres. Ieder lid krijgt een exemplaar van de herinneringsmedalie van het congres.

Na het congres zullen de verslagen te koop gesteld worden aan minstens 100 fr.

Men is toetredend lid met 50 fr. te storten op de postchekrekening N° 171.892, met melding « Nationaal Congres, Brussel 1930 ». Vriendelijk verzoek op het billet voor mededeelingen aan te duiden tot welke afdeeling, of afdeelingen zij willen inschrijven.

Voorloopig programma van het Congres

1. Zaterdag 28 Juni te 8 u. 30 's avonds, vertrouwelijke ontvangst op de Fondation Universitaire.

2. Zondag 29 Juni, te 10 u. 30, plechtige opening, zitting in het « Palais des Academies ». Voordracht door den Heer M. J. Bordet, eere-voorzitter van het Congres.

3. Zondag 29 Juni namiddag ; Maandag 30 Juni en Dinsdag 1 Juli, voor- en namiddag; Woensdag 2 Juli 's morgens, afdeeling zitting in de lokalen du Palais des Academies, van de Fondation Universitaire, en van de, Faculté de Médecine, van de Hoogeschool te Brussel.

4. Maandag 30 Juni, te 9 u. 's avonds, feestzitting voor de congresleden ; vanwege het gemeentebestuur der stad Brussel

5. Woensdag 2 Juli, te 3 u. namiddag, slotzitting, in het Paleis der Academies.

Een uitgebreider programma zal later aan de congresleden gestuurd worden.

Internationaal Congres voor Volkskunst. — Deelname van den vreemden aan dit congres schijnt bijzonder belangrijk. Verschillende mededeelingen zijn reeds gedaan door vooraanstaande personen ; zangen, dansen, volksspelen zullen uitgevoerd worden door de eigen bevolking zelf in nationale kleeddij.

De mededeelingen moeten steunen op volgende gedachten : artistiek beginsel in de volksfeesten, godsdienstfeesten of burgersfeesten, dat ze reeds lang bestaan of nieuw uitgevonden zijn.

Het programma van het congres is zoo opgemaakt dat de ernstige zittingen 's morgens plaats hebben, en de namiddagen voorbehouden blijven aan plezier en uitstappen.

De vreemde deelnemers met nationaal kostuum zijn zoo talrijk dat er een stoet zal gehouden worden in het park van de tentoonstelling van Antwerpen en van Oud-Belgie.

't Is ook mogelijk dat de stoet plaats heeft in d'expositie van Luik.

Ziehier het voorloopig programma :

Donderdag 28 Augustus : Inhuldiging van het congres te Antwerpen, ontvangst door het College van Burgemeester en Schepenen, eerste zitting van 't congres.

Vrijdag 29 Oogst : Zitting van 't congres, vergadering van het bureel ; ontvangst in Oud-België.

Zaterdag 30 Oogst : Zitting van 't congres ; vergadering van het C. I. A. P., bezoek aan de tentoonstelling van schoone kunsten ; vertooning van de Marionetten ; liederavond en volksdansen.

Zondag 31 Oogst : Zitting ; bezoek aan de tentoonstelling ; ontvangst in het Museum Plantyn; liederavond en volksdansen.

Maandag 1 September : Zitting ; Beiaardavond te Mechelen : terug naar Antwerpen.

Dinsdag 2 September : Zitting ; bezoek aan de tentoonstelling ; vertooning op het Vlaamsche Theater.

Woensdag 3 September : Reis Antwerpen-Luik ; ontvangst op het stadhuis van Luik ; bezoek aan de tentoonstelling ; Mario-

netten avond en Luiksche volkspelen. (Musée Vie Wallonne).

Donderdag 4 September : Zitting van 't Congres, middagmaal door de stad aangeboden.

Vrijdag 5 September : Slotzitting, reis Luik-Brussel.

Zaterdag 6 September : 's Morgens : uitstap naar Nijvel (beiaard, reuzen) Abdij van Villers. Waalsche kermis te Hevillers (dansen, zingen, spelen) ; Ontvangst op het stadhuis te Brussel.

Zondag 7 September : Brusselsche Ommegang; Ontbinding.

Het bedrag der bijdrage is vastgesteld op 50 fr. te storten aan M. R. Dupierreux, Lesbroussartstraat te Brussel.

Een aantrekkelijke betooging te Namen. — Ter gelegenheid van het Eeuwfeest zal er te Namen, in het Koninklijk Athenaeum, eene belangrijke tentoonstelling van Folklore en van oude nijverheden tot stand gebracht worden. Hare Keizerlijke en Koninklijke Hoogheid, de Princes Napoleon heeft de hooge bescherming ervan wel willen anvaarden.

Deze betooning meldt zich onder de gelukkigste voorteekens. De prachtige verzamelingen van in de provincie verwerkte voorwerpen zullen de ontwikkeling der kunstnijverheden die in verledene eeuwen bij ons bestonden toelichten.

Zoud's Krystallen voorwerpen van onschatbare waarde, o. m. een tafelservies uit 77 stukken bestaande, deze eenige stukken waarvan de gietvormen na bewerking vernietigd werden ; glaswerk van Vonêche ; aardwerk van Andenne, waartusschen een tafelservies waarop de verschillende Kasteelen der provincie afgebeeld zijn, een buitengewoon en prachtig stuk; gleiswerk van Saint-Servais, voorwerpen in hout der Ardennen ; geelkoperwerk van Dinant, enz.

Men zal gansch het leven van den Ardenneeschen boer wedervinden in de huizen die er zullen zijn : de keuken met haar grooten schoorsteen, de huiszaal waar het huisgezin s' avonds vergaderde en waar men de herinneringen der voorouders bewaarde, de slaapkamer. In de verschillige zalen zal men kleedingstukken door onze voorvaderen gedragen zien. De eigenlijk gezegde Folklore en de volkskunst zal men vereenigen in andere zalen welke de aandacht des bezoekers zoowel door de verscheidenheid als door hun getal op zich vestigen zal.

Een straat van Namen zooals het in de verledene eeuwen bestond zal gansch heropgebouwd zijn : in oude huizen der XIVe, XVe en XVIe eeuwen zal men nevens het werkhuis van den klompmaker, een ouden winkel en eene oude bakkerij inrichten en daarnevens zal men nog het smisje van den nagelmaker, den winkel van den kuiper en eene apotheek van 't jaar 1830 vinden.

Voegen wij daarbij de waalsche herberg waar alles ons 't leven tijdens de omwenteling herinneren zal en waar bijna dagelijks feestelijkheden zullen plaats grijpen ; zeker mag men besluiten dat de tentoonstelling van Folklore en der Oudnijverheden een machtige aantrekking zijn zal om talrijke bezoekers naar Namen te lokken.

Voor het Komiteit zal het een waar genoegen zijn alle gevraagde inlichtingen te kunnen verschaffen ; zich te wenden tot den schrijver, Emile DAVE, 19, rue de Marchovelette, Namen

Museum voor Folklore van Doornik. — Van nu af bezit Doornik zijn « Maison Tournaisienne » Museum voor Folklore van Doornik, ingericht in de oude gebouwen van de Reduit de Lion, die aan de stad werden afgestaan, en die door het gemeentebestuur gansch hersteld werden. Dit gebouw is van 1678.

Dit gebouw werd geopend den 10 Mei in tegenwoordigheid van het gemeentebestuur.

M. Rawez, voorzitter van de commissie voor Folklore, heeft dit werk gehuldigd, en tevens uitleg gegeven van de werkwijzen van de commissie.

Zij heeft een Doorniksche herberg, een keuken en een interieur van Balotil. De andere zalen zijn gewijd aan de te loor gegaan voorwerpen en documenten, gedenkenis van kunstenaars en personen van de streek, administratieve geschriften, verdwenen dagbladen, oude schilderijen, steenschriften en volksuitgaven.

Tentoonstelling voor Folklore te Anderlecht. — 't Zal maar weinig schelen of deze tentoostelling zal open zijn, als dit boekje het licht zal zien. Gedurende de tentoonstelling, zijn er vergaderingen en muziekvoordrachten ingericht.

Ter dezer gelegenheid verschijnt er een bijzonder nummer, met belangrijke studies over onuitgegeven vraagstukken.

Het Museum van Folklore te Bergen. — Een Komiteit heeft zich te Bergen samengesteld teneinde gelden in te zamelen tot het oprichten van een Museum voor Folklore. Een tentoonstelling zal tijdens het jaar van het eeuwfeest plaats grijpen. Adres : M. Paul Heupgen, 53, Boulevard Dolez, Bergen.

Geschied- en Oudheidkundig Congres. — Het XXVIIIe Congres van het Geschied- en Oudheidkundig Verbond zal plaats hebben te ANTWERPEN van Zaterdag 16 tot Donderdag 21 Oogst 1930. Dit Congres wordt ingericht door de Koninklijke Academie voor Oudheidkunde van België, de Antwerpsche Bibliophilen, den Oudheidkundigen Kring van Antwerpen en het Genootschap voor Antwerpsche Geschiedenis.

Uwe toetreding en vooral uwe daadwerkelijke deelneming aan de werkzaamheden van dit Congres zouden ons ten zeerste vereeren en verheugen.

Het Congres telt tien afdeelingen, waarvan wij hierachter de opsomming en de samenstelling der bureelen mededeelen.

De inschrijvingskosten bedragen 50 fr. (10 Belga). De inwonende familieleden van een congreslid, alsook de studenten der instellingen voor hooger onderwijs (universiteiten, seminaries, enz.) betalen slechts 25 fr. Die van deze prijsvermindering genieten, hebben geen recht op het ontvangen der verslagen, indien zij geene hoogstudenten zijn.

De schitterende feestelijkheden, waarmede de stad Antwerpen het nationaal jubeljaar zal vieren ; de opening eener Wereldtentoonstelling, waarvan een der voornaamste doeleinden is de verheerlijking onzer aloude Vlaamsche kunst ; uitstappen naar Mechelen en naar de voornaamste gemeenten der Kempen, alsook boottochten op de Schelde en in de havendokken, zullen de deelneming aan dit Congres op eene buitengewone wijze veraangenamen.

Daarenboven heeft het Algemeen Regeeringscommissariaat der Wereldtentoonstelling, na ambtelijke erkenning van het Congres, aan de leden aanmerkelijke voordeelen verzekerd, waaronder een afslag van 35% op het net der Nationale Spoorwegmaatschappij en voorrechten bij het bezoek der Tentoonstelling en bij het deelnemen aan bepaalde feestelijkheden.

Degenen die het woord willen voeren worden uitgenoodigd aan den voorzitter der belanghebbende afdeeling, vóór 15 Mei, een bondig verslag (20 regels, liefst machineschrift) der mededeeling te zenden. De onderwerpen welke in betrekking staan met de stad, waar het Congres gehouden wordt, en met de plechtigheden welke er dit jaar gevierd worden, zullen op gansch bijzondere wijze welkom zijn. Het staat den congresleden vrij de taal te gebruiken welke ze verkiezen.

De deelnemers zullen tijdig hunne identiteitskaart alsook het programma van Congres en uitstappen ontvangen.

Algemeene Sekretaris : H. Paul ROLLAND, Archivaris-paleograaf bij het Staatsarchief, Secretaris der Koninklijke Academie voor Oudheidkunde van België, Dewittestraat, 59, Berchem (Antwerpen).

Secretarissen : H. A. J. J. Delen, Adjunct-conservator van het Museum Plantin-Moretus. E. H. Van Herck, bestuurder van het Sint Lievens College te Antwerpen.

Bijvoegend Sekretaris : H. G. Magniette, Kanselier van het Consulaat van Honduras te Antwerpen.

Schatbewaarder : H. G. Hasse, Ondervoorzitter van de Belgische Antropologische Maatschappij, Schatbewaarder van de Koninklijke Academie voor Oudheidkunde van België.

Lijst der Afdeelingen :

I. Voorhistorie, Gallische, Gallo-Romeinsche en Frankische Oudheidkunde.

II. Oudheidkunde en Geschiedenis der Klassieke en Oostersche Oudheid.

III. Oudheidkunde van de Middeleeuwen en van de Moderne tijden.

IV. Kunstgeschiedenis.

V. Geschiedenis der Middeleeuwen.

VI. Moderne en Hedendaagsche Geschiedenis.

VII. Kerkelijke Geschiedenis, Liturgie, enz.

VIII. Paleographie, Oorkondenleer, Archief- en Bibliotheekwezen, Penning-, Zegel en Wapenkunde.

IX. Folklore.

Voorzitter : H. E. van Heurck, Oudheidkundige. (Helenalei, 26, Antwerpen).

Secretaris : H. J. Gessler, Hoogleeraar te Leuven. 84, Geldenaekschevest, Leuven.

X. Geschiedenis der Muziek.

Te Brugge en te Bergen werden de werken van de Folklore afdeeling ten zeerste geprezen zoowel door hun waarde als door hun aantal. Het zou passen dat de afdeeling van Antwerpen even levendig weze. Wij dringen bij ons vrienden aan opdat zij er mededeelingen zouden voorbrengen.

Begijnhof-museum te Diest. — Wij vernemen dat de mededeeling betreffende dit stemmig Museum, en verschenen in ons laatste nummer, onnauwkeurig was. Wij maken er dan ook onze lezers attent op dat pasgenoemd Museum toegankelijk is *alle dagen* — Zon- en feestdagen inbegrepen — van 9 tot 12 u. en van 2 tot 4 u. De inkomprijs bedraagt 1 fr. op Zondag en Donderdag, en 2 fr. de andere dagen.

Boekennieuws.

De toestand van onzen dienst laat ons niet toe een systematische bibliographie op te maken. 't Is ons evenmin mogelijk er beoordeelende bibliographie te geven.

Beide taken hopen wij wel eens te kunnen volbrengen.

Wij geven hier op de uitgaven die ons toegezonden werden door de schrijvers of ook nog de meest belangrijkste boeken die wij aankochten.

Album van den Ommegang. — De Maatschappij van den Ommegang denkende dat het meerendeel van hen die dezen prachtigen stoet zullen komen bewonderen, er van een blijvende gedenkenis zullen willen bewaren, heeft het plan opgevat een album uit te geven, waarin de bijzonderste wagens en groepen zullen in kleuren weergegeven worden.

Ziehier een lijst der platen van dit album. De prijs is vastgesteld op 25 frank.

1° — Groep der inleiding : De Vredebode, Roffelaars en en Bazuinblazers, Eerewacht (James Thiriar).

2° — Groep der ambachten. (James Thiriar).

3° — De Reuzen en de zinnebeeldige dieren. (Jules-M. Canneel).

4° — De wagen der Hel (Eugène Canneel).

5° — De Rederijkers (James Thiriar).

6° — De Maagd van Brussel. (Massonet).

7° — Wagen der kamer « Het Boek » de kenspreuk vertolkende « Laat ons de gedachte verspreiden ».

8° — Wagen de Kamer « Het Mariakranske », kenspreuk : « De menschheid hoopt op beterschap ».

9° — De geslachten. (James Thiriar).

10° — De Magistraat van Brussel. (James Thiriar).

11° — De Keizer en Hertog van Brabant, zijn gevolg en eere-wacht. (James Thiriar).

12° — De schuttersgilden van Brussel. (James Thiriar).

13° — De wagen der heilige Gudula. (Van Roose).

14° — De wagen van Sint Antonius. (Gisber Combez).

15° — De wagen van sint Joris. (Oswald Porau).

16° — Hoe het beeld per boot wordt overgebracht naar Brussel (wagen van Sterckmans).

17° — De aankomst van het beeld te Brussel (wagen van Paul Cauchie).

18° — Het opbouwen der nieuwe kerk (wagen van J. Dierickx).

19° — Het beeld in de nieuwe kerk van den Zavel geplaatst. (Massonet).

20° — Wagen der stad Brussel. (Michel).

Verscheidene muzikale themas der XVIe eeuw opgesteld door den heer Closson volledigen dit werk.

Ons lezers kunnen zich dit album aanschaffen met de som van 25 fr. op onze postrekening N° 142.119 (Marinus Albert, 12, Oud Koornhuis), over te maken. Wij zullen zorgen dat ze bijtijds gediend worden.

EMILE-H. VAN HEURCK. — *Les Images de Dévotion Anversoises du XVIe au XIXe siècle (Sanctjes, Bidprentjes en suffragiën)* 104 blz. Platen in en buiten tekst. Antwerpen, E. De Coker, 40, Hobokenstraat, 1930. Prijs : 35 fr.

De oude sanctjes en bidprentjes, vervaardigd in een thans verlaten trant, worden zeer zeldzaam en ook door verzamelaars zeer opgezocht. Zooals altijd wist de schrijver van dit boek, met doorzicht te handelen en kon dan ook een prachtige en rijke verzameling vormen ; hij beperkt dan ook zijn nochtans zeer uitgebreid werk, aan de beeldekens op koper geëtst.

Zij die de werken van den heer van Heurck nagaan, weten met welke nauwgezetheid, hij de behandelde stukken beschrijft. Als wij de methodische voorstelling van dit werk roemen zullen wij hen dan ook niets nieuws zeggen. De manieren van drukken en etsen worden ingestudeerd. De etsers, drukkers, uitgevers en verkoopers worden opgezocht en besproken. De illustratie van dit werk werd met grooten zorg en smaak gedaan en vormt een zeer eigenaardig geheel.

Wij komen later over dit boek terug.

EMILE-H. VAN HEURCK. — *Quatre Images Anversoises inconnues*, 8 blz. + 4 platen, 1930.

Zeer lieve uitgave bij de reeds lange lijst te voegen der werken van den schrijver over stukken van zijn zoo rijke verzameling. Er is hier spraak van platen van Brepols of aan Brepols toegeschreven (de 3^e). Twee van die platen zijn spreuken, de twee andere zijn verwant aan de Koningsbriefjes.

VICTOR DE MEYERE. — *De Vlaamsche Vertelselschat,* geillustreerd door Victor Stuyvaert, T. II., 192 blz. « De Sikkel », Antwerpen 1929.

De bibliotheek van den folklore komt verrijkt te worden met het 3^e boekdeel der Vlaamsche Vertelselschat, door Victor de Meyere opgesteld, en flink en met smaak uitgegeven door de firma « De Sikkel » van Antwerpen.

Lief, vol leven, en zoo fijn verteld, doen deze vertelsels ons de ziel der vlaamsche buitenmenschen begrijpen, van hen die de gewoonte onderhouden 's avonds rond den haard te zitten en er de oude legenden overgeleverd door verscheidene generaties voort te vertellen.

AUGUSTE MARTIN. — *L'Imagerie Orléanaise.* Ouvrage précédé d'une étude sur les origines et les sources d'inspiration des imagiers par *Pierre-Louis Duchartre.* — Notices biographiques par le Dr *Maurice Garsonnin.* — Paris. Aux éditions Duchartre et

Van Buggenhoudt, S. D. (1928). XXVI en 269 bl. Ill VI gekleurde platen. buiten tekst.

Dit boek maakt deel uit van een reeks van studiën over de Volksprenten en handelt, zooals de titel het aanduidt, over de voortbrengsels van Orléans, «misschien, na Lyon, Rowaan, Straats burg en Parijs, het oudste en voornaamste centrum van Frankrijk voor de mannekensbladen industrie ».

Het werk begint met een studie, « Imageries populaires — Les Origines de l'Imagerie et des Imagiers — Leurs sources d'inspiration et la couleur locale », van de hand van den uitmuntenden kenner, Mijnheer Duchartre. In deze enkele bladzijden vindt men algemeene beschouwingen over de volksprenten, over hun belang voor de Volkskunst, en ook eenige woorden over de schoonheid die in deze eenvoudige beeldekens, dikwijls zoo harmonieus gekleurd, te vinden is. Schrijver spreekt ook over den rol door de « Beschermprenten » gespeeld, en haalt als voorbeeld aan, de Maria-Boodschap, van den Meester van Flemalle, uit het Koninklijk Museum voor Schoone Kunsten, te Brussel, waar een prentje, de H. Christoffel, aan den schouwmantel hangt.

Op dit eerste deel volgt een overzicht, werk van Dr Maurice Garsonnin, over de volksprenten, waarin hij de geschiedenis van de mannekenspapier-industrie, te Orléans, van zijn begin af tot op het einde der XIXe eeuw behandelt. 't Is aan een speelkaartenmaker, Hierosme Leblond, dat men het graveeren van een koperen plaat, thans in het Museum van Orléans bewaard, te danken heeft. Zij stelt voor : « La superbe et magnifique entrée de Monseigneur Messire Pierre du Cambout de Coislin, Evesque d'Orléans dans sa fameuse Eglise de Sainte Croix, Cathedrale de son Diocèse pour le 19 octobre 1666 ».

Verder doet schrijver uitschijnen hoe belangrijk de inventarissen van den burgerlijken stand en de minuten van notarissen, voor het kennen van de speelkaartenmakers, sedert de XVIe eeuw, zijn. Hij maakt ook den lezer attent op het verschil tusschen « Dominotiers » en « Imagiers » en vestigt de aandacht op het feit dat men, inderdaad, voor Orleans, geene enkele prent van vóór het tweede helft der XVIIe eeuw, kent. Volgt de geschiedenis van de verschillende uitgeversfirma's. Als Dr Garsonnin van Letourmy spreekt, herinnert hij aan het feit dat het eerste beeldeken dat hij deed snijden, de « Chanson de Malborough » was, lied zeer belangrijk voor de inwoners van de stad, aangezien dat het bijna letterlijk een oud lied, « Le convoi du duc de Guise », zeer, onder de soldaten, verspreid, na den moord van den Hertog door Poltrot de Méré, te Vaslins, in 1563, herhaalt.

't Is na Rabier-Boulard, dat de mannekensbladen in steendruk uitgegeven worden, en 't is met dit huis dat de volksprentenindustrie van Orleans, door de verzamelaars zoo hoog gewaardeerd, verdwijnt.

Het derde deel van het boek bestaat uit de volledige lijst van de beeldekensdrukkers van Orléans, door den Heer Auguste Martin opgesteld

Voor ieder onder hen, geeft hij een korte biografische nota, gevolgd door de titels en een beknopte beschrijving, van de voortbrengsels of de gewaande voortbrengsels van hunne werkplaatsen

Talrijke reproducties van prenten komen het boek opluisteren. Zij zijn met veel smaak gekozen ; ook worden de verzamelingen waarin de origineele beeldekens bewaard zijn, aangeduid.

Zes gekleurde platen, buiten tekst, doen beter dan welke beschrijving ook, de schoonheid van kleur van deze volksprenten bewonderen.

Met veel zorg door de « Editions Duchartre et Van Buggenhoudt » uitgegeven, zal dit werk groote diensten aan geleerden en verzamelaars bewijzen en, 't is te hopen dat, in het vervolg, over al de groote fransche centras van mannekensbladen nijverheid, zoo belangrijke en volledige monografiën zullen verschijnen

Dr Lucien Crick

Van den Weghe (M.-J.). —*Geschiedenis van Buysinghen-Eysinghen*, naar de oorspronkelijke bronnen. St-Amandsberg-Gent. Drukkerij Ch. Snoeck-Cools. 1929. 1 band, 234 blz. met plaat en kaart

De Heer Van den Weghe levert hier een nieuw belangrijk geschiedkundig werk dat aan zijnen onvermoeibaren arbeid en zijne onophoudende navorschingen te danken is.

In een reeks zeer rijk gedocumenteerde kapittels doet hij de geschiedenis van twee oude gemeenten, waarvan een thans verdwenen is, kennen. In zijne voorrede schrijft hij met reden : « ... wij hopen. .... dat deze onze arbeid, de geschiedenis van het vaderland zal ten nutte komen, want niets helpt ze beter volledigen dan goede dorpsmonografieën..... Daar ligt onsdunkens nog de schoonste zedeles ten dienste der vaderlandsliefde », en niemand zal den geleerden auteur tegenspreken, want zijn boek is een overtuigend bewijs van zijne theorie.

In Kapittel I : « *Oorsprong — Eerste Bewoners — Bosch van Buysinghen — Ontstaan der parochiën* » zegt Mijnheer Van den Weghe, dat Buysinghen een zeer oud dorp is, waarvan de oorsprong « zich in den nacht der tijden verbergt » en, na, van de « communs manans » gesproken te hebben, legt hij uit hoe de gemeente, te midden van de bosschen verscholen, veel te danken heeft aan de Abdij van Zinnik. Wat Eysinghen betreft, dat dorpje behoorde eerst aan de Abdij van Florennes, maar moest, ter oorzake van geldnood aan de Premonstratenzen van « Bonne Espérance » verkocht worden.

Hoofdstuk II : « *Naamafleiding* » doet de beteekenis van de namen van de twee gemeenten kennen. Op werken van gewaardeerde toponymisten en taalkundigen (Carnoy, Lindemans, Kurth, Foerstemann, Winkler) steunend, bewijst S. dat Buysinghen het huis door Buso gesticht en door hem en zijne familie bewoond. beteekent, terwijl dat Eysinghen de woonplaats van Eyse en zijne verwanten aanduidt.

Hoofddeel III : « *Plaatsbeschrijving* », met kaart, doet ook de geologische samenstelling van den ondergrond van de dorpen kennen en handelt verder over de bosschen, waarvan men hier de namen vindt, die grootendeels tijdens de XVIIIe eeuw uitgeroeid werden. S. spreekt nog over de geschiedenis van de vaart van Charleroi, waarvan de delving, sedert de XVIe eeuw besloten, maar in 1827 begonnen is.

De toegevoegde kaart werd, in de XVIIIe eeuw, volgens een huurceel van 1522, door Pastoor Breckmans in 1597, geciteerd, gemaakt.

Kapittel IV : « *De Bevolking* » geeft een overzicht van het aantal inwoners. In 1435 telt Eysinghen 22 huizen en Buysinghen 17. In 1480, dalen die cijfers tot 6 en 7 huizen. Doch, in 1923 zien wij de bevolking van Buysinghen-Eysinghen tot 2164 inwoners stijgen. Een belangrijke lijst van familienamen van de oorspronkelijke bewoners komt het hoofdstuk aanvullen.

In Hoofddeel V : « *Het Volksleven* » heeft S. het over al wat hij gevonden heeft « nopens de werkzaamheid en de bezigheden, de manier van leven, den Godsdienst, de zeden van het volk van Buysinghen-Eysinghen ; verders hun verstandelijken en zedelijken toestand, den graad van hun welstand, hun wijze van ontspanning, hun feesten, enz. enz. ».

De lezer zal hier talrijke en sappige nota's over Folklore vinden. Volgens de kerkrekeningen, leert men dat, in de XVIIe eeuw « een Sint Amand in levenden lijve in de processie (ging,) dat hij een mantel droeg van rood op blauw en dat men tevens daartoe nog gouden « speiergoed » verbezigde ». Te Eysinghen vierde men Palmzondag op een bijzondere wijze : een kansel werd op het kerkhof geplaatst en daar kwam een Minderbroeder de Passie prediken. Dit gebeurde in 1511. Dan geeft S. ook talrijke uitleggingen over de bedevaart ter eere van den H. Hubertus, te Buysinghen, over de inhaling van zijne relikwiën, in 1767, waarvan een beschrijving door Deken Van der Elst opgemaakt, overgebleven is, over de « trompetjes », de sleutel, de brooden van den H. Hubertus.

In Hoofdstuk VI : « *De Kerk van Buysinghen* » behandelt Mijnheer Van den Weghe deze geschiedenis, geeft talrijke inlichtingen over het bouwen van het monument, en zijne meubileering. Ook wordt hier over de kapel van O. L. Vrouw van Loretten, beter onder den naam van « De Kluis » bekend, gesproken. Ze werd in 1615 door Lamoral de Tassis gebouwd en was bijzonder tijdens de XVIIe en XVIIIe eeuwen vermaard.

In dit deel vindt men ook een lijst van de pastoors van het dorp. Zij begint in 1300 met Hugo, om te eindigen met den tegenwoordigen Herder, den E. H. Denève, in 1914 benoemd.

In deze lijst dienen twee namen bijzonder opgemerkt : die van pastoor Paulus Sophie (1652-1679), van Halle, broeder van den beroemden arts, te Brussel gevestigd, en voornaamlijk die van F J. Van der Elst (1744-1792) over wiens rol de lezer later meer vernemen zal.

De geschiedenis van de kerk van Eysinghen moest natuurlijk de historie van die van Buysinghen volgen. Het is het onderwerp van het VIIe hoofddeel : « *De Kerk van Eysinghen* ». Deze tempel werd als parochiekerk bij den aanvang der XIXe eeuw afgeschaft, al bleef toch, Eysinghen tot 1813 als onafhankelijke gemeente bestaan. In 1839 wordt zij definitief afgebroken, om het leggen van de spoorbaan van Brussel op Halle te vergemakkelijken.

In de lijst van de pastoors, bijna alle Norbertijnen van Bonne-Espérance, is een naam te onthouden : D. F. Petrus Salcedo (XVIIe-XVIIIe eeuwen), Spanjaard van afkomst en broeder van Don Francesco Salcedo, gouverneur van Charleroi, in 1688 overleden.

In Kapittel VIII : « *Kerkgoederen-Kerkbelangen* » herinnert S. aan zekere verdwene praktijken : schenken van wijn aan de geloovigen, na de communie ; uitdeelen van graan aan armen, op Goeden Vrijdag.

Hoofdstuk IX : « *Pastoor Van der Elst* », is een levensbeschrijving van den beroemsten en ijverigsten Herder van Buysinghen. In 1713, te Brussel geboren, student aan de Universiteit van Leuven, Baccalaureus in Godgeleerdheid, wordt hij, in 1744, als pastoor benoemd ; in 1766 vindt men hem als Deken van het district van St-Pieters-Leeuw. Zeer bedrijvig, speelt hij een groote rol in zijn dorp ; laat ons maar van zijne moeilijkheden met de Abdij van Zinnik gewag maken. Zijn karakter was zeer vroolijk ; dit blijkt uit de vertelsels van pastoor J.-F. de Broyer. Hoog van jaren ontsliep hij in 1792.

In Kapittel X : « *Het Kasteel-Heeren* » zal men benevens de geschiedenis van het slot, een naamlijst van de Heeren vinden.

In Hoofdstuk XI : « *Kleine Kroniek* » heeft Mijnheer Van den Weghe « de bijzonderheden die geen plaats vonden in het algemeen plan van (zijn) werk », vermeld zooals de groote ellende van 1552-1555, de pest van 1635, het zenden van « pionniers » (aardewerkers) naar de belegerde stad Oudenaarde, in 1674, en verschillende opmerkenswaardige feiten.

Na Kapittel XII : « *Zantekoren* », publiceert S. vijf belangrijke bijlagen.

Een inhoudstafel en alphabetische lijsten van personen en plaatsen, maken het raadplegen van het boek zeer gemakkelijk en men moet den Heer Van den Weghe dankbaar zijn voor zijn werk, dat de geschiedenis en het leven van een belangrijk en schoon hoekje van Brabant met wetenschap en liefde beschrijft.

LUCIEN CRICK.

CORNELISSEN JOZEF. — *Nederlandsche Volkshumor op stad en dorp, land en volk*, T. III, 332 blz. 1930. De Sikkel, Kruishofstraat, 223, Antwerpen. Prijs 35 frank.

Reeds vermelden wij hier de twee eerste boekdeelen van dit zeer belangrijk werk over de bijnamen der inwoners der

steden en dorpen van al de gewesten waar het Nederlandsch de voertaal is ; dit 3e boekdeel toegewijd aan de gemeenten van Noord-Holland en van Zuid-Afrika, moet niet onderdoen voor de voorgaande werken van den schrijver en verdiend dan ook allen lof.

GEORGES LAPORT. — *Le Folklore des Paysages.* Mededeeling van het Finlandsch Folkloristisch Centrum.

Wij zullen welhaast gelegenheid hebben een uitgebreide verhandeling te wijden aan de lofwaardige bedrijvigheid van het Finlandsch Folkloristisch Centrum, waarvan de uitgaven groote belangstelling verwekken.

Dit centrum komt een zeer lijvig werk van onzen landgenoot M. Georges Laport uit te geven, dit boek is toegewijd aan den Folklore der Waalsche landschappen en en boekje van 66 blz. over den Folklore der landschappen van 't Groot Hertogdom Luxemburg.

De titels van deze publicaties, nochtans zeer aardig, laten niet vermoeden welken rijkdom van juiste, vaste en zaakrijke waarnemingen zij bevatten

Een groot deel van deze documenten verschenen reeds in La Vie Wallonne »

Mme CRICK-KUNTZIGER. — *Les tapisseries de la Légende de N. D. du Sablon.* — Verscheidene illustraties, uitgegeven door het Bulletin des Musées Royaux d'Art et d'Histoire, Januari 1930.

Zeer belangrijke studie over dit tapijtwerk, reeds meermalen besproken, deze studie stelt verscheidene punten vast tot nog toe betwist en onopgelost ; ze komt ter juisten tijd, daar deze publicatie samenvalt met de heroprichting van den Ommegang van den Zavel.

JACQUES BOLSÉE. — *La grande Enquête de 1389 en Brabant.* Teksten gepubliceerd onder de bescherming der Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 674 blz. 1929. Lamertin, 39, Coudenberg, Brussel.

Onder de regeering van Johanna van Brabant had er in 't Hertogdom een groot enkwest plaats over het beheer der ambtenaren. De opzieners vergenoegden zich niet alleen de bestuurlijke stukken na te gaan, doch namen tevens de klachten der bevolking op Duizend zeven honderd getuigenissen, meestal in 't Vlaamsch opgesteld, worden in dit werk weergegeven, ze worden voorafgegaan door een zeer uitgebreiden uitleg over de enkwesten in dit tijdvak en gevolgd door zeer getétailleerde tabels.

ERNEST FIVET. — *Le Pays de Namur et la Révolution de 1830.* — Verhaal der gebeurtenissen van 1830 in 't land van Namen. 192 blz. Chantraine, 36, rue de la Croix te Namen, 1930.

Schrijver heeft in dit geillustreerd boek, al de bijdragen vereenigd welke hij reeds deed verschijnen in *Le Guetteur Wallon.*

Het boek bevat inlichtingen over de gebeurtenissen die de Julidagen van 1930 voorafgingen en het verhaal der militaire gebeurtenissen van de omwenteling te Namen, Dinant, Mariembourg, Philippeville, enz.

VAN DE WYER H.-J. — *De Vlaamsche Gemeentenamen*, 48 blz. Vl. Toponymische Vereeniging, Leuven of Standaard Boekhandel, Brussel.

Schrijver publiceert een lijst der vlaamsche gemeentenamen met hun moderne schrijfwijze, deze lijst is voorafgegaan van een nuttige inleiding, waarin hij in zeer eenvoudigen stijl de bijzonderste begrippen der toponymie uitlegt.

Maisons et Meubles flamands. — Bijzonder nummer van het tijdschrift, *La Vie à la Campagne* (Boulevard Saint-Germain, Paris, prijs franco 15 fransche frank.

Dit tijdschrift publiceert geregeld bijzondere nummers toegewijd aan het huis, aan den huisraad en aan de volkskunst van den buiten der verschillende gewesten van Frankrijk en van 't buitenland. Nu komt het een nummer uit te geven, versierd met meer dan 200 platen, teekeningen en lichtprenten, over de vlaamsche huizen en hun bemeubeling.

't Zelfde tijdschrift bereidt voor de maand December 1930, een nummer betrek hebbende op de huizen en den huisraad van 't Walenland.

JOSEPH HISS. — *Luxemburger Volkskunde*. 318 blz. menigvuldige platen, Grevenmacker (Groot Hertogdom), Paul Faber, 1930, prijs 30 frank.

De schrijver boezemt ons belang in op theorisch oogpunt, daar hij tracht de psycologische kenmerken van het Luxemburgisch volk vast te stellen ; wij vinden in zijn werk talrijke van die kleine feiten aangestipt, die door de traditionnalistische folkloristen verwaarloost worden, en nochtans niet van belang ontbloot zijn.

Het werk begint met een wel gemaakt geschiedkundig overzicht, hij bestudeert vervolgens de economische aangelegenheden der streek, de verstandelijke ontwikkeling van het volk, den godsdienst, het bijgeloof, de taal en letterkunde, en eindelijk de zeden en gewoonten.

Een volledige bibliographie sluit dit werk, dat een zeer belangrijke bijdrage voor den Folklore daarstelt.

P. H.

MAURICE DIEU, Archivaris der stad Leuven. — *Leuven gedurende de Omwenteling van 1830 en den Veldtocht van Augustus 1831*. — Flink boekje in-8° met platen, Leuven, Wouters-Ickx, Naamschestraat, Prijs 15 frank. Beperkte uitgave. Vereerd met een inschrijving der stad Leuven ; bijzonder aangeprezen voor openbare boekerijen en prijsuitdeelingen.

Leuven nam een zeer aanzienlijk deel in de revolutionnaire beweging van 1830. De opstand begon daags na Brussel. De Leuvenaars namen deel met veel bijval aan gansch den veldtocht van de Omwenteling. 't Was te Leuven dat de groote veldslag van 12 Oogst 1831 plaats greep, waarop de wapenstilstand geteekend werd.

Zaakrijk beschreven, geeft dit werk ons een onpartijdig verhaal, berustende op oorspronkelijke en onuitgegevene oorkonden.

POL. DE MONT. — *Aan mijn Payottenland.* Prettig boekje van 40 blz. waarin schrijver ons het aantrekkelijke van dit brabantsch gewest bezingt. Uitgegeven door den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van West Brabant. Te koop bij M. Sacré te Merchtem. Prijs 2 frank.

Necrologie.

MIJNHEER J.-L. DE CEUSTER, eervolle rustend onderwijzer te Saventhem zal het genoegen niet smaken zijn werk, over de geschiedenis van Saventhem, waar hij zijn beste krachten aan offerde, voleindigd te zien. Hij is overleden als den tekst afgewerkt was en dat enkel de illustraties nog moesten verschijnen. 't Is een koene werker die verdwijnt. Hij heeft den inventaris opgemaakt en al de archieven zijner gemeente doorsnuffeld, zoowel binnen als buiten het land. Die archieven heeft hij gelezen, uitgepluisd, en het resultaat heeft hij geboekt dat weliswaar het karakter niet draagt van een wetenschappelijk werk maar niettemin belangstelling wekt door zijne groote hoedanigheden. 't Was een geduldige werker zonder baatzucht, vol liefde voor zijn dorp en belangstellend voor zijn verleden. Wij melden zijn overlijden met diepe droefheid en bieden aan de familie onze innige deelneming.

9e Jaar. — Nr 54 (2e deel) Juli 1930

De Brabantsche Folklore

INHOUD

Sinte Jacops Gulde der Stad Loven. — Spotnamen en tergrijmpjes uit de streek. — Triomph Liedeken. — Boekennieuws. — Congressen, Vereenigingen, Tentoonstellingen.

Sinte Jacops Gulde der Stad Loven.

VRAGENLIJST.

A. — ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

1. Bestaat er in uw gemeente een Gilde ? Zijn er nog andere ?

In de stad Leuven bestaat nog een overblijfsel eener gilde.

Er waren in de stad Loven, volgens de geschiedenis van Loven, door Willem Boonen, rond 1330 drie Gulden : 1° de Gulde van den grooten Cruysboghe O. L. Vrouw Gulde ; 2° de cleyne Cruysboghe, Sinte Jooris Gulde ; 3° De Sinte Sebastiaens hooft Gulde van den handboghe. Bijna al de handbooggilden van het hertogdom Brabant stonden onder haar gezag.

Ten jare 1486 werden er nog zes kleine gilden opgericht, men noemde ze « *De Gulde der gebrocken pees* » bij de Stadt Loven geconsenteert. (12 July anno 1486. Libro.. B... folio 215. Cleyn Charterboeck). De Sinte Sebastiaen Hooft Gulde was feitelijk het regiment, de zes kleine Gulden de bataillons, deze waren verdeeld onder de parochiën der stad, en hadden als beschermheilige den patroon hunner parochie, men noemde ze : 1° de Gulde van de Heylige Drijvuldigheid; 2° de Gulde van Sinte Michael; 3° de Gulde van Sinte Kwintinus; 4° de Gulde van Sinte Gertrudis; 5° de Gulde van Sinte Barbara; 6° de Gulde van Sinte Jacops.

Toen het buskruit algemeen in gebruik kwam werd er te Leuven nog een Gilde ingericht: de Sinte Christoffel Gulde, de Colovriers genaamd. In het museum der stad Leuven worden nog de volgende voorwerpen dezer gilde bewaard: 1° het beeld van Sint Christoffel, gesneden in hout; 2° een bronzen kanon van 1732; 3° de matrijs van den zegel der Colovriers Gulde (zie afdruk hierbij).

2. *Welk in de naam dezer Gilde ?*

De Gulde van Sinte Jacops (1).

3. *Haar zinnebeeld of kenteeken ?*

De bieënkorf.

4. *Haar kenspreuk ?*

Loven boven — Altijd God loven !

5. *Welk was het doeleinde door deze Gilde nagestreefd ?*

Oorspronkelijk oefenden de leden zich in het hand boogschieten naar de « Roede » (vogel) en hadden ten doel de verdediging hunner vrijheden. Immers de gilden waren als staande legers der gemeenten. Zij bezaten de burgerlijke persoonlijkheid, zooals alle middeleeuwsche instellingen. Elk gildezegel ging tevens de verbintenis aan immer een volledige wapenrusting in goeden staat te hebben. Als de stormklok geluid werd moesten de gezellen gewapend vergaderen vóór het stadhuis, waar de stadsbannier bewaard werd, zij waren gehouden die bannier overal te volgen. De Gulden streden te voet, de geslachten te paard. In vredestijd waren de Gulden belast met het bewaken der stadspoorten, wanneer zij daartoe door het Magistraat verzocht werden. Verder waren zij gehouden alle diensten te verrichten welke de stad hun oplegde. De leden moesten zich wekelijks in het hanteeren der wapens oefenen. Zij hadden hun schietpleinen in de stadsgrachten — men noemde deze schietpleinen de «Bergen». — In « Louvain dans le passé et dans le présent » door Van Even, staat de vogelroede geteekend, aan de stadswallen.

---

(1) De Gilde van S. Jacob heeft haar echten naam gedragen tot 1897, dan is hij veranderd in Société Saint Jacques ; in 1921 Sint Jacobs Schuttersgilde ; in 1926 Schuttersgilde van Sint Jacob.

In geval van brand waren de Gulden insgelijks verplicht op de markt bijeen te komen om helpen te blusschen of de orde te handhaven.

6. Geef de geschiedenis der Gilde.

Trekken uit de geschiedenis der Gilde gaven wij reeds hierboven onder 1 en 5. Vermelden wij nog: dat ieder jaar de verschillende gilden een « Coninckstabel » kozen, die in het beheer geholpen werd door gezworenen en instond voor de politie en het bestraffen der booswichten. De gelden die voortkwamen van de opgelegde boeten werden besteed tot versiering van de Gildekamers. Die gezworenen werden zonder onderscheid van rang of stand genomen ; zij hadden in hun bevoegdheid het beheer der Gildekas, waarvan zij de rekeningen jaarlijks moesten voorleggen aan een Commissaris van het Magistraat (ord.. des Coninghs, van 1662, Costuimen van Brabant, t. I, p. 55). Wat het getal der gildebroeders betreft, dit was beperkt. Groote gilden telden 60 leden, kleine 30, later, onder Jan IV, 45. Om opgenomen te worden in een gilde, moest de gilde drie kandidaten voordragen, waartusschen het Magistraat dan een uitkoos om deel uit te maken van de gilde. Vooraleer de intreding geldig aangenomen was, moesten zij bij God en zijn heiligen getrouwheid aan de H. Maagd zweren. Tevens beloofden zij altijd in hun huis een volledige wapenuitrusting te onderhouden, bestaande uit een borstkuras, een paar « peypen » (cuissards); een korte handsabel, een helm (eyseren hoet), verder handbogen en pijlen. Ook een schildknaap moesten zij onderhouden.

Benevens het verdedigen der stad, waarvan spraak hierboven onder N° 5, waren de gilden gehouden de processiën te vergezellen. Hier voor kregen zij telkens van het stadsbestuur een partij Rijnschen wijn ; de Coninckstabel kreeg hiervan een bepaalde hoeveelheid (een gelte) de gezworenen kregen een vierde, en het overige werd verdeeld onder de gildebroeders.

Zij stonden ten dienste van de stad, zooals hooger gezegd, maar de Coninckstabel en de gezworenen mochten slechts hun toestemming geven wanneer de stad hun diensten vroeg. De stad betaalde in 1662 jaarlijks aan iedere gilde de som van 194 florijnen 14 cent. (Ord. des Conings, van 1662).

Vermelden we ten slotte dat ook ieder jaar met groote plechtigheid den gaai geschoten werd welke vastgehecht was op St Jacobskerktoren.

7. *Bezit de Gilde een Charter of reglement ? — Door wie werd het haar toegestaan ?*

Van de Sinte Jacops Gulde bestaat er nog een reglement van inwendige orde dagteekenend uit 1526. Hierbij een afschrift van dit belangrijk stuk. (Bijlage 1).

Al de aangesloten gilden moesten zich onderwerpen aan het Charter van de Sinte Sebastiaen Hooft Gulde. — Een afschrift van dit Charter van 1582 bevindt zich in de verzameling van den Heer Frans Claes, Gulden Sporen Museum, te Antwerpen. Ook bevinden zich aldaar de statuten en de ordonnantiën der groote en Edelen handbooggilden binnen deser stadt Loven 1780, en de Caerte der Hooft Gulden van Brabant, genoempt « De Coloveriers Gulde binnen deser stadt Loven, 23 Augusty 1734, gedrukt op perkament.

Het reglement of Charter van inwendige orde is aan de Sint Jacops Gulde toegestaan door de Sinte Sebastiaen Hooft Gulde van Brabant, te Loven.

8. *Van wien hing deze Gilde af ? — Erkende de Gilde het gezag van een andere gilde ?*

De Sinte Jacobs Gulde was een der zes kleine handbooggilden van Loven, en was dus een afdeeling van de Sinte Sebastiaen hooft Gulde van Loven.

9. *Is de gilde in het bezit van oorkonden ?*

De Sinte Jacops Gulde bezit geen oude oorkonden meer. In het begin der jaren 1880 bezat de Gilde een geheele verzameling oude schriften, alsook een goed bewaard kunstig afgewerkt register « Guldenboek » belegd met in koper beslagen hoeken en sloten, versierd met prenten, bevattende eigenhandige handschriften van Edele Hertogen en Vorsten, verslagen van plechtige inhuldigingen van hoogwaardigbekleeders, en al de namen der gewezen Koningen der Gilde met jaartallen. Sedert 1885 zijn al deze stukken alsook het « Guldenboek » spoorloos verdwenen.

De Gilde bezit nu nog een verslag en rekenboek te beginnen van de jaren 1890 tot heden.

10. Bestaan er nog stukken die kunstwaarde hebben ?

Van de Sint Jacops Gulde bestaan er nog merkwaardige oude kunst- en geschiedkundige stukken. Wij vermelden:

1° Zilveren vergulde breuk, gemaakt te Leuven in 1553, omvattende den halsband van het Gulden Vlies, de symbolische vogel, en een plaat waarop de beeldjes van de Heilige Maagd met het kindje Jezus, Sint Sebastiaan en Sint Jacob geprent staan. (Zie afdruk hierbij).

2° Een zilveren plaat met gulden belegsels, Sint Jacob de Meerdere voorstellende, uit de 18e eeuw. Zij meet 40 op 40. Zie afdruk hierbij.

3e Een zilveren plaat met gulden belegsels Sint Jacob van Compostella voorstellende. De Heilige is te paard gezeten en bevecht de Moren. (Uit de 18e eeuw). (Zie eveneens afdruk hierbij).

4e Volledig kostuum van den plakdrager, een dalmatiek in roode vloer met vergulde zilveren broderij. (18e eeuw). (2).

5e Plak in gebeiteld hout, verguld, met standbeeldje in hout van sint Jacob. (18e eeuw). (Zie bijgaande afdruk).

6e Vier Processiestokken met zilveren bovenknoppen eveneens uit de 18e eeuw. In bijgaande afbeelding ziet men een processiestok in de hand van den Koning.

7e Een zijden banier van 1710. Teekening hierbijgaand.

8e Een offerande-schotel in gedreven koper uit de 17e eeuw.

9e Een geelkoperen bel, in 1566 gegoten.

10e Groote trommel, einde 18e eeuw, met een geschilderd beeld van S. Jacob.

11e Een stok met vogel versierd.

12e Twee ruitvormige blazoenen, uit de 17e eeuw, met schilderij, den H. Jacobus voorstellende.

---

(2) Hierbij de afbeelding van het volledig costuum van den vaandrig. Deze afbeelding is nochtans mismaakt, want hier prijkt de Vaandrig als koning der gilde, wat geheel tegenstrijdig is, de vaandrig zou moeten gezeten zijn te paard, de plak dragende met het S. Jacobsbeeld.

13e Een ander blazoen, een voorstelling gevende van S. Jacob van Compostella die de Moren bevecht, 17e eeuw.

14e Het oude « Charter » of Reglement, in 1526 door de Hoofdgilde S. Sebastiaan van Leuven gegeven aan de Gilde van Sint Jacob.

15e Kenteeken van de oude Sint Sebastiaansgilde van Leuven.

16e Schilderij een voorstelling gevende van de Kerk en het Kerkhof van S. Jacob te Leuven. Dagteekent uit 1625.

De volgende stukken zijn van jongeren datum :

1e Een ingebonden boekdeel van ruim 600 bladen, verzameling van de verslagen der vergaderingen, briefwisseling, inkomsten en uitgaven, druk- en schrijfstukken, enz. betreffende de jubelfeesten der Vierhonderste Verjaring (3).

2e Een kunstig, in ouden trant geteekend reglement, gemaakt in 1923 te Brussel in de S. Lucasschool.

3e Een porceleinen bord met ingebrande motieven, door kunstschilder Frans Nackaerts, gemaakt ter gelegenheid van de jubelfeesten.

Jammer genoeg, wordt het bestaan dezer oude kunststukken niet genoeg gewaardeerd door de leden, zelfs tijdens de tentoonstelling der Jubelfeesten, waar al deze merkwaardigheden tentoongesteld waren, was de houding der leden tamelijk onverschillig, en weinigen hebben de tentoonstelling bezocht.

10bis. Worden deze kunstvoorwerpen tegenwoordig nog gebruikt ? Op welke manier ?

De kunststukken hierboven vernoemd onder de eerste 16 nummers, worden niet meer gebruikt ; zij bevinden zich in het Stadsmuseum, waar het publiek alle Zondagen vrijen toegang heeft. — Ter gelegenheid van de Jubelfeesten, heeft de stad deze geschiedkundige stukken in bruikleen gegeven aan de maatschappij en werden zij tentoongesteld in de tentoonstelling der oude Gildeschatten.

---

(3) Dit archief, verzameld door ondergeteekende, behoort hem toe.

Nopens de manier waarop zij gebruikt werden kunnen wij aanstippen:

1e De Koningsbreuk werd vroeger door den koning der Gilde bij alle plechtigheden gedragen. Hij droeg dan in de rechterhand een ceremoniestok met het beeld van Sint Jacob, in zilver. Dit beeld droeg als opschrift: «Arnoldus Van Laer 1726».

2e De knaap der Gilde, Vaandrig, of Plakdrager, (porte-Torchère) rijdt vooraan te paard, in feestkleedij uitgedoscht.

3e De kapitein der Gilde hield de orde bij de optochten.

4e De Hoofdman leidde de vergaderingen. De oude bel van1526 mocht alleen door hem gebezigd worden.

5e Een oude boetbus, met opschrift « Jacobus Wera en de Gillis Mees, sijn gekosen deken van dees Gul. getwee, sij hebben doen maken dees bus, ende vereert ten eere van den Heyligen Vrint Jacobus, 1748 ».

Deze bus werd gebruikt op alle vergaderingen der gilde. Bij iedere straf welke een lid opliep, sprak de boetvergaarder de volgende woorden : « Ter eere van den Heyligen Jacobus», de gezellen antwoorden, wanneer het muntstuk in de bus viel : « Ora pro nobis ». Deze bus, alsmede het zilveren S. Jacobsbeeld en een oude vlag, werd in 1907 door het bestuur der gilde verkocht voor 800 frank aan den antiquaar Zondervan, van Brussel.

Aangaande de boeten, vermeldt het reglement volgende meldenswaardigheden :

« Geviele eenige twist tusschen ij gesellen en de daer geen open wonde en waere ; dat sullen de Coninckstavels en de gesworene richten ; ende daer en heeft de heere noch de stadt niet aene, ende daervan geef men hen bedevaert in gelde, te wetene van elcke mijle gaens en de comens pleck, ende dat gelt hoort de gulde toe, om daermede haere camer te stofferene.

Item, moet eeniegelijck gesworen schutter schieten iij hoelspelen t'ale xiiij nachten, ende soo verre hij niet en dade, sal telcken reysen verbueren ij plecken ». (Geschiedenis van Loven, door Boonen).

Al deze gebruiken zijn sedert 1886 vervallen.

11. Bezit de Gilde een of meer vaandels ?

1^e^ Van de Sint Jacops Gulde bestaat er nog een oud vaandel in zijde, zeer erg beschadigd door ouderdom. Dit draagt te midden het kruis van Burgondië, langs de voorzijde het beeld van Sint Sebastiaan, langs de keerzijde, het beeld van Sint Jacob ; deze beelden zijn nog goed bewaard. — Langs den bovenkant de wapens der stad Loven en het wapen der Gilde. Aan den onderkant « De Bieënkorf », zinnebeeld der Gilde, met jaargetal 1710.

2^e^ De Gilde bezit nog een nieuw vaandel gemaakt in 1926, waarvan afdruk hiernevens.

12. Waar houdt de Gilde haar vergaderingen ?

In de herberg « 't Schaliëndak » Brusselschestraat, Leuven.

13. Uit hoeveel leden bestaat de bestuurraad ?

De Sint Jacobsgilde volgt de oude gebruiken niet meer, en heeft zich op modernen voet ingericht. Het tegenwoordig bestuur is samengesteld uit 11 leden en zes eere-voorzitters.

14. Op welke wijze worden de nieuwe leden aangeworven ?

Hoe men vroeger nieuwe leden aanwierf, lezen wij in de Geschiedenis der Stad :

De stadt Loven heeft de voors. Gulde int aennemen verleent en de geoorlooft, dat, soo wanneer men iemant wilt nemen uten ambachten, ende tselve ambacht (daer hij inne es) gecockt heeft, dat hij dan in een ander ambacht zal mogen comen, ende dat vrijen sonder cost van incomgelde. Ende oft soo geviele dat men eenigen leechganger kose tot eenen schutter, ende die een ambacht aannemen woude, dat zal hij mogen vrijen als hem gelieft, opdat hij van de geslachten niet en waere.

Noch heeft de voors. Stadt de Gulde verleent, soo wanneer dat men eenige gesellen maeckt oft gemaeckt heeft, die Coninckstavel es oft namaels sijn sal, als sij alsdan kiesen zullen uten ambachten ledichganders oft cleyne gulde iij of iiij, daerute de stadt kiest, om schutter te maecken, dijen haer belieft, ende die gemaeckt zijnde

soo geeft de stadt die over aen den Coninckstavels ende regimente, om aldaer haeren eet te doen.

Hedendaags worden de nieuwe leden, door twee personen deeluitmakende van de Gilde, aan het bestuur voorgedragen. De nieuwe leden worden met de 2/3 der stemmen aangenomen ; de stemming is geheim.

14bis. Moeten de nieuwe leden den eed afleggen ?

Tegenwoordig wordt dit van de nieuw aangenomen leden niet meer geeischt.

Vroeger legde ze den volgenden eed af :

« De Schutteren van de Sint Jacops Gulde hebben de stadt van Loven gelooft ende gesworen, als goede kerstenen lieden, goet ende getrouwe te sijn in alle zaecken, soo wanneer de stadt met haere baniere voer gaet, dat zij hen volgen zullen, soo wanneer dat brant es, dat sij gewaepent op het stadthuys sullen comen ; soo verre de stadt van Loven ende wegeborene lieden van Loven iet toequame oft te cort gedaen wordde, dat sij dat sullen hulpen defenderen, ende wederstaen; Ende dat sij, in tijde van noode, de poorten van de stadt sullen bewaeren ».

In ruil nam de stad volgende verplichting op zich:

« Ende de stadt van Loven gelooffde hen hunne cleederen te leveren, alsommen dat schuldich es, en de gewoonlyck vandoene; ende wanneer sij den papegay schieten geloofde hen de stadt te geven een pont groot payements, in borse gaende, ende als sij hen te gaeder cleeden, een pont groot lakens payements. — (Uit de Geschiedenis van Leuven, door Boonen).

15. Hoe noemen de leden zich onder elkander ?

Vroeger noemden de leden zich onder elkander : Sint Jacopsgezel. — Nu hun familienaam ; de Voorzitter en de Schrijver worden met hun titelnaam genoemd.

16. Welke zijn de inkomstbronnen der Gilde ?

Hoe vroeger de Gilde hare inkomsten verkreeg, lezen wij nogmaals in de ordonnancie bijder Stadt Loven de voors. hooft Gulde gegeven, XIXa Juny Anno 1439. Libro... B. folio 225 verso.

Eerst geeft de stadt Loven den LX gesellen d'een jaer xij laeckenen, van ij ellen breet, ende d'ander jaer iij laeckenen, elck laeckenen van XXV ellen, dat es elcken

geselle d'een jaer vj elen voer eenen keerle, ende d'ander jaer 1 1/2 ele voer eenen capruin.

Elck laecken tot xviij rhinsgulden geordonneert bij den raede van der stadt.

Tot behulp van hunnen cost, om den gesellen van buyten mede te visiteeren (Landjuweel) iij pont groot sjaers ; voor elck pont xiij Peeters.

Noch geeft de voor. stadt de selven voer ij ommeganger, elckx daechs een halffs aeme rhinswijn.

Item. Geeft de stadt den coninckstavel van de geslachten, als de gesellen cleeren hebben, vij elken laeckens voer eenen keerle, en d'ander jaer ij ellen voer eenen Capruin.

Den Clerck van de Gulden d'een jaer vj ellen ende d'ander jaer 1 1/2 ele, gelijk de schutters hebben.

Den Cock jaerlijck een elle ten selven prijse als de schutters hebben. — Item, geeft de stadt t'allen ommegangen, elcken Coninckstavel een paer hantschoenen, ende elcken gesworene van gelijk een paer.

De tegenwoordige inkomsten der gilde bestaan nu uit de bijdragen der leden, en de winsten gemaakt op de publieke wipprijskampen die in den loop van het jaar gegeven worden; met de Kermis der stad Leuven, geeft de stad jaarlijks 200 franken, als tegemoetkoming in de onkosten van den jaarlijkschen kermisprijskamp, door de gilde in te richten.

17. Hoe wordt een lid uitgesloten ?

Art. xiii van het Reglement zegt :

« Hoe men ende wanneer een Geselle sal uyter Gulden gedaen worden.

Oft iemant van den voors. geselschappe shweracltigh waer in de twist onder die Gesellen maeckte, dat men dien uyter Gulden mette gemeyn Gesellen sal mogen doen.

18. Wanneer een der leden geen deel meer wenscht te maken van de Gilde, moet hij dan losgeld betalen ?

Art. XII van het reglement luidt dienaangaande :

« Wat niemandt, in der Gulde wesende, daer uyt en sal mogen gaen, dan op den Voghel-dagh, onder den Vogels betalende voor sijn uitgaen, twee oncen silverengeldt, met al hetgene des hij van penen en de breucken

sal ten achteren wesen, met oock sijn paert van de costen van den Voghel-dagh, des sal hij, des nanoens mede mogen gaen goeder ciere macken, gelijck anderen in der Gulde blijvende, ten waere de selven Quamen onder de Hooft-Gulde van den Hant-boghe alhier.

B.— GODSDIENSTIGE GEBRUIKEN.

19. Heeft de Gilde een bijzonder altaar in de parochiekerk ?

Ja, in de kerk van Sint Jacob te Leuven, bestaat een altaar toegewijd aan den Heyligen Jacobus. — Een oud kunstig Sint Jacobsbeeld versiert dit altaar. Dat beeld was eigendom van de Gilde en werd door de Sint Jacobsgezellen in de processie gedragen.

20. Neemt de Gilde als vereeniging deel aan de processiën ?

De Gilde nam deel in groot ceremoniegewaad en in groep, rond het beeld van St Jacob geschaard, aan de processien van de parochie S. Jacob en de processie van Onze Lieve Vrouw met de Stadskermis.

De manier waarop aan die processiën moest deel genomen worden, wordt geregeld door artikel V van het Reglement :

« Hoe dat men in de Processie van S. Jacops sal gaen :

Item, dat een iegelijck van der voors. Gesellen, met sijn Journeycken, boghe en pijle in der Processien van S. Jacops, jaerlijcks van den beginsele, tot ten eynde, der selver schutterlijck sal schuldigh sijn te gaen, ende te compareren, op de verbeure van een pont was oft geldt daer voor, ten ware oorlof oft nootsaecken als voren ».

Dit Journeycken — of Journade — was een kleed met lange mouwen dat men boven de wapens droeg rond het einde van de 15e eeuw.

21. Welke godsdienstige plechtigheden worden er op den feestdag van den beschermheilige der Gilde gehouden ?

Op 25 Juli, feestdag van den beschermheilige der gilde, (S. Jacob), werd er ieder jaar, om 10 uur, een plech-

tige mis gezongen, aan het altaar toegewijd aan den heiligen Jacobus. Al de gesellen waren verplicht tegenwoordig te zijn. Van 's morgens vroeg werd de H. Mis aangekondigd door den Vaandrig in feestkleedij, gezeten te paard, en vergezeld van den kapitein der Gilde, in oud uniforme, voorzien van zijn wapens, en den trommelaar der Gilde, verder eenige hoornblazers en den uitroeper der Gilde. Deze stoet doorkruiste de geheele parochie, overal de bevolking uitnoodigende de H. Mis bij te wonen. De bevolking der parochie nam in groot getal deel aan deze plechtigheid.

Artikel IV van het Reglement voorzag als volgt in het volbrengen dezer plechtigheden :

« Dat men jaerlijcks eene Misse moet doen doen te S. Jacops.

Item zal men jaerlijcks ten dage soo 't voorschreve geselschappe zal ordineren sal men in de Kercken van S. Jacop voors. eene misse doen doen voor de saligheyt van der zielen van den gesellen der Gulde voors. gestorven ende te sterven, aldaer een iegelijck van hen gesellen gehouden sal sijn te komen, ende te offeren eenen silveren penninck ten dienste ende Gulden ter hulpen, ende die Missie uyt te hooren op die pene van eenen stuyver te betalen als voren ».

22. Hoe herdenkt met de overledene leden ?

Het zooeven aangehaald artikel IV van het oud Reglement leert ons hoe dit zal gebeuren. — Vermelden we nog dat :

1^e^ Jaarlijks, op den Zondag vallende na 25 Juli, feestdag van S. Jacob, een plechtigen dienst zal gezongen worden in de kerk van S. Jacob, om 11 uur, voor al de leden van de gilde, overleden tijdens het afgeloopen jaar·

2^e^ Bij de teraardbestelling van een afgestorven lid, moeten al de leden tegenwoordig zijn.

3^e^ De Gilde neemt in groep deel, voorafgegaan met de vlag, aan den plechtigen dienst en de teraardbestelling.

4^e^ Wanneer een lid der gilde sterft, wordt het doodsbericht van het overleden lid, tentoongesteld in het Gildenhuis. Er wordt een brandende kaars, of een ander licht, geplaatst vóór dit doodsbericht. Dit licht zal moeten branden totdat het stoffelijk overblijfsel van den overledene zal ter aarde besteld zijn.

Art. XVII van het oude Reglement stipt nog nader aan :

« Item, dat soo wanneer eenigh van de voors. geselschappen in de Gulden noch wesende sterft 't geselschap der selven ter saligheit van den aflijvige sal doen doen een Misse van Requiem aldaar elck van den voors. geselschappe sal schuldigh sijn te compareeren ende aldaer ten minste een silveren penninck van 9 muyten te offeren op de verbeurte sonder sijnen offer-penninck van 3 stuyvers, des sal de aflijvige der Gulde moeten laten een pont was, oft sijnen besten Boghe ten minste 5 stuyvers weerdt synde oft geldt daer voor.

23. Wordt er tijdens deze H. Missen een geldomhaling gedaan ?

Ja, zooals blijkt uit de hierboven aangehaalde artikelen IV en XVII. Daarvoor werd de offerande schotel der Gilde gebruikt.

24. Aan wie kwam de opbrengst van die geldomhaling ten goede ?

Aan de gilde zelf. Deze was immers een kerkelijke en een wereldlijke instelling.

25. Kent gij nog andere godsdienstige gebruiken der Gilde ? die vermeldenswaardig zijn :

1e Tijdens al de kerkelijke plechtigheden, welke de Gilde liet celebreeren in de S. Jacobskerk, moest de Kapitein der Gilde in feestkleedij en gewapend met zijn sabel, de orde houden in de kerk.

2e Na het schieten van den papegaai op den Kerktoren van S. Jacobs werd de nieuwe Koning in de Kerk ontvangen, door de kerkelijke overheid, na zijn kroning (bestaande in het omhangen van den breuk) werd er een loflied te zijner eer gezongen.

26. Wordt er bij de vergadering gebeden ?

In al de oude schriften, handelende over de oude Gilden, heb ik nergens gevonden dat er op de vergaderingen gebeden werd. Ik denk, dat al de oude Gebruiken der Gilden, in de oude overgebleven geschriften niet bekend gemaakt zijn, doch daar de Gilden kerkelijke instellingen waren, zullen zeker, de vergaderingen geopend en gesloten geweest zijn met een gebed.

C. - GEBRUIKEN VAN FOLKLORISTISCHEN AARD.

27. Beoefent de Gilde nog het schieten met den handboog ?

De Gilde beoefent nog het schieten met den handboog. Sedert 1884 bezit de Gilde een schietplein buiten de stadspoort, met een vaststaande wip (roede). Heden ten dage wordt het doeleinde der oude Gilde niet meer nagestreefd. Thans is het schieten met den « Edelen Handboog » een sport geworden, waarbij het winstbejag een voorname rol speelt.

28. Kent gij de gebruiken welke tijdens de schietoefeningen voorgeschreven waren, alsook de uitdrukkingen welke door de schutters gebruikt werden ?

Wanneer een schutter in zijn boog staat, en voor hij den pijl laat schieten, roept hij « Gaar » of « Gare », in 't Vlaamsch : « uit den weg ! ».

Al de schutters die deelnemen aan de oefeningen, de leden der gilden of de vreemde schutters, betalen voor iederen schietdag 30 centiemen wipgeld, voor het dekken van de onkosten en het onderhouden der wip.

Art. XXII van het oude Reglement voorzag nog het volgende betrekkelijk zekere schietdagen :

« Van seker schietdaghen die een iegelijck sal moeten doen. Item, dat elck Geselle der voorz. Gulden schuldigh sal sijn Jaerlijcks onder sijn medebroeders te schieten tusschen Vasten-avent en Alderheyligh Misse, 8 schietdagen ten minste alle dagen 3 spelen schutterlijck ende soo wie van den selven gesellen soo niet en schiete die sal voor elcken dag dat hij min schiet dan voorsz. es., moeten betaelen 3 stuyvers.

29. Richt de Gilde wedstrijden in ? — Welke prijzen kent zij aan den overwinnaar toe ?

1^e^ De gilde richt jaarlijks zeven tot acht publieke schietingen of wedstrijden in. Bij al deze prijskampen bestaan de prijzen uit geld, uitgenomen een prijsschieting waar de prijzen bestaan in wild, hazen, konijnen, enz. en geld.

2^e^ Eertijds richtte de Gilde ook schietspelen in, of wedstrijden, waarop zij de vreemde Gilden verzocht. Zulke

schietspelen verkregen den naam van « Landjuweelen », omdat de eereprijs bestond uit een « Juweel » door den Vorst daartoe aangeboden. In 1511, 1534, 1551 en 1542 hield de Gilde van S. Jacob het groot schietspel van het Landjuweel te Leuven. Een bijzondere roede werd op de markt daartoe geplaatst. Zulke Landjuweelen gingen gepaard met luisterrijke feesten en blijde intreden, en veroorzaakten groote onkosten. Sommige geschiedschrijvers maken er zelfs gewag van dat deze feesten de stadskas bijna ledig maakten.

3ᵉ De gilde van S. Jacob nam deel aan de volgende schietspelen en landjuweelen : 1501, Antwerpen ; 1504, Waelhem ; 1516, Arendonck ; 1525, Aerschot ; 1560, Lier, enz.

In 1502 te Aerschot, 1518 te Waelhem, 1521 te Herentals, 1530 te Brussel, 1534 te Mechelen, 1538 te St-Peeters-Rhode, enz.

4ᵉ Het laatste schietspel door de S. Jacobsgilde aan de oude Gildens des lands aangeboden, heeft plaats gehad den 2ⁿ Zondag van September 1883, drij en veertig oude Gilden beantwoordden den oproep, met 480 leden die allen aan de schieting deelnamen. De prijzen bestonden uit kunstvoorwerpen, zilveren herinneringsplaten. De stad Leuven ondersteunde mildelijk dees schietspel en verleende Leuven ondersteunde mildelijk dit schietspel en verleende zelfs verscheidene gedenkpenningen. — Deze wedstrijd heeft plaats gehad op het Sint Jacobsplein te Leuven. 's Morgens om 10 uur vergaderden al deze gilden op het statieplein te Leuven. Een prachtige optocht van deze oude Gilden in feestkleedij en voorzien van al hun oudheden doorkruiste de stad tot aan de S. Jacobsplein. Hier begon de schieting om 1 uur.

Vermeldingswaardig zijn nog volgende uittreksels uit het oude Reglement betrekkelijk de schietingen en de Landjuweelen :

Art. XX luidt: « Hoe niemandt uytter Gulden magh gaan als er een Land-Juweel is.

Item, oft gebeurde dat een Landt-Juweel verheven worde, dat iemandt alsdan in de voorz. Gulde wesend, daer uyt en sal mogen gaen, tensij dat, hij altoos, sal moeten blijven staen den koste, ende laste, van den selven Landt-juweel, tot dat geijndt sal sijn gelijck anderen in de Gulde blijvende ».

Art. XXXII. « Wat men inleggen sal als men ter Schiet-spele sal moeten trecken.

Item als men voortaan ergens te schiet-spel trecken sal metten meesten overdragen van den geheelen geselschappe dat alsdan een iegelijck in de voorsz. Gulde wesende sal schuldigh sijn inne te leggen soovele als men metten meesten deele van de voorz. geselschappe ordineren ende consenteren zal. En de wes men bevinden sal de feesten gedaen sijnde te cort comen dat een iegelijck van der voorsz. geselschappe schuldigh sal sijn te betalen sijn paert daer af soo wel ende sooveel als diegenen te schietspel geweest hebbende.

Art. XXXI. Hoe dat iemandt en magh hebben verdragh te schietspel te gaen die gekosen is. — Item, dat een iegelijck Geselle der Gulden, die voortaen metten meeste over-drage vanden gemeijn geselle gekosen sal worden om te schiet-spel te trecken sal moeten trecken sonder verdragh.

30. Heeft de koningschieting nog plaats ?

Ja, alle jaren op den Nationalen feestdag, 21 Juli. Eertijds richtte de gilde groote feestelijkheden in ter gelegenheid van deze koningschietingen. Het oude reglement voorziet de plichtplegingen der leden tijdens den plechtigen dag der koningsschieting :

« Dat men jaerlijcks den Vogel schieten sal des Zondags voor Sinxen op welcken dagh een iegelijck van der voorsz. geselschappe schuldigh sal sijn des morgens tusschen 9 en 10 uur met sijn Journycken oft devyse op der Gulden kamere te komen om daer schutterlyck met haren koninck naer den Vogel te gaen om te schieten, en de den Vogel geschoten zijnde, wederomme met haren koninck naar haere Kamer te gaen. Ende soo wie van den geselschappe aldaer soo niet en komt dat hij verbeuren sal 2 stuyvers tot profijte van der Gulden terstont te betaelen sonder verdragh ten ware dat hij oorlof oft nootscaecken hadde als voren. Ende soo wie oock alsdan niet ter Maeltijdt en comt dat die nochtans soo vele betalen sal als diegene die daer geweest es.

Grootsche optochten grepen ook die dagen plaats. (Bijlage 3).

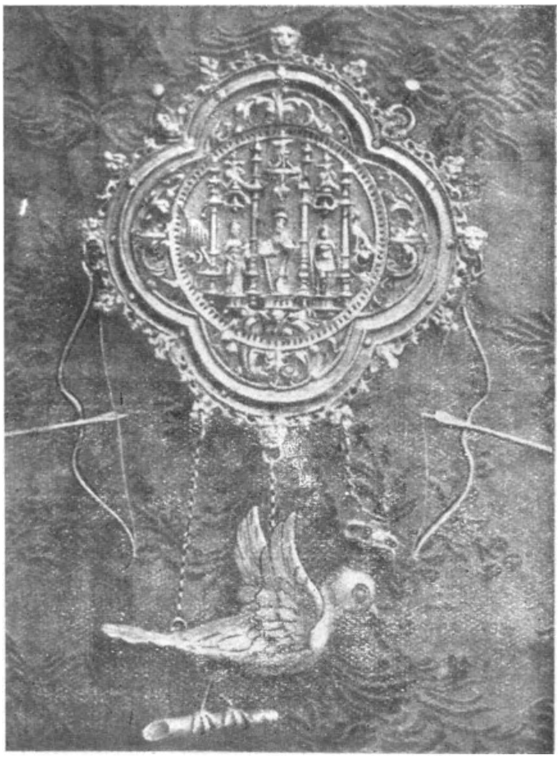

De groote plaat met vogel, van het halssieraad der Sint-Jacobsgilde. Vervaardigd te Leuven in 1553. Gedreven en verguld zilver.

De Koning der Sint-Jacobsgilde te Leuven, gesticht in 1926. Hij draagt het bovenkleed dat eigenlijk bij den vaandrig behoort. (Alferes).

Oude Sint-Jacobsgilde te Leuven.
Zilveren plaat, gedeeltelijk verguld, met beeltenis van den H. Jacobus van Compostella (XVIIIe).

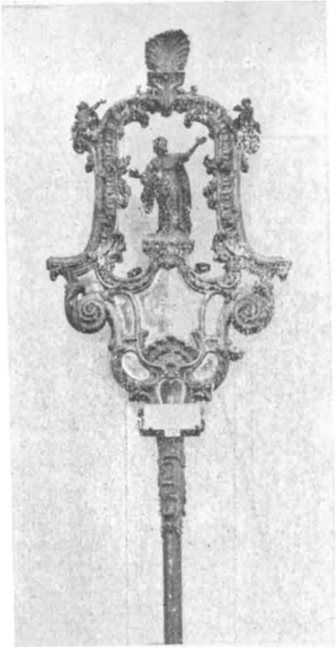

Oude Sint-Jacobsgilde te Leuven.
Houten kaarsen, gebeeldhouwd en verguld, met houten beeld van den H. Jacobus (XVIIIe).

Oude Sint-Jacobsgilde te Leuven.
Zilveren, gedeeltelijk vergulde plaat. Stelt den H. Jacobus voor te paard gezeten, en strijdende tegen de Mooren (XVIIIe).

Teekening, het oude vaandel der Sint-Jacobsgilde te Leuven, voorstellende.

Het nieuwe vaandel der Sint-Jacobsgilde te Leuven.

31. Is de schieting publiek.

Deze vogelschieting is publiek en wordt doorgaans door vele toeschouwers bijgewoond, welke na de schieting, den nieuwen koning luidruchtig huldigen.

32. Bestaan er vastgestelde regels voor het Koningsschieten ?

Ja, de koning schiet eerst drij pijlen, daarna alle leden op hun beurt na loting. Eertijds gingen de leden, in feestkleedij met hun koning aan het hoofd, in stoet met muziek vooraf, door de bijzonderste straten der parochie, daarna rond de parochiekerk, om vandaar naar den vogel te gaan.

33. Waar bestaat feitelijk de wip voor het Koningsschieten ?

Eertijds schoot men den koningsvogel van een kleinen toren, rechterkant van de Sint Jacobskerk. De laatste gaaischieting van op dezen toren heeft plaats gehad den 4 September 1775, om drie uur. Notaris Bisschop heeft den vogel toen afgeschoten.

Na dit jaar heeft de Gilde ieder jaar een bijzondere wip geplaatst op het St Jacobsplein, voor het schieten van den koningsvogel, het houden der gewone schietpelen, of Landjuweelen. — Sinds 1885 gebeurt de wipschieting op de vaststaande wip der Gilde.

34. Geeft de koning een herinneringsteeken van zijn Koningschap ?

Neen. Eertijds teekende de nieuwe koning in het « Guldenboek » de protokol van zijn aanstelling met zijn naam en jaartal.

35. Hoe krijgt men den titel van keizer ?

Het lid der gilde, dat drie achtereenvolgende jaren den koningvogel geschoten heeft, wordt keyzer der gilde uitgeroepen voor gansch zijn leven.

36. Beoefent men het vaandelspel in de Gilde ?

Nergens, in de oude oorkonden der Gilde, heb ik een spoor van het vaandelspel gevonden.

Nochtans, bij iedere godsdienstige plechtigheid wan-

neer de Gilde de Kerk intrad, wordt de vlag plat op den grond gelegd, en den koning, alsmede de hooge waardigheidsbekleeders stapten er over heen.

37. Op welke dagen wordt er in de Gilde gefeest ?

1e Het jaarlijksch feestmaal door de Gilde aan de leden aangeboden werd gehouden den 3n Zondag der maand November.

2e Op 21 Juli, 's avonds na de koningschieting wordt er een klein feestmaal in 't lokaal der leden opgediend.

3e Eertijds, feestte de gilde alle jaren, 's Zondags vóór Sinxen. Volgens het reglementartikel dat wij reeds vroeger aanhalden : ... En de soowie oock alsdan niet ter maeltijdt en komt, dat die nochtans soo vele betalen sal als diegene die daer geweest es.

4e Bij iedere inhuldiging of blijde intrede, en ommegangen, van Hertogen, enz., werden de gezellen der gilde gewoonlijk beschonken met rhinswijnen ; bij de blijde intrede van hertog Jan (46 Hertog van Brabant) beschonck men hen met xij potten Rhinswijn, welke presentatie van wijnen hen zeer aengenaam geweest es...

38. Hoe worden deze feesten gevierd ?

Pelckmans in de Lovensche chronijcke vertelt :

« Die van de selve Gulde, vergeselschapt van hunne vrouwen, hebben den 28 October 1764 een prachtigen maelteyt gegeven op de drij Gulden Camers, den welcken heeft geduert dry daeghen ende nachten. Er waeren alle soorten van musicale instrumenten op het bal, enz.. »

Op 21 December 1752, na het doorsteken van den dijk langs waar het water in de nieuwe voltooide vaart liep, zoo vertelt Boonen ;... « De borgers en de Guldengezellen met hunne schuppen, trocken naer de Gulde Camer, alwaer sij, op hunnen eygen cost eenen maelteydt hadden, vergeselschapt van hunne vrouwen ».

's Avonds was het bal op de Gulde Camers.

39. Geeft men een bijnaam aan de leden der Gilde ?

Men noemt ze « de Coeischutters ».

40. Worden er soms dansavonden gegeven ?

Eertijds werden er jaarlijks 2 bals gegeven :

« Het Schuttersbal » ten voordeele van de noodlijdenden der stad. Het eerste bal van ieder jaar gehouden op Zondag van Vastenavond. Het tweede, op den tweeden Zondag van September, zijnde Leuven-Kermis ; deze bals werden gepatronneerd door al de schuttersvereenigingen der stad, en werd gehouden in de feestzaal « De Beriot » (nu Alhambra). Te dier gelegenheid was die feestzaal prachtig versierd ; iedere schuttersmaatschappij had haar eigene wapenborden, kunstig geschilderd, op groot formaat, door kunstschilder Vandoren Jan van Leuven, deze waren aan de zijwanden gehecht (4).

Het houden dezer bals is sinds 1900 vervallen ; nu wordt nog jaarlijks een dansavond gehouden in den loop der maand Januari, waar al de leden met hun damen op uitgenoodigd worden ; de kosten worden gedragen door al de schuttersvereenigingen der stad.

41. Enkele anecdoten in verband met de S. Jacopsgulde.

Eertijds plantte de Gilde meyboomen aan het stadhuis en de ingangen der woningen van hun hertogen. Dat ging altijd gepaard met groote feestelijkheden. Ook ter gelegenheid van herdenkingen van bekomen privilegiën. Zulks was ook het geval met de legende van den Meyboom, die nog alle jaren te Brussel geplant wordt op Sint Laurentiusdag.

In de Geschiedenis van Boonen lezen wij nog aangaande die Meyboomen :... « sijn de voorsz. gulden gesellen, ii vendelen jonge gesellen van Loven vuytgetrocken den mey haelen, en de die innebringende, hebben sij ii meyen geplant, voert stadthuys, ende voerts voer den huyse van den meyere, borgemeester ende de stadt Loven, beschanck elck vendel met eene aeme goets gulden biers.

Ten slotte, wijzen we nog op de besluiten genomen door Jan III, hertog van Brabant, aangaande den twist ontstaan tusschen de Leuvenaars en de Brusselaars: « Pendant cette campagne il y eut une querelle entre les Lovanistes et les Bruxellois, au sujet du poste d'honneur que

(4) Ter documentatie weze medegedeeld, dat deze wapenborden in het bezit zijn van den heer Rosseels, Kunstmeubelmaker, Geldenaeksche vest, Leuven.

les premiers occupaient toujours au camp. » « Comme tout en est au plein contenu es lettres patentes scellées du scel du dit duc sur ce faittes et écrites en Thiois, données en lan 1340 le quatriesme jour du mois d'août ». (M. de Gerard, à la Bibl. de la Haye, N° 129, 1.1., c. 43). (Bijlage 4).

2e In 1736 hebben die van de S. Sebastiaen Gulde met die van S. Jacob gecoght, het huis achter hunnen hof om er te maecken eene Camme. (nu de brouwerij S. Jacob) omt biers voor de Gulde te maecken. (Vroeger werd het Guldebier gemaeckt in de brouwerij « De Thersse » aan de Cuythoeck). In een nis, op de binnenkoer der brouwerij, prijkt een schoon S. Jacobsbeeld, uit hout gesneden, daar geplaatst in 1740 door de S. Jacobsgilde.

3e Ten jare 1729 heeft de S. Jacobsgilde eene drinkwaterpomp doen plaatsen aan het oud Gildenhuis, in de Bolleborne, Gautboerstraat. (nu de Herberg « Het Boerenhol »). Op deze pomp is een eigenaardige kapel geplaatst, waarin een oud beeld van S. Jacob gezet is. Deze kapel is gehouwen uit een blok blauwen arduin, en is gesloten met een gesmeede ijzeren deur. De kapel is nog in goeden staat, maar het beeld van S. Jacob, uit hout gesneden, is door den ouderdom en den regen zeer beschadigd. Jaarlijks op den feestdag van S. Jacob, 25 Juli, wordt deze kapel door de inwoners der wijk met bloemen versierd. 's Avonds wordt de kapel verlicht gedurende het geheele octaaf van den heilige.

Eertijds ook plantte de Gilde een meyboom op den feestdag van S. Jacob, aan de kapel van hun beschermheilige. Sedert jaren is deze folkloristische gewoonte vervallen ; nu sinds 1927 plant de S. Jacobsbond den meyboom terug, deze wordt 's avonds vóór den laatsten Zondag van Juli geplant, met groote ceremonie. Met de muziek voorop wordt de te planten boom in stoet naar de plaats gebracht, en plechtig geplant.

4e Den 19 Januari 1795 werd de tempel der Rede geopend te Leuven. De redevoeringen daar uitgesproken waren bijzonder gericht tegen de gekroonde hoofden. Het uitwerksel liet zich niet wachten. Den 21ste daaropvolgende begaven eenige heethoofden zich naar het stadhuis, namen het portret van keyzer Frans II weg en verbrandden het op de Markt. Om den stapel aan te vullen, vonden zij

niets beters dan van uit het museum, op de tweede verdieping van het stadhuis gelegen, en uit het Gildenhuis, allerlei voorwerpen uit de vensters te gooien. Bussen, kruisbogen, pijlen, pieken, de wapenborden der Gilden en Rederijkerskamers, der ambachten en der Brabantsche steden, oorkonden, zelfs de vlaggen der gilden gingen in de vlammen op. En rond de vuurzuil dansten de revolutiebroeders en zongen de carmagnole ! De meeste kunststukken der oude Gilden werden echter naar Frankrijk gezonden, al waar zij nu nog prijken in vele Musea.

De S. Jacobsgilde had meer geluk met haar archief. Gingen deze van de andere Gilden voor eeuwig verloren, deze bleven gespaard dank zij de toewijding van den Eerwaarden Heer Van Cauwenberg, toenmaligen pastoor der parochie, en zoohaast de revolutie voorbij was, bekwam de Gilde opnieuw haar schatten.

Op 12 Thermidor 1803 nam de Gilde deel aan den plechtigen stoet die Consul Bonaparte inhaalde.

Op 31 Juli 1831 was de S. Jacobsgilde in groote feestkleedij den eersten Koning der Belgen, Leopold I, in vollen luister gaan inhalen, en vormde de eerewacht bij zijn intrede in de stad.

42. Zijn de kunstvoorwerpen der Gilde tentoongesteld geweest ?

1e De S. Jacobsgilde van Leuven heeft deelgenomen aan den oudheidkundigen stoet der Gilden te Brussel in 't jaar 1885 of '86, met al haar kunstvoorwerpen. De Jury verleende aan de Gilde den eersten eereprijs met gouden medalie.

2e Op de tentoonstelling der Gildeschatten ter gelegenheid van de verjaringsfeesten in 1926. Zie hooger meer inlichtingen hierover.

3e Bestendig zijn ze nu tentoongesteld in het museum der stad. Kosteloos zijn ze te bezichtigen, alle Zondagen, van 10 tot 1 uur.

43. Bibliographie.

In de volgende werken vindt men meer gegevens over de geschiedenis der Gilde :

1e In het archief der stad Leuven.

2° Beschrijving over de stadt Loven, door Van Dieve, gedrukt bij C. J. Fonteyn, 1856-57.

3° Histoire de Louvain, Ch. Piot, 1839.

4° Lovens-Nieuws, Staes.

5° Louvain Monumental. Van Even, 1860.

6° Geschiedenis van Leuven. Willem Boonen, 1535.

7° Louvain dans le passé et dans le présent. Van Even.

8° Geschiedenis van Leuven. Torfs.

9° De verzameling der blijde inkomsten. Butkens.

10° Lovensche Chronycken, Pelckmans, onuitgegeven. Berust in het archief der stad.

11° In verschillende Latijnsche werken van voor de 17° eeuw, door Justus Lipsius, Molanus, Divacus en anderen, in het archief der stad.

44. Zijn de aanteekeningen en afbeeldingen der kunstvoorwerpen te verkrijgen.

Ja.

J.-B. VOGELAER.

BIJLAGE I.

Wij. Koninck, Koninckstabel, Regiment, Dekens en de gesworen en de andere gemeyn Gesellen der Gulde van den Handtboge des Edelen Ridders S. Sebastiaen binnen der Stadt van Loven, doen, kont, een iegelijcken dat op den XX dagh Januarie Anno MCCCCC en de XXVI stijl Brabant voor ons op onser Kameren gecompareert zijn den Hooftman met eenige van de gemeyn Gesellen van de Handt-boge van S. Jacobs op de Biest ons biddende hun te willen verlenen, ordenneren in de statueren eene Kaerte, Ordonnantien en de Articulen om haer lieden nu en de haer naer-komelingen naermaels daer naer te mogen weten reguleren, welck ons redelijck dunckende, Wij den Gesellen der selver Gulden van S. Jacobs nu en de naer-komende tijden zijnde ordineren en de statueren om hun daer naer te moeten reguleren de Schutterlycke boeten naer beschreven.

Wanneer men de Gesworen kiesen sal.

Eerst dat men Jaerlijcks 't Regiment van den Gulden van S. Jacob kiesen sal des Sondaeghs naer Paesschen voor noen ten 9 uren op haer Kamere van der Gulden en de die alsdan van den

geselschappe voorsz. niet en komt, die sal verbeuren een pont was, oft gelt daer vore, terstont te betalen sonder verdragh tot profijte van der Gulden voorsz. ten waer dat sulck geselle van den Hooftman oft in absentie van hem van den gesworen oorlof oft wettige nootsaecken hadde welcke nootsaecken 't Regiment van der voorsz. Gulde van S. Jacobs aanhooren sal en de is 't dat sij hem genoech dochte soo sal hij daer af ongehouden zijn en de anders niet.

Wanneer men den Vogel schieten sal.

II. — Item dat men Jaerlijcks den Vogel schieten sal des Sondaeghs voor Sinxen op welcken dagh een iegelijck van den voorsz. geselschappe schuldigh sal zijn des morgens tusschen 9 en 10 uren met sijn Journijcken oft dewijse op der Gulden kamere voorsz. te komen om daer Schutterlijck met haren Koninck naer den Vogel te gaen om te schieten en de den Vogel geschoten zijnde wederomme met haren Koninck naer haere Kamer te gaen. En de soo wie van den geselschappe aldaer soo niet en komt dat hij verbeuren sal 2 stuyvers tot profijte van der Gulden terstont te betalen sonder verdragh ten waere dat hij oorlof oft nootsaken hadde als te vore. En de soo wie oock aldan niet ter Maeltijdt en komt dat die nochtans soo vele betalen sal als diegene die daer geweest is.

Wanneer men sijn Journijcken volmaeckt sal hebben.

III. — Item dat elck Geselle oft broeder der voorsz. Gulde alle 2 jaren schuldigh sal sijn te doen maken een Journye van een koleure met eender Salueren 't sij van silvere oft borduersele, welck Journycken een iegelyck geselle sal moeten gereedt en de volmaeckt hebben op den voorsz. haren Vogel-dagh op de verbeurre van 4 stuyvers te betalen als voren.

Dat men Jaerlycks eene Mis moet doen doen te S. Jacobs.

IV. — Item men sal Jaerlijcks ten dage soo 't voorschreve geselschappe dat ordineren sal in der Kercken van S. Jacobs voorsz. eene Misse doen doen voor de saligheit van der Zielen van den gesellen der Gulden voorsz. gestorven en de te sterven, aldaer een iegelijck van hen gesellen gehouden sal zijn te komen en de te offeren eenen silveren penninck ten dienste en de Gulden ter hulpen en de die Misse uyt te hooren op die pene van eenen stuyver te betalen als voren.

Hoe dat men in de Processie van S. Jacobs sal gaan.

V. — Item dat een iegelijck van der voorsz. Gesellen met sijn Journeycken boge en pijlen in der Processien van S. Jacobs voorsz. Jaerlijcks van den beginsele totten eynde der selver Schutterlijck sal schuldigh zijn te gaen en de te compareren op de verbeurre van een pont was oft gelt daer voor ten ware oorlof oft nootsaken als voren.

Van een Boete als die Hooftman oft Gesworen doen dagen.

VI. — Item soo wanneer den Hootfman oft Gesworen sullen doen dagen dat een iegelijck geselle ter plaetsen tijde en de uren gedaeght zijnde schuldigh sal zijn te compareren op de verbeurte van elcker rijsen eenen halven stuyver en de tegen dese boete en sal niemandt gevrijdt zijn hij en sal die terstondt moeten betalen tenzij oorlof oft nootsaken als boven.

Van het Jaer-gelt dat elcken is schuldigh S. Jacobs.

VII. — Item een iegelijck sal Jaerlijcks schuldigh zijn S. Jacobs te betalen sijn Jaer-gelt, ten minsten eenen silveren penninck van negen mijten.

Van onbetamelijcken woorden op de Kamer oft aen de bergen.

VIII. — Item oft eenigh Geselle den anderen op der Gulden Kamer oft tusschen de Bergen in grammen moede hiet liegen schoffienglycke, schamelycke oft oneerelycke woorden spreken, verwijt van haren Vrinden malckanderen doende dat die 't elcken reysen verbeuren sal een pont was oft gelt daarvoor te betalen terstont sonder verdragh in de waer 't dat iemandt van der voorsz. Gesellen daer tegen seyde, als 't de Gesworen oft Hooftman 't selve maendt dat die verbeuren sal dobbel.

Van 't ondervinden dat d'Overste staat te doen.

IX. — Item wie van den Geselle hem onderwindt tegens d'welck staet te onderwinden van den Hooftman oft gesworen, die sal t'elcker reysen verbeuren eenen stuyver.

Van dien die van de Kamer ietdraeght en niet wederom en brengt.

X. — Item wat Geselle iet van der Gulden Kamer draeght sonder op den selven dagh aldaer weder te brengen iemand anders toebehoorende dat die verbeuren sal een oort stz.

Van den Rechter der Schutterlijcke schult.

XI. — Item soo wie van den Geselle der voorsz. Gulden den anderen iet schuldigh ware oorspronk nemende van der Schutterijen dat daer af d'Overste van der selver Gulden recht doen sal en de doen betaelen.

Van den Geselle die uijtter Gulden will gaan.

XII. — Item dat niemandt in der Gulde wesende daer uijt en sal mogen gaen dan op den voorsz. Voghel-dagh onder den Vogele betalende voor sijn uitgaen twee oncen silverengeldt met al hetgene des hij van penen en de breucken sal ten achteren wesen met oock sijn paert van de costen van den Voghel-dagh, des sal hij des noenens mede mogen gaen goederciere maeken gelijck anderen inder voorsz. Gulde blijvende, ten ware de selven quamen onder de Hooft-gulde van den Handt-boge alhier.

Hoe men en de wanneer een Geselle sal uijter Gulden gedaen worden.

XIII. — Item oft iemant van den voorsz. geselschappe schwerachtigh waer in de twist onder die Gesellen maeckte dat men dien uijter Gulden mette gemeijn Gesellen sal mogen doen.

Hoe een Geselle in de Gulden sal worden ontfaen.

XIV. — Item dat men niemandt in de voorsz. Gulde ontfangen en sal ten sij bij contente van den gemeynen Gesellen.

Die schult die elck Geselle alle drij Maenden moet geven.

XV. — Item een iegelijck Geselle sal schuldigh zijn alle drij maenden tot onderhoudinge van der voorsz. Gulden te betalen eenen halven stuyver.

Wat schult dat die Gesworen sal moeten in haelen.

XVI. — Item wat schult dat bij elcken Gesworen der voorsz. Gulden valt oft verschijne dat sy 't selven moeten inheffen stellen en de ofter gebreck inne valt dat de Gesworen 't selve sullen oprichten.

Wat men sal doen voor een Geselle die gestorven is in de Gulde.

XVII. — Item dat soo wanneer eenigh van den voorsz. geselschappe in de Gulden noch wesende sterft 't geselschap der selver ter saligheit van den aflijvige sal doen doen eene Misse van Requiem aldaer elck van den voorsz. geselschappe sal schuldigh zijn te compareren en de aldaer ten minste eenen silveren penninck van 9 mijten te offeren op de verbeurte sonder sijnen offer-penninck van 3 stuyvers, des sal de aflijvige der Gulden moeten laten een pondt was oft sijnen besten Boge ten minsten 5 stuyvers weerdt zijnde oft geldt daer vor.

Van den Gesellen die tegen malckanderen hebben geschoten.

XVIII. — Item dat de Gesellen der voorsz. Gulden tegen malckanderen d'een den anderen schuldigh sullen zijn te betalen eer sij van den Berge sullen mogen gaen en de geen wonden daer af op der Kamer te mogen maken anders dat sij wel gechilijck vragen mogen sonder iet te verbeuren, wild ij mijn gelach betalen, behalven dat de voorsz. Gesellen tegeneen schietende malkanderen sullen mogen betalen 's daeghs met 4 stuyvers, maer een geselle der selver Gulden sal tegen een Geselle van buyten alle spelen soo diere mogen schieten als 't hem gelieven sal.

Wat een Geselle sal moeten geven als hij is ontfaen.

XIX. — Item soo wie in de voorsz. Gulde ontfaen wordt die sal tot behoef gedaen sal S. Jacob en de onderhouden der voorsz. Gulden als hij den eedt gedaen sal hebben schuldigh sijn te geven 3 stuyvers en de tt dien noch Jaerlycks gehouden sijn te betalen voor sijn Colve niet en betaelde ten dage als hem dat geordonneert wordt bij den gesworen dat die voor sijne Colve sal moeten betalen sonder verdragh 5 stuyvers.

Hoe niemandt uijtter Gulden magh gaen als er een Land-Juweel is.

XX. — Item of 't gebeurde dat een Lant-Juweel verheven worde dat niemañdt alsdan in de voorsz. Gulde wesend daer uijt en sal mogen gaen tensij dat hij altoos sal moeten blijven staen ten koste en de laste van den selven Landt-Juweel tot dat geijnd sal zijn, gelijck anderen in de Gulde blijvende.

Dat niemandt en sal spelen dan schutterlyck op der Gulden Kamer.

XXI. — Item oft eenig Geselle der voorsz. Gulden op der Gulden Kamere voorsz. eenigerande spel met Schutterlyck wesende speelde dat die 't elcken reysen verbeuren sal 3 stuyvers te betalen sonder verdragh.

Van seker schietdagen die een iegelyck sal moeten doen.

XXII. — Item dat elck Geselle der voorsz. Gulden schuldigh sal zijn Jaerlijcks onder syn medebroeders te schieten tusschen Vasten-avont en Alderheyligh Misse en schietdagen ten minsten alle dagen 3 spelen schutterlyck en soo wie van den selven gesellen soo niet en schieten die sal voor elcken dag die hij min schiet dan voorsz. is, moeten betalen 3 stuyvers.

Dat elck Geselle moet hebben eenen Handt-boge en de Pijlen.

XXIII. — Item een iegelyck van de voorsz. Gulden sal schuldigh sijn te hebben eenen Handt-boge en de daertoe Pijlen op de verbeurte van 2 stuyvers te betalen der voorsz. Gulde sonder verdragh.

Niemandt en magh op oneerlijck spel spelen gaen.

XXIV. — Item oft iemandt van de geselschappe voorsz. ginge met sijn kleede oft divise op Kegel-spel oft Klos-bane. Quecvert of diergelycke en de dat hij selve speelde dat 't elcker reysen verbeuren sal 2 stuyvers sonder verdragh binnen acht dagen daer naer te betalen.

Van die Komenschappen op der Gulden gedaen onder malckanderen.

XXV. — Item oft die voorsz. gesellen tegen malkanderen Komenschappen op der Gulden kamere, dat dient berad. sal mogen vlieden met 4 stuyvers en de die sal men brengen des anderen daeghs voor noene met den lyfknape onder den Hooftman oft gesworen ten profijte der voorsz. Gulde.

Van den Knape die iemandt 't onrechte heeft gedaeght.

XXVI. — Item oft die Knape van der voorsz. Gulde eenige gesellen der selven 't onrechte daeghde dat hy selve de boete betalen sal soo verre hy daer af geenen last en hadde van den Hooftman oft gesworen.

Van den Hooftman die doet dagen en selver niet en komt.

XXVII. — Item soo wanneer den Hooftman oft gesworen der Gulde voorsz. doen dagen en de sy selver t'ure daer niet en zijn sy sullen verbeuren een dobbel Boet.

Van die op der Kamer Rupsende oft Scheten lieten.

XXVIII. — Stem oft eenigh geselle der voorsz. op der Gulden Kamere Rupsende peren lieten oft Schete dat die t'elcker reysen verbeuren sal 3 stuyvers en de dat sy op de selve Boeten malckanderen niet en sullen toe-duncken eenigerhande mate.

Van die Swygende Boete.

XXIX. — Item als men den Vogel schiet t' Sint Jacobskermis als 't keus dagh is sullen zijn swijgende Boeten, te weten dat een iegelyck als dan sal moeten op de Boete voorsz. compareren sonder gedaeght te sijn.

Hoe dat niemandt en magh kijven noch vechten op de Kamer oft Bergen.

XXX. — Item dat eenige gesellen der Gulde voorsz. op der Kamer der selve eenige woorden oft tusschen de bergen hadden oft handt-dadigh aen malckanderen waren dat sy terstont 't selve moeten opgeven in handen van den Hooftman oft gesworen op de verbeurte van 2 stuyvers sonder verdragh te betalen tot profyte der Gulden.

Hoe dat niemandt en magh hebben verdragh te schiet-spel te gaen die gekosen is.

XXXI. — Item dat een iegelijck Geselle der Gulden voorsz. die voortaen metten meeste over-drage van den gemeyn geselle gekosen sal worden om te schietspel te trecken sal moeten trecken sonder verdragh.

Wat men inleggen sal als men ter schiet-spele sal moeten trecken.

XXXII. — Item als men voortaan ergens te schiet-spel trecken sal metten meesten overdragen van den geheelen geselschappe dat alsdan een iegelijck in de voorsz. Gulde wesende sal schuldigh sijn inne te leggen soovele als men metten meesten deele van der voorsz. geselschappe ordineren en consenteren sal, en de wes men bevinden sal de feesten gedaen zijnde te kort komen dat een iegelijck van der voorsz. geselschappe schuldigh sal zijn te betalen sijn paert daer af soo wel en de soo veel als diegenen te schiet-spel geweest hebbende.

Wanneer de Gesworen sijn schuldigh haer rekeninge te doen.

XXXIII. — Item dat die gesworen van der voorsz. Gulde ten tyde zijnde Jaerlycks haer Rekeninge schuldigh sullen sijn van doen altydt binnen 14 dagen naer den Keus-dagh en de oft iemandt van den gesworen daer in gebreckelyck bevonden worde dat die verbeuren sal 4 stuyvers ten profijte van de voorsz. Gulde ten ware wettige nootsaeken die hij hadde.

Waneer dat elck Geselle moet hebben betaelt.

XXXIV. — Item of ienigh geselle der voorsz. Gulde nu en de naer komende tijden zijnde 't achterware als de gesworen haer rekeninge gedaen sullen hebben en de terstont hij niet en betaelde dat hij schuldigh ware oft oock in eenigen der voorsz. artikelen gebreckelycken bevonden dat in dien gevalle de gesworen voorsz. ten huyse des gebreckelycks sullen mogen sooveel uytpanden als hun gebreck bedraeght en de die executeren oft den gebreckelycken daer voor mogen doen houden sonder meer recht te versoecken d'welck den Hooftman oft gesworen best gelieven sal.

En de ons gereserveert ons Af-doen, Toe-doen, Meerderen en de Verminderen.

Spotnamen en Tergrijmpjes uit de Streek.

Het zal menigen lezer ongetwijfeld genoegen doen hier enkele tergrijmpjes aan te treffen, die hem aan zijn eerstebroeksjaren zullen herinneren — voor sommigen, misschien lang vervlogen tijden ! — toen hij er ook op verzot was, bij elke gunstige gelegenheid, vooral buiten den weet van vader of moeder, zijn evenmenschen «in hun pin te jagen». Bij 't doorlezen dezer kwâjongens-literatuur zal hem misschien nog menig, hier ontbrekend versje te binnen schieten uit zijn jongen tijd, en zoo krijgen we wellicht een kansje om onze gebrekkige aanteekeningen met medehulp onzer geachte lezers, stilaan te volledigen.

Terloops herinneren we er de al te preutsche lezers aan, dat de hier opgegeven rijmpjes aangeteekend werden zooals het kind ze laat hooren — d.i. zonder aan een schijnbaar grof of gemeen woord een onkiesche gedachte te hechten. Wij zouden het dan ook, voor ons geweten, geruststellend heeten, indien de geachte, ernstige lezer hetzelfde wilde doen.

* * *

Te allen tijde wekten lichamelijke gebreken allergemakkelijkst den spotlust onzer argelooze jeugd. Een gebochelde, een rosharige, een rijzig opgeschotene, een diklijvige en wat weet ik al, prikkelden door hun in 't oog springende afwijking van het normale, de verbeelding der spotzieke jeugd en 't baart dan niet de minste verwondering dat deze uitzonderings — «typen» in de allereerste plaats een mikpunt werden tot meestal onschuldige beschimping.

« *Wacht u voor de geteekenden* » zegt ons volk weleens, wat dezen als boosaardig of weinig betrouwbaar laat veronderstellen.

En daar gaat het van :

Bultkarrekas,
Viool met de bas,
Een tafelke met geld,
Waar dat de bult op spe(e)lt.

Of :

Bultkarrekas,
Viool op de bas,
En al de menschen zeien dat het was
Bultkarrekas, enz...

Een kreupele kan het doorgaans stellen met :

« *Mankepoot, de duvel is dood !* »

Soms ook wordt het gekende liedje van « *Kreupelen Duyne* » er bijgehaald en dan zingen de snaken hinkend :

Kreupele Duyne was zoo zat,
En hij viel al op zijn gat !

Een « *lange* » houdt men voor « *een boonstaak* » «*een rijgnaald*» of een moderne «*Double-Patte*», in tegenstelling met « *een bollcke-vet* », « *een dikzak* », « *een tonneken* » of, naar de laatste uitgave, « *een Copain* » of « *een Patachon* ».

Een rosharige komt er allicht zoo goedkoop niet van af. In 't nabije Limburg klinkt het :

« *Rooie vos, uw broek is los !* »

« *Ros bloed is zelden goed* » beweert men te Diest, en zonder verder medelijden roept men :

Rosse kater
Springt in 't water,
Springt in 't bloed,
Alle dagen 'nen nieven hoed !

En wat gezegd van de spotnamen waarmede de bewoners der naburige dorpen elkaar betitelen ? (1).

De Diestenaars in de eerste plaats hebben de keuze tusschen *Mosterdschijters, Loterbollen* of *Faxenaers, Bierzuipers, Veerschieters* of zelfs *Zonneblusschers,* al naar beliefte (2).

Schaffen is een der dorpen « *waar de vliegen met de kermis in 't brood gebakken worden* ».

De inwoners van Scherpenheuvel staan geschandvlekt als « *Keerskatten* » (ter herinnering aan de bedevaarten, i. z. aan de beroemde keerskensprocessie, en de

(1) Zie hieromtrent : J. Cornelissen : « Nederl. Volkshumor » 2 eerste deelen De Sikkel, Antw. 1929.

(2) Wij veronderstellen den oorsprong dezer spotnamen door het meerendeel onzer lezers gekend. Mocht dit anders blijken, dan zouden wij een volgende maal den gewenschten uitleg verstrekken

menigvuldige kaarsen die door de inwoners, tegen niet altijd gematigden prijs, aan de pelgrims worden verkocht). En spuiters houden staan, « *dat er in Scherpenheuvel zooveel heksen* (soms « hoeren ») *wonen als er « schailders » op den kerktoren liggen* » (3).

Wie te Schoonderbeuken woont is een «*besembinder*» naar het bijzondere bedrijf waarmede deze doorgaans arme bevolking zich vooral 's Winters onledig hield.

Veel voornamer klinkt het : « *de Heeren van Sichem* », alhoewel de verklaring van dit gezegde niet al te vleiend is voor de Sichemnaren. Ziehier voor de nog oningewijden, de samenvatting der legende:

Sichem, hoofdplaats der heerlijkheid, was vroeger een versterkte stad, waarvan ten huidigen dage nog sporen zijn overgebleven. De « stad » Sichem had een uitgestrekt marktplein en de inwoners hadden er graag een weekmarkt opgericht. Het gemeentebestuur wendde zich tot de Staten van Brabant om de gewenschte gunst te bekomen. Het verzoek was op rijm gezet en luidde als volgt:

« *Wij*, HEEREN VAN SICHEM,
Verzoeken aan Ulieden,
Dat gij ons eene markt zoudt doen geschieden».

Volgend antwoord bleef niet achterwege :

« *Als gij zijt Heeren en wij lieden,*
Zoo zal de markt van Sichem niet geschieden ».

En de markt onderbleef ! Vandaar de gekende spreuk, bedoelende dat iets niet tot het goede eind geraakte: « *'t Is onderbleven, 'lijk de markt van Sichem* ». Nu schijnt het, dat de Sichemnaars, na de opgeloopen weigering, hun ganzen op het marktplein lieten loopen, om ze 't gras te laten afeten, dat er weelderig tierde. Weldra gekscheerde men in de streek : « De ganzen hebben de merkt van Sichem opgeëten ! ».

't Is geen alleenstaand feit dat de Sichemsche telgen het aan den stok krijgen met de ravotters van Molenstede en deze laatste zingen dan :

---

(3) De toren is evenwel zonder schaliën, want er staat geen spil op !

Of ook nog :

« Siche(m)sche karekken,
Beenen gelijk stekken,
Koppen gelijk balken,
Ze komen uit den Toettoren (4) geblazen ».
« Siche(m)sche karotte(n),
Van binnen zijn z'aan 't rotte(n),
Van buiten zijn ze voës
En stinken 'lijk 'n blinkdoës ! »

wat de geërgerde « Heeren » beantwoorden met :

« Die van Meulsteê zijn gebore(n),
In een kerke zonder tore(n),
Van boven breed en van onder smal,
't Is gelijk ene koeiëstal ! »

En dan volgt gemeenlijk het uitdeelen van bloedneuzen en blauw-oogen !

De familienamen en vooral de *vóórnamen* zijn rijke bronnen voor de spotliteratuur onzer argelooze jeugd. Ten bewijze :

Albert

Albert, schiet met 't geweer,
Schiet met 't kanon
Vivat Napoleon !

(algemeen)

(Wellicht een zinspeling op den Koning en den « laatsten oorlog).

Alfons (= Fons)

Fons, Fons,
Bid voor ons,
Want de menschen kl..... (foppen) ons.

Bernandus (= Nakke) of *Ernest (= Nekke)*

Nakke (of Nekke) petakke reed over de brug,
Hadd' ik 'nen appel, ik gaf hem een stuk,
Hadd' ik 'n peer, ik gaf hem een smeer,
Nakke petakke den bedeleer !

(Scherpenheuvel).

---

(4) Maagdentoren, overblijvende toren der oude vestingwerken, thans staatseigendom.

Ook nog

Nakke petakke sprong over den oven,
Nakke petakke die kon er niet over,
Nakke petakke sprong zoo diep
Nakke petakke verdronk nog niet.

(Scherpenheuvel).

Felix (= Feel)

Feel,
Schuppesteel,
Koëlblad,
Zwet gat !

(Caggevinne).

Frans (= Sus, Sooi, Sisse)

Frans,
Katteke dans,
Katteke doës,
Frans ze gat is voës.

(Caggevinne).

Sus !
'n Botvink is geen musch !

(Algemeen).

Sus !
Peper in de bus,
Peper in het panneke,
Wat e klein vuil manneke !

(Diest).

Sooi,
Pakt 'n vlooi,
Zet z'in 't bed
En maakt ze vet !

(Sichem).

Sisse stond te pisse(n)
Aan den hoek van 'nen café,
Daar kwamen twee police(n),
En ze pakten Sisse mêe !

(Algemeen).

Hendrik (= Rik, Henrie of Riekes)

Henrie, spie, spuit,
Steek uw gat langs 't venster uit.

(Caggevinne).

Rik petik,
Ene duim dik,
Ene vinger lank,
Ene vössestank.

(Algemeen).

Rikske petikske petattegat,
Steek uw vinger in 't varken zijn gat,
Steek hem niet te wijd,
Of ge zijt hem kwijt !

(Diest).

Riekes,
E koppel kieke(n)s,
E koppel duive(n),
Welke zullen 't beste ruive(n) ?

(Diest).

Jaak.

Jaak, Jaak,
Hedde geene vaak,
Ga dan naar uw bed,
En als ge goed geslapen hebt,
Dan zijt ge dik en vet.

(Algemeen).

(Wordt ook als wiegeliedje gezongen).

Jan.

Jan, mijne man, is altijd ziek,
In de week, maar 's Zondags niet ;
's Zondags gaat h'm pintjes drinke(n),
's Maandags ligt h'm in zijn bed te stinke(n),
's Dinsdags ligt h'm op den trap,
Met 'n schotel rijstpap...

(Molenstede).

Jan sloeg 'n ei in de pan,
De pan die was gescheurd,
Het eike viel er deur,
Ht eike viel in d'assche,
En Jan begon te bassen.

(Diest, minder gekend).

Jan, mijne man,
Bakt koeken voor alleman.

(Diest).

Ik en Jantje
Zaten in een mandje,
Jantje riep : « Ik ben het niet ! »
Dat wist Jantje zeker niet !

(Algemeen).

Jozef (= Jef)

Jefke was dronke(n),
Jefke was zat,
Wat heeft hij gedronke(n),
Jenever van 't vat.

Jef mag voor ons geen kommissies niet meer
|doen,
't Zal zijn botten vare(n) (bis).

(Wordt gezongen op het air van de gekende treurmarsch van Chopin). (Algemeen).

En naar een vóóroorlogsch wijsje :

Oh, Jefke is getrouwd,
Hij zit in de mizerie (bis),
Oh, Jefke is getrouwd,
Hij zit in de miserie,
't Is zijn eigen fout !

Seppe den teppe, den hoëgen toren,
Hedde geen gat, dan zal 'k een boren,
Niet te groët of niet te klein,
'Lijk seppe den teppe z'n gäkke moet zijn.

(Algemeen).

Leopold (= Polle)

Polle met zijn krolle(n)
Liep over 't veld,
Hij telde op zijn vingers,
En hij had geen geld.

(Diest).

Nikolaas (= Nikkela).

Nikkela was droenke(n),
Nikkela was zat,
Hij viel op z'n kloenke(n),
Hij viel op z'n gat,
Nikkela, ha ! ha !

(Diest).

Naast de voornamen werden, zooals we hooger zegden, ook zekere *familienamen* door de straatbengels in 't gedrang gebracht :

Maaikes ging naar Moll,
En hij sloeg zijn botten vol,
En hij deed zijn wolle kouskens aan,
En zij kwamen tot aan zijn hol !

(Diest).

Macke(n) kan niet kakke(n),
Want zijn gat is toegebakke(n).

Aangepast op 't liedje van « Kreupelen Duyne » zingt men :

Vivan Stans Ge(r)st en het water van den Demer,
Vivan Stans Ge(r)st en het Guldebier !

Verdonck,
Sch... in zijn kloenk,
En alle menschen zegden dat 't stoenk.

Van Hore(n)
Is gebore(n)
In het tipken van den tore(n),
En hij is gedoept
Bij mijnheer de peperkoek.

Luyte(n) stond te fluite(n)
Aan den hoek van Mieke Schuite(n),
Mieke Schuite(n) kwam vol coleire buite(n),
En stampte Luyte(n) door de ruite(n),
Mieke Schuite(n) zei tegen Luyte(n),
« Kom nu nog eens fluite(n) ! ».

Mijnheer Van Dijck,
E potteke zeik,
E potteke stront,
Loop den heele wereld rond !

Becker, Becker, bollekensdief,
Ge pikt de bollekens voor uw lief.

Vandermeulen,
'n Paard en is geen veule(n) !

Polle Petat met zijn tomat
Zit alle dagen in de kazemat.

Tenslotte, willen we hieraan toevoegen, dat ook het vrouwenwereldje niet aan den spotlust der kwâjongens kon ontsnappen.

En zoo kan men deze hooren zingen :

Trees, Trees, poepetrees,
Die met haar gat van den berg afrees.

(Algemeen).

Trees,
Pluk 'n bees,
Pluk er twee,
En geef mich één !

(Diest).

Trees Piot haar gat ziet zwart,
Z'heeft er 'nen koekebak tegen geplakt !

(Diest).

Roos,
'k Meende dat 't vroos,
'k Meende dat 't sneeuwde,
En 't was Roos die schreeuwde !

(Algemeen).

Marie, spie, spuit,
Steek uw gat door 't venster uit !

(Algemeen).

Een gierige herbergierster uit een naburige gemeente werd als volgt gekiekt :

Roos Cleyne staat achter haar toog,
En als ge niet drinkt, dan heeft z'u in 't oog,
En als ge drinkt en ge drinkt het niet uit,
Dan giet ze de kletskens terug in de kruik !

« En daarachter komen-d-er nog, nog nog ... » voor hen die tegen 't wachten kunnen !

R. VAN WEDDINGEN.

TRIOMPH LIEDEKEN.

Op het herstellen van het alderheyligste Sacrament van Mirakel in Brussel, den 14 July 18 , ende voorder tot vyfthien dagen inclues.

Stemme : *Als den kermis-gast Zacheus, of van den verloren zoon.*

I.

Komt hier christelyke schaeren,
Minnaers van het hemels Brood,
Men zal uw eens openbaeren,
Met een vreugde overgroot,
Hoe wy naer een groot verlangen
Zien verschynen openbaer,
Die gevlugt was als gevangen
Nu ontrent de negen jaer.

II.

Jesus ziet men weer vertoonen
Ongehindert, ongeschend,
Hy wilt met de menschen woonen
In het heylig Sacrament ;
Ziet den troost van alle menschen
In waeragtig vleesch en bloed,
Grooter vreugd kan men niet wenschen,
Als te zien heer Jesus zoet.

III.

Die zoo lang met groote zorgen
Is gevlugt van hier en daer,
En moest blyven in 't verborgen,
Ziet men nu op Gods autaer,
Voor ons alle triompheren,
Die zoo dikwils door den twist,
Ziet men heden transporteeren
En herstellen in zyn rust.

IV.

Kreupel, lamme ende blinde,
Zingt de lof-zang van den heer,
Op dat gy moogt worden ziende.
Jesus uyt zyn liefde teer,
Zal uw alle met verlangen
In genaed en min ontfaen,
Nu kont g'alle troost ontfangen,
Al die wilt naer Brussel gaen.

V.

Bonapart moet men verheffen,
Minnaers van heer Jesus zoet,
Hy komt alles overtreffen,
En die 't al herstellen doet,
Eeuwig zal hy zegepraelen
Die bemint den opper al,
'K hoop dat Jesus ook zyn straelen
Over hem ook zenden zal.

VI.

Alle wegen triompheren,
Ieder huys en ieder straet,
Al daer Jesus moet passeren,
Waer dat de processie gaet.
Ziet de menschen nu eens wielen
Om en dom het hemels brood,
Ziet in hoe veel duyzent zielen,
Dat God word te gast genood.

VII.

Zondaers wilt nu wel bemerken,
Doet nu afstand van uw kwaed,
Komt nu naer de groote kerken
Waer het venerabel staet,
Jesus is met groot verlangen,
Die zoo vreed doorsteken is,
Om uw zondaer te ontfangen,
Vraegt hem maer vergiffenis.

VIII.

Zoeten Jesus door uw wonden,
Troost ons in alle pyn,
'T is de schuld van onze zonden,
Dat wy in het lyden zyn,
Wilt ons zonden dog vergeven,
Door uw heylig dierbaer bloed,
Op dat wy dan eeuwig leven,
Als ons ziele scheyden moet.

IX.

Eeuwig zal Gods glorie dueren,
Want het is zyn testament,
Laet ons dan den feestdag vieren
Van het heylig Sacrament,
Deze feest duert vyfthien dagen,
Komt nu alle breed en wyd,
Om vergiffenis te vraegen,
Het is voor ons zaligheid.

X.

Zoeten Jesus deyld uw gratie
Aen de stad van Brussel mée,
Die met zoo veel preparatie
Uw viert in die triomphé,
Jesus wilt eens overwegen
Hoe dat Brussel voor u slaeft,
En geeft Brussel uwen zegen
Die gy aen d'Apostels gaeft.

EYNDE.

Gerymt ende gezongen door SEGERS Lovanist,
Die meer den vrede agt als den twist.

Bovenstaand liedje heb ik getrouw afgeschreven van een oorspronkelijk, zeer gehavend exemplaar berustend in de verzameling van wijlen den heer Jos. Willems, in leven notaris te Sint-Truiden. Boven den titel van het liedeken komt als versiering eene grove houtsnede voor. De twee laatste cijfers van het jaartal in den titel zijn onleesbaar en den versregel : « Ziet de menschen nu eens wielen » (Stroof VI), gedeeltelijk leesbaar, heb ik weder samengesteld.

St-Truiden, den 11 Juli 1923.

J. KONINCKX.

Boekennieuws.

EMILE H. VAN HEURCK. — *Les Images de Dévotion Anversoises du XVIe au XIXe siècle.* Sanctjes, Bidprentjes et Suffragiën. Anvers 1930, 104 bl. 8 ill. 14 Pl. B. I.

Het doel van den geleerden Antwerpschen Folklorist is de studie van de godsdienstige prentjes, op koperen plaat gegraveerd, op perkament, papier of zelfs op zijde gedrukt, waarin men, te Antwerpen, van de XVIe tot de XIXe eeuw, handel dreef.

Resultaat van geduldigde navorschingen is het nieuw werk van S. vol belang en uiterst interessant.

In het eerste deel handelt S. over de « Sanctjes », prentjes die O. Heer, zijn Heilige Moeder, Heiligen (voornamelijk die van de Sociëteit van Jezus) of andere godsdienstige, symbolische en zinnebeeldige onderwerpen, « handschoenen van den Heiligen Bernardus » en ook, dikwijls macabere tooneelen, voorstellen.

Somtijds werden de Sanctjes als « beschermprentjes » tegen pest, vuur of tooverij aangezien

Die industrie is eigenlijk Antwerpsch en van uiteenloopende kunstwaarde. Zeer dikwijls dienden eerst de Sanctjes, als illustraties voor godsdienstige boeken, en werden later, tot in het midden der XIXe eeuw, als doodsbeelden gebruikt.

De uitvoer van deze prentjes, in Europa en in Amerika, breidde zich op buitengewone wijze uit ; men zal er zich van rekenschap geven als men weet dat in den inventaris van de nalatenschap van Anna Hermans, weduwe van den etser Collaert (1666) benevens enkele duizenden prentjes op papier, *68947* beeldjes op perkament gedrukt, geboekt staan, en, in dien van Jan Galle, zoon van Theodore (1676), meer dan *81.900*.

De rol van de Jezuïeten in het verspreiden van de Sanctjes gespeeld was vrij groot. Zij zagen daarin misschien een middel om de hervormde leer te bestrijden. Want zij hadden de gewoonte ze bij talrijke omstandigheden, bijvoorbeeld als belooning aan hun leerlingen, uit te deelen.

De Sanctjes werden zoo vermaard dat men ze zelf op Chineesche teljooren gereproduceerd vindt (Pl. 17).

In het tweede deel spreekt M^r^ van Heurck van de « Bidprentjes », godsdienstige beeldjes, van een bijna algemeen formaat van 98 mm. op 75 mm., bijna altijd ook, zooals de naam het zegt, met een klein gebed van 8 tot 12 versjes.

Op gebied van gravuur, kunnen de Bidprentjes moeilijk de Sanctjes in schoonheid overtreffen. Zij zouden te danken zijn aan den etser Huberti die ze in ons land, tusschen de jaren 1656 en 1687 vervaardigde. Trouwens dragen zij in 't algemeen zijn handteekening ; ook wel de namen van M. Banel, M. Cabbaey, L. Fruytiers, Suz. Verbruggen, e. a., maar, en dit is merkwaardig, allen kunstenaars jonger dan Huberti of tijdens zijn laatste jaren (hij stierf in 1687) werkzaam.

Bij deze prenten speelt de tekst een veel grootere rol dan het onderwerp. In 't algemeen wordt hij door laatsgenoemd geïnspireerd : tooneelen uit het leven van O. Heer of van O. L. Vrouw, episoden uit de Evangeliën, de vier uitersten van den mensch of, maar zeldzamer, het beeld van een heilige.

In 't algemeen is de tekst zeer naïef, maar somwijlen is hij met echte poëzie doordrongen : als voorbeeld, de vier gebeden door S. in zijn boek aangehaald.

Het is waarschijnlijk aan den beroemden Pater Poirters of aan zijn werken, dat talrijke van die gebeden te danken zijn.

In het derde deel handelt S. over de « Suffragiën » als volgt gekenschetst : « des images pieuses, pourvues d'un texte édifiant, qui servaient à tirer au sort, dans les congrégations mariales de la Compagnie de Jésus, un patron parmi les Saints dont la fête se présente au cours de chaque mois ».

Dit gebruik, bij de Jezuïeten door den heiligen Franciscus van Borgia in zwang gebracht, verspreidde zich zoo snel, over de geheele wereld dat, in de XVIIe eeuw, Papenbrochius kon zeggen dat er geen enkele gemeente bestond waar het in eere niet was. Beter nog, de Bollandisten drukten « Suffragia's », in alle talen, tot dat zij uitgedreven werden (1773).

De Jezuïeten speelden ook een voorname rol in het verspreiden van deze soort prenten, die ze aan de leden van hun broederschappen bij zekere plechtigheden, bijvoorbeeld met Nieuwjaar, uitreikten.

Daarna vestigt Mijnheer van Heurck de aandacht op de verschillende soorten van Antwerpsche godsdienstige prenten. Het vierde hoofdstuk handelt over « Les souvenirs mortuaires et les Sanctjes ». In dit kapittel herinnert S. aan het feit dat de oude koperen platen tot in het midden van de XIXe eeuw in gebruik gebleven zijn om doodsbeelden te drukken, feit aan hetwelk wij de bewaring en de kennis van talrijke Sanctjes te danken hebben. Ook doet hij opmerken dat alhoewel vele Hollandsche doodbriefjes op Antwerpsche koperen platen gedrukt werden, talrijk waren nochtans ook de werken van beroemde Fransche etsers of drukkers, namelijk Claude Mellan (1598-1688), de Mariette (XVIIe-XVIIIe eeuw) e. a.

In het volgende hoofdstuk heeft de auteur het over « Les Images d'offrandes ». Men weet dat, in den tijd, het in elke gilde de gewoonte was, op den naamdag van haar heiligen Patroon, een mis te doen zingen en onder de Confraters prenten van uiteenloopende grootte of kunstwaarde uit te deelen.

Op die beeldjes, dikwijls zeer fijn gegraveerd, zag men den beschermheilige door de gildebroers in de uitoefening van hun ambacht, omringd.

De oudste bekende plaat, van dien aard, is een houtsnede van omstreeks 1495, voorstellende den H. Rochus met den Engel en den Hond en met het opschrift : « Aux Carmes de Paris ».

Hier somt de Heer van Heurck, en het is een zeer belangrijk document, een aantal Antwerpsche gilden met hun Patronen en de Kerken waar men de missen las, op. Hij voegt daarbij een beknopte beschrijving van de prenten, alsook de namen van de graveerders, en nog zekere onderschriften, somtijds zeer naïef, zooals dit ter eere van den H. Eligius, Patroon der smeden

« O Heijlighen Eloy, Patroon van al de Smeden
Hier boven glorieus, peyst op ons hier beneden
Opdat die altijt sijn in arbeijt van de smis
Eens moghen sijn bij u, daer eeuwigh ruste is ».

Het zesde deel van het hier besproken boek, bestaat uit een « Repertoire des Graveurs et éditeurs anversois ». De lezer zal er ook de namen van eenige etsers en uitgevers die in België prenten in den aard van die van Antwerpen, in den handel gebracht hebben, vinden.

In de lijst komen 177 namen van graveerders voor. Zij zijn vergezeld van biographische aanteekeningen en van de opsomming van de verschillende werken — prenten, bedevaartvaantjes enz. — die S. kent. Volgen eenige bladzijden over « L'Imagerie religieuse concernant la ville d'Anvers », met de aanduiding van de private of openbare verzamelingen in de welke de prenten bewaard worden.

Een tafel met de « Images d'offrande de Métiers et de Corporations et leurs propriétaires actuels », een lijst van de geraadpleegde verzamelingen en een andere van de oorspronkelijke platen die de luxe uitgave versieren, sluiten, met de inhoudstafel, dit prachtig werk.

Het boek is, zooals de andere arbeiden van den geleerden Folklorist, met veel zorg gedocumenteerd, bevat talrijke illustraties, is typographisch verzorgd, en de vroegere studiën, uit de pen van Mr van Heurck reeds gevloeid, in alle opzichten waardig.

Het zal met vrucht en genoegen door Folkloristen en verzamelaars geraadpleegd worden en iedereen zal S. voor zijne nieuwe bijdrage tot de studie van ons volksleven dankbaar zijn.

Dr LUCIEN CRICK.

Dr H. STARMANS. — *Verloskunde en Kindersterfte in Limburg.* (Uitg. Van Aelst, Maestricht).

Indien er een boek is, dat vooral de lezers van de Brabantsche Folklore zal interesseeren, dan is dit voorzeker het werk van Dr Starmans. In het folkloristisch gedeelte van zijn boek plaatst de auteur zich duidelijk op een anthropologisch standpunt, hij citeert met lof een der werken door de Brabantsche Folklore in dezen zin uitgegeven en geeft er verscheidene uittreksels van ; doch wat vooral onze belangstelling opwekt is het nut dat een positief geleerde weet te trekken uit de folkloristische opzoekingen en hoe hij deze gebruikt om de gezondheidsleer en de demographie van een streek te bestudeeren.

In dit opzicht is het werk van Dr Starmans een stap vooruit op gebied van folklore en antwoordt proefondervindelijk dezen, die systematisch hun opvatting van de folklore beperken tot een liefhebbers- of verzamelaarswetenschap. Reeds meermaals hebben wij deze in aantocht zijnde evolutie van de folklore aangekondigd en het is steeds aangenaam te constateeren dat men een goed profeet was.

Het bewust boek werd geschreven door een geleerde en een wetenschappelijk aangelegd man ; de lectuur er van is aangenaam en buitengewoon leerrijk. In korte woorden een goed boek.

P. H.

VICTOR DE MEYERE. — *De Tooverij in Vlaanderen.* Antwerpen. Volkskunde 1930, 45 blz., geïllustreerd.

Dit nieuw boek van M. de Meyere moet als onderhoudend werk, voor geen enkel ander vroeger uitgegeven boek van dezen, bij de Belgische folkloristen zoozeer gewaardeerden, auteur onderdoen. Nauwkeurige documentatie en met tact doorgedreven psychologische analyse, zijn de kenmerken van dit klein boekje, dat ons toont hoe de tooverij nog steeds bestaat in Vlaanderen en er zelfs openlijker beoefend wordt dan eertijds. De schrijver, die op de hoogte is van de moderne metapsychische literatuur, analyseert de verschijnselen met welwillendheid en zonder vooropgezet kleineeren. Het werk van M. de Meyere zal vooral ingang vinden bij de folkloristen, die niet vreemd staan tegenover wijsgeerige beschouwingen.

P. H.

F. F. — *(Finlandsche Folklore). Werken, uitgegeven door den Finschen Folkloristischen Kring.*

Weinig volkeren mogen zoo fier zijn als de Finnen, wanneer het gaat over de bijdrage tot de folkloristische wetenschap. De reeds 89 uitgegeven studiën van de F. F. Mededeelingen vormen een echt prachtwerk. Al deze studiën zijn buitengewoon gedocumenteerd en eenigen er van zijn zeer belangrijk. We kunnen hier natuurlijk geen omstandig verslag geven van al deze werken, doch met genoegen wijzen wij op de schoone medewerking van onzen bekenden landgenoot M. George Laport, bibliothecaris van het *Musée de la vie walonne* te Luik, die de Folklore der Waalsche gewesten en de Folklore van het Groothertogdom publiceerde, allebei van het grootste belang. Elk dorpje van het Walenland en van het Groothertogdom vinden wij er met hun eigen bijgeloof, gebruiken en legenden.

We vestigen eveneens met genoegen de aandacht onzer lezers op het werk van Ilmari Manninen.

Ilmari Manninen. — *Die dämonistischen Krankheiten im finnischen Volksaberglauben.* F. F. Mededeelingen, n° 45, Helsinki 1922.

Wij voelen ons gelukkig de aandacht onzer lezers te kunnen vestigen op dit voornaam, doch bij ons al te weinig gekend werk over Finsche Folklore, alhoewel het reeds vóór verscheidene jaren uitgegeven werd. Dit boek is van het grootste belang. Niet alleen brengt het een voorname bijdrage tot de kennis van de Finsche Volksgeneeskunde, maar is het ook belangrijk uit theorisch oogpunt beschouwd. De auteur vergelijkt zijn opzoekingen bij de Finnen met hetgeen er bestaat bij de hen aanverwante volkeren en besluit daaruit dat we hier te doen hebben met autochtone opvattingen, die weerstonden aan ingevoerde gebruiken. De Finnen wijten de ziekten vooral aan den invloed der dooden op de levenden en de overal zoozeer verspreide meening, dat de ziekten door booze geesten veroorzaakt worden, vinden wij hier bijna nergens.

Zeer interessant is het te vernemen, hoezeer de Finsche opvatting verschilt van deze onzer streken.

Een bedevaartvaantje van O. L. V. van Zege, van den Zavel. — De verzamelaars mogen gerust zijn. Er is geen spraak over de ophefmakende ontdekking van een eenig stuk. We weten niet of er ooit bedevaartvaantjes bestonden van O. L. V. van den Zavel. De Ommegang van Brussel was de processie van den Zavel. Bij het weder samenstellen van den Ommegang van den Zavel moesten wij het godsdienstig gedeelte weglaten en wij hebben het vervangen door een reeks praalwagens, die aan de voornaamste episoden der legende van O. L. V. van Zege herinnerden. Deze wagens moesten van elkaar gescheiden zijn. Wij hebben er boeren te paard tusschen geplaatst die ter beevaart

rijden en bij deze gelegenheid deden wij, om aan den ooglap der paarden vast te maken, bedevaartvaantjes vervaardigen, die langs de eene zijde herinneren aan de legende en langs de andere zijde aan den zoo karakteristieken stoet der reuzen van den Ommegang. Deze twee teekeningen werden uitgevoerd door den kunstenaar Jules Marie Canneel.

We reproduceeren hier voor onze lezers een afdruk van dit bedevaartvaantje.

Ardensche meubels en huizen. — De boekhandel Hachette, 79, Boulevard St-Germain, Parijs, zal in zijn Kerstnummer handelen over de Waalsche en voornamelijk de Ardensche meubels en huizen. Deze aflevering, waarop men vanaf heden kan inschrijven en die zal geïllustreerd zijn met 200 gravuren, teekeningen, photo's enz. (Prijs 15 Fransche fr.), zal deel uitmaken van de reeks werken die het huis Hachette uitgeeft over de landelijke kunst in de oude provinciën.

De Tuinen van het Kasteel van Sterrebeek. — De « Vie à la Campagne » geeft in nummer 324, onderteekend door haar bestuurder M. Albert Maumène, een prachtig geïllustreerde monographie der Tuinen van het Kasteel van Sterrebeek, toebehoorende aan M. Maurice Despret, Sterrebeek-Wesembeek. Terwijl een regelmatig bloemperk volgens de formule van het einde der XIXe eeuw, hedendaagsche onwerking van de voorschriften uit de XVIIe en XVIIIe eeuw, zijn bebloemde bedden ineenwerkt onder de vensters van het kasteel, in het watervlak van den vijver, versieren landelijke samenstellingen dezen ten Westen en een groote regelmatige spiegel vormt het hoofdmotief ten Oosten. Op een hooger gelegen gedeelte en achter een gordijn van boomen prijkt een modern aangelegde rozentuin, de bezoekers betooverend met geur en kleur ; dat romantisch achtergedeelte uit het einde der XVIIIe en het begin der XIXe eeuw, laat u toe een dezer tuinen te bemerken die een paviljoen en een tempeltje Louis XVI, 1er Empire prachtig versieren. Prijs van dit nummer franco 7 Fransche fr. Boekhandel Hachette, 79, Bd St-Germain, Parijs (VI).

Congressen — Vereenigingen Tentoonstellingen.

De Antwerpsche Tentoonstelling van Volkskunst. — Mijnheer Van Heurck stuurt ons volgend schrijven, dat wij in zijn geheel overdrukken :

Waarde Collega en Vriend !

Ik was ten zeerste verwonderd in de laatste aflevering van Brabantsche Folklore te lezen (blz. 248) dat onze meest geliefde wetenschap « geen wetenschappelijke afdeeling zou innemen in de tentoonstelling van Antwerpen. U schijnt te vergeten dat de tentoonstelling van Oud-Vlaamsche kunst, die deel uitmaakt van de Internationale Tentoonstelling, een afdeeling voor Volkskunst heeft, die verre is van zonder belang te zijn. Om redenen van practischen aard en vooral om binnen de grenzen te blijven van de tentoonstelling zelf, werd de volkskunst voornamelijk behandeld in haar betrekking tot de drukkunst en de gravure. We zien er dus een keuze van Oud-Vlaamsche prentjes, bedevaartvaantjes, allen afdrukken van de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw ; een prachtige verzameling godsdienstige beeldekens, die een ware ontdekking zal zijn voor de talrijke liefhebbers van dit soort gravures, een belangwekkende verzameling volksboeken, een andere van oude juweelen, hout- en kopergravures enz. Ik mag evenmin vergeten te spreken over de weder samenstelling van oude binnenhuisjes. Ten andere kunnen wij in de overige afdeelingen van de tentoonstelling der Oud-Vlaamsche kunst, talrijke voorwerpen vinden die tot de Folklore behooren.

Gelief te aanvaarden, waarde collega en vriend, de uitdrukking van mijn steeds dienstwillige gevoelens.

EMILE-H. VAN HEURCK.
Voorzitter van de Afdeeling voor Volkskunst.
Onder-Voorzitter der Tentoonstelling van Oud-Vlaamsche kunst.

Wij hebben nooit betwist dat er in de tentoonstelling van Oud-Vlaamsche kunst een afdeeling was voor Volkskunst. Wij twijfelen evenmin aan het groot belang dat deze afdeeling moet bieden, alhoewel wij tot hiertoe ongelukkigerwijze den tijd niet hadden om haar te bezoeken zoodanig werd al onze tijd in beslag genomen door de voorbereiding van talrijke feesten ingericht bij gelegenheid der eeuwfeesten. Wij zullen niet nalaten een uitvoerige nota te schrijven over deze tentoonstelling, zoodra we ze zullen bezocht hebben.

Waarover we echter klagen is dat er, zoo min te Luik als te Antwerpen, in geen onzer twee groote tentoonstellingen een afdeeling van Folklore te vinden is.

De Volkskunst is toch maar een onderdeel, een vak van de Folklore en wij hadden een volledige Folklore-tentoonstelling gewenscht. De brief van M. van Heurck bevestigt, dat men zich in de tentoonstelling van Vlaamsche kunst beperkte — dit is logisch en kon feitelijk niet anders — bij het tentoonstellen van voorwerpen die betrekking hadden op de Volkskunst en verder dat men zich, in kwestie van geheel, bijna begrensde tot voorwerpen in verband met de drukkunst : volksboeken, bedevaartvaantjes, prenten. De andere stukken behoorende tot de Volkskunst zijn verspreid in andere afdeelingen.

We herhalen hier wat wij nooit betwist hebben : dat de tentoonstelling van Oud-Vlaamsche kunst geen volledige Folklore-tentoonstelling kan organiseeren en zich ongetwijfeld moest beperken bij hetgeen behoorde tot de kunst. Laat ons eveneens herhalen dat we hier evenmin de belangrijkheid van de afdeeling voor Volkskunst willen kleineeren. Ingericht door M. van Heurck — bijna alleen door hem — moest zij ongetwijfeld groote hoedanigheden bezitten. We kunnen echter niet nalaten van te betreuren, en wij twijfelen er niet aan of alle folkloristen zullen het hier met ons eens zijn, dat er in 1930 nergens een tentoonstelling geweest is van algemeene Folklore.

In de vergaderingen waarvan wij deel uitmaakten, hebben wij steeds dit standpunt verdedigd. Wij hebben niets gespaard opdat het zoo zou gebeurd zijn, doch wij zijn er niet in gelukt iets te bekomen. Overal hebben wij bij dezen, die de laatste beslissing moesten nemen en de subsidiën moesten verleenen, een algeheel niet-begrijpen gevonden van het nut en de belangrijkheid van de Folklore.

De talrijke folkloristische feesten, die dit jaar overal in ons land ingericht werden : stoeten, congressen, tentoonstellingen, oprichting van locale kringen enz. getuigen nochtans genoeg dat de folklore leefbaarheid bezit en dat het volk er veel belang in stelt. Als men er slechts aan denkt dat een plaatselijke tentoonstelling als deze van Anderlecht, door 100.000 personen bezocht werd, is het onmogelijk het belang van de folklore te ontkennen en men begaat een groote fout als men, op opvoedkundig gebied, een zoo voorname beweging over het hoofd ziet.

Het is de plicht der folkloristen zich te vereenigen om de waarde er van te doen inzien, om den rechten weg te banen, om al wat nog onvolmaakt is er uit weg te nemen. Daarom ook nemen wij de gelegenheid, die ons aangeboden wordt door den brief van M. van Heurck te baat, om eens te meer op het vereenigen van al de folkloristen aan te dringen. De afzondering waarin zij steeds willen blijven leven, de vraagstukken van locaal particularisme waarop zij al te gemakkelijk ingaan, beletten hen uit deze zuiver folkloristische volksbeweging partij te trekken zooveel als dit mogelijk is. Indien men de Folklore de achting niet toedraagt die zij verdient, indien zij niet op de plaats staat waar zij zou moeten staan, indien zij niet steeds kan bekomen wat ze zou moeten bekomen dan zijn het de folkloristen zelf, die grooten-

deels de schuld hiervan dragen. Zij kunnen hun krachten niet samenspannen om een gemeenschappelijk en groot werk tot stand te brengen.

Eens te meer zetten we hen aan over dit vraagstuk eens na te denken. We zullen niet ophouden de samenwerking tusschen al onze folkloristische krachten te prediken, omdat wij overtuigd zijn dat langs dezen weg alleen groote dingen kunnen verwezenlijkt worden.

ALBERT MARINUS.

Het Nationaal Congres der Wetenschappen. — De Bond der Wetenschappelijke Vereenigingen van België heeft dus het eeuwfeest der onafhankelijkheid op zijn manier gevierd. Van 29 Juni tot 2 Juli heeft hij een Congres der Wetenschappen ingericht. De openingszitting, voorgezeten door M. Jaspar, eersten minister, werd vereerd met de tegenwoordigheid van den Koning en de Koningin.

We hoorden er een redevoering van M. Bordet, die algemeen erkend wordt als de persoonlijkheid die het best de Belgische wetenschap vertegenwoordigd. Hij sprak tot de talrijke personen die aanwezig waren in de groote zaal van het paleis der Academiën, over de veranderingen der microben.

Op folkloristisch gebied is het belangrijk hier te wijzen op het zeer voornaam feit, dat de folklore opgenomen werd in de reeks der wiskundige wetenschappen. De wetenschappelijke vereenigingen hebben steeds hardnekkig geweigerd Geschiedenis en Oudheidkunde als wiskundige wetenschappen te erkennen, en de geschied- of oudheidkundige vereenigingen werden niet toegelaten tot den Bond der wetenschappelijke vereenigingen.

Het zal dan ook ten zeerste deze personen verwonderen, die van de folklore de algemeen verspreide opvatting hebben, nl. dat de folklore slechts een kleine hulpwetenschap der geschiedenis zou zijn, te vernemen dat onze wetenschap werd toegelaten op het Congres der Wetenschappen. 't Is vooral dank zij de nieuwe richting door eenige folkloristen, elders reeds neo-folkloristen genoemd, aan de folklore gegeven, dat zij deze achting geniet. We herinneren er aan dat deze nieuwe school beweert, dat de folkloristische verschijnselen niet alleen opmerkenswaardig zijn van uit historisch oogpunt beschouwd ; doch vooral van uit psylo-sociologisch standpunt, en 't is langs dezen kant dat wij in het heden, in het actueel leven der feiten de causaliteit der verschijnselen moeten opzoeken, wat toch eigenlijk het bijzonderste doel is van elke wetenschap. De geschiedenis is steeds nuttig om den oorsprong der feiten op te zoeken, doch juist die oorsprong werd tot nog toe al te dikwijls met de causaliteit verward, wat op wetenschappelijk gebied niet heelemaal hetzelfde is. De nieuwe school brengt de folklore dus binnen het normaal gebied der wetenschappen en geeft haar een wiskundig-wetenschappelijke richting.

Een heele dag werd besteed aan de Folklore, onderafdeeling van de sectie voor Anthropologie. We hoorden er mededeelingen

van de HH. Marinus, Minnaert, Mortier, Gessler, Gennings. De eerste wees op de noodzakelijkheid, rechtstreeksche waarneming der feiten in de levende realiteit te doen ; dit is logisch zoohaast het essentieële der feiten niet meer het verleden is, maar wel de studie van het aan alle menschen gemeenschappelijk geestesverschijnsel.

De tweede deed vooral nauwkeurig het verschil uitkomen, dat er bestaat tusschen de oude en de nieuwe opvatting in folklore. De derde trachtte een nieuwe definitie van de folklore te geven, in verband met die nieuwe richting. De vierde wees op het nut der volmaakte bibliographische verwijzingen. De vijfde gaf een beknopt overzicht der folkloristische opzoekingen gedurende de verloopen eeuw, in de provincie Luxemburg.

Elke mededeeling gaf aanleiding tot langdurige besprekingen, wat gemakkelijk begrepen wordt als we er aan herinneren dat drie der sprekers voorstanders zijn der nieuwe opvatting terwijl de andere twee eerder de tweede richting vertegenwoordigden.

Het gevolg dezer besprekingen was, dat de kwestie der te gebruiken methode nauwkeuriger bepaald werd, dat men het nut en de belangrijkheid deed uitkomen van de verschillende opvattingen, dat aan sommige uitdrukkingen, zooals bv. *overleving (survivance)*, een bijzondere beteekenis in folklore gegeven werd.

Een practisch besluit werd eveneens genomen, nl. het vormen van een kleine groep folkloristen met een begrensd aantal leden, waarin de verschillende opvattingen zullen vertegenwoordigd zijn. Men zal er eenige feiten bestudeeren, elk van uit zijn bijzonder standpunt en de uitslagen zullen het betrekkelijk nut aangeven van de verschillende methoden en opvattingen ; dit ten einde de elementen af te leiden, die moeten dienen tot het opbouwen van een theorie van de folklore.

Het past hier de Société Royale d'Anthropologie te bedanken, eveneens als haar gewezen voorzitter M. de Munck, haar voorzitter M. Van den Broeck en haar schrijver M. Dr De Keyser, die steeds het belang begrepen der aldus georiënteerde folkloristische studiën.

A. M.

De Tentoonstelling van Anderlecht. — De tentoonstelling van Anderlecht is een folkloristische proefneming van groot belang, niet zoozeer om het aantal en de documenteerende waarde der tentoongestelde voorwerpen dan wel omdat zij bewezen heeft dat een onderneming van dezen aard, georganiseerd door lieden met wetenschap en smaak, de geestdrift opwekt van geletterden en tevens van het groote publiek.

Voorzeker waren de voorwerpen en documenten van zulken aard dat ze de aandacht van den verzamelaar, van den geschiedkundige, en van den geleerde op zich vestigden, door hun wetenschappelijk belang of door hun kunstwaarde ; doch heel wat voornamer is de manier waarop dit alles aangeboden wordt. In

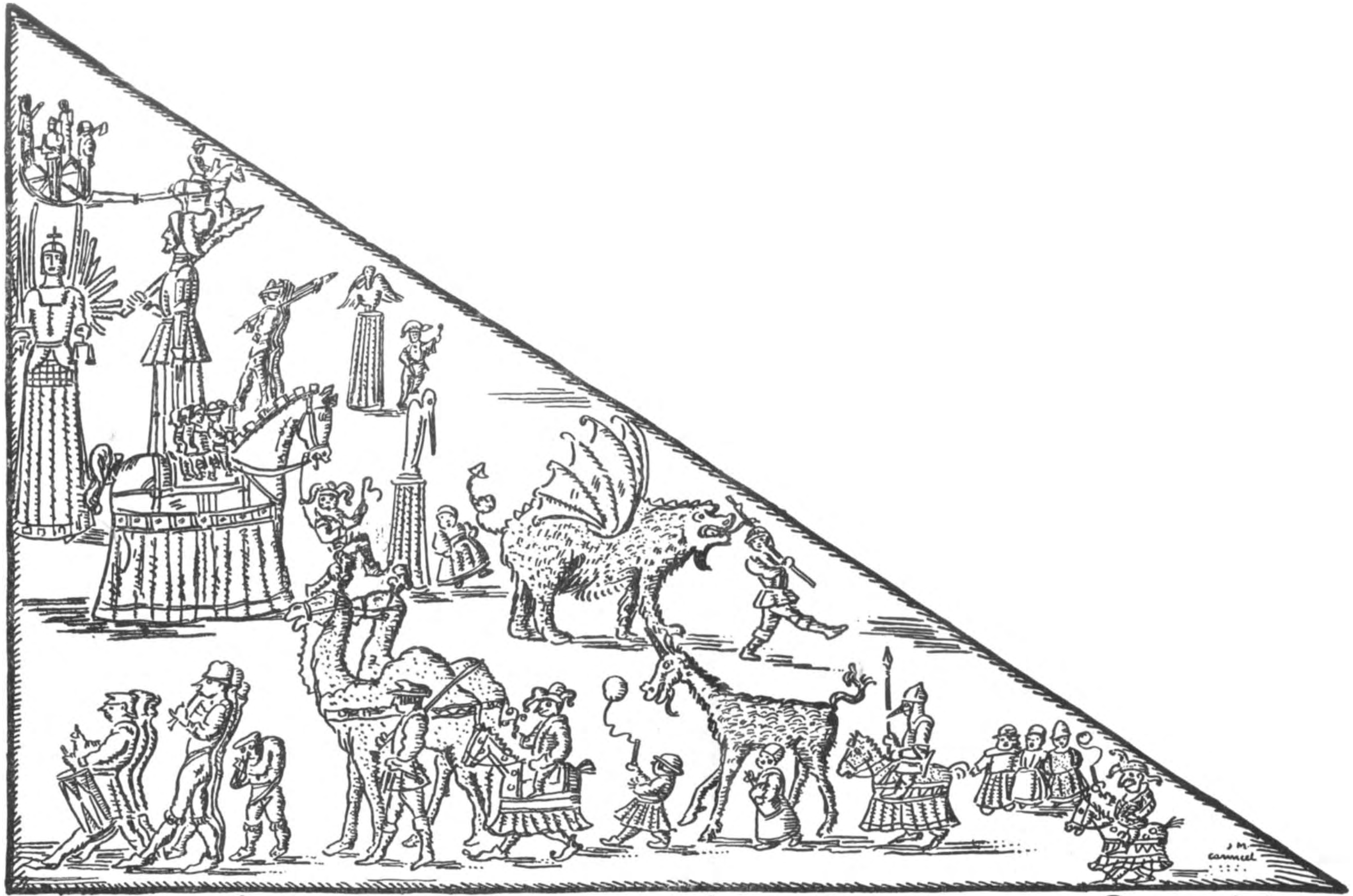

Ommegang de Bruxelles ☆☆☆ ~~~~~ ☆☆☆ ~ Ommegang van Brussel ☆☆☆

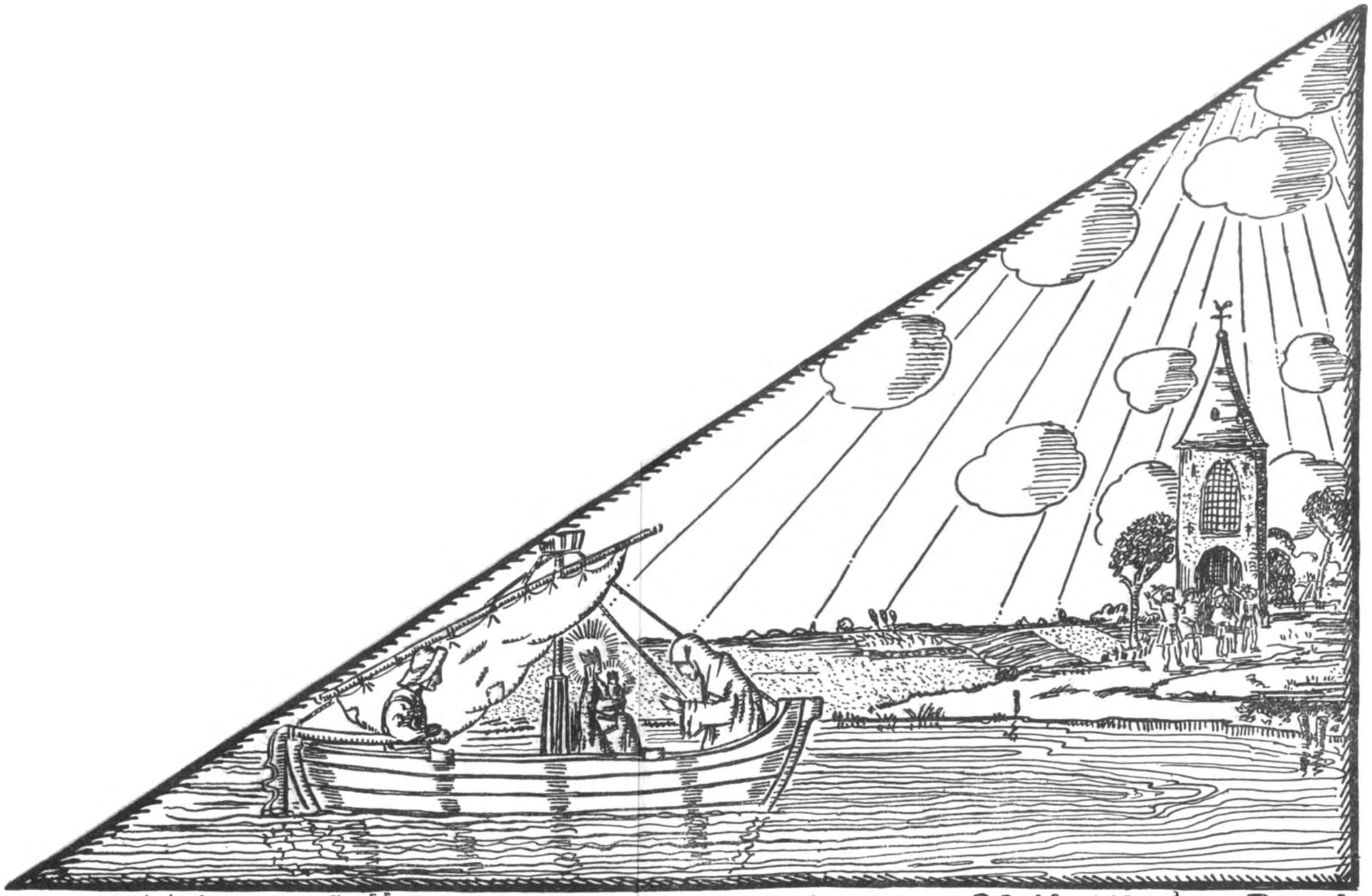

N.D des Victoires au Sablon ✿✿✿ —— ✿✿✿ —— ✿✿✿ —— O.L.V. van den Zavel.

dit opzicht is de tentoonstelling een meesterwerk. De voorwerpen in verband met de Volkskunst werden met tactvollen smaak gerangschikt in een daartoe prachtig geschikt milieu, het fijne kleine begijnhof uit het begin der XVIIe eeuw, dat door een verstandig gemeentebestuur voor vernieling bewaard bleef. Geen bezoeker is er of hij wordt geïmpressionneerd door het bekoorlijke dat van dit archaïstisch geheel uitgaat, naast de schoone architectuur der St-Pieterskerk gelegen. Ten rechte heeft men hier de geclassificeerde groote kunstwerken vermeden, die niet zouden gepast hebben bij het nederige der plaats en men heeft er de eenvoudigste voorwerpen verzameld, door onbekende kunstenaars vervaardigd, doch die de geestesoprechtheid en het schoonheidsgevoel van gansch een tijdvak weergeven.

De tentoonstelling der documenten werd volgens een ander principe ingericht. De tijdrekening is hier het voornaamste. Opgegraven stukken, archeologische voorwerpen, charters, boeken, portretten, alles spreekt er ons van geschiedenis en herinnert aan de feiten die op het grondgebied der gemeente gebeurden of aan de gewoonten harer inwoners. Van daar vertrekt de bezoeker met een blij gemoed, zonder eenige krachtinspanning gedaan te hebben of zonder vermoeid te zijn.

Den besten lof, dien men echter over de tentoonstelling kan uitspreken is, dat zij de geestdrift van het publiek heeft opgewekt : tienduizenden zijn gekomen en een algemeene wensch was, dat het gemeentebestuur toch iets van het verzamelde bestendig zou bewaren. Een vereeniging van de vrienden van het Museum van Anderlecht kwam met dit doeleinde tot stand en talrijke toetredingen, onder verschillende vormen, werden ingeschreven. De Brabantsche Folklore verzekert aan dit nieuwe organisme, haar verkleefste hulp.

Museum voor Geschiedenis en Folklore te Anderlecht. — Bijna 100.000 personen bezochten de Tentoonstelling van Folklore en Geschiedenis te Anderlecht. Als gevolg aan dezen buitengewonen bijval heeft het gemeentebestuur besloten bestendig een locaal Museum voor Folklore en Geschiedenis open te houden, in het zoo goed daartoe geschikt lokaal van het oude begijnhof. Een vereeniging der vrienden van het Museum werd ingericht. Zij zal zich niet alleen onledig houden met het opzoeken van voorwerpen, doch ook met geschiedkundige en folkloristische studiën over Anderlecht.

Het Museum is elken dag open, Kapelaanstraat, van 10 tot 12 en van 2 tot 6 uur.

We voegen hierbij dat de gemeente Anderlecht eveneens het huis aangekocht heeft, dat bewoond werd door Erasmus en insgelijks ten doel heeft een beiaard te plaatsen in den toren van de St-Pieterskerk.

De Tentoonstelling van Bergensche Folklore. — In zijn *Commandant Garde-dieu*, de roman der Bergensche zeden dien hij pas heeft uitgegeven in de Renaissance du Livre, laschte Georges Garnier, als vermakelijk toemaatje, een der beste « zwan-

zen » in (we moeten dit Brusselsch woord wel gebruiken omdat het zoo goed de gedachte weergeeft) van Uzère, den betreurden dialectsprekenden Bergenaar, die een meester was in de kunst van het poetsen bakken. Het was in den tijd toen men voor de eerste maal begon te spreken van in Bergen een Folkloremuseum in te richten — want men spreekt er sinds lang over — en er dient opgemerkt te worden dat de Bergenaar, de echte Bergenaar, « cayeux » zooals men zegt, volgaarne iets in 't belachelijke trekt en zijn geduchte « blague » uitwerkt ten koste van elke nieuwigheid. Op zekeren dag treedt Uzère binnen in het café *La Belle Vue* op de groote markt en nauwelijks neergezeten begint hij in zijn zakken te tasten en onder tafel en banken te zoeken. Men vraagt hem of hij iets verloren heeft : « Ja, antwoordt hij, en het is heel vervelend. Ik ben mijn folklore kwijt ». Niemand weet waarvan er sprake is doch iedereen doet alsof hij het verstaat. De kellners en de beheerder zoeken als gekken. Ik moet u het einde der geschiedenis niet vertellen. Het is reeds voldoende te weten dat de kellner van het café gedurende een uur in de *rue de la Chaussée* naar de folklore van Uzère zocht, mits de belofte van een goede belooning, van een goed « *dringueille* » (drinkgeld). Niettegenstaande deze voor den gek houderij, natuurlijke uiting van den Bergenschen volksgeest, werd er reeds een folkloretentoonstelling gehouden in de St-Joriszaal te Bergen. Dit gebeurde, zoo ik mij wel herinner, vóór den oorlog. Men zag er namelijk de reconstitutie van een oud binnenhuisje uit de koolmijnstreek met zijn open haard en zijn « cramion ». Er werden ook bij deze gelegenheid vertooningen gegeven door het oude *Bétième*, dat zulke schoone dagen gekend had in de wijk die te Bergen genoemd wordt « le bas quartier ». Het *Bétième* (Bethleêm), is de naam van het Bergensch poppenspel. Het werd aldus genoemd omdat het voornaamste stuk de legende der Geboorte was. Wanneer de soldaten van koning Herodes naar het kindje Jezus zochten, vroeg een honderdman : « Waar is Jezus ? » Antwoord : « Ik geloof dat hij zich in de *jalatasse* verstopt heeft ». *Jalatasse* is het oude woord van het dialect van Bergen dat beteekent haagbeukenlaan.

Voor het jaar der eeuwfeesten hebben eenige geleerden, liefhebbers van het schilderachtige en van de overblijfselen van het volksleven, met medewerking van de *Société des Amis du Hainaut,* een folkloretentoonstelling ingericht, die geopend werd op 14 Juni ll. in den vroegeren Berg van Barmartigheid, waarvan de oude en eigenaardige voorgevel behendig met sterk water gereinigd werd. Men moet er naartoe gaan, niet langs de 11ste Novemberstraat, doch langs dit mooie « hofje van den Burgemeester » dat men pas aangelegd heeft achter het stadhuis en van waar men een vermakelijken, verrukkelijken kijk heeft op een menigte torentjes en oude roode pannendaken. Een hofje waar een ongestoorde vrede heerscht als in een klooster en waar elk kwartier de zang van den beiaard van « catiau » op u neerperelt.

Aan een nota uitgegeven bij gelegenheid van deze tentoonstelling, ontleen ik volgende details over het lokaal :

De tentoonstelling werd ingericht op de tweede verdieping van het gebouw dat eertijds dienst deed als Berg van Barmartigheid, in de volkstaal van Bergen « *Le Lombard* » geheeten, (lommerd).

De Lombarden hadden als bijzondere eigenschap banken op te richten : in 't Italiaansch *monte*, van *moneta*, munt. De banken waar men aan het volk uitleende, met een liefdadig doel ingesteld om den woeker te keer te gaan, noemde men : *Monti di pieta*, liefdadigheidsbanken of Bergen van Barmhartigheid.

Vandaar dat in de volkstaal de woorden « *Lombard* » en *Berg van Barmhartigheid* synoniem zijn.

De Berg van Barmhartigheid van Bergen werd opgericht door Wenceslas Cobergher, architect der aartshertogen Albrecht en Isabella, belast door open brieven van 9 Januari 1618 met het stichten van Bergen van Barmhartigheid in de Nederlanden. Hij werd geopend op 28 April 1625.

Het gebouw werd opgetrokken naar het plan van Cobergher, met voor dit tijdvak, alle mogelijke verzekering tegen brand en diefstal.

De lokalen bleven zooveel mogelijk bewaard in hun oorspronkelijken toestand.

De groote rekken dienden om er methodisch de verpande voorwerpen op te rangschikken.

Van deze rekken, die tot tegen de zoldering kwamen, werden de planken van het bovenste gedeelte afgenomen, de steunen alleen staan er nog steeds.

Om de verluchting en de bewaking te verzekeren, werden de schutsels, die de verscheidene afdeelingen van den gemeenschappelijken gang van elkander scheiden, gemaakt in licht ijzeren traliewerk.

Op te merken zijn ook de houten bekleedingen, allen in eik, en het ijzerwerk van deuren en vensters.

Bemerkenswaardig zijn ook gelijkvloers, bij den ingang van het publiek, vier sluipdeuren, twee voor het verpanden en twee voor het lossen.

Bij iedere sluipdeur een soort draaitorentje, dat kon vastgelegd worden bij middel van een binnenshuis werkend mechanisme, en dat het uitgaan aan den persoon belette, die verdacht was van diefstal of verduistering.

Gelijkvloers wordt het belang ten zeerste opgewekt, om niet te zeggen dat men er waarlijk ontroerd is, door de voorwerpen die geleend werden door de burgerlijke gasthuizen van Bergen. We zien er nl. de reconstitutie van den draaibak, die diende voor de verlaten kinderen (dit nam slechts een einde in 1852), alsmede een verzameling prenten en herkenningsvoorwerpen waarvan elk kind de helft bij zich droeg, opdat de moeder, de andere helft toonende, desgevallend haar kind later zou kunnen terug bekomen.

Op de eerste verdieping heeft men een Bergensche herberg van 1830 gereconstitueerd. De andere afdeelingen handelen over de volkslegenden (de traditioneele Lumeçon, de strijd van den draak heeft er natuurlijk de eereplaats) over het volksleven, de

volksvermaken (vooral het plaatselijk sport zooals het kolf- en het boogspel), de woning en de volksgeneeskunde.

* * *

Ik bewonder M. Paul Heupjen, kinderrechter, de spil van het inrichtend Comiteit, die zich in zijn toespraak van 14 Juni zooveel moeite deed om de folklore te definieeren en te verdedigen. Zij werd in Engeland beoefend door een Sir George Frazer en bij ons door een Monseur. Zij heeft waarlijk niet meer verdedigers noodig.

M. Paul Heupjen roept nochtans om hulp. Men gaf hem belangwekkende voorwerpen om een tijdelijke tentoonstelling in te richten. Het is echter een Museum, een bestendig Museum dat er noodig is. Doornik heeft het zijne en waarom zou Bergen het niet hebben ?

De stad en de naburige koolmijnstreek hebben gehad, en hebben nu nog, een bijzonder rijke volksoverlevering die dreigt verloren te gaan. Ik ken volksliedjes uit de Borinage die nooit opgeteekend werden. Zou de al te verregaande zorgeloosheid van onzen Staat, op dit speciaal gebied, nog bijna geen einde nemen ?

LOUIS PIERARD.
Volksvertegenwoordiger van Bergen.

De Folkloretentoonstelling te Gent. — De Bond van Oost-Vlaamsche Folkloristen richtte onder de hooge bescherming en met den geldelijken steun van het Provinciaal Komiteit der Eeuwfeesten van Oost-Vlaanderen en van het Gentsche stadsbestuur in het Feestpaleis (Park) te Gent een folkloretentoonstelling in.

Deze tentoonstelling was ondergebracht op de eerste verdieping der Sechiari-zaal en omvatte zeven zalen : de eerezaal met gaanderij en zes zijzalen, drie aan weerszijden der gaanderij.

Ze werd op Zaterdag, 12 Juli, plechtig geopend in aanwezigheid van den heer Gouverneur Weyler, den heer Burgemeester Vanderstegen en vele provinciale- en stadsoverheden, alsook vertegenwoordigers van de Hoogeschool en van geleerde genootschappen.

Prof. De Keyser, voorzitter van den Bond, heette de aanwezigen welkom, gaf een kort overzicht van de tentoonstelling en eindigde zijn rede met een woord van dank voor al degenen, die aan het welgelukken van deze prestatie hebben meegewerkt.

De heer Burgemeester bedankte den Bond voor de belang wekkende tentoonstelling, die het in zoo korten tijd ingericht had en drukte de hoop uit, dat aanstaande jaar het folkloremuseum der Lange Steenstraat gansch zal ingericht zijn en toegankelijk worden voor het publiek.

Daarna greep het bezoek aan de tentoonstelling plaats.

In de *eerezaal* prijkten de portretten van onze vorsten, vaandels der oude maatschappijen, alsook dat der brandwacht, die een zoo gewichtige rol speelde te Gent gedurende de omwenteling van 1830. Ook proclamaties en besluiten van het voorloopig bewind

en munten, eereteekens en gedenkpenningen bij den aanvang onzer onafhankelijkheid gebruikt en geslagen, lagen er tentoon.

In de *eerste zaal* waren de herberg : het gezellige Gentsche « staminee » (verzameling Van Thorenburg), een volksinterieur en het poppenspel ondergebracht. De *tweede zaal* gaf een beeld weer van het uitzicht van Gent omtrent de jaren 1830. Meer dan tweehonderd oude stadsgezichten, meest ontleend aan de Bibliotheek der Hoogeschool, waren er verzameld. Een mooi plan van architekt Cl. Trefois gaf een historisch en topographisch overzicht van de ontwikkeling der stad in de XIXe en XXe eeuw. Het godsdienstig leven werd vertoond in de *derde zaal*. Daar waren vertegenwoordigd de Gentsche begijnhoven met twee begijntjeskamers : een werk- en een slaapkamer, verder gedenkenissen van « steedsel », van jubeldagen en feesten. Ook herinneringen aan de processiën van St-Macarius en van de Onbevlekte Ontvangenis, een verzameling Oostvlaamsche bedevaartvaantjes en voorwerpen betreffende de eigenaardige « Kapellekensviering » waren er te zien.

De *vierde zaal* was gewijd aan kunsten, letteren en wetenschappen. De hoogeschool van Gent en de Kon. Academie van Schoone Kunsten hadden er een stand, maar wat hier vooral de aandacht trof, was de prachtige stand der aloude rederijkerskamer « de Fonteyne », met zooveel smaak en toewijding ingericht door de H.H. Woedstad en Andelhof.

In de *vijfde zaal* waren de oude Gentsche gilden : St-Michiel (schermers), St-Antonius (kolveniers), St-Joris (kruisboogschutters), Maria Theeren (rederijkerskamer), alsook de verdwenen tooneelmaatschappij Broedermin en Taelijver ondergebracht. Daar vond men ook de mode, het vervoerwezen, de nijverheid en het onderwijs in den aanvang onzer onafhankelijkheid verbeeld.

Eindelijk de *zesde zaal* was ingenomen door den bakkerswinkel, de St-Niklaas-, Kerst- en Nieuwjaarsgebakken (vooral de rijke verzameling houten en steenen spekulatievormen en de patakons) en het sneukelgoed. Vóór den bakkerswinkel (ingericht door den h. J. De Raedt) blies de bakker heetebrood. De h. De Vynck had voor de gelegenheid oude Gentsche snoeperijen gebakken, zooals *babbelaars, hanepietjes, windbollen, betteraven, suikerpivijen, donder en bliksem, djakstokken, novetten, enz.*. Deze snoeperijen werden verkocht ten bate van liefdadige werken.

De tentoonstelling werd op 13 Juli bezocht door H.H Majesteiten den Koning en de Koningin en Z. K. H. Prins Karel.

Ze was toegankelijk voor het publiek tot 1 September.

Hier past, om te eindigen een woord van dank aan de inrichters en in de eerste plaats aan de hh. Cl. Trefois, Dr R. Apers, Prof. P De Keyser, G. Celis, J. De Raedt, A. Woedstad, Prosp. Luyckx, Ed. De Vynck, O. Saenen, alsook aan de hh. J. Speltinck, Van Thoremburg, Prof. Vercoullie en aan de Bibliotheek der Hoogeschool, het Oudheidkundig Museum en het Stadsarchief, die welwillend hun verzamelingen ter beschikking van het inrichtende komiteit hadden gesteld.

De Sekretaris,
F. Van Es.

Een Schoolmuseum voor Folklore in een Dorp. — Vanwege M. Pellegrim, dien onze lezers reeds kennen door de schoone studie over de oude wevers uit de streek van Op-Heylissem, ontvangen we volgend schrijven :

Met genoegen laat ik u weten dat in mijn klas een klein Museum ingericht werd. Voorwerpen gebruikende die in mijn bezit waren heb ik opnieuw een oude schouw met open haard, haal, ketel met drie pooten, ijzeren gegoten waterketel, rooster en wafelijzer samengesteld ; op een plank rangschikte ik een koperen kruisbeeld, twee houten kandelaars, verschillende vormen van olielampen, twee tinnen schotels ; aan den rookvang hangen oude omlijstingen met foto's op metaal en op glas. Er boven maakte ik een soort zwartgeworden balken en zoldering ; aan een der stijlen hangt de doos met vorken en deze met groote zwavelstokken ; op een kleine uitstek plaatste ik een vuurslag met vuursteen en wiek. Op den schoorsteenmantel zelf staan een koffiedoos, oude boeken en een kaarssnuiter. Op de kroonlijst, boven het rood en wit geruite gordijn werden wassen kruisen van verschillende vormen geplakt (compézias). De muren zijn gemaakt van grijs papier met wit bestreken. Rechts van de schouw hangt een St-Jozef op glas geschilderd en er onder teekende ik een muurkast, op een anderen muur werd een venster met kleine ruiten geteekend onder dewelke een authentiek stuk van een oud venster hangt met drie ruitjes in lood ingezet en een ijzeren dwarsstang ; hiernaast een oud roer en de sabel die diende om den haan te dooden als het kermis was. Aan den muur links van de schouw hangt een pistool met steen, poederdoosjes, sporen, een houten kastje (een voorlooper van de schoolbanken), een aanrechttafel met planken latten en haken waarop borden, schotels, kopjes, aarden pinten.

Er boven een plank met houten en tinnen peperbussen, houten zoutvat met stamper en verscheidene voorwerpen ; aan het vlak dat loodrecht er op staat is een eiken kapstok vastgemaakt waaraan een kiel en een zijden pet hangen, een violetten kapmantel, een gebloemden zakdoek en een handtaschje ; in den hoek staat een grooten blauwen regenscherm en een kleinen regenscherm met echte baleinen.

In den hoek der schouw plaatste ik een spinnewiel en den stoel met de ronde met bolletjes versierde stijltjes en in den hoek tegen de schouw een ouden vermolmden eiken wandelstok. Hierbij komen nog oude dikke lantaarnen, een grooten aarden bierpot, een schoentrekker, een kaarsenvorm, oude schaven, een houten wijwatervat, omlijstingen met oude godsdienstige prentjes en een aarden vloer.

Dit is een bondig plan van mijn klein museum dat reeds bezocht werd door mijn opzieners die oordeelden dat het een der beste middelen was om onze onafhankelijkheid te vieren. Het verleden waarnemen, vergelijken bij het heden, een besluit er uit afleiden, de factoren der evolutie opzoeken. Daarenboven, iedereen komt kijken en 't is aldus dat ik verscheidene zaken die nog ontbraken heb kunnen bijeenbrengen. Het was voldoende

van te zeggen dat ik nog dit en dat moest hebben. Er werd seffens geantwoord : bij dien mensch vindt ge nog dit of wel thuis heb ik nog dit of dat. Al wat ik hierboven opnoemde behoort mij niet toe ; verscheidene voorwerpen heb ik elders ontleend.

Ik ben eveneens tevreden U mogen te melden dat ik mij onledig houd met opnieuw een weefstoel samen te stellen die zal deel uitmaken van den stoet der eeuwfeesten, te Noduwez georganiseerd op 29 Juni. Deze gemeente was eertijds het dorp der wevers en der garenwindsters ; tegenwoordig is het nog slechts een landbouwstreek waar bijna al de inwoners eigenaars zijn van het door hen bebouwde land. Slechts zeer weinig wordt nog teruggevonden van de deelen van het weeftouw dat nochtans zal volledig zijn en in werking zal gezet worden door een oud-wever die met verlangen wacht naar den dag waarop mijn werk van geduld zal voltooid zijn en hij zijn plaats op de plank zal kunnen hernemen.

In geval U soms gelegenheid hebt dit jaar eens te Op-Heylissem te komen, noodig ik u uit om te komen zien naar wat ik in mijn klas tot stand bracht.

PELLEGRIM
Onderwijzer te Op-Heylissem.

Wij generaliseeren en richten tot al onze lezers deze uitnoodiging, die ons persoonlijk gezonden werd door den inrichter van deze kleine dorpstentoonstelling.

Koninklijke Musea van Kunst en Geschiedenis. — Sinds ettelijke jaren werden de koninklijke musea van kunst en geschiedenis in het Jubelpark, merkelijk verbeterd. Hoezeer zouden zij, die er vóór twintig jaar een bezoek aan brachten en er sinds dien niet meer terugkeerden, verwonderd zijn in geval zij ze nu bezochten. Zij behouden de gedachte die zij er eertijds van opvatten en waardeeren steeds de huidige verzamelingen die wij er vinden, niet zooals zij het verdienen. Heel dikwijls geeft men aan dat deze instellingen te ver afgelegen zijn. Wij meenen dat dit echter slechts een verontschuldiging is van al te haastige lieden. Hierbij zullen onze lezers een plan van de Brusselsche omgeving vinden waarop de tramway's aangegeven worden, die uit alle plaatsen der stad naar het Jubelpark leiden.

Laat ons hierbij voegen dat tegenwoordig groote werken in het paleis uitgevoerd worden ; er worden nieuwe afdeelingen gebouwd, die zullen dienen om de verzamelingen uit het verre Oosten, van ethnographie en van folklore ten toon te stellen. Acht groote zalen zullen ter beschikking gesteld worden van de Folklore.

Een Folklorecomiteit te Court-St-Etienne. — Op initiatief van het gemeentebestuur werd er te Court-St-Etienne een Comiteit voor geschiedkundige en folkloristische opzoekingen ingericht.

Het doel er van is, op alle gebied en in alle tijden de geschiedenis der gemeente op te zoeken ; er zal een folkloristische afdeeling zijn.

Congres van Oudheidkunde. — Van 16 tot 21 Juli werd er te Antwerpen een congres voor Oudheidkunde gehouden waarbij er een afdeeling voor Folklore bestond. Ons tijdschrift zal de mededeelingen, die op dit congres gedaan werden, publiceeren. De Fransche werken zullen verschijnen in n° 58 van de *Folklore Brabançon* en de Vlaamsche artikels in n° 58 van de *Brabantsche Folklore.*

Tweede internationaal congres voor Volkskunst. — Te Antwerpen, Luik en Brussel werd van 28 Augustus tot 7 September het tweede internationaal congres voor Folklore gehouden. In een volgend nummer zullen we een verslag in detail geven over dit congres, waaraan de meest gekende personaliteiten in Folklore en Ethnographie deelnamen, acht en twintig verschillende landen vertegenwoordigend. Noch de overheden in 't algemeen noch de Belgische folkloristen schijnen het belang of de beteekenis van dit congres begrepen te hebben. Heel zeldzaam waren de Belgische folkloristen, die de werken er van volgden. Dit is te betreuren, daar ze zouden gezien en gehoord hebben dat men elders heelemaal anders aan folklore doet dan men dit in België verstaat, en ze zouden aldus begrepen hebben welken weg onze wetenschap opgaat. Daarom is het, dat wij een lijst van de congresleden en een analyse hunner werken, zullen uitgeven.

Een Folkloretentoonstelling te Leuven. — Vanaf 6 tot 22 September had Leuven een mooie folklore-tentoonstelling, die zeer verscheiden, rijk aan voorwerpen was, eenige stukken van waarde bevatte en door een talrijk publiek bezocht werd. Wij loven vooral den rijkdom en het belang van de groote zaal op de verdieping waar we naast eenige eigenaardige meubels ook opmerkten : oud porselein en gleiswerk in overvloed, rijke samowars, talrijke familievoorwerpen, spellen, vormen voor speculaus en geloftegiften, schoone « pottekes » in Leuven zelf gemaakt, prachtige halsketens van gilden en houten godsdienstige beelden, die voorzeker geen der kleinste attracties van deze tentoonstelling waren.

Gelijkvloers waren het vooral een keuken van den buiten in vroeger jaren en de kamer van een begijntje, die de bezoekers belang inboezemden. In een groote zaal waren de Leuvensche herinneringen aan de omwenteling van 1830 en aan den oorlog 1914-1918 bijeengebracht. Tusschen de personen, die vooral meewerkten tot het welgelukken dezer tentoonstelling moeten wij vermelden : HH. De Munter en Jos. De Clerck, Vogelaars en Maurice Dieu, Philippe Mathy en Henry Pardon. Laat ons eveneens zeggen dat er van deze tentoonstelling, doch in een ander lokaal, een permanent Folkloremuseum zal overblijven.

INHOUDSTAFELEN

NEGENDE JAARGANG — 1929-1930.

Afleveringen 49 tot 54.

INHOUDSTAFEL DER PLATEN.

Kenspreuk en Wapenschild van Godfried Wendelen 17
Afschrift van het smaadschrift tegen den pastoor van Geet-Betz in de XVIIe eeuw. 17
Titelblad van het boek van het Ambacht der Landbouwers van Geldenaken, 1762 18
Plan van Sart-Messire Guillaume in 1733 19
Kapel van Sint-Fiacre te Lerinnes 20
Kapel van 't Kasteel van Sart-Messire Guillaume 20
De Reuzen van Brussel in het Paleis der Schoone Kunsten te Brussel 45-46
De Vastenavond, prent van Brepols 47
De Dragonder, Brusselsch uithangbord 48
Antwerpsch bedevaartvaantje van den Ommegang (1728) 56
Titelblad van Helias, rond 1800 uitgegeven 57
Bedevaartvaantje van den H. Cornelius te Lier 61
Geschiedenis van Robinson-Crusoé, houtsnede uit het begin der XIXe eeuw. 66
Het lokaal van onzen dienst, Oud-Koornhuis te Brussel 73-74-75-76
Oude geldspelen te Nijvel, teekeningen ter uitlegging 118-122-125-128
Verhoog van op hetwelk de giften in natuur opgeroepen worden te Dieghem 141
Renard en Jadin, muzikanten en bestuurders van den dans Mari Doudoye 142
Oude stadsgrachten van Scherpenheuvel 143
Stand van den Folklore uit Zuid-Brabant in de Tentoonstelling van Tilburg (1929) 144
Teekening van een compéjas 148
Plan van Scherpenheuvel 155
Bazuinblazer van den Vredebode (Ommegang) 169
Ambachtsman in den Ommegang 170
Trommelslager der Ambachten 171
Rederijker van het Mariakransken 172
Prins der Rederyckerkamer 173
Nar te paard 174-175
Edelknaap van de Magistraat 176
De Amman van Brussel 177
Edelknaap, Wapendrager, Trommelslager, Vaandrig van den Keizer in den Ommegang 178-179-180-181
Sabelman der Schermersgilde 182
Vrijwilliger der Kolveniersgilde van Sint-Christoffel 183
Hoofdman van de Schutters van Sint-Antoniusgilde 184
Deken der Kleine Boogschuttersgilde van Sint-Joris 185
Lid der Groote Boogschuttersgilde 186

Aartshertog het beeld dragende 187
Groep van de overbrenging van het Lieve-Vrouwbeeld 188
Zicht op de werkhuizen van den Tattersall 189-190-191-192-193-195
Gekleurd bedevaartvaantje van Scherpenheuvel (buiten tekst) 196
Plaat der Broederschap van O. L. V. van Scherpenheuvel 196
Een der Fantastische personnages van den wagen der bekoringen van den H. Antonius 197
De klok, op een der wagens van den Ommegang 198
Kappelleken in mos 199
Blokmakersmaat 202
Zetel der Leliekamer te Diest 220
In zilver gedreven beker der Leliekamer te Diest 220
Panneel van 1558, een Ommegang voorstellende 220
De Brabantsche herberg in Oud-België 221
Plaat van den breuk der Sint-Jacobsgilde te Leuven 291
De Koning der Sint-Jacobsgilde te Leuven 292
Zilveren plaat van den H. Jacobus van Compostella XVIIIe eeuw 293
Zilveren plaat den H. Jacobus te paard voorstellende XVIIIe eeuw 293
Houten Kaarsen der Sint-Jacobsgilde 293
Oude en nieuwe vaandel van Sint-Jacobsgilde te Leuven 294
Vaantje van den Ommegang te Brussel (buiten tekst) 326

MUZIEK.

Liedje van Klein Duimke in Waalsch Brabant 160
Lied van Mari-Doudoye 163
Muziek van den dans «De Kegelaar» te Diest 222

INHOUDSTAFEL DER SCHRIJVERS.

BAURIN J. — Praktijken en superstitiën die de loting vroegertijds voorafgingen 147
BETTE SIMEON. — De oude geldspelen in open lucht te Nijvel 115
BOURGUIGNON E. — De Sint-Fiacre kapel te Lérinnes 32
» Een siroopspel 167
» Waalsche spreekwoorden 249
» De melkweg 249
BUVÉ CLÉMENT (†). — Sint-Joris 70
» Bijgeloof 77
» Volkspelen 78
» Bijzondere zegwijzen 81
» Geldstukken 81
» Spotnamen 81
» De Boffer 81
CORNETTE R. — De jonge vrouw en het kaboutermannetje 37
CRICK LUCIEN Dr. — De Tentoonstelling van Volkskunst in het « Paleis der Schoone Kunsten » 43
» Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk 86
» L'Imagerie Orléannaise (Auguste Martin) 267
» Geschiedenis van Buysinghen-Eyssinghen (Van den Weghe M. J.) 269
DE BRABANDERE (Ridder). — Kapellekens in mos 199
DE CEUSTER J. L. (†). — Offers in natuur. 138
» Presentwijn, Presentbier 200
DE HEUSCH (Baron). — Geloof in kleudden 72
» Processiebloemen 78
» Ketelmuziek 78
» Vertellingen 80
» Grafsteen te Rummen 83
DE MARNEFFE A. — Zandtapijt 204
DE MUNCK E. — Gebruiken bij begrafenissen 201
DUCHESNE OSCAR. — Mededeeling over de oude ambachten van Geldenaken 13
GESSLER Jan Dr. — Eene levensbeschrijving van Ch. De Coster 85
HENDRICKX A. — Het vaandelspel 201
HERDIES EUGÈNE. — Een tentoonstelling van Volksbeeldekens, kristelijke kunst en folklore 259
HERMANT PAUL. — Geveinsde ziekte bij soldaten 151
» De vorming van Fabels 249
KONINCKX. — Triomph Liedeken 315
LAUDY LUCIEN. — El t'chaude marque 71
» Behoedmiddelen tegen heksen 72
» T'chanchaîne 77
» De legende van het gat zonder bodem 80

MARINUS ALBERT. — De Folklore 1830-1930 93
» De Ommegang van Brussel 197
» Blokmakersmaat 202
» Orienteering der pachthoeven 204
» Critiek, Methode en Opvattingen in Folklore 226
» De Anwerpsche Tentoonstelling van Vokskunst 323
» Het Nationaal Congres der Wetenschappen 325
MEULEMAN E. —Koperen voorwerpen bij paardetuig 79
MINNE A. — Het wit paard 35
» Een heksengeschiedenis 71
MORTIER A. — De legende van Klein Duimken in Waalsch-Brabant 159
» Li Danse Mari Doudoye 161
PELLEGRIM A. — Een schoolmuseum voor Folklore in een dorp 332
PIERARD LOUIS. — De Tentoonstelling van Bergensche Folklore 327
POODT Dr. — De Wratten 27
R. M. — Scherpenheuvel 155
SIEBEN J. — Bedevaartvaantje van Scherpenheuvel 199
SILVERIJSER FLORENT. — Een man van groote verdienste en groote wetenschappelijke waarde, in beeld opgehangen in een dorp van het Hageland 1
SNAPPE R. — Kinderrijmpje 249
» Grafsteen te Dion-le-Val 251
STRALE E. — Het « Vuur onder Hèze » 40
TRAPPENIERS E. — De overleveringen in de wetenschappen 204
VAN BELLEGHEM. — De Folklore van Zellick 251
VAN ES F. — De folkloretentoonstelling te Gent 330
VAN HEURCK EMILE-H. — De Antwerpsche Tentoonstelling van Volkskunst 323
VAN WEDDINGEN. — De Lelie-Kamer van Diest 213
» Spotnamen en Tergrijmpjes uit de streek Diest 306
VIANE JEAN. — Nieuwjaars en Drie Koningenlied 203
VOGELAERS. — Sint Jacops Gulde der stad Loven 276

VERMELDE BRABANTSCHE GEMEENTEN.

Aerschot, 59, 289
Anderlecht, 101, 209, 263, 327
Assche, 59
Autgaerden, 81
Averbode, 11
Bautersem, 77, 78, 81
Beersel, 90, 212
Boschvoorde, 102
Bornival, 204
Bost, 81
Brussel, 5, 43, 69, 82, 102, 169, 197, 204, 215, 266, 272, 315, 321
Buysinghen, 269
Caggevinne-Assent, 310
Céroux-Mousty, 16
Corbais, 249
Corroy, 159
Cortenaeken, 5
Cortryck-Dutzel, 249
Court-Saint-Etienne, 35, 89, 162, 333
Cumptich, 81
Dieghem, 139
Diest, 4, 59, 156, 208, 213, 265, 307
Dion-le-Val, 250
Everberg, 58
Eysinghen, 269
Graesen, 8
Geet-Betz, 1
Goitsenhoven, 81
Glabais, 77
Grez-Doiceau, 40
Grimbergen, 82
Grimde, 89
Geldenaeken, 13
Goidsenhoven, 81
Haecht, 204
Hageland, 1
Hakendover, 70, 101
Hal, 51, 55, 81, 90, 101
Héverlé, 89
Hèze, 40
Hougaerde, 81
Humbeek, 140
Huysinghen, 58
Ittre, 201
Jezus-Eik, 140, 200
Kessel-Loo (Vlierbeek), 4
Laeken, 256
Lennick-Sint-Martens, 209
Lérinnes, 20, 32
Linkebeek, 203
Longueville, 40
Leuven, 79, 82, 90, 140, 211, 215, 218, 273, 275, 334
Maransart, 72
Merchtem, 274
Monstreux, 201, 204
Molenstede, 311
Neerheylissem, 81
Nijvel, 96, 100, 115, 201, 204
Noduwez, 70
Oirbeek, 70
Op-Heylissem, 332
Orbais, 33
Ottignies, 142
Overyssche, 37
Pepinghen, 72, 78
Perwez, 33
Plancenoit, 77, 80
Releghem, 252
Rhode-St-Genesius, 203
Scherpenheuvel, 54, 101, 155, 199, 307
Schaerbeek, 79
Rummen, 83
Sint-Pieters-Rhode, 288
Sart Mesire Guillaume, 19
Sart-lez-Walhain, 32
Saventhem, 139, 200, 274
Schaffen, 307
Sichem, 156, 208
Sterrebeek, 322
Ternath, 140
Tervueren, 201
Thollembeek, 79
Thienen, 4, 102
Tourinnes-Saint-Lambert, 32
Vieux Genappe, 72, 80
Vilvoorde, 102, 215
Vollezeele, 212
Walhain-St-Paul, 150
Waterloo, 80, 212
Waver, 102
Winghe-St-Joris, 70
Zellick, 251
Zout-Leeuw, 49, 58, 202, 215
Zonningenbosch, 90

ONTLEDENDE INHOUDSTAFEL.

In deze inhoudstafel zijn de vakken gerangschikt volgens het folkloristisch onderzoek vermeldt 1ste jaar, blz. 8.

Algemeen overzicht.

De Folklore 1830-1930 93
De overleveringen in de wetenschappen 204
Critiek, Methoden en Opvattingen in Folklore 226
Finlandsch Folkloristisch centrum 272
Nationaal wetenschappelijk Congres 259-325
Tentoonstelling van Anderlecht 209-326
Tentoonstelling van Folklore te Bergen 327
Tentoonstelling van Folklore te Dendermonde 211
Tentoonstelling van Folklore te Gent 211-330
Tentoonstelling van Folklore te Namen 211-262
Tentoonstelling van Folklore te Leuven 211-334
Schoolmuseum voor Folklore in een dorp 332

A. — Volksgeloof.

I. — *Kultus en Folklore.*

Folklore van den Kultus te Zellick 251

1. *Volksprenten en beelden, betreffende volksgeloof, legenden, godsdienst en kultus.*

Bedevaartvaantje van O. L. van Antwerpen 57
Bedevaartvaantje van den H. Cornelius te Lier 61
Bedevaartvaantje van O. L. Vrouw van Scherpenheuvel 197-199
Plaat der Broederschap van O. L. Vrouw van Scherpenheuvel 197
Sanctjes, Bidprentjes en suffragiën 267
Antwerpsche platen 267
Een tentoonstelling van Volksbeeldekens 529
Offers in natuur 138-141
De ijzere kronen 89

2. *Lokale processiën en bedevaarten.*

Bedevaart tot O. L. Vrouw van Hal 90
Eeredienst tot den Heilige Hypolytus 70
Eeredienst tot den heiligen Winoc 89
Eeredienst tot Sint-Joris 70
Groote processiën 78
Processie der « Maladrerie » te Geldenaeken 14

Presentwijn of presentbier 200
Bedevaart tot den heilige Marcoen te Zellick 251
Triomph liedeken tot het H. Sacrament van Mirakel te Brussel 315

3. *Kapellen en gebruiken die er mede verbonden zijn.*

Kapel van den H. Fiacre te Lerinnes 20-32
Kapel van het kasteel te Sart-Messire Guillaume 20-35
Kappellekens in mos 199
Kapellen en Kerken van Tchéco-Slovakije 84

II. — *Duivelwereld.*

Zegwijze te Zellick 253
Die dämonistischen Krankheiten im finnische Volksaberglauben 321

III. — *Tooverwereld.*

Behoedmiddelen tegen heksen 72
El t'chaude marque 71
Een heksengeschiedenis 71
De Tooverij in Vlaanderen 320

IV. — *Geestenwereld.*

De aardgeesten te Zellick 253
Geloof in kleudden 72
L'chanchaîne 77
De jonge vrouw en het kaboutermannetje 37

B. — Volksleven.

I — *Bijgeloof.*

Bijgeloof te Zellick 253

2. *Voorteekens van geluk of ongeluk.*

Praktijken die de loting voorafgingen 147
Doorboorde geldstukken 200

3. *Bijgeloof aangaande dieren, planten en delfstoffen.*

Bijgeloof bij het karnen 77
Sint-Joris aanroepen voor de paarden 70
Koperen voorwerpen bij paardetuig 79

II. — *Folklore en liefde.*

Folklore der liefde te Zellick 253
De dans « Mari Doudoye » 165

III. — *Folklore en droom.*

Folklore en droom te Zellick 254

IV. — *Volkszeden en Volksgebruiken.*

Volkszeden en gebruiken te Zellick 254

1. *Gebruiken betreffende de geboorte, het huwelijk, den dood,enz.*

Ketelmuziek 78
Gebruiken bij begrafenissen 201

2. *Volksfeesten, kermissen, fooren, jaarmarkten, stoeten, volkspelen.*

De Vastenavond, (Mannekensblad) 47
De Reuzen van Brussel 45-46
De Ommegang van Brussel, XVIe eeuw 169
Album van den Ommegang 266
Vaantje van O. L. V. van den Zavel 327
De Ommegang van Antwerpen 56-61
De reuzen 102
De Lelie-Kamer van Diest 213
De gilden 79
Sint-Jacobsgilde te Leuven 275
Volkspelen 78-97
Oude geldspelen te Nijvel 115
Het vaandelspel 201
Een siroopspel 167

3. *Kleederdracht en versiersels.*

Lokale kleederdracht 94

4. *Bijzondere gebruiken der ambachten.*

De oude ambachten te Geldenaeken 13
Blokmakersmaat 202

5. *Juridisch folklore.*

Gebruik om in het bezitkomen der braaklanden te Hèze 42
Gebruik bij de aanstelling van bisschoppen 91
Pratijken die de loting voorafgingen 147

6. *Handelsgebruiken.*

De Dragonder, uithangbord van een oud Brusselsch huis 48

7. *Tafelgebruiken, voedsel, enz.*

Gewestelijke eigenaardigheden van tafel en voeding 95
Esprinsel gerecht te Geldenaeken 14

V. — *Het kind in de Folklore.*

Folklore van het kind te Zellick 254
Het vuur onder Hèze 40
Kappellekens in mos 199
Kindergebed 55-249

VI. — *Folklore en Almanak.*

Folklore en Almanak te Zellick 255
Feesten van het Kerkelijk jaar 88
Half-vasten, nieuwjaar 89
Aschwoensdag 90
Nieuwjaar's en Drie Koningen lied 203

C. — Volkslitteratuur.

De Vorming van fabels 249
Volkslitteratuur te Zellick 256
Schotschrift tegen Godfried Wendelen 8-17

I — *Sagen.*

De jonge vrouw en het Kaboutermannetje 37
Luimige vertelsels op steden en dorpen 86

II. — *Legenden.*

Het wit paard 35
Den ridder met de zwaan (Helias) 57
Legende van het gat zonder bodem 80
Klein-Duimken in Waalsch-Brabant 159
Légendaire Ardennais 88

III. — *Anecdoten.*

Vertellingen 80
Een Waalsch uithangbord (l'enseigne de Jean) 203

IV. — *Spreekwoorden en zegswijzen.*
Waalsche spreekwoorden 249

D. — Volkswetenschap en Volkskunst.

Plaatsnaamkunde, gewestspraak te Zellick 256
Bijzondere zegswijzen 81
Benaming van geldstukken 81
Nederlandsch Volkshumor 86-271
Spotnamen 81
Spotnamen en tergrijmpjes 306
Toponymie en dialectologie 88
Plaatsnamen te Dion-le-Val 250
De Vlaamsche gemeentenamen 273
Jodenstraat 81

II. — *Geschiedenis en Aardrijkskunde.*

Historische personen, wapenschilden te Zellick 257
Geschiedkundig werk over 't Aartsbisdom Mechelen 83
Le réformateur d'Anvers 87
La grande enquête de 1389 en Brabant 272
Leuven gedurende de omwenteling van 1830 273
Namen en de Omwenteling van 1830 272
Geschiedenis van Buysinghen-Eyssinghen 269
Le droit de gîte episcopal lors d'une joyeuse entrée 91
De Meysseniers van Grimbergen 83
Presentwijn, Presentbier 200
De oude ambachten te Geldenaeken 13
De Ommegang van Brussel 169
Een man van groote verdienste en groote wetenschappelijke waarde, in beeld opgehangen in een dorp van het Hageland 1
Wapenschild van Wendelen 17
Plan van Scherpenheuvel 155
Grafsteen te Rummen 83
Grafsteen te Dion-le-Val 251
De Abdij van Park-Heverlée 89
Het Kasteel van Beersel 90
Het Oud-Koornhuis te Brussel 69-73 tot 76
Windmolens 81
Het tapijtwerk der legende van O. L. Vrouw van den Zavel 272
Archeologisch Congres 208-263

III. — *Volksgeneeskunde.*

Verloskunde en Kindersterfte in Limburg 320
Die dämonischen Krankheiten in finnische Volksaberglauben 321
Volksgeneeskunde te Zellick 257

Genezing van hoofdpijn door het opzetten van ijzeren kronen 89
De Vratten 27
Geveinsde ziekten bij soldaten 151

IV. — *Volksastronomie en volksmeteorologie.*

Volksastronomie en volksmeteorologie te Zellick 257
De « rooden regen » te Brussel (1630) 2
Bescherming tegen onweders 78
Het manneken in de Maan 90
De Melkweg 249
Orienteering der pachthoeven 204

V. — *Volkskunst.*

Internationaal Congres voor Volkskunst 207-261-334
De Tentoonstelling van Volkskunst te Brussel (1929) 43
De Antwerpsche Tentoonstelling van Volkskunst 323
Vlaamsche huizen en huisraad 273
Ardensche meubels en huizen 322
Sanctjes, Bidprentjes en suffragiën 267
Vier onbekende Antwerpsche platen 267
Imagerie Orléanaise 267
Bedevaartvaantje van Scherpenheuvel 199
Kappelekens in mos 199
Zandtapijt 204
Het vaandelspel 201
De rederijkerskamer « De Lelie » te Diest 214
Dans « de Kegelaar » te Diest 221
Li danse Mari Doudoye 163
Lied van Klein Duimpje in Waalsch Brabant 160
Nieuwjaars en Drie Koningenlied 203
Koningsbreuk van Sint-Jacobsgilde te Leuven 281-291
Platen der Sint-Jacobsgilde te Leuven 295

SYSTEMATISCHE INHOUDSTAFEL.

Aflevering 49-50.

Een schotschrift der XVIIe eeuw. — *Florent Silveryser* 1
De oude ambachten te Geldenaken. — *Oscar Duchesne* 13
De Wratten. — Dr *Poodt* 27
De Sint-Fiacrekapel te Lérinnes. — *E. Bourguignon* 32
Het Wit Paard (legende). — *A. Minne* 35
De jonge vrouw en het kaboutermannentje. — *R. Cornette* 37
Het « vuur onder Hèze ». — *E. Stralle* 40
De Tentoonstelling van Volkskunst in het Paleis der Schoone Kunsten te Brussel. — Dr *L. Crick* 43
Het Oud-Koornhuis 69-73-76
Ditjes en Datjes 69
Boekennieuws 83
Verschillend 92

Aflevering 51-52.

De Folklore 1830-1930. — *A. Marinus* 93
De oude geldspelen in open lucht te Nijvel. — *S. Bette* 115
Offers in natuur. — *J. L. De Ceuster* (†) 138
Praktijken en superstitiën die de loting voorafgingen. — *J. Baurin* 147
Geveinsde ziekten bij soldaten. — *P. Hermant* 151
Scherpenheuvel. — *R. M.*
De legende van Klein Duimpken in Waalsch Brabant. — *Ad. Mortier* 159
Li danse « Mari Doudoye ». — *Ad. Mortier* 161
Een Siroopspel. — *E. Bourguignon* 167
De Ommegang van Brussel 169-197
Ditjes en Datjes 199
Congressen, Vereenigingen, Maatschappijen 207
Overlijdens 212

Aflevering 53-54.

De Leliekamer te Diest. — *R. Van Weddingen* 213
De gildedans de « Kegelaar ». — *R. Van Weddingen* 221
De optocht der rederijkers bij een landjuweel. — *R. Van Weddingen* 224
Critiek, Methode en opvattingen in Folklore. — *A. Marinus* 226
Een Brabantsche herberg 248
Ditjes en Datjes 249

De Folklore van Zellick. — *J. M. Van Belleghem* 251
Congressen, Tentoonstellingen, Museums 259
Boekennieuws 266
Overlijdens 274

Aflevering 54 (2e deel).

Sint-Jacobs Gulde der stad Loven 275
Spotnamen en tergrijmpjes uit de streek van Diest 306
Triomph Liedeken 315
Boekennieuws 317
Congressen, Vereenigingen, Tentoonstellingen 323

INHOUDSTAFELEN.

Inhoudstafel der platen 337
Inhoudstafel der schrijvers 339
Lijst der vermelde brabantsche gemeenten 341
Ontledende inhoudstafel 342
Systematische inhoudstafel 348

Drukkerij — Imprimerie
CH. PEETERS
Zout-Leeuw — Léau